

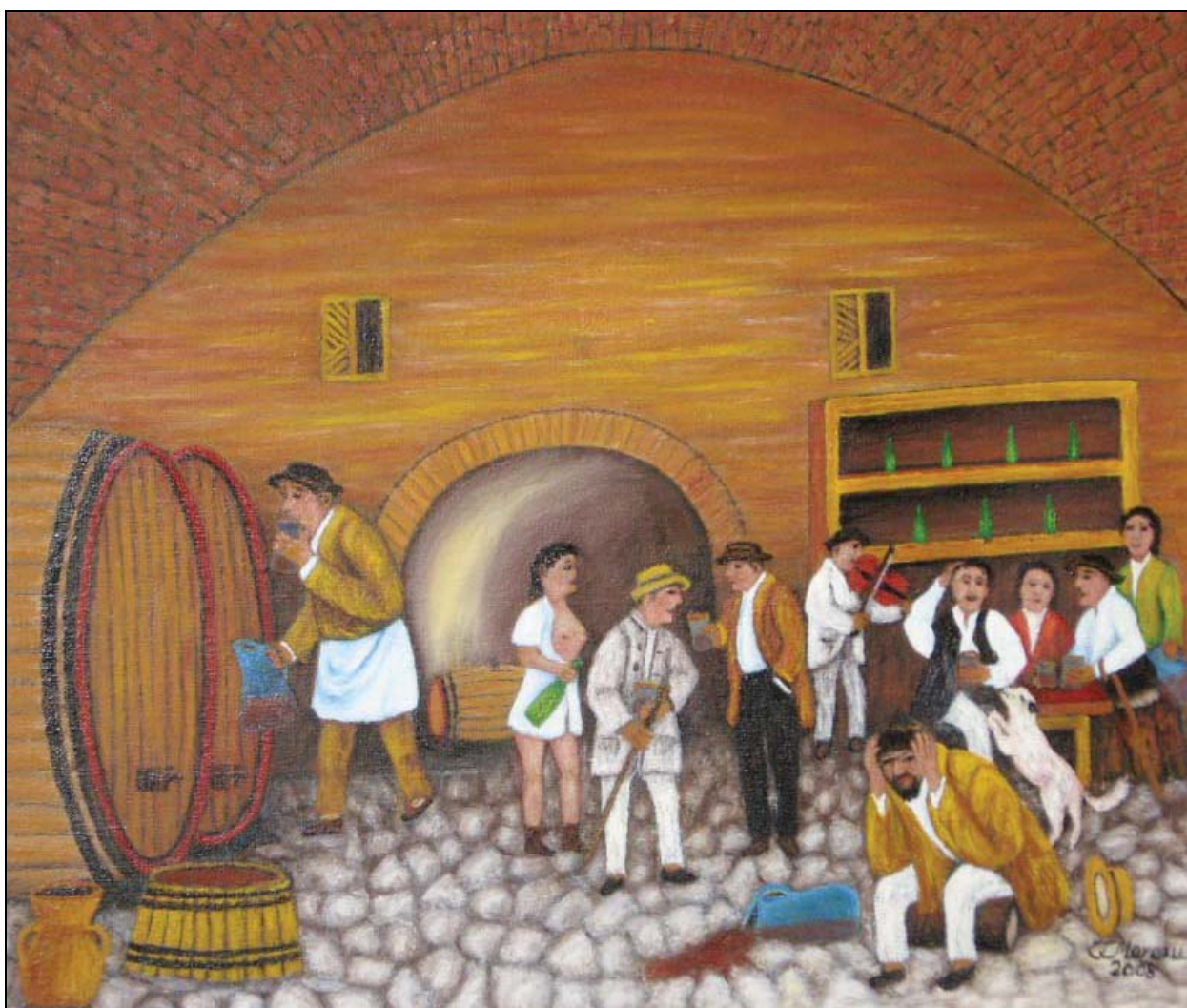
Vatra veche

9

Lunar de cultură * Serie veche nouă* Anul II, nr. 9(21), septembrie 2010 *ISSN 2066-0952

VATRA, Foaie ilustrată pentru familie (1894) *Fondatori I.Slavici, I.L. Caragiale, G. Coșbuc

VATRA, 1971 *Redactor-șef fondator Romulus Guga* VATRA VECHE, 2009, Redactor-șef Nicolae Băciut

Număr ilustrat cu lucrări de pictură naivă, de Teodor Moraru

Antologie *Vatra veche*

Toamna

A ruginit frunza din vîi
înspre Sovata, Ghimeș și Zizin,
dar la babord în Waikiki

ce soare blând, de aur plin.

Pustii sunt lanuri și câmpii
departe'n Turnu Măgurele,
în golf, la orele târzii,
cade-o cascadă grea de stele.

Când rîndunelele-au plecat,
se'ntorc la cuiburi papagalii,
pustii sunt horele din sat,
dar plini de floare portocalii.

ȘTEFAN BACIU

VATRA VECHE DIALOG CU ION UNGUREANU

NAIVITATEA CA ARTĂ

Teodor Moraru trăiește fascinația culorii de mai bine de o jumătate de veac, întâlnirile admirabile le-a amânat însă mereu, fără a lua vreodată vreo decizie de asumare a unui destin artistic, lăsându-se mereu antrenat în activități prozaice, neignorând de tot, totuși, această iubire secretă. Care l-a sedus și nu l-a abandonat.

A lăsat eliberării de obligațiile publice momentul reîntoarcerii la un vis din tinerețe. O reîntoarcere bazată pe acumulări, limpeziri, într-o opțiune inevitabilă: pictura naivă, teritoriu în care, ca pictor, Teodor Moraru s-a simțit în largul său, cu toată prospețimea și inocența altei vârste decât cea din actele de identitate.

Temele pe care le-a abordat au avut un orizont larg, circumscris însă, în esență, spațiului rural, cu peisajul său, cu oameni și case parcă dintr-un alt timp. Nu e vorba de un sat specific, al Câmpiei Transilvane, din care vine pictorul, deși nu lipsesc elemente ale acestuia, ci de un sat imaginar, care reunește ca într-un colocvii ceea ce este definitoriu pentru o sumă de trăiri identitare.

Nu sunt marginalizate temele religioase - icoane, biserici de lemn, dar nici ulițele satului, momente din cotidianul divers al existenței rurale, în ce are el specific, emblematic.

Teodor Moraru e creator de atmosferă, lucrările lui au forță narativă și un lirism discret, dar și umor, ironie. Există prospețime imagistică, originalitate, sinceritate. Multă nostalgie, ca într-o regăsire intimă a unui paradis pierdut.

Pictura lui Teodor Moraru înregistrează și evadări, într-o tentație a realismului bine temperat. Dar și acolo are vibrație, se simte lipsa de inhibiție.

Culorile au fermitate, pregnanță, devin limbaj consubstanțial compozițiilor, cu miza alternantă, cu accent când pe idee, când pe cromatică.

Chipurile au expresivitate, chiar dacă simplitatea liniilor e dominantă.

Arta naivă autentică se situează confortabil între arta tradițională și cea cultă și prin Teodor Moraru, fără băjbăieli, fără stridențe, fără falseuri. Există un mod de percepție naivă, de înțelege, de a interpreta și reprezenta lumea, foarte aproape de emoția netulburată de agresiunea contrafăcărilor de tot felul. "Naivitățile" plastice ale lui Teodor Moraru au sens și semnificație artistică, poartă semnul valorii.

Pictura naivă își are și la noi performerii ei: **Ion Niță Nicodim, Alexandru Savu, Viorel Cristea, Robert Scripcaru, Aurelia Vintilă, Constantin Scarlat, Valeria Tofan, Mihai Dascalu, Gheorghe Boanca, Costica Onuta, Costel Iftinchi, Calistrat Robu, Costel Bogatu, Ioan Maric, Paula Iacob, Marcela Istrate, Gustav Ioan Hlinka, Doina Marita Hlinka Emil Pavelescu Mircea Cojocaru Aurora Nafornita...** și enumerarea poate continua, incluzând, într-un firesc al receptării, și pe Teodor Moraru, cu notele sale distincte.

Chiar dacă nu are notorietatea multor protagoniști ai artei naive din rândul întâi, Teodor Moraru este ușor de reperat și de ... recuperat.

Chiar și la 80 de ani, pe care-i împlinește în 24 septembrie 2010.

NICOLAE BĂCIUȚ

SUMAR

Antologie „Vatra veche”, Toamna, de Ștefan Baci, 1
Naivitatea ca artă (Teodor Moraru), de Nicolae Băciuț/2
Vatra veche dialog cu Ion Ungureanu, de Rogac Raia/3
D.R.Popescu despre sat, tradiții, creație și creatori, de Ionela Loredana Tuchilă/10
D.R.Popescu: O amintire a satului românesc/10
Vatra veche dialog cu D.R.Popescu, de Ionela Loredana Tuchilă/11
Vasile Voiculescu – strategii particulare în discursul narativ, de Elena Vieru/13
Poeme de Victoria Duțu/14
Mircea Zăciu între critică și istorie literară, de Ana Capotă/15
Basmul – pamflet politic, specia hibridă a lui Ion Caraion, de Dragoș Vișan/19
Poeme de Lucian Mănăilescu/23
Poezia care ne luminează (Ion Iuga), de Marian Nicolae Tomi/24
Cronica literară. Sintaxa unei limbi uitate (Eugen Axinte), de A.I. Brumaru/26
Literatură și Cupidon (David Dorian), de Elena M.Cîmpan/27
Zona de trecere (Valeriu Bărgău), de Constantin Stancu/28
Țiganiada în viziunea lui Ion Urcan, de Menuț Maximilian/29
Lirismul esențializat, “Jurnal pe bilete de autobuz” – Anni-Lorei Mainka, de Liviu Ofileanu/30
La umbra scriitorului român. Încă o șansă (Gabriel Cazan), de Ștefan Doru Dăncuș/31
Filtre. Romanul adolescenților (Nora Flămând), de Menuț Maximilian/32
Ultima zi a tovarășilor (Ioana Stuparu), de Menuț Maximilian/33
Dreptul de a sta (George Corbeanu), de Ștefan Doru Dăncuș/33
Anticanonice (Felix Nicolau), de Ștefan Doru Dăncuș/34
Sub cerul literei (Melania Cuc), de Menuț Maximilian/34
Istoria regelui Brazilor (Niculae Vrășmaș), de Menuț Maximilian/35
Asterisc. Încercări de străpungere a gândului, de Elena Neagoe/36
Poeme de Marius Pașcan/38
Starea prozei. Pensacola, Florida, 2006, de Cornel Dimovici/39
Vatra veche dialog cu Aurel Hancu, de Răzvan Duncan/42
Biblioteca Babel. Poeme de Dorina Brândușa Landen/44
Documentele continuității. Patima Invidiei, de Gh. Șincan/45
Spinoasa problemă a aromânilor. O variantă aromânească a Mioriței, de Adrian Botez/47
Poetica imaginii în ceremonialul de trecere, de Luminița Țaran/48
Iulian Chivu și gramatica firii, de Dumitru Velea/50
I.C. Chițimia, Studii de folclor și folcloristică, de Iulian Chivu/52
Arizona, Jurnal de Călătorie, de Elena Buică/53
Poeme de Cristian Tănăselea, cu o prezentare de A.I. Brumaru/55
Starea prozei. Pe mine mă cheamă Cezar, de Ovidiu Creangă/56
Starea prozei. Blestemul apei și mersul la baltă, de Anni Lorei Mainka/58
Ecouri de liniște, însemnări, de Constanța Abălașei Donosă/59
Starea de cândva. 7 sonete mistice, de Cezara Adamescu/61
Cum se îmblânzesc barbarii (Mihai Gramatopol/, de Cornelia Maria Savu/62
Teritorii lirice. Viorica Lazăr, Dan Georgescu/63
Starea prozei. Chisamera din vis, de Ion Nete/64
Poeme de Răzvan Duncan/65
Un român în India, de Ovidiu Ivancu/66
Poeme de Constantin Stancu/67
Arhiva. Un document inedit. Jean Bart în arhive mureșene, de Nicolae Balint/68
Precuvântare despre o poezie ce se vrea antipoezie (Vasile Latiș), de M.N. Tomi/71
Portret artistic. Constanța Abălașei Donosă, de Cezarina Adamescu/72
Dialogul artelor. Victorița Duțu, de Liliana Moldovan/73
Întâlnirea românilor de pretutindenii, de Liliana Moldovan/76
Caragiale pe țigănește, de Mariana Cristescu/78
Academia de muzică Sighișoara, de Anca Florea/80
Literatură și film. Viața ca un rotocol de fum, de Alexandru Jurcan/81
Mestrlul nostru, cu dragoste (Mircea Micu), de Victoria Milesescu/82
Curier. De la „Vatra” veche la noua „Vatra veche”/83
Eveniment. Expoziție la Bonn, Icoana din fereastră/87
Căderea doctoriței Cojan, de Dumitru Hurubă/88 (86)
Număr ilustrat cu lucrări de pictură naivă, de Teodor Moraru

VATRA VECHIE DIALOG

cu

Ion Ungureanu
Teatrul vieții mele

Ion Ungureanu s-a născut la 2 august 1935, în satul Opaci, plasa Căușeni, județul Tighina, România, astăzi în raionul Căușeni, Republica Moldova. A făcut studii de filologie la Institutul Pedagogic *Ion Creangă* din Chișinău (1954-1955), apoi a studiat actoria la cunoscuta Școală Teatrală *Boris Șciukin* din Moscova (1955-1960). Între anii 1963-1964, a mai urmat cursurile superioare de regie din capitala URSS.

Dupa absolvirea studiilor actoricești, a fost angajat în anul 1960 ca actor la teatrul *Luceafărul* din Chișinău, apoi regizor, iar în perioada 1964-1971 a îndeplinit și funcția de director artistic al Teatrului. A fost etapa de glorie a Teatrului *Luceafărul*, căci cu I. Ungureanu a venit o întreagă trupă de șciuchiniști, care constituia o pleiadă teatrală de aur.

Mai târziu, este acuzat de naționalism și este nevoit să plece la Moscova, unde lucrează ca regizor la Televiziunea Centrală din Moscova, la Teatrul Armatei din metropola rusă (1978-1989).

Ion Ungureanu a debutat în cinematografie în anul 1958, în filmul *Când omul nu-i la locul lui*, primul film artistic realizat la studioul *Moldova-film*. A jucat în 25 de filme. Rolurile cele mai cunoscute sunt: Boris Grădinaru, în *Când omul nu-i la locul lui* (1958), Sfântul Petru, în *Se caută un paznic* (1968), Ștefana-che, în *Podurile* (1973), Novac, în *Calul, pusca și nevasta* (1975), Lodge în filmul *Favoritul* (1976). A dublat zeci

de filme în limba română, de asemenea, a regizat mai multe filme la Televiziunea Centrală din Moscova.

Ion Ungureanu a fost distins cu titlurile: *Maestru Emerit în Artă al Federației Ruse* (1981), *Artist al Populului din Republica Moldova* (1989), de Premiul *Intervidenie* pentru filmul televizat *Lika* (Plovdiv, Bulgaria, 1981) și Premiul Național (1990).

În anul 1990, revine în Republica Moldova. Îndeplinește funcția de ministru al Culturii și Cultelor (10 februarie 1990 - 5 aprilie 1994), apoi pe cea de vicepreședinte al Fundației Culturale Române din București, (1995-2005). Dintre cele mai îndrăgite de public piese montate la Televiziunea Centrală din Moscova, amintim: *Păsările tinereții noastre* (după Ion Druță, 1973), *Sfânta sfințelor* (după Ion Druță, 1977), *Lika* (după A. Zurbov, 1980), *Nora* (după piesa *Casa cu păpuși*, de H. Ibsen, 1982), *Ultima întâlnire* (după A. Galin, 1986), *Trandafiri albi, elefanți de culoare roza* (după W. Gibson, 1987).

*

- **Domnule Ion Ungureanu, ministru al Culturii, căci așa vă știe lumea și așa v-a fixat istoria, suntem în preajma a două mari sărbători, înscrise în Cartea de Glorie a Neamului – Ziua Independenței și Limba noastră cea română, deși ultima a fost simplificată doar la Limba noastră. Mi se pare că există o diminuare, nu mai e aceea deschidere sufletească de mai înainte la sărbătorirea lor. De ce oare? Cum vă amintiți de primele ediții?**

- De ce? Pentru că înapoi tot dăm ca racul, vorba fabulei. În acești 20 de ani noi am fost împinși înapoi în istorie, mai ales în perioada conducerii comuniste, când a avut loc o resovietizare intensă. Mulți nici nu-și dau seama că s-au pomenit în altă Republică Moldova, care cam nu are nimic comun cu cea din anii 90. Au și

uitat de acele clipe înălțătoare când se trezise toată suflarea românească din acest teritoriu – cu două Mari Adu-nări Naționale, cu acel Parlament care a votat Declarația de Independență, independența față de URSS. Atunci ni se părea că totu-i posibil, că avem în față o cale care ne va duce spre un viitor luminos, la propriu, nu la figurat. Între timp, am tot mers la compromisuri, cedând poziții absolut strategice în același Parlament, nu mai vorbesc de conducătorii noștri, începând de la președinți și terminând cu cadrele din aparatul administrativ, care repede s-au întors la vechile apucături. De asemenea, preoțimea, care s-a dovedit a fi promoscovită în majoritate. Iată, de ce noi am dat înapoi. Iată de ce am ajuns la acest sentiment de diminuare, depresie, plus sentimentul de disperare. Multe probleme s-ar fi rezolvat dacă noi mergeam înspre Europa, înspre Țara noastră de baștină. Au fost ratate multe șanse și noi ne-am pomenit în mijlocul drumului cu căruța stricată și cu gândul încotro s-o luăm. Din cauza aceasta, mulți au pornit pe drumul fostei URSS, ducându-se la cele mai grele munci, ori spre Occident, și din nou la cele mai grele munci. În fond, Republica Moldova a fost depopulată mai mult decât pe timpul deportărilor în Siberia. Cine au plecat? Au plecat cei mai harnici, cei mai întreprinzători ca să-și asigure familiile, ca să nu-și dea duhul. Satele au început să moară.

- **Și totuși, aș vrea să vă amintiți de primele ediții...**

- Primele ediții au fost cele mai inspirate momente din istoria neamului nostru și aceasta în mare măsură mulțumită Ministerului Culturii și Cultelor, pe care l-am condus. Reamplasarea și restaurarea monumentului lui Ștefan cel Mare și Sfânt îi aparține în exclusivitate Ministerului Culturii. Au fost găsite schițele inițiale, desenele arhitecturale – tot până la un milimetru a fost refăcut după proiectul original al lui Alexandru Plămădeală, realizat în 1929. Țin minte protestele care erau, mai ales din partea alogenilor, că, chipurile, cu ce se ocupă ministerul Culturii, în loc să construiască noi grădinițe, el, reamplasează monumente.

Foto: Ion Ungureanu, la Casa Limbii Române, împreună cu oameni de cultură mureșeni, 1 martie 2010

- Aceste acuze se făceau la adresa ministerului, și să avem pardon, nu la adresa Primăriei. Primăria avea atâtea obiective și prin aceasta a fost mare Nicolae Costin – primarul, că le-a realizat. A rebotezat străzile, care erau absolut rusificate, de parcă eram într-un oraș din regiunea Habarovsk. Denumiri ca Tomskaiia, Novosibirskaiia, Omskaiia și așa mai departe. Mai în scurt, ne-au adus Siberia pe moșia lui Ștefan cel Mare. Extinderea Aleei Clasicilor și instalarea monumentului Lupoaiței, de asemenea, aparține Ministerului Culturii. Abia mai pe urmă, după 1995, tot greul și l-a asumat Primăria.

- Și redeschiderea Catedralei tot prin Ministerul Culturii s-a făcut?

- Da, și Catedrala, a trecut prin mâinile noastre, căci era prefăcută în muzeu. Am găsit și acolo proiectul inițial pentru că ea avea cupola mult mai joasă, instalată de sovietici după bombardamentul din 1944 (tot ei au bombardat-o), dar la renovare au făcut-o mai joasă, să nu fie așa de înaltă.

- Eu m-am ales cu o muștrare când am transmis la Radio reportajul de la redeschiderea Catedralei, fiind învinuită de președintele companiei teleradio de atunci, A. Usatâi, că fac propagandă religioasă. Era înainte de declararea Independenței.

- La început, s-au pus la cale lucruri nemaipomenit de importante. Inițiativa noastră a fost și la resfințirea monumentului Ștefan cel Mare și Sfânt, a fost invitat Mitropolitul Moldovei Daniel, Moldovei adevărate, nu a Basarabiei, am în vedere a acestei bucăți și nu știu cu ce ocazie Mitropolia de la Chișinău se numește a întregii Moldove? De unde întreaga Moldovă? Întreaga Moldovă este Moldova de dincolo, plus Basarabia. Tot atunci am decis, împreună cu clerul, ca la dezvelirea monumentului restaurat al lui Ștefan cel Mare și Sfânt, în toate bisericile, pe care reușisem să le deschidem și cele care mai activau, să sune clopotele, vestind că Domnitorul a revenit Acasă. A fost un moment înălțător! Cu acest prilej, am lansat și inițiativa de sanctificare a lui Ștefan cel Mare și Sfânt, prin mesajul pe care l-am rostit la această mare sărbătoare, în prezența Mitropolitului Daniel, în prezența a sutelor de mii de oameni, care erau în

piață. Și în timp de doi ani s-a realizat ceea ce nu s-a făcut cinci sute de ani. Fără acest imbold venit din Basarabia, lucrul acesta nu știu cât mai stătea în așteptare. Aveam argumente solide, am făcut trimitere la alte popoare, care și-au sanctificat personalitățile de vârf. Rușii l-au sanctificat pe A. Nevski, pe D. Donskoi și noi având pe acest apărător al creștinătății, pe Atletul lui Hristos, cum l-a numit un Papă de la Roma, o personalitate ieșită din comun, care a înălțat atâtea biserici și mănăstiri, mai stăteam pe gânduri. Poporul, încă din timpul vieții lui, îl numise Sfânt. Aceste acțiuni, una după alta, s-au făcut după primul Pod de Flori, care a fost realizat cu o energică implicare a Ministerului Culturii. La mine a venit Victor Crăciun împreună cu Grigore Vieru cu această idee și eu m-am gândit să ne adresăm lui Lucinschi, care era prim-secretar atunci și avea legătură cu Gorbaciov, numai astfel puteam realiza ruperea hotarelor URSS cu buchete de flori. Pe urmă, tot din partea Ministerului Culturii a venit ideea prelungirii Aleei Clasicilor. Cât timp am fost ministrul Culturii am decis ca în fiecare an de Ziua Limbii Române să se dezvelească câte un bust al marilor clasici. Astfel, au fost dezvelite busturile lui A. Mateevici, C. Stere, L. Blaga și N. Iorga. După plecarea mea, Ministerul Culturii nu s-a mai implicat, s-a implicat Primăria. Cu Lupoaița a fost în felul următor: adjunctul ministrului Culturii, Iacob Burghiu, s-a întâlnit la București cu Victor Crăciun, președintele Ligii pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni și au discutat această idee. Desigur, am aprobat-o imediat și am decis să instalăm Lupoaița la 1 Decembrie, de Ziua Națională a României întregite. Un argument în acest sens vine chiar din tabăra adversarilor și denigratorilor, de care eu unul niciodată n-am dus lipsă. Citiți ceea ce a scris Pavel Pelin despre instalarea Lupoaiței. Își bate

joc de mine și de Iacob Burghiu cum înălțăm noi noaptea monumentul. I-a plăcut această ironie chiar și lui Ion Druță. M-a sunat și-mi zise: măi, da v-a creionat bine Pelin asta. I-am răspuns: Ion Pantelevici, dacă înălțăm vreun Iurii Dolgorukii, vă plăcea mai mult? Ba chiar și Uniunea Scriitorilor a premiat acest pamflet la adresa activității Ministerului Culturii. Și iată că după mulți ani, aflu că nici ideea cu Lupoaița nu aparține Ministerului Culturii, ci aparține Primăriei. Să fi fost prost informat pamfletarul premiat?

- Totuși, ce adevăr conținea acel moment?

- Păi ce adevăr? Mi s-au pus bețe în roate. Nu se voia să sărbătorim Ziua Națională a României, Unirea noastră cu Țara. Să nu uităm că la 1 decembrie 1990, mai eram în URSS.

Lupoaița a fost adusă, dar nu erau gata lucrările de instalare. A fost un boicot fățiș. Ca să vezi! Nu lucrau macaralele! Fiind îngrijorat că a doua zi nu va avea loc dezvelirea monumentului, l-am chemat noaptea pe directorul firmei *Restauratorul* și i-am spus în cel mai cras stil bolșevic: dacă în noaptea aceasta nu va fi înălțată Lupoaița și pusă pe postament, mâine nu veți mai fi director! Momentan a fost găsită o macara, iar Iacob Burghiu n-a dormit toată noaptea – acest om sfânt, iar Pelin își bate joc de eforturile noastre și Uniunea Scriitorilor îl premiază. A mai fost un episod despre care nu se prea știe nimic. Când instalam postamentul Lupoaiței, s-au apropiat de mine niște ultrapatrioți și mi-au spus: domnule ministru, ce faceți? Noi vrem să scăpăm de orișice monument care ne amintește de ocupație, oricare ar fi ea, iar dumneavoastră ne aduceți însemnul ocupației române? Dacă instalați Lupoaița, noi venim cu cazmalele și știți că nu glumim. Noi am scos cu cazmalele literele de pe Arcul de Triumf – cu ordinul lui Stalin despre „eliberarea” noastră. Așa că luați seama. Am înțeles că nu glumesc și trebuiau căutate argumente ca să nu li se ridice mâna contra Lupoaiței.

M-am implicat personal în această problemă și cred că am găsit cea mai inspirată soluție.

→

Foto: Ion Ungureanu, la Casa Limbii Române, împreună cu oameni de cultură mureșeni, 1 martie 2010

Pe postament, sub Lupoaică, au apărut cuvintele lui Eminescu: **Da. De la Roma venim, din Dacia Traiană.** Contra lui Eminescu nu ridici mâna, aici i-am dat gata. Iată cum au avut loc bătălii chiar și cu cei din tabăra noastră.

- **Apropo, instituției, în care ne aflăm și realizăm această convorbire de suflet – Bibliotecii Onisifor Ghibu, am aflat de la Florin Rotaru, directorul Bibliotecii Metropolitane București, i s-a repartizat anume acest spațiu central în Palatul Republicii prin decizia dumneavoastră, o decizie chibzuită, dacă țiinem cont de semnificația ei, a fondului de carte românească și lipsa acesteia în anii 90, care în timp și-a îndreptățit menirea.**

- Slavă Domnului că mai sunt martori de dincolo de Prut care țin minte ce a făcut Ministerul Culturii. Din păcate, iarăși, dintr-un prospect editat de Municipalitatea noastră, am aflat că n-avem niciun merit în legătură cu Biblioteca *O. Ghibu*. Reiese că tot ce am făcut noi au făcut-o alții și atunci mă întreb, dar cu ce oare s-a ocupat Ministerul Culturii? E un paradox, nu mă plâng, dar constat cu amărăciune: asist la o înmormântare de viu, împreună cu minunata echipă ministerială, privesc de la o parte cum altcineva, e urcat, ca în povestea cu țiganul, pe pedestal: ei, ei, au făcut totul! Dragii mei, doar sunt în viață mulți din cei care au fost alături de mine, care au fost martori. Și când i se atribuie lui Nicolae Costin, care într-adevăr a fost un primar legendar, și care a făcut lucruri ieșite din comun, dar i se atribuie și lucruri pe care nu le-a făcut, eu cred că prin aceasta i se face un deserviciu, pentru că atunci și cele realizate de el pot fi puse la îndoială. Acuratețea și exactitatea în asemenea chestii sunt foarte importante. Au rușii o zicală bună: *uslujlivâi durac opasnee vraga*. Nu știu cum o să traduceți, vedeți.

- **Cam așa: lingăul prostălan e mai periculos decât dușmanul.**

- E una să fii expulzat din istorie, din istoria celor mai glorioși ani, de către comuniști, și alta e când te expulzează ai tăi, asta chiar că n-o mai înțeleg. O spun cu speranța că poate se vor trage niște învățăminte.

- **Nu regretați gestul de a vă retrage din postul de ministru al Culturii? Vă amintiți de acel interviu comun cu Andrei Pleșu,**

care pleda pentru un singur ministru al Culturii cu două reședințe: la Chișinău și București? Din păcate, nu s-a întâmplat așa, deși pe linia cărții și pe harta bibliotecilor s-au produs evenimente îmbucurătoare. Astăzi Biblioteca Municipală dispune de 31 de filiale de carte, dintre care zece sunt fondate cu ajutorul bibliotecilor și administrațiilor locale din diferite județe din Țară: București, Constanța, Târgoviște, Bistrița-Năsăud, Târgu-Mureș, Cluj-Napoca ș.a. L-am citat atunci pe Nicolae Iorga, care spune că cea mai bună dovadă este cea a faptelor. Știu că ați fost mirat că făceam trimitere la Iorga, deoarece nu aveam de unde să-l știu, pentru că cei de la Moscova erau mai privilegiați în acest sens, având posibilitate să citească și în biblioteci, dar și să procure cărți la magazinul *Drujba*. Pe când noi, aici, la Chișinău... Oricum, aveți la activ, chiar și în scurtă perioadă, lucruri mari, frumoase, era cazul să continuați.

- Eu nu m-am retras din postul de ministru, „m-au retras”. Mi s-au închis toate ușile, mi s-a închis orice perspectivă. Anecdotic, dar așa a fost: o funcționară a scris în biletul meu de șomer: *profesia ministru*. De râsul lumii, pentru că nu există asemenea profesii, dar funcționara respectivă mă vedea doar ministru, căci eram în permanență pe buzele tuturor. Împreună cu Nicolae Mățaș, am fost cei doi miniștri, pe care agrarieni și acoliții lor au vrut să ne elimine din Guvern. Printr-un miracol s-a întâmplat că am rămas încă doi ani. Dar nu puteam răzbate în audiență la prim-ministru Andrei Sangheli. Când afla că sună ministrul Culturii, mi se răspundea că ori este foarte ocupat, ori că-i plecat. Ce-i drept, într-o problemă m-a ajutat substanțial: a găsit valută forte pentru finisarea lucrărilor de restaurare a Teatrului Național. Președintele Snegur m-a „răbdat” patru ani, este meritul lui, dar, spre exemplu, nu m-a inclus niciodată în vreo delegație oficială – erau incluși miniștri adjuncți, erau incluși directori, numai nu Ion Ungureanu. Tot ce am făcut atunci am făcut pe cont propriu. E drept că domnul Snegur nu mi-a pus bețe în roate. Țin minte că apăruse o problemă la amplasarea bustului lui

Nicolae Iorga în fața Președinției. Trebuia să-i cer permisiunea ca să-l putem instala acolo și mulțumită domnului Ion Borșevici, care era consilier, până la urmă ni s-a dat aprobarea, dar cu condiția să edificăm un monument al Independenței. Acela n-a mai fost înălțat, de asta s-a îngrijit mai pe urmă Voronin, să tot avem monumente cu tancurile „eliberatoare”. Pe Nicolae Iorga am reușit să-l instalăm într-un loc frumos, care marchează și strada care-i poartă numele. Vreau să vă mai spun unele lucruri inedite, care nu se cunosc. De exemplu, am fost invitat la o Conferință internațională a miniștrilor Culturii din Europa, Canada și SUA, care se desfășura la Paris. Nu mi s-a dat niciun sfanț pentru deplasare și am comunicat la Ambasada Franceză de la Chișinău că nu pot pleca. N-am spus motivul, ei l-au aflat din alte surse și atunci Guvernul Francez mi-a plătit deplasarea din bugetul Franței, așa am ajuns eu atunci la Paris, singurul ministru al Culturii dintre toate țările exsovietice, care nu și-a achitat drumul. Pe urmă după ce m-am întors la Chișinău se ironiza pe seama mea că n-am luat cuvântul. N-am fost singurul ministru care n-a luat cuvântul. Dintre cei 37 de miniștri care au fost, n-au luat cuvântul încă vreo zece miniștri. În al doilea rând, n-am vorbit pentru că ar fi trebuit să le spun din care bani mi-a fost plătită deplasarea și s-ar fi văzut clar care-i atitudinea Guvernului Republicii Moldova față de cultură. Fiindcă a venit vorba, nici ministrul Culturii din România n-a luat cuvântul.

- **Cine era atunci?**

- Ludovic Spiess. Am prezentat un memoriu în limba franceză despre situația din domeniul culturii în Republica Moldova, despre eforturile noastre disperate de a ne integra în spațiul cultural european. Acest memoriu a fost prezentat tuturor miniștrilor din cadrul Conferinței internaționale. Au mai fost și alte motive, dar vă repet, am plecat aproape pe furiș acolo. Iar când i-a invitat Turcia la Istanbul pe miniștrii Culturii din țările riverane Mării Negre, cu chiu cu vai mi s-a aprobat o sumă modică de bani. În Turcia am luat cuvântul, am vorbit în limba română și traducător îmi era ambasadorul României, care cunoștea la perfecție limba turcă, mai mult –

ministrul Culturii din România nu putuse ajunge pentru că se înzepeze drumurile și se pornise cu automobilul. Și atunci ne-am înțeles cu ambasadorul României ca eu să prezint și poziția Ministerului Culturii din România. Deci, simbolic, am reprezentat întregul areal românesc. A fost o cuvântare care a influențat perfectarea documentului final. M-am deplasat tur-retur cu trenul, în clasa a doua. Vă închipuiți în ce condiții și cu ce atitudine din partea Guvernului funcționam ca ministru?

- Dar spuneam mai sus că făcusem un dublu interviu cu dumneavoastră și Andrei Pleșu, care afirmase la un moment dat că se va desfășura colaborarea culturală astfel ca să fie un minister comun cu două reședințe. Vă amintiți?

- Eu am venit cu o idee care l-a cucerit pe Pleșu și pe mulți alții - ideea creării Confederației Culturale dintre România și Republica Moldova. A pune atunci problema Unirii cu un Parlament și un Președinte, care l-au debarcat pe Mircea Druc, cu minierele din România, care au înspăimântat lumea civilizată, alături de o Iugoslavie, care exploda în război - era prematur. Reieșind din situația reală, Pleșu a spus că, în fond, felul cum colaborăm noi și ce avem de gând să facem în continuare, poate fi apreciat ca activitate a unui singur minister cu două sedii - unul la Chișinău și altul la București. Doar câteva exemple: teatrul *Eugen Ionescu* era un teatru care aparținea celor două ministere, revista *Sud-Est*, de asemenea, fiind finanțată de două ministere. De bibliotecă ați pomenit mai sus - era o colaborare foarte fructuoasă și aici. Municipiul a avut un mare rol, pentru că s-au deschis atâtea biblioteci tocmai pe linia acestei confederații neafîșate. Noi o pornisem foarte energic, foarte dinamic în această direcție. Din păcate, pe urmă, încetul cu încetul, toate au început să se împotmolească. A fost debarcat Mircea Druc, pe urmă l-au înlăturat și pe Muravski din Guvern, au venit în bloc agrocuniști la putere și marele merit, în ghilimele, pe care l-a avut Sangheli, a fost declarația lui pentru care este criticat, dar el, în fond, a spus un lucru interesant: România nu ne-a dat niciun „caranaș” pe degeaba, fără plată. Prin aceasta,

fără să vrea, Sangheli a confirmat că România nu s-a amestecat în treburile interne ale Republicii Moldova, cum în permanență declară Moscova, și cum mai susțin comuniștii astăzi. Pe urmă, când am ajuns și eu în România, m-am convins de neamestecul României în problemele Moldovei, că merge în vârful degetelor în propria ei casă. Eu înțeleg să fii prudent, dar totuși, acesta este un teritoriu istoric care ne leagă. România se temea să nu fie cumva bănuț de amestec, fiindcă avea ca obiectiv intrarea în Uniunea Europeană, în NATO, dar pentru aceasta trebuiau reaspectate anumite rigori. După ce a intrat, vedeți cum reacționează acum unele țări din Europa? Sunt indignate că ni se dă cetățenie română prin ușa din spate.

- Dar e dreptul nostru moștenit din părinți.

- Noi am fost prădați într-o singură noapte, ni s-a luat cel mai scump drept - cetățenia, care era dreptul nostru individual. De ce Occidentul nu anulează dreptul de a întoarce proprietatea celor expropriați? Noi aveam acea proprietate personală care se numea cetățenie al României, ea ne-a fost abuziv confiscată, deci, trebuie întoarsă înapoi. Nimeni nu pune la îndoială reunificarea Germaniei, atunci cu ce drept nemții din RDG au putut să intre în Uniunea Europeană prin ușa din dos, pentru că ei așa au intrat acolo, Germania Federală fiind de acum în Uniunea Europeană. Nu putem umbla cu dublu standard, dragii noștri democrați din Occident! Nu mai vorbesc de crima hitleristilor de a ne da pe mâna sovieticilor, pentru că, în 1940, hoardele roșii au năvălit peste noi cu aprobarea Germaniei. Germania de astăzi își cere scuze, plătește contribuții pentru cei care au suferit din cauza fascismului, dar nouă nici nu ne dă voie să le amintim că am fost cetățeni români. Avem foarte multe pretenții față de Rusia, ne-a înghițit hula jumătate din moșia lui Ștefan cel Mare și Sfânt, dar și Germania trebuie să-și răscumpere păcatele, nu mai vorbesc de faptul că noi, fiind aliați cu Germania, pentru că aveam anumite scopuri de a ne întoarce pământurile abuziv ocupate, până la urmă am întors armele contra lui Hitler, prin aceasta salvându-i pe nemți de la bombardamentele

atomice. Dacă se trăgăna războiul cu vreo trei luni, dacă nu intra România în război contra nemților, aceste bombardamente s-ar fi abătut asupra Germaniei, pentru că bomba atomică n-a fost pregătită pentru japonezi, a fost pregătită pentru nemți, și lucrul acesta trebuie să fie ținut minte.

- De la politica străină să trecem la a noastră. Cum apreciați situația în această aparentă liniște înainte de furtună?

- Cuvântul este exact. Eu cred că liderii politici din Alianța Democratică trebuie să fie uniți, de ceilalți nici nu vorbim, căci ei sunt contra acestui popor, contra băștinașilor, ei sunt ori ocupanți, ori aliați cu ocupanții, chiar și găgăuzii, ar trebui să se gândească bine cu cine sunt: cu băștinașii sau cu străinii, care au venit peste noi. Pentru orice faptă este și răsplată. E legea lui Dunmezeu, n-au născocit-o românii basarabeni. Dacă liderii politici democrați nu vor da dovadă de calm și înțelepciune în fața acestui mare pericol, căci se poate reveni în orice clipă la ceea ce a fost, pe noi ne așteaptă lucruri urâte. Pe de altă parte, ce putem să așteptăm de la un electorat zăpăcit, bulversat de propaganda permanentă, energică, ostilă contra elementului autohton, contra dreptului istoric? Sunt lucruri care trebuie să le înțeleagă și cel mai simplu țaran și oamenii politici: dacă ne bazăm în continuare pe minciună, nu vom ajunge la niciun fel de pace etnică sau interetnică. Numai spunând și afirmând adevărul putem vedea lumina de la capătul tunelului. Fără această lumină nu se vede diferența dintre ocupant și eliberator: eliberatorul se întoarce la casa lui, iar ocupantul rămâne stăpân în casa ta. Lucrul acesta este în permanență un izvor de conflict, din cauza minciunii, deci, asta are mare importanță. S-a dovedit, mulțumită propagandei, că nu-i neapărat nevoie să vii cu tancul asupra cuiva, îl îndobitocești pe om, îl tumănești, cum se spune la noi la țară, și capeți puterea. Iar dacă deții puterea, faci cu oamenii ce vrei. Așa au venit la putere fasciștii în 1933, pe cale democratică, în Germania. Drept că ei au fost ajutați, între altele, și de Stalin, care îi ataca vehement pe adversarii fasciștilor - pe social-democrați. El nu vedea în fasciști un mare pericol, nu-i considera pe ei

dușmani, ci pe social-democrați, care erau cei mai apropiați de socialism. Același lucru se întâmplă azi și la noi. Nu vedem că adversarii noștri principali sunt criptocomuniștii, ci pe aceia care stau cam pe aceeași poziție cu noi. Lucrul acesta nu poate duce decât la un mare dezastru, de aceea cred, că dacă noi nu încetăm să ne luptăm cu ai noștri, ne așteaptă mari și dramatice înfrângeri.

- **Cum credeți, multdiscutatul Decret al Președintelui interimar Ghimpu privind decretarea zilei de 28 iunie ca zi a ocupației, a fost binevenit în aceste împrejurări?**

- Dar domnul Ghimpu n-a spus nimic nou prin acest decret.

- **Acest Decret trebuia să apară de la bun început.**

- El în fond a și apărut, prin Declarația de Independență încă în 1991. De ce în mod neadecvat este reacția la el? Pentru că s-a văzut că între timp noi am fost aruncați cu câteva decenii înapoi, iar astăzi avem de a face cu o altă Rusie decât cea din 1991. Este o Rusie care din nou își umflă mușchii imperiali, nu este Rusia slabă din 1991, care cu greu își găsea propria cale. Ea nici nu exista ca țară, ea exista ca Uniunea Sovietică, îi dispăruse până și denumirea. Vă închipuiți ce au făcut comuniștii? Până și Rusia nu exista. Nu existau compozitori ruși, existau compozitori sovietici, iar E. Doga, spre exemplu, era compozitor moldovean. Deci, el avea identitate, ei nu o aveau.

- **Rușii ar trebui să ne fie recunoscători că le-am întors identitatea, dar n-o fac.**

- N-o fac pentru că Rusia se întoarce la vechile obiceiuri imperiale, de aceea au revenit la imnul lui Stalin, pe ici, pe colo schimbând unele cuvinte, autorii fiind aceeași. E clar de ce ea a reacționat nu ca o Rusie democratică, ci ca una imperială, care se mai crede stăpână pe niște teritorii care nu-i mai aparțin. Meritul lui Ghimpu este că a rămas pe aceleași poziții de când ne-am declarat identitatea. La Marea Adunare Națională, eu am citit cu ochii mei Declarația în care se spunea răspicat că suntem români și limba-i română. Și vedeți astăzi cum o interpretează unii? Că, mă rog, din punct de vedere științific limba o fi ea română, dar din punct de vedere politic – nu. Dar ce politică e aceasta

care nu are nimic comun cu știința, cu adevărul?

- **Poetul Ion Mărgineanu de la Alba Iulia îmi declarase anul trecut că-l doare limba română, dar ce am spune noi, când în instituțiile de învățământ nu se promovează la justa ei valoare, chiar și în teatre a scăzut elanul de a vorbi o limbă, frumoasă, literară, de stradă să nu mai vorbim – e o brambureală. Cum și când o să învățăm pretutindeni a vorbi limba în toată splendoarea și evoluția ei? Prin anii 90, am fost întrebată de un tânăr tătic cum să-i spună copilului de vreo șase anișori ce fac sudorii la o reparație din stradă, că știa doar în rusă. I-am tradus și s-a bucurat mult, m-am bucurat mult și eu, acum însă... De ce nu se fac cursuri pentru maturi de însușire a grafiei latine pentru generațiile care nu au avut de unde s-o cunoască, mă refer la băștinași, nu la alolingvi?**

- Este o întrebare care mai corect ar fi s-o adresați Ministerului Educației. Aici apar niște probleme foarte curioase, desigur că sunt și momente obiective, create tocmai de cedarea pozițiilor de care am spus mai sus. Dar pe lângă aceste agresiuni permanente din partea aceluiași Rusii care își manevrează bine coloana a cincea de la noi, avem și noi partea noastră de vină. De exemplu, în perioada 1990-1992 se difuzau niște emisiuni fascinante la Televiziune, realizate de Nicolae Mățaș și Ion Dumeniuc, ultimul un savant ucrainean care a apărut limba română și drepturile ei pe acest teritoriu mai mult decât mulți băștinași de aici. Trebuie să-i onorăm pe cei care sunt slujitori ai adevărului și nu ai politicii găunoase, care spun că știința e una și politica e alta.

- **Și Nichita Stănescu, venit pe lume dintr-o mamă rusoaică care a învățat limba română, avea să spună una din cele mai celebre fraze: Patria mea este limba română.**

- A fost ciudată reacția societății noastre la eforturile acestor doi oameni de stat de a cultiva o frumoasă limbă română. Erau luați peste picior: ce fel de ministru e Mățaș, dacă se ocupă de curățirea limbii? S-o facă alții de rang mai jos! Țăfnoșii noștri cârneau din nas la asemenea eforturi. Nu suntem serioși, nu ne ajunge tărie de caracter,

perseverență. Suntem mofturoși, ne aprindem repede și ne stigem repede. Foc de paie! Când o să rezolvăm problemele acestea, o să vedeți că și străinii o să ne respecte, așa cum îi respectă pe estonieni, pe lituanieni, pe letoni. Pe noi nu ne respectă nimeni pentru că noi înșine nu ne respectăm.

- **Era și o emisiune radiofonică de cultivare a limbii, acel ghid radiofonic memorabil, unde erau antrenați lingviști notorii ca Alexandru Gromov, Valentin Mândăcanu, Vlad Pohilă ș.a.**

- Erau unul mai bun ca altul, specialiști nemaipomeniți. Dar au venit agrocomuniștii care nu aveau nevoie de cultură, de adevăr, scopul lor era să fim îndobitociți.

- **Acum avem alte cadre de conducere la Radio și Televiziune, declarate publice, de ce să nu se preia acea experiență folositoare? Eu personal îmi verificam abilitățile în cadrul acelor emisiuni, eram fericită când descopeream că părerea mea privitor la unele chestiuni se potrivea cu cea a specialiștilor în materie. Ca mine, cred, erau mulți.**

- Situația fiind dezechilibrată din punct de vedere politic, se târăgănează preluarea acestor lucruri pozitive, căci unii se mai gândesc și așa: dar dacă mâine se schimbă guvernarea? Omul are psihologie de iepure și se gândește nu cumva să vină lupul. Lupul din fabulă, desigur.

- **Ați avut părtași care v-au ajutat în unele privințe, după cum ați remarcat nu o dată. Pușkin, în mod simbolic, v-a ajutat să vă apărați de cenzură, iar Caragiale de proști.**

- Pușkin, dintr-un anumit punct de vedere, m-a ajutat să clarific niște lucruri, dar nici cu Pușkin nu-i puteai convinge pe cei care ignorau problemele noastre, cu atât mai mult Caragiale, care era interzis pur și simplu. Cât am fost la *Luceafărul* se juca Caragiale, imediat după scoaterea mea din funcție, Caragiale a fost interzis pentru că era scriitor român, ca și Mihail Sebastian.. Au fost interzise traducerile în limba română. La Teatrul Național se juca *Revizorul* tradus în limba română și a fost interzis. Și atunci M. Bădicheanu s-a apucat să-l traducă în „moldovenește”, de ochii lumii a fost făcut acest lucru pentru că a rămas aceeași traducere românească, doar că

din scenă se vorbea „moldovenește”. Din acest punct de vedere scriitorii sus-numiți nu prea m-au ajutat, dar la grevele din 1995 ale tineretului a fost altceva. Țin minte că înainte de-a ajunge la tineri în piață, m-am întâlnit cu un înalt demnitar de stat, care m-a întrebat: ce ziceți domnule Ungureanu de țipălăii ăștea? I-am răspuns: Pentru mine nu-s țipălăi. Tocmai vroiam să mă duc să le vorbesc. – Dumneavoastră? Un om de-o aleasă cultură? Zic: Pușkin e de vină. Cum așa? Așa, - i-am replicat eu. Pe noi ne-au învățat în școala sovietică că atunci când țarul l-a întrebat pe Pușkin care este atitudinea lui față de decembriști, el a spus că dacă era la Petesburg ar fi fost alături de ei în piață. În cazul de față eu trebuie să fiu alături de tinerii noștri. Ne-am despărțit și fiecare s-a dus în drumul lui. Pe urmă el a devenit prim-ministru, a fost destul de mult în acest fotoliu. Se plătește bine faptul că nu te implici, nu ești alături de cei care sunt în piață, atunci, când piața are dreptate și luptă pentru adevăr. Din altă parte, tot Pușkin ne-a spus și aici face front comun cu Ion Luca Caragiale: nu te pune în poară cu proștii. Mai ales că la noi, și aceasta în mod direct ne arată Caragiale, prostul nu numai că este prost, dar e și fudul, el nu greșește niciodată și nu se pocăiește niciodată. Iată ce învățăminte ne oferă marii clasici. Negruzzi prin „Lăpușneanu” ne spune: proști, proști, dar îs mulți. Asta-i problema. Prea mulți proști la metru pătrat în Republica Moldova.

- **Eu i-aș numi ignoranți, doritori a rămâne în prostie, în necunoaștere, în primitivismul opiniilor moștenite tot de la ignoranți. Părerea mea este că trebuiesc schimbate accentele, lumea este înnebunită de bani, de pricopseală cu orice preț, în detrimentul tradițiilor seculare de familie, în detrimentul sănătății, în detrimentul perspectivelor de viitor. Nu mai sunt apreciate și solicitate valorile. Au dispărut breslele de meseriași, dinastiile de familie, profesioniștii adevărați. Dar toate aceste sunt teme pentru o altă discuție. Să revenim la familia Ungureanu, e după o cortină închisă? Cum apreciază soția lupta dumneavoastră pentru demnitatea națională?**

- Familia mea nu este după o cortină închisă, dar viața privată a fiecăreia, cu bucuriile sau necazurile ei, îi privește pe membrii săi. Dar pentru că totuși m-ați întrebat despre soția mea, vă ofer câteva mici detalii. De exemplu, ea le-a dat nume românești feciorilor mei, luptându-se cu rusoaicele de la Biroul Stării Civile.

- **Dar să precizăm că soția dumneavoastră e rusoaică.**

- Da, e rusoaică. Dar ea, fiind venită în Moldova după 1944, a învățat „limba moldovenească”. Atunci se mai învăța „limba moldovenească” în școli de către cei veniți de oriunde. Ea a terminat aici zece clase, după care a plecat la Moscova și a terminat Institutul de Limbi Străine, cunoaște engleza și spaniola - e la curent cu lupta noastră pentru limba română. Ea a fost totdeauna alături de mine și la bine și la rău. S-a luptat cu rusoaicele de la Starea Civilă pentru numele românești Dan și Ștefan. Ele încercau s-o convingă că nu există asemenea nume.

- **Pe nepoate cum le cheamă?**

- Ana, Elena, Nica și Miluța. Și eu le-am aranjat în linie românească, le alint românește: Anicuța, Ilenuța, Nicuța și Miluța. Și lor le place când le numesc așa. Soția mea a făcut atunci ceea ce trebuia să facă. Cu părere de rău, la noi în familii get-beget românești întâlnești nume de pe alte meleaguri: chiar și eu am niște nepoți, care și-au botezat copiii cu Stanislav, Oxana ș.a. E drept, că mai încoace au apărut un Dragoș, un Octavian și le-am zis: iată așa, acum mai veniți de acasă. Mă opresc aici, pentru că, în fond, viața fiecărui om este o taină, în care nu totdeauna e bine să avem acces, vorba lui Tolstoi. Ca să închei acest capitol vreau să mai adaug că am un mare necaz în familie. De câțiva ani mă ocup de sănătatea soției care este imobilizată la pat, dar toate datoriile trebuiesc plătite. Ea nu m-a lăsat când mi-a fost foarte greu. În cele mai cruciale momente, ea mi-a spus: nu ceda. S-a angajat pentru a întreține familia, numai să nu merg eu la compromis, să nu plec capul. Și au fost uneori luni întregi de zile când eu nu aduceam o para chioară în casă, ea ne întreținea. Așa cum a avut ea grijă de mine pe timpuri, acum eu am grijă de

ea, îndeplinind cea mai importantă lege morală.

- **Și creștinească: grija față de aproapele tău. Mai am o întrebare: își scrie I. Ungureanu memoriile? Dacă da, atunci pentru cine scrieți, azi, când cititorii se lasă așteptați în biblioteci, darmite în librării? Eu una le voi citi, chiar dacă veți scrie zece volume. Cred că veți face lansarea la Biblioteca O.Ghibu, căci într-un fel ați fost nașul de botez, când Florin Rotaru și Octavian Ghibu erau disperați că nu se găsea un sediu pe potriva efortului pe care l-au făcut.**

- Ați atins o problemă destul de spinoasă.

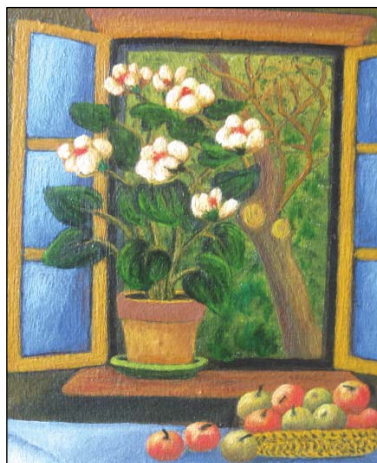
- **De ce?**

- O să vă spun. Atunci când afirmați că nu prea citește lumea. Într-adevăr, te gândești de ce să mai scrii și pentru cine să scrii. Și ești nevoit să-ți rezolvi această dilemă, pentru că trebuie să ai o motivație serioasă pentru a scrie. Este exact așa cum ai juca tot timpul un spectacol cu sala goală. Problema există. Noi așa am început cu Teatrul *Luceafărul*. Au existat și perioade când în sală erau doar câțiva spectatori și noi jucam. A fost o perioadă de criză, când erau prezentate spectacole care nu aveau nimic comun cu *Luceafărul*: *Tom-bolișoe serdșe*, adică *Tom – inimă mare*; *Vovca na planete Ealmez*, adică *Vovca pe planeta Arret*; *Iunosti nașih otšov*, adică *Tinerețea părinților noștri*; *Starâie druzia*, adică *Prieteni vechi*; *Ciujo rebeonoc*, adică *Copil străin*; *Ulâbnisi Svetlana*, adică *Zâmbește Svetlana ș.a.* Erau niște lucrări străine de cultura, de tradiția noastră națională. Odată ajuns în fruntea teatrului, am curățat repertoriul de aceste „perle” Am reușit a doua oară să cucerim publicul. Era dificil să găsești bilete, bunăoară, la *Radu Ștefan* sau *Steua fără nume* sau *Minodora*. Nu întâmplător toate trei au fost interzise. Dacă rămâneam în Moldova, n-o părăseam, nu știu ce apreciere aș fi avut ca regizor. A trebuit să ajung la Moscova ca să se afle că sunt considerat drept unul din cei mai importanți regizori ai URSS. Atunci când am adus *Sfânta Sfintelor*, spectacol montat la Moscova, care a făcut mare valvă, ei bine, la Chișinău mi s-a spus că e... simpatic. Atât. Acolo era considerat fenomenal în comparație cu cele mai bune

spectacole, se considera un eveniment teatral al deceniului, pe când aici ar fi trecut neobservat. Avem în această provincie o mlaștină și o lipsă de criterii adevărate. O mare cultură se face cu mari critici de artă, cu mari critici de literatură. Teatrul rus, de exemplu, a avut critici de excepție în domeniu. N-avea cine scrie despre *Luceafărul* atunci, în plină glorie teatrală sau se scriau niște aproximații, se judeca la nivel strict provincial. Noroc că veneau critici din Moscova, care apreciau *Luceafărul* la justa lui valoare, ei spuneau că este unul din cele mai importante și interesante teatre din URSS. Are mare importanță cine te prețuiește. Eu am observat acum, după ce m-am întors de la București, un lucru foarte ciudat: la noi lumea artei, lumea literară este împărțită în tabere adverse, care se neagă reciproc. Poți să ieși în fața publicului și să vorbești cele mai interesante lucruri. Degeaba. O tabără de la bun început nu te aude, nu te ascultă, nu te acceptă, din start. Lucru inimaginabil chiar în timpul sovietic, pentru că opresiunea ne făcea să fim mai uniți, să prețuim mai omenește valorile, acum suntem încrâncenați, de parcă am fi înarmați cu chistoale unul împotriva altuia. Cu o asemenea atitudine cultură nu se face. Din ură pot crește doar buruieni, florile se cresc din dragoste. Un artist în domeniul teatrului are nevoie ca de oxigen de înțelegere, de apreciere, de prețuire profundă, noi atunci căpătăm aripi, ne vine pofta să dăm și mai mult decât o facem de obicei. Pentru că repet, marea cultură se face cu mari critici de artă și de literatură și cu atmosferă pe măsura acestor realizări.

- **Ar fi o afirmație că încă nu-i avem?**

- Să-i vedem! Se fac studii interesante, de exemplu, ale lui Mihai Cimpoi în domeniul eminescologiei, dar e timpul ca oamenii de teatru să vadă că există o prețuire profundă. E bine că există această admirabilă revistă *Sud-Est*, dar și ea nu e imparțială. Spunea marele scriitor francez, Albert Camus, un lucru care ar trebui pus, așa cum era mai înainte *Proletari din toate țările, uniți-vă*, la orice publicație culturală: *Mă străduiesc să spun adevărul, fără a înceta să fiu generos*. Nouă ne lipsește această generozitate, suntem crispați și în permanență are loc o

bătălie între clanuri, între grupări. Asta ne trebuie nouă? Dihonie?

- **Să încheiem pe o notă optimistă, poate că aveți cărți deja în drum spre cititor?**

- Mă întrebați mai înainte, dacă aș avea zece volume...Să știți că le am.

- **Chiar zece?**

- Închipuiți-vă, am fost și eu uluit când am început să-mi structurez arhiva. Am material pentru zece volume. Acum sunt în lucru trei, când o să le finisez, rămâne de văzut. Sunt diferite tematici, discursuri, interviuri, luări de poziții, ultima fiind cea legată de Curtea Constituțională, am publicat-o în *Literatura și arta*, intitulată *N-auziți huruitul tancurilor?* Am o serie de pamflete prin care reacționez ca om al Cetății, nu pot să tac. Iarăși ne-a „stricat” școala sovietică, care ne-a învățat prin spusele lui Nekrasov: Poetom mojeși ti ne bâti, no grajdanimom bâti obeazan, adică tradus din rusește cam așa: poet tu poți și să nu fii, dar cetățean ești obligat a fi. Asta i-am răspuns și lui Ion Druță, când el îmi reproșa că nu trebuia să mă ocup de „ministeriat”, treaba mea e să mă ocup de teatru și i-am răspuns că e de vină educația din școala sovietică. Așa că dacă aveți, Ion Panteleevici, pretenții, vă rog să le adresați lui Nekrasov. Am adunat multe lucruri interesante în decursul vieții, am jurnale pe care le-am ținut de-a lungul anilor, am notate repetiții cu cei mai mari maeștri ai scenei ruse, la care am asistat și sunt lucruri inedite. De exemplu, restaurarea spectacolului legendar *Prințesa Turandot*, care a fost realizată de Ruben Nikolaevici Simonov la Teatrul *Vahtangov*. Numai aceste notițe pot alcătui o jumătate de carte – cum a fost reactualizată astăzi această montare a genialului Evgheni Vahtangov cu

asemenea maeștri în arta scenei, cum era Mihail Ulianov, Iurii Iacovlev, Iulia Borisova, alți mari actori din Teatrul *Vahtangov*. Nu mai vorbesc de întâlnirile cu Tovstonogov, cel mai mare regizor din perioada anilor 1960-1980. Apoi activitatea mea ca regizor în teatrele din Moscova, montările de la Tallin, de la televiziunea din Moscova, radiospectacolele, emisiunile și cărțile sonore care le fac în Basarabia. Vreo 50 de emisiuni am avut la Radio București, România, începând cu acele „Lecturi de la miezul nopții”, puțin cunoscute în Basarabia. Toate lucrurile acestea trebuie formulate, dezvoltate și expuse. Îl rog pe Dumnezeu să-mi dea puteri să le duc la capăt, am multe de spus.

- **Cu Ion Druță ați avut o colaborare strânsă la Moscova...**

- Așa s-a întâmplat că nu l-am montat în limba română, încercările mele de la *Luceafărul* au fost în mod grobian stopate. Scrisese *Doina* special pentru *Luceafărul*, dar nu mi s-a dat voie s-o montez la Chișinău. Pe Druță l-am montat la Moscova în limba rusă și numai ca actor am participat în spectacolul *Maria Cantemir* - ultima dragoste a lui Petru. Am citit din proza lui la Radio, iar romanul *Biserica Albă* l-am citit integral. Ar fi bine să fie realizat un CD, este și doleanța lui Druță, pentru ca lumea să aibă varianta sonoră a acestui roman. În prezent, în interpretarea mea, este dat pe post romanul lui Mihail G. Cibotaru *Eclipsa*. Pe mine m-a captivat, sper că și pe radioascultători. Sunt atâtea de făcut. Am ce pune pe masă cititorului basarabean, dar pentru aceasta se cer niște sponsori, niște decizii din partea structurilor statale, dar ele întârzie.

- **Dacă dă Dumnezeu să scoateți din lumina tiparului în viitorul apropiat prima carte, unde ați dori să faceți lansarea? Eu zic că în localul ctitorit de dumneavoastră, adică la Biblioteca Onisifor Ghibu.**

- Să ajungem în toamnă.

- **Ne spuneți și titlul celor trei cărți în curs de apariție?**

- Vă spun numai unul: *Teatrul vieții mele*, celelalte – la timpul potrivit.

- **Vă mulțumesc mult și aștept debutul dumneavoastră editorial.**

RAIA ROGAC

Foto: Teodor Moraru, Natură statică

Asterisc

D.R. POPESCU DESPRE SAT, TRADIȚII, CREATIE ȘI CREATORI

Cele două texte propuse – o « amintire » și un interviu – încheie lucrarea *Folclorul în opera lui D.R. Popescu*, lucrare ce se constituie în teza de doctorat a subsemnatei, elaborată sub coordonarea dlui prof. univ. Silviu Angelescu.

Lucrarea și-a propus lectura operei scriitorului contemporan Dumitru Radu Popescu dintr-o perspectivă nouă, abordată sporadic de critică, cea a folclorului, vizând modul în care elementele rituale sau nerituate pot concretiza intențiile creatorului.

Asimilarea profundă a folclorului în actul artistic, ca formă de manifestare a vieții, determină transformarea acestuia în „cultură trăită”. Nu sunt de căutat sursele și nici nu se poate vorbi despre o relație livrescă cu folclorul. Sintagma „folclor difuz” utilizată în opera acestui scriitor sugerează existența unei memorii culturale legate de cultura trăită, în care mai departe operează creatorul, iar declarația lui D.R. Popescu apare firească: „Nu mi-am propus niciodată să scriu folclor”.

Dar să-i dăm cuvântul scriitorului!

PROF. DRD. IONELA LOREDANA TUCHILĂ

D.R. Popescu: O amintire a satului românesc

Se observa în momentul acela împletirea firească a folclorului în viața oamenilor; folclorul, medicina, alcătuiau un tot. Veselia de după înmormântare avea menirea să arate că viața merge înainte sau avea ca scop scoaterea din jale a familiei. Se încadrau în ceremonial participanții la înmormântare sau la nuntă. *Sărbătorile nu ieșeau dintr-un ciclu firesc al vieții.*

În sat erau foarte mulți țigani, care stăteau mai ales pe lângă conacul boierului. Și făceau o gălăgie! Cel mai des scandalul se auzea la bătaia pe muieri.

În sat erau meseriași – fierari, croitori – strânși la ei, oamenii spuneau tot felul de măști. Autoritatea în sat o reprezentau învățătorii și preotul. Satele erau sărace, aveau o bicicletă, un radio. Astfel că în cazul unei boli i se descânta bolnavului (impactul psihologic) și era tratat cu diverse leacuri.

La moartea cuiva, se făceau pomeni, se dădeau colaci, se evoca mortul, se discuta cu acesta. Aveai impresia că stă cu el de vorbă și că el aude de acolo, de sub pământ. Unii participau la ceremonial pentru un colac în plus (copiii), alții pentru băutură (vârstnicii). Desigur, pentru cei tineri, tot ce vedeau și auzeau în acest moment va fi avut valoarea unui mister la care au fost părtași. În legătură cu morii, s-a întâmplat și la noi în sat să se dezgroape morții și să li se străpungă inima. În acest moment, măgăriile mici ale vieții treceau din gură în gură, pentru că dintr-un motiv venea mortul. Undeva, *tot pe morală era*. La biserică, mergeau frumos îmbrăcați. Alteori, mergeau îmbrăcați ca de obicei. Nașa (sora tatălui), cea care a inspirat personajul mătușa Maria din *F*, a intrat desculță, căci era cald. *Viața nu era depărtată de credință*. Existau și bocitoare din neam, dar uneori se apela și la bocitoarele „de serviciu”.

Nu se vorbea despre marile mituri! Marile probleme, de exemplu ce a fost cu Meșterul Manole, se discuta altfel. În subsidiar, se știa: o biserică nu se face așa, o casă nu se

face așa. Și constructorii aveau superstiții, dar nu făceau caz formidabil.

Satul nu mai dădea substanță omului! În 1950, datorită graniței cu Serbia, mulți din sat au plecat în Bărăgan, a intrat spaima că va fi încă un război. Toată copilăria am auzit cum cântau lăutarii a moarte. Dincolo de lucrurile politice, *spaima* era: în fiecare familie, pe uliță, se știa că ceva s-a întâmplat. Era spaima de război, de moarte.

În general era o lume optimistă. Își ținea sărbătorile, zilele de naștere, indiferent că erau bogați sau săraci. *Nunta era o sărbătoare a satului* la care participau atât familiile cât și prietenii. *La moarte era jale*: A pierit cineva! Nu erau „la zi” cu miturile, dar datorită faptului că erau mulți oieri, problema era în discuție.

Mai erau în sat, pe lângă țigani, sârbi, care aveau nostalgia Serbiei și Dunării ce se afla la 6-7 kilometri. De aici poveștile despre Dunăre, mori, păduri, împrejurimi, bălți cu pește. *Toți fabulau puțin*. Își înnobilau viața, spre a ieși din banalitate.

Sora tatălui, o mătușă, nu a mai vrut să trăiască. A stat o vreme la una din fete, a venit înapoi, nu mai voia să mănânce, a făcut curățenie, s-a pregătit pentru moarte. A murit. *Nimeni nu a putut să o scoată din nebunia asta*. În ceea ce privește atitudinea față de moarte... *Spaima era mai mare față de boală decât față de moarte*. Singurătatea a distrus-o.

Acum s-a schimbat satul. Au discotecă. Înainte îi aducea la căminul cultural, se formau coruri. Era o încercare de a-i aduce la cămin, cinematograf.

După război, părinții fiind învățători, pe toate neamurile, pe toți i-au băgat la carte, i-au scos din sat. Au devenit profesori, învățători, doctori, alții muncitori la Reșița.

În *Vânătoarea regală*, am descris nebunia de la noi din sat cu câinii turbați. Erau femei care sugeau sângele acolo unde era nevoie. Despre *Dor...* aveam un amic procuror la Cluj care fusese boxer – Bubi Andrei. El zice: „Uite ce s-a întâmplat în satul... despre o femeie, fata ei...”. Dar și acolo umbra mea s-a legat: *Sunt bolnav de Shakespeare, dar mai ales de Hamlet*. Se îmbină astfel semnificații culturale și simboluri, pornind de la realitate. Mi-a plăcut ca *realismul să aibă o aură, o semnificație, o enigmă*. Dacă nu are reverberație, nu mi-a plăcut. Mi-au plăcut foarte mult poeziile, căci poezia este mai generoasă în semnificații.

Au venit partizanii sârbi din Serbia și unul a fost omorât. O învățătoare a vrut să-l înmormânteze. Toată lumea s-a speriat. Ea a înfruntat toată lumea și l-a îngropat. *Eu sunt foarte pasionat de greci*. Mi-a venit imediat în cap „Antigona”. Asta trebuie scris! S-a legat un fapt de viață, s-a structurat pe o lectură în subliminal. S-a legat structura narativă cu un mit. E un exercițiu extraordinar: că lumea se repetă. Și frumusețea acestei femei e teribilă. Lui Geo Bogza i-a plăcut îmbinarea dintre o realitate și mitologie.

În legătură cu „Miorița” se discuta problema economică. Fără să intre în mit, legendă, baladă, starea de fapt exista. Oaia era o valoare. Numărul oilor era semn de chiverniseală, că ești om serios, bogăția nu era un lucru blamabil, căci era munca lui. După război, politicizând, pe criteriul luptei de clasă politicul era între ei. [...] și ei nu știau că sunt manipulați.

Vatra veche dialog cu D.R. Popescu

„Teatrul a căzut în desuetudine”

– În actul creator exista în minte structura narativă sau talentul, intuiția, darul de povestitor au determinat constituirea pe parcurs a acesteia?

– Nu este o regulă în crearea operei. Am plecat uneori de la fapte strict istorice. De exemplu, în piesa *Cezar, măscăriciul piraților*. Am descoperit în istorie că Cezar a fost prins de pirați. Pirații se distrau și vine captivul și spune că el va conduce lumea. Ceilalți râdeau. Unul l-a omorât și a devenit el Cezar. A preluat cuvântul și puterea. Al treilea l-a omorât... Puterea e un șir de Cezari...

– Operele au substrat antropologic sau importantă în demersul narativ devine ficțiunea?

– Nu e nicio regulă după mine. Am și fugit de asta, altfel începi să repeți aceeași formulă. *Falca lui Cain*, spre exemplu, cuprinde proză, text dramatic („Lu-ceafărul porcilor”), articole ale unui personaj, poezii („Calendarul nebunilor”). Formula s-a înscris ea singură. Mi s-a părut interesantă și am vrut să văd dacă au finalitate personajele. E bine să încerci. Așa cum am încercat să fac romanul din povestiri. Nu e bine ca structura să fie întotdeauna la fel.

– Orice creator se leagă conștient sau inconștient de o idee primordială. Ar putea fi una identificabilă în demersul creator al domnului D.R. Popescu?

– Idee primordială... Totuși, adevărul nu are doar o față. Nu e plenipotent. E mult mai complex. Nu trebuie o încredere oarbă în el, că ajungi la fanatism. Poți să ajungi la fapte abominabile, să te manipuleze adevărul. Trebuie să fii mai circumspect. Chiar cu cele biblice. Pentru Adam și Eva interdicția a fost o greșală. Măreția lui nu constă în faptul că vrea să cunoască binele și răul, că vrea să cunoască moartea? Adevărurile mari trebuie forțate pe o anumită idee a unui personaj. Trebuie să încerce și altceva. Dar dacă n-a greșit? Dacă greșala ar fi însemnat rămânerea în rai... Ce plictiseală! Erau niște nenorociți, niște condamnați. Făt-Frumos visează din burta mamei. Revine omul din el. E mai interesant decât să stea o mie de ani într-o eternitate bleagă. Își aduce aminte de părinți. Îl aștepta moartea. Sunt obsedat acum de chestia cu moartea. Ce beneficia e moartea. Plecând de la Ivan Turbincă. Ce dezastru, plictiseală... N-am avea *Romeo și Julieta*, războaie, eroi. Oamenii ar putezi în ei, bolnavi...

Nu trebuie să ai o idee până la capăt! Să devii ridicol, dar să o forțezi să spună și altceva. Trebuie să te îndoiești! Hamlet nu se îndoiește de toate? Îi spune stafia tatălui și se îndoiește și de ea. Este aici și o altă problemă, o lume militară, care rezolvă cu sabia. Ideile nu trebuie blocate acolo unde sunt!

“Am ceva în comun cu DR / suntem ambii lei”.

Născută la 22 august 1976,

Galați, absolventă a Facultății de Litere, Istorie și Teologie, Universitatea "Dunărea de Jos" Galați - promoția 1998; Articole publicate în "Antares", "Dunărea de Jos", "Akademia" - Galați; studii științifice publicate în "Interferențe didactice". Cărți publicate: "Mithos și Thanatos" (monografie), (2009), "Dramaturgie română și universală" (2009) (auxiliar didactic), "Limba și literatura română, Testare națională" (2006) În prezent, profesoară la Colegiul Național "Ion Creanga", București

Personajul nu trebuie să aibă o singură față. Categorisirea personaj pozitiv/negativ pe mulți a îngropat! Omul nu poate fi într-un singur fel! Nu are cum!

– Textul dramatic este la fel de valoros ca și cel narativ. De ce considerați că teatrul nu este la fel de cunoscut ca opera narativă?

– La noi teatrul nu a fost privit cum trebuie decât de câțiva oameni: Caragiale, Camil Petrescu, Blaga. În rest, nici la

teatru nu se duc oamenii. Istoricii, criticii literari nu se interesează de teatru. În Anglia e spectacol național. La noi se scrie despre poeți, proză, critică. Teatrul nu e prizat. În război au avut succes la public comediile. Blaga nu e receptat nici azi cum trebuie.

Foto: Teodor Moraru, "Cărări prin pădure", pictură

După mine, Camil Petrescu este mai mare ca dramaturg decât ca prozator. *Act venețian* este o bijuterie. Au scris foarte bine critică de teatru L. Rebreanu, T. Vianu. După '90 s-a politizat. Deși este un dramaturg bun, nu se joacă Horia Lovinescu. *Teatrul a căzut în desuetudine.*

– *Elementul folcloric devine un factor important în opera narativă. Care a fost intenția creatorului?*

– Nu am plecat de la ideea că trebuie să devină un factor important. Nu mi-am propus să pun în prim-plan folclorul. El poate primi cuvânt în măsura în care vine un personaj și se ilustrează printr-un element folcloric. Dacă

aș vrea să implementez s-ar vedea că transplantul nu e funcțional. *Nu sunt reguli în toate.*

– *Arhetipul recognoscibil în opera dumneavoastră este unul elaborat sau spontan? Schemele arhetipale au fost căutate sau ele s-au constituit în discursul narativ?*

– Depinde. *Dușos Anastasia* trecea s-a lipit. Când am aflat povestea de la femeia aceea, am rămas uimit. Sigur că am folosit miturile de multe ori. Am fost forțat și de realitate. Sunt îndrăgostit și de folclor și de mitologia greacă. Aici e slăbiciunea mea. Nu am făcut asta cu metodă. Marile colecții, folcloriști, dacă am dat de ei, i-am citit. Marca identitară, folclorul, nu se poate să nu intre în persoană, în ADN. *Ceva trebuie să fie al tău!* Nu vreau să pară că merg pe un mit al românilor. *Baladă pentru nouă cerbi*, iată un mit luat și folosit ca atare. Acolo am urmărit pas cu pas povestea.

Sunt îndrăgostit de ceva de care am mai fost îndrăgostit cândva: mitul Meșterului Manole. Sacrificiul pentru credință în primul rând de care meșterul și zidarii dau dovadă e un sacrificiu al tuturor. *Problema sacrificiului pentru o idee.* Să construiești ceva pentru religie, pentru cultură, pentru țară... Altul e genial: „Biserica țiganilor”. Icoanele, Dumnezeu, sfinții sunt din slănină, cârnați, șuncă. Într-o zi, se ceartă cu popa, îl alungă și mănâncă biserica.

Biserica e burta! România e o biserică țigănească! Mă tulbură această idee. S-ar putea să o folosesc într-un articol. Ca să scap de ea. *Nu au crezut în nimic!*

– *Folclorul a evoluat firesc de la tradițional la estetic și în scriitură sau a fost de la început gândit ca o modalitate de a sublinia această*

evoluție a societății românești?

– Nu am plecat de la o concepție la început.

– *Dintre ritualurile prezentate de dumneavoastră, cel mai bine conturat este cel de înmormântare. Pot rezulta de aici semnificații suplimentare la mitul reînvierii?*

– Poate că înmormântarea fiind final al vieții este și finalul multor scrieri. În multe piese de Shakespeare moartea vine în final: *moartea ca sublim al tragediei*. Hamlet îi omoară pe mulți. Ar părea un mic criminal. Rămâne întrebarea: cât este el de vină, cât este soarta?

Pe de altă parte, în copilărie, înmormântarea a produs cea mai mare impresie. La botez sau nuntă e o explozie de fericire. La înmormântare e ceva ce te pune pe gânduri. M-a pus pe gânduri și am rămas cu obsesia aceasta. În „F”, punct de plecare a fost momentul când a murit mătușa mea. Iar în „Boul și vaca” am arătat că ea și unchiul duc lumea în spinare.

– *Considerați că postmodernismul este un experiment precum avangardismul sau va deveni moment istoric, curent de sine stătător?*

– Cred că a și devenit! Toți, avangardiștii, moderniștii, toți îs geniali. Dar ce-a rămas? Unii nu au operă. Toată stima pentru Urmuz, dar nu îl pot alătura de Rebreanu!

Nuvela „Proștii” e urmuziană, exploatată gen Kafka. *Răscoala* e cea mai mare carte a lui. E ca o tragedie greacă. Toți țin discurs. E ca o tragedie a lumii în sine! Cartea probează mobilitatea lui Rebreanu în scriitură.

Bine că se încearcă destelenirea. E bătlie pe bătrânul realism. A prelua din alții nu e benefic.

– *Orice produs al creatorului este iubit în mod egal. Receptorii v-au dat un semnal că ar fi preferat una dintre creații? În bine-cunoscuta triadă emițător-mesaj-receptor, accentul nu s-a pus neapărat asupra impactului receptorului asupra creatorului. Cărui receptor se adresează cu precădere: criticului sau receptorului comun?*

– Dacă m-aș fi luat după receptori (critici) de mult n-ar fi trebuit să scriu. Streinu a scris formidabil! Apoi vine altul și spune că nu-i așa. *Bâlc și doctorul pleacă la vânatoare* i-a plăcut lui Geo Bogza. Altul a spus că e tâmpenie. Criticii au rolul de a face ordine. Nu unul sau altul sau majoritatea. Se face o medie, o constantă.

Călinescu n-a apreciat opera lui Cezar Petrescu. Pentru unii cititori *Fram* este o capodoperă. Receptorul comun – cititorul – e regele. Cu o condiție: să își fi terminat liceul!

Cei mai buni critici au fost femeile. Ele sunt un cititor constant. Baza lecturilor. Pe Montaigne l-au receptat tot ele. Alice Voinescu scrie în România despre el. Impresiile sunt mai puternice decât certitudinile. În certitudini te poți înșela.

Ce scriu nu mai recitesc! Vreau să le uit total. Normal ar fi mereu să îți găsești ceva nou: conflict nou, personaje noi!

(Interviu luat de autoare în luna martie 2010)

PROF. DRD. IONELA LOREDANA TUCHILA

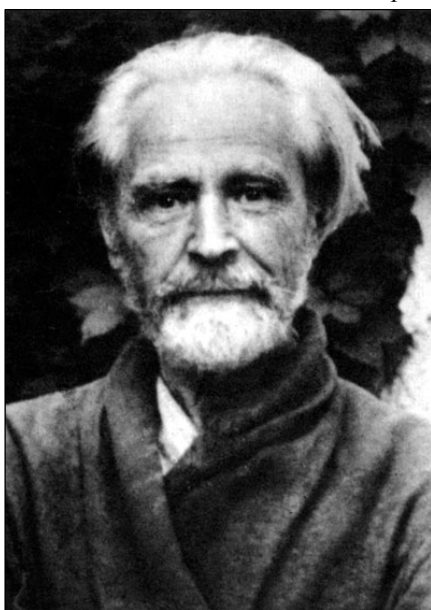
Foto: Teodor Moraru, “Vârste și ranguri”

Vasile Voiculescu – Strategii particulare în discursul narativ

Dat fiind faptul că am enunțat această sintagmă – discurs narativ – pe care o regăsim în titlul demersului nostru, vom acorda un loc prioritar explicării ei, în sensul delimitării sintetice a unor elemente care o definesc. De asemenea, ne propunem o identificare a particularităților structurale specifice discursului narativ caracteristic lui V. Voiculescu. Prin aceasta intenționăm o reliefare a trăsăturilor ce individualizează acest tip de discurs.

În mod obișnuit, se consideră că discursul narativ reprezintă o strategie prin care un autor model înțelege a face cunoscut un subiect, printr-o fabulă sau printr-o poveste anume. Privit ca o strategie, deducem că discursul narativ implică o serie de reguli de organizare a unor elemente proprii, care-l fac diferit de alte genuri de discurs literar, cum ar fi, de pildă, cel liric sau cel dramatic. Narativitatea este o opțiune a autorului, astfel încât se poate considera că el își alege elementele narativului, după cum, dintr-un alt unghi observând lucrurile, se poate afirma că elementele narativului îl aleg pe el.

De-a lungul povestirilor, dar și în romanul **Zahei Orbul**, pot fi observate o serie de strategii care individualizează discursul narativ al lui Vasile Voiculescu. Povestirile se constituie într-o grupare de texte inegale atât ca întindere, cât și din punctul de vedere al elementelor care le caracterizează. Nu toate subiectele, pe care le dezvoltă unele dintre ele, sunt excepționale, acestea captând însă atenția prin modul în care sunt puse în lumină. Ecuația dezvoltării lor implică raportul dintre autor/ narator, fabulă și cititor, relația dintre timpul narațiunii și timpul discursului, tehnicile narative utilizate, jocul timpurilor verbale și diversitatea vocabularului. Într-un text ca **Revolta dobitoacelor**, instanța auctorială se camuflează în spatele personajelor, modul dominant de expunere fiind dialogul. Naratorul orchestrează conversația dintre animalele unei gospodării, lor dezlegându-li-se graiul în noaptea de Sfântul Vasile. Secvențele dialogate, numeroase în raport cu prezența narațiunii, reprezintă o modalitate de a realiza amânarea nativă, care sporește tensiunea așteptării. Astfel, dimensiunea „fabuloasă” a omului e deconspirată abia în finalul textului, când acesta e surprins în momentul rugăciunii. Subiectul narațiunii îl reprezintă infiltrarea magicului în cotidian, într-un moment privilegiat. Fabula ipostaziază subiectul prin intermediul conversației dintre animale, avută loc în noaptea anului nou. La nivelul acestui dialog, identificăm un alt subiect, despre măreția omului, pe care animalele nu o pot percepe decât ca pe un factor supranatural, cu adevărat copleșitor. Așadar, subiectul se evidențiază în acest text ca o succesiune de teme, una dezvoltând-o pe cealaltă. Paradoxal, chiar dacă predomină

dialogul, putem vorbi despre încetinirea narativă, cititorul fiind proiectat într-o epocă arhaică, cu ale cărei elemente trebuie să se familiarizeze: „*Limbile vremii alunecaseră de pe tăișul lustruit al baltagelor, pe biciul paloșelor de bronz. Și omul nou intra în eră cu tot alaiul de animale îmblânzite după el. (...) El pășea crunt și morocănos,*

spârgând cu călcâiul încălțăminteii coaja noroiului amorțit de ger. În întinericul iscat odată cu ceața din pământ, înfățișarea lui înspăimânta. O piele uriașă de leu îi învăluia trupul, așa încât capul fiarei încununa ca un coif fioros cu colții rânjiți capul omului.” Prin utilizarea imperfectului, ca timp durativ și iterativ, se conservă o oarecare ambiguitate temporală, fiind vorba despre un timp la care se povestesc visele sau coșmarurile. El este și timpul basmelor, prin imprecizia și ciclicitatea care îl caracterizează. **Revolta dobitoacelor** trimite spre o lume a basmelor prin însăși ineditul întâmplării pe care o dezvoltă. A doua situație de frânare a actului narativ se înscrie în episodul prin care este focalizată imaginea

individului: „*Un abur luminos ieșea din trupul omului, mai ales din osul frunții și din creștet, închegându-se în juru-i ca un cearcăn. (...) Omul era o lină flacăără, ca o torță care ar arde toată deodată. Și văpaia învăluitoare lua din ce în ce înfățișarea unui paznic îngrozitor, în picioare, plecat ușor deasupra omului din el, care se ruga.*” Secvențele descriptive deschid un timp al insinuării, care luminează potențialul simbolic al scenelor evocate. De asemenea, în cele două fragmente, pot fi observate particularități stilistice care conferă o anumită savoare întregului discurs. Redarea metaforică a scurgerii timpului sau a frumuseții spirituale a omului atrage atenția prin expresivitate și capacitate de sugestie. Comparațiile „*capul fiarei încununa ca un coif fioros cu colții rânjiți*”, „*Un abur luminos (...) închegându-se în juru-i ca un cearcăn*” sau „*omul era o lină flacăără albă, ca o torță care ar arde toată deodată*” evidențiază intenția naratorului de a surprinde cititorul, de a-l fixa într-o zonă în care realul și miticul sunt greu de decantat.

Departat de a pune un obstacol în cursul povestirii, **descrierea de tip expresiv** îndeplinește o serie de funcții demne de luat în considerare: pe de o parte, declanșează reflecțiile naratorului asupra locului omului în univers, anticipând dimensiunea simbolică a limbajului și, implicit, a scenei descrise, iar pe de altă parte, permite personajelor să pătrundă, chiar dacă doar prin intermediul privirii, în spațiul intim al individului, cu scopul de a răsturna un mit. Contrar așteptărilor, mitul se amplifică, în loc să fie anulat: „*Omul izbi două pietre, și din mână țâșni deodată flacăra unui fulger ce înspăimânta anima-lele în nopțile de furtună. Lumina ajunse din ce în ce mai puternică și-l îmbrăca tot într-un văzduh aprins, nesuferit ochilor de fiară. Deasupra lui, tavanul parcă se făcuse străveziu și se răsfrângeau prin el stelele, iar o frântură de soare veghea liniștită la căpătâiul omului.*” Descrierea expresivă se împletește, la nivelul discursului, cu descrierea reprezentativă. Aceasta din urmă are ca puncte de

reper observația, experiența, adevărul în măsura lucrurilor, dezvoltând la rândul ei trei funcții majore: „o funcție motezică (răspândirea cunoașterii); o funcție mimezică (construirea unei reprezentări) și o funcție semiozică (adaptarea omului).”

Funcția mimezică este evidentă în incipitul textului *Revolta dobitoacelor*. Secvența care deschide opera are rolul de a pune povestirea într-un cadru, spațiul-timp în care „actorii” interacționează: „Într-un amurg sălbatic de iarnă, el se întorcea necăjit de la pădure. Carul primitiv, cu roata otova într-o singură bucată de trunchi; se frânse într-un prăguș, și omul, ca să-l urnească, trebuie să ostenească o jumătate de zi.” Astfel, **descrierile mimetice** au rolul de a construi cadrul spațio-temporal al povestirii „cronotipul” său, dar și de a prezenta „actorii”. În ambele cazuri, efectul căutat este cel de **realitate** și, de aici, cel de **adevăr**. Reactualizarea unui timp mitic devine posibilă și prin utilizarea vocabularului arhaic, de origine populară, având ca funcție **reconstituirea cât mai fidelă a lumii prezentate**. Cuvinte precum: „otova”, „să urnească”, „să ostoiască”, „ceacă”, „zăvozilor”, „se jălui”, „calăp”, „zobeai”, „sihlă”, „des-chiolea”, „cisle” etc contribuie hotărâtor la crearea impre-siei de lume veche, în care tocmai s-a poposit, ele putând fi considerate și elemente de captatio, infiltrate pe alocuri, strategic, de către narator. Același rol par a-l dobândi anumite structuri lexicale deosebite care, deși nu intră în categoria expresiilor consacrate, dezvoltă totuși o unitate de sens. Enunțuri precum: „zadarnic mestecați voi în gură vorbe zadarnice ca paie”, „Ți s-a făcut de jupuială pe vreo răpă...” sau „crivățul se sburlă și se umflă (...)” pe lângă faptul că asigură plasticitatea exprimării, reușesc să activeze latura umoristică a scriiturii, subtil introdusă în text. Mai mult, abundența personificărilor de tipul: „Mieii, taurii și bivoli holbaseră ochii minunați de povestirile lui și câinele, îngâmfat de ascultarea cu care se învrednicea, urmă:

- Odată am fost de față când și-a scos copitele.
- Copitele? Cum se poate? face un mânz naiv.” are ca rezultat umanizarea universului „personajelor”, care își încheagă, la rândul lor, propriul discurs.

Putem vorbi, astfel, despre un discurs al naratorului în care este inserat discursul personajelor, ambele alcătuind discursul prin care este dezvoltată fabula, întregul produs fiind specific autorului Vasile Voiculescu.

ELENA VIERU

Elena Vieru, născută în 17.02.1976, la Dorohoi, Botoșani, a absolvit: Colegiul Național **Grigore Ghica Voievod**, profil Filologie-Istorie, Dorohoi (1990-1994), Universitatea **Ștefan cel Mare**, Suceava, secția Română-Franceză (1997-2001).

Studii masterale: *Literatură română postbelică*, Universitatea Suceava (2006-2007); Doctorand în domeniul *Istoriei limbii literare* cu lucrarea *Elementul lexical popular în discursul narativ al lui Vasile*

Voiculescu (2007-2010).

Colaborator al revistelor *Citadela* (Satu Mare), *Astra* (Brașov) și *Plumb* (Bacău).

FIRUL DE NISIP

Umărul meu era plin de aripi
Ce au atins apa mării
Și în depărtarea zborului
Au strâns în ele un fir de nisip
Pe care l-au numit fulg.
În realitatea visului,
Eu eram doar un fulg
Purtat de un val
Sau la tâmpla unui pescăruș.
Sufletul meu sta închis
În firul acesta de nisip
Ce se oglindește în soare -
Câtă strălucire are în miezul verii,
Câtă tristețe are noaptea, câtă visare, câtă melancolie,
Câtă puritate, când e departe de orice privire
Ce ar putea să îi pangărească rostirea, privirea,
Ogindirea în marea cea mare cu verdele ei de smarald
Prinde furtuna și uraganul
Care sunt de nedescris
Pentru cel ce nu a plâns netăcut, nevorbit, nerostit,
Însingurat în zbaterea care duce la sfârșirea
Firului de nisip, la transformarea lui
În diamante mici pentru că a trăit fără să vrea
La o nouă dimensiune.
Da, da, s-a întâmplat o dată,
Când soarele apuse la miezul zilei și marea deveni o eșarfă
Ca o lacrimă de pescăruș
În vântul ce era gata să sfășie tot ce apare în cale
Atunci a înghețat pentru prima dată apa,
A înghețat cerul
Într-o înfrigurare nemaizărită
Și aripile care stăteau înghesuite în firul de nisip
Au început să crească,
Aripile aveau nenumarate priviri
Și puteau să înțeleagă și să rostească ele
În locul lui fulg ceea ce el nu putea vorbi
Ceea ce nu putea să creadă că ar putea să fie la văzul lumii
La văzul luminii.

Stelele deveniră firele de nisip
Laolaltă cu el, cel neștiut și neînțeles,
Marea cea mare era acum drumul pe care el plutea
Către ceea ce a văzut și a rostit doar în el însuși,
Nu mai era strivit de nicio realitate
El era acum o nouă lume
În care marea, oceanul stăteau într-un dans cosmic
Să privească dansul lui, purtat de vânturi galactice de dincolo de universul
Ce îl ținuse așa de strâns în el însuși,
În visul lui, în mintea lui de fir de nisip
Care doar uneori era spălat de trăsnetul cerului
Și de valurile ce îl purtau
Într-o furie de nedescris pentru lumea asta
Și de ce, de ce oare firul de nisip trebuia să fie murdărit și strivit
În forma asta
Dacă drumul lui era marea către dincolo de stelele care îl
ocroteau cu lumina lor mută.

Pentru firul de nisip
Stelele erau ferestrele către lumea în care el trebuia să ajungă.

VICTORIA DUȚU

Mircea Zăciu

între critică și istorie literară

Mircea Zăciu a fost profesor la Facultatea de Litere din Cluj Napoca. Cariera sa universitară se întinde pe patru decenii, predând cursuri seminarii de literatura română fiind specialist în literatura sfârșitului de secol al XIX-lea și prima jumătate a secolului al XX-lea. După anul 1990, se stabilește în Germania, dar petrece multe perioade în țară.

A îngrijit și prefătat ediții din scriitori români, clasici și contemporani a scris teatru (în colaborare) și scenarii de film. A alcătuit antologia de proză scurtă românească "Cu bilet circular", (1974).

A coordonat seria de "Restituiri" la Editura „Dacia”, (80 de titluri între 1972-1985). A conceput și editat volumele colective de studii "Cesuri de seară cu Ion Agârbiceanu"(1982) și "Liviu Rebreanu după un veac"(1985).

Opera sa cuprinde: *Agârbiceanu*, 1955, 1964, 1972; *Masca geniului*, 1967; *Glose* 1970; *Colaje*, 1972; *Ordinea și aventura* 1973 ; *Bivuac*, 1974; *Lecturi și zile*, 1975; *Alte lecturi și alte zile*, 1978; *Teritorii* 1979 ; *Lancea lui Ahile*, 1980 ; *Cu cărțile pe masă*, *Vaticum*, 1983, și *Scriitori nimănui*, 1996. Profesorul Mircea Zăciu e coordonatorul *Dicționarului Scriitorilor Romani*, alături de Marian Papahagi și Aurel Sasu. Spre sfârșitul tragicei "epoci de aur", fusese cu desăvârșire marginalizat. Seria „Restituiri” pe care o coordona la Editura "Dacia", este interzisă în 1985, iar cărțile sale nu aveau să mai obțină bunul de tipar pentru a mai putea publica.

Trăsăturile vădite ale scrisului său exegetic derivă din nobilitatea sa spirituală. Critica profesată de Mircea Zăciu se refuza etichetărilor tranșante. Într-o filă din "Bivuac", autorul numește trei mari profesori ardeleni care i-au marcat destinul și conformația sa intelectuală. Recunoașterea dascălilor spirituali nu sugerează decât o parte a trăsăturilor perpetuate în arta fostului învățcel. El poate fi plasat în tradiția lui D. Popovici, Ion Breazu sau Tudor Vianu. Este în aceeași măsură marcat de figura lui Călinescu, cu care se înrudește prin stăruința istoriografică și respectul față de document, cu un Perpessicius ori Serban Cioculescu, dar se sustrage unei încadrări limitative într-o anume familie de spirit. Chiar dacă nu ar fi recuzat una din etichetele aplicate consecvent formulei sale critice, ar fi dificil de înseriat în "critica universitară". Cu mult mai firească apare propria definiție: „În ceea ce mă privește, eu mă revendic de la critica activă promptă, prezentă în revista săptămânală și lunară, cea care, cum spunea Camil Petrescu <<grăbește judecata timpului, orientează creația>>, cea menită să <<limpezească judecata contemporanilor>>. Nu sunt <<universitar>> decât prin profesia didactică; în critică nu pot fi, deoarece nu există un punct de vedere <<universitar>> în critica noastră.”¹

Una dintre năzuințele mai vechi ale criticilor literari de la noi a fost aceea de a serie o sinteză despre literatura română din Transilvania. Ilarie Chendi, N. Drăgan, D. Popovici și mai ales Ion Breazu, în scrierile lor, au încercat să ofere o imagine de ansamblu asupra producției beletristice publicate de-a lungul timpului în Ardeal, în reviste sau volume. Cel care a realizat într-un fel acest ideal a fost Mircea Zăciu, autorul unei cuprinzătoare lucrări în domeniu, "Ca o imensă scenă, Transilvania...", lucrare tipărită în 1996, adunând rodul unei munci care se întinde pe mai bine de treizeci de ani. Autorul a scris

mult și profund pe aceasta temă, mai mult decât oricare critic, a revenit în repetate rânduri asupra marilor figuri ardeleni: Agârbiceanu, Goga, Rebreanu, Blaga, a atras atenția asupra scriitorilor din al doilea plan, și a încercat să definească și să ilustreze "spiritul transilvan". Mircea Zăciu a stăruit asupra

anumitor scriitori, a cercetat mai îndelung anumite orientări, a așezat într-o lumină mai puternică anumite opere, dar niciuna din problemele mari ale literaturii din această parte a țării n-a rămas neatinsă, toate au fost observate, astfel la sfârșitul lecturii imaginea întregului apare cu claritate pentru fiecare cititor.

Critica literară practică de Mircea Zăciu, e aceea a unui critic implicat, a unui critic care nu evită confesiunea, dezvăluindu-și printre rânduri chipul și biografia, motivându-și uneori biografice opțiunile și preocupările. Întâlnirea criticului cu bătrânii scriitori ardeleni ca, I. Agârbiceanu, A. P. Bănuț, Onisifor Ghibu, n-a rămas fără urmări asupra orientării sale. Transilvania lui Mircea Zăciu este în mare măsură Transilvania începutului de secol douăzeci; în faptele prezentului, criticul descifrează semnele acelui trecut, cu cât mai îndepărtat cu atât mai fabulos.

Pe urmele gânditorilor germani din secolul al XIX-lea, care au pus bazele etnopsihologiei, M. Zăciu crede că Transilvania se diferențiază nu doar printr-o geografie și o istorie proprie, ci și prin mentalitatea particulară a celor ce trăiesc aici.

În repetate rânduri, criticul vorbește despre un "spirit transilvan", fiind convins ca există o fire sau un suflet prin care ardelenii se disting în unitatea largă a poporului român. Însemnările sale tind să surprindă și să definească acest concept în care sunt cuprinși toți care aparțin, prin naștere sau printr-o îndelungată ședere, acestei zone, adică Transilvaniei. Așa cum s-a vorbit de "un spirit al popoarelor", s-ar putea vorbi, sugerează Mircea Zăciu, de un spirit al provinciilor, al Transilvaniei, în speță. Prima parte a cărții are ca scop să definească modul de-a fi al ardelenilor, felul cum apare acesta în texte, căci literatura a fost întotdeauna unul din locurile privilegiate de manifestare ale spiritului transilvănean.

Urmărind într-un studiu motivul mării în literatura scrisă în Ardeal, criticul ajunge, inevitabil, la formula sufletească a transilvănenilor care, în viziunea sa, sunt "oameni legați prin toate fibrele de realitatea pământului, străini de fascinația navigației, marea rămânând pentru ei un univers necunoscut, scrutat cu prudență".

Studiul cel mai revelator din acest punct de vedere, adunând într-un singur mănunchi majoritatea trăsăturilor definitorii pentru spiritul ardelean este cel intitulat "Semnificații ale Transilvaniei în literatura română": "Conștiința istorică mi se pare a fi componenta dominantă a spiritului transilvan. Împreună cu ea s-a vorbit nu o dată despre eticism, militantism, predispoziție despre intelectualul benedictin de unde subsumarea esteticului la istoric, etic, cultural. Vin acestea din formația culturală, vin ele din straturile țărănești de unde cresc toți scriitorii Transilvaniei care rămân, în fond, toată viața lor niște țărani cărturari? Nu trebuie neglijată aici comunicarea permanentă cu Occidentul, refuzul spiritului „balcanic” "socotit inferior și păgubitor pentru spirit, refuzul cetățeanului ca forma a oprișării (căci orașul era străin), dar identificarea cu tot spațiul românesc, aderarea la o orașenizare superioară, visul unei cetăți - bibliotecă, loc de instruire și afirmare cărturărească”².

Într-un "Cuvânt înainte", Mircea Zăciu face mărturisirea că a nutrit aspirația de-a scrie cândva o "panoramă" a literaturii din

1. Bivuac, pag 87.

2. op.cit. pag 67.

Transilvania. N-a fost departe de a o realiza, căci acest volum acoperă suprafețe întinse din materie și conține o viziune de ansamblu. O lucrare mai cuprinzătoare asupra fenomenului cultural transilvan n-a apărut în critica literară românească. Preocupările autorului nu se limitează la studierea textului literar, deși rezultatele cele mai spectaculoase de aici apar, ci au în vedere viața culturală a provinciei în toate manifestările ei. De la revistele și cenaclurile de odinioară și până la instituțiile mari și stabile (Opera Română din Cluj, Teatrul Național și mai ales Universitatea), nimic nu scapă interesului și curiozității lui Mircea Zăciu. O atenție la fel de comprehensivă dovedește criticul și în cazul scriitorilor ardeleni, oprindu-se în special asupra celor mari, cărora le consacră pagini întinse de exegeză, neuitându-i însă pe cei mici, recitându-le și acestora opera și fixându-le locul într-o eventuală istorie a literaturii române. Câteva din studiile cuprinse în volum intră în categoria "revizurilor" (termenul apare într-un articol despre Octavian Goga), căci unul din obiectivele acestor texte este de a răsturna vechile interpretări și de a propune altele noi, uneori în formulări aparent paradoxale (Coșbuc asemenea lui Vergiliu a fost un citadin, spre exemplu) pe Mircea Zăciu îl interesează însă nu doar scrierile ardelenilor, ci și destinul lor, biografiile lor și de aici pasiunea cu care citește volumele de corespondență sau paginile memorialistice. Pentru un critic care nu pierde niciodată din vedere contextul istorico-literar, ideea ca "autorul a murit" este, dacă nu falsă, atunci lipsită de interes.

Viziunea criticului asupra literaturii ardeleni este una de tip istorist, urmând o periodizare după criteriul generațiilor literare. În Transilvania, s-au perindat mai multe generații scriitoricești, dintre care acesta amintește pentru început pe aceea constituită în jurul revistei Familia (1866 – 1905), avându-l ca animator pe Iosif Vulcan. E o generație care a excelat în domeniul epicului, scriind o proză de inspirație istorică, cu multe note romantice dar și cu unele trimiteri înspre realitatea acelor ani. Cea de a doua generație s-a format în jurul lui Ioan Slavici și al revistei Tribuna (1884 – 1903) de la Sibiu, numărând printre reprezentanții ei nume mai cunoscute precum Ion Pop Reteganul sau Popovici Bănățianul. Scriitorii acestei generații merg în direcția realismului "cultivând nuveala țărănească sau povestirea folclorică" fără să abandoneze cu totul filonul romantic al predecesorilor. Următoarea generație, a treia, pentru care Zăciu are o aplecare deosebită, se grupează în jurul revistei Luceafărul (apărută în Budapesta în 1902), dând literaturii române o pleiadă de scriitori, între care câțiva cu adevărat mari: Octavian Goga, Ion Agârbiceanu și Liviu Rebreanu. Se pare că rolul hotărâtor în definirea spiritului literar transilvan l-au avut în concepția criticului, scriitorii de la revista Luceafărul: "Modelarea unui crez estetic nou își asociază și comandamente naționale: arta, pe lângă asumarea implicită a unui <<specific>> etnic în stare să ne distingă în tabloul european, trebuie să fie și o declarație explicită a unor năzuințe istorice de eliberare și autodeterminare națională. Scriitorul este exponentul unei etnii, el are o misiune etico-etnică, e solul, mesagerul colectivității. Concepție mesianică de inspirație romantică, puternic colorată de curentele de idei ale pragului de secol. Gruparea de la Luceafărul o exprima programatic și o ilustrează prin poezia lui Octavian Goga."³

Literatura ardeleană intră într-o nouă etapă odată cu apariția lui Lucian Blaga, acesta simțind nevoia, curând după debut să se detașeze de "climatul transilvan tradițional, unde voiseră să-l fixeze primii săi comentatori". Când scrie despre autorul *Poemelor lumii*, Zăciu, nu-l raportează atât la înaintașii ardeleni, cât la ceilalți mari scriitori români interbelici și la scriitorii europeni și americani. Constatarea generală și evidentă e că "poezia ardelenilor de după unirea din 1918 se organizează curând în sensuri diferite de îndemnurile de la 1905". Generația tânără de după unire, trăind într-o epocă de împlinire a idealului național, e atașată de modernismul blagian, cu unele excepții desigur, precum acelea lui Mihai Beniuc sau Ion Th. Ilea. Tinerii

ardeleni grupați la revista *Abecedar* (1933- 1934) îl acceptă și chiar îl urmează pe Tudor Arghezi, recunosc simbolismul și apreciază scrisul modern al lui Anton Holban și Camil Petrescu. E una din marile cotituri pe care scriitorii de aici o trăiesc și ea e legată, crede Zăciu, de numele și de opera lui Lucian Blaga.

O constantă a criticii zăciene este preocuparea pentru fața ascunsă a operelor și a personalităților ca și pentru victimele istoriei literare. Cu mult înaintea lui Eugen Simion, Zăciu începuse o operațiune de modernizare a vechilor scriitori, de identificare a punctelor de rezonanță contemporană din opera lor și de relevare a tensiunilor din personalitatea lor estompată sau aplatizată. *Viaticum*, apărut în 1983, cuprinde o selecție de studii, ordonată chiar pe acest principiu pe al "contemporaneizării", din ea bătrânii și naivii literaturii noastre răsăr cu noi valențe imprevizibile ca niște ființe vii.

Asachi devine în viziunea sa "cel dintâi scriitor român cu conștiința eșecului". Kogălniceanu e "un scriitor prin excelență livresc". Originalitatea simțirii, puterea imaginației și fabulația sunt de la început minime, aproape neînsemnate. Singura lui preocupare și obsesie sunt ideile temerare, efervescente, transgresându-și epoca. Slavici devine un "mare creator dotat cu o intuiție foarte fină și cu un evident handicap al stilului [...], unul din marii noștri prozatori cu o dramatică vocație a eșecului."⁴

Eugen Simion considera această carte ca fiind cea mai unitară dintre scrierile lui Mircea Zăciu. "Critica lui Mircea Zăciu nu dă niciodată simple prestații tehnice; ea năzuiește întotdeauna la valorile existențiale din operă, sedusă de mirajul aceluia impact inefabil dintre om și operă. Verva gratuită, simpla cozerie, când sunt practicate, devin o demonstrație de stil și seducție, exerciții de grație a scrisului. Ca în "Culinare și nu tocmai", de exemplu din "Ordinea și aventura", Mircea Zăciu practică un exercițiu al rigorii elegante, mișcându-se cu o suplețe naturală prin toate zonele literaturii noastre, atât prin subsoluri și pivnițe, cât și prin saloane și poduri."

Ceea ce frapază la prima vedere, dacă vom lua cărțile sale una câte una, este chiar titlul care are alura academică și blindaj referențial. Simpla enumerare a autorilor este grăitoare: Heliade-Radulescu, C. Negruzzi, Kogălniceanu, Eminescu, I. L. Caragiale, Slavici, Macedonski, Alecsandri, Coșbuc, Ibrăileanu, Maiorescu, Gherea, Agârbiceanu, Lovinescu, Goga, G. Călinescu, Rebreanu, Blaga, și Gib Mihăescu. Voi prezenta câteva personalități văzute de profesorul Zăciu: D.Popovici „acest sudic, intelectual de formație franceză, adoptase poate dintr-un fel de mimetism, o alura austriacă, compunându-și o ținută aulică...Era rigid, ironic, distant. De fapt, numai părea așa...” Gherea este înțeles în partea sa de umbră afectivă, deosebit de prejudecata conform căruia omul a fost, izgonit de patima ideilor“. Este admirată lucrătura cuvântului, realizarea lexicală a lui Arghezi, dar cele mai profunde pagini sunt dedicate sentimentului morții la autorul *Agatelor Negre*. Se ia în discuție cariera diplomatică a lui Rebreanu, dar se pledează cu fermitate pentru publicarea integrală a jurnalului, unde psihanaliza va avea de lucru. Ibrăileanu, omul secolului al XIX-lea, era urmărit mai cu seamă în neînțelegerea lui structurală față de formele artistice și psihologice ale secolului XX-lea criticul „glumind cu acea cruzime de care nu-s capabili decât marii sentimentali” - arată, auto-afirmativ Mircea Zăciu. Personalitatea lui Mihail Sadoveanu e covârșitoare, însă ea suferă prin lipsa oricărui dramatism biografic, a colțurilor umbroase pentru a fi, prin aceasta, mai aproape de așteptarea contemporană. Este etalată cu voluptate insistența lui Nicolae Bălcescu, fără a uita, însă, ambițiile sociale și politice ale martirului revoluției de la 1848. Agârbiceanu este urmărit mai ales în latura indeciziilor care-l separă pe om de scriitor, accentul căzând pe metamorfozele impuse celui întâi. Slavici este perceput întâi de toate prin elementele înnoitoare, anticalofilia, atenția la autenticitate care anunță teza lui Camil

3. Opera citată, pag 110.

4. Viaticum, pag 98.

Petrescu. Este acuzată în subtext "înstrăinarea" oamenilor secolului al XX-lea, ireversibil marcați de aerul "erei suspiciunilor" și refuzați "conversațiunii epistolare", cea are dezvoltat cursul sinuos al sufletului "omului problematic". Tudor Vianu este comentat în special prin datele sale de hombra secreto, după cum relația dintre imperativul istoric și impulsul subiectiv, la Kogălniceanu, devine resortul primordial în detectarea adevărului unei personalități de tranziție. În aceeași ordine de idei, proza lui Bacovia va exprima într-un chip mai esențial psihologia unei figuri absolut actuale.

Istoricul literar Mircea Zăciu practica cu fervoare critica de întâmpinare, tranșant ori accentuat, în spirit pozitivist sau hermeneutic, după logica și natura cazului. Mircea Zăciu este criticul care a semnat prefața debutului lui Augustin Buzura, de pildă.

Un veac de singurătate – prefața lui Mircea Zăciu la volumul colectiv "Liviu Rebreanu după un veac" coordonat de el, conține în subtext o autoevaluare a condiției criticului.

Metafora însingurării revine constant în scrisul lui Mircea Zăciu. Fascinația interiorității demonstrată în atâtea și atâtea abordări ale metaliteraturii se dezvoltă, cu multă luciditate, în "Teritorii". Ochiul omului de cultură, revelat dintr-odată ca memorialist cu umori încruntate, decupează din peisaj "oamenii mai mult decât locurile" și infiltrează în cele privite veninul unui priviri corosivă: "călătoria, notează Zăciu, încetează să mai fie explicație și descoperire, ea este tot mai mult o fugă dintr-o realitate în alta". Aceste admirabile însemnări din stagiul său academic german sunt cartea unui prozator de cea mai bună clasă. Pagini de curată creație epică, de expresivă portretistică, de evocare plină de culoare a unor peisaje și medii umane se adună în masivele sale patru tomuri din jurnalul scriitorului, publicate între anii 1993-1998 și care acoperă ceea ce autorul său a numit "deceniul satanic", ultimul al dictaturii comuniste. Pe drept cuvânt, s-a văzut în ele unul dintre documentele cele mai revelatorii ale acestei epoci dramatice, de destrămări și căderi, de umilințe și de mizerie materială și morală a lumii românești, privite de la nivelul unei subiectivități profund rănite și vulnerabile, trăind cu o acută neliniște spectacolul degradării. Cel ce își așterne zilnic pe hârtie însemnările de om singur, amare sau revoltate, se adevărea a fi încă un observator percutant, foarte subiectiv al „teatrului lumii”, scoțând cu o ironică sau sarcastică plăcere măștile ce i se perindau sub privirea de spectator atent și necrușător, dar nu mai puțin în stare să se bucure de un gest amical, de o mărturie de afecțiune. Lumea scriitorilor și tot ce se întâmplă în interiorul ei îl interesa până la pasiune și se pricepea, să o observe, cu micile sau marile ambiții, frivolitățile „balcanice”, însă nu mai puțin ca pe un spațiu al singurei, în acel moment, solidarități posibile, "o formă de salvare sociabilitate în mijlocul unui sistem bazat pe încarcerare".

Mircea Zăciu a fost însă și omul timpului său literar, social, istoric. Înclinația sa spre foiletonul critic, către cronică literară și eseu orientat spre viața imediată a scrisului l-a făcut să întârzie cu precădere în formula comentariului la zi, să se afle mereu „cu cărțile pe masă”, pregătit să le facă ecou, într-o tradiție ilustră a criticii românești, în care se înscriu figuri marcante precum Pompiliu Constantinescu, Perpessicius, Vladimir Streinu, Șerban Cioculescu ori, pe o întinsă suprafață a operei sale chiar George Călinescu. O solidaritate critică constructivă, fiindcă n-au lipsit din cerneala sa nici acizii polemicii, nu i-a lipsit nici privirea tranșantă, nici chemare la ordine-estetică și etică - în numele unei intransigente cultivate în timp de o întreagă tradiție ardeleană. Sub semnul ei au stat desigur gesturile de

curaj intelectual manifestate în atâtea dezbateri din spațiul Uniunii Scriitorilor de sub vechiul regim, intervențiile sale decisive împotriva imposturii, actele reparatorii pentru demnitatea unor scriitori și a operei lor, ca și mai recente apeluri la memoria unui trecut dramatic, ale cărui învățăminte erau evocate într-un năzuit proces de purificare morală.

Citind la rând cele aproximativ zece volume de foiletoane, eseuri, studii publicate de Zăciu, putem decela o metodă și câteva principii critice.

Monografistul lui Agârbiceanu este împotriva factologiei („întreprinderea de pompe funebre a unei literaturi”), se ridică apoi cu furie contra maniei de a căuta modele și influențe (H P Bengescu) nu este nici de partea "pioșeniei regionale" și a proliferării anecdotei. Nu-i plac com-pilatorii, didacticii placizi, infatuții și snobii din literatură, nu admiră spiritele fragmentare, disponibile să laude fără selecție și să primească totul.

În "Bivnac", Mircea Zăciu încearcă să definească criticul autentic: "e numai acela care-și formează o concepție unitară în funcție de care judecă, respinge sau acceptă, selectează; o critică neselectivă, dispusă să dea bilet pe parcurs pentru toate experimentele și formele evident hipertrofice, alături de reușite flagrante, nu e o funcție socialmente necesară, ci [...] un birou particular de plasare"⁵.

În câteva locuri, în volumul "Lancea lui Ahile", criticul își concentrează ideile lui despre obligațiile profesiei. Voi exemplifica câteva: înainte de toate criticul este un mediator între scriitor /operă și cititor; actul critic nu poate fi conceput în afara unui fundament filozofic, necesar judecății axiologice; criticul trebuie să aibă gust estetic, talent creator și neapărat conștiința demnității profesionale; critica este și o morală, actul critic presupune, dar onestitate și curaj; scepticismul, tehnificarea extremă a comentariului sunt semne de abdicare de la spiritul critic; criticul trebuie să fie exact în limbaj și să dea o judecată fermă. Programul său este pe linia tradiției Maiorescu-Lovinescu-Călinescu. Zăciu pune accent pe latura etică a criticii, fiind apropiat de Lovinescu, criticul nostru recomandând și aplicând critica estetică pe care după modelul călinescian o deplasează și spre zonele clasice. Referitor la critica sincronă, el e de părere ca rolul esențial al comentatorului este să pună în mâna cititorului operele esențiale ale unei epoci și să-i educe gustul. Consider totuși că părerea criticului din "Lancea lui Ahile" e pe aceasta temă un deziderat: "fericit criticul bătrân care la sfârșitul unei cariere poate afirma că opera sa cea mai de seamă este aceea de a fi pus câteva cărți bune în mâna cititorilor"⁶.

Nicolae Manolescu are dreptate să spună într-o cronică literară despre paginile lui Zăciu: "Toată critica lui e o confesiune ocolită". Zăciu se diferențiază de maestrul său D. Popovici și I. Breazu, prin etalarea subiectivității, când discret, când ofensiv. În "Masca geniului", te frapează punctul de plecare memorialistic al studiilor de istorie literară.

Când scrie despre Agârbiceanu sau Sadoveanu, despre Emil Isac sau Ion Breazu, exegetul are ceva de mărturisit înainte de a trece la interpretarea operei.

Raporturile criticului cu confesiunea sunt pe deplin revelatoare, definitorii din mai multe puncte de vedere. Mai întâi confesiunea literară constituie obiectul preferențial de studiu al istoricului literar și nu vom găsi vreuna din operele sale în care să lipsească analizele pasionate de jurnale intime, memoriale de călătorie, autobiografii, memorii sau colecții de corespondență.

Foto: Teodor Moraru, "La sfat"

5.Bivnac pag 76.

6.op.cit pag75.

Însemnările de taină îl atrag irezistibil, fie ca e vorba de Constantin Brâncoveanu, considerat primul într-o protoistorie a jurnalului intim românesc, fie de C.A. Rosetti sau Maiorescu, până la momentele de vârf reprezentate de Camil Petrescu sau L. Rebreanu. Călătoria o înțelege ca o "axis mundi", ca o metaforă a morții așa cum explică într-un interviu.

Confesiunea directă, în care se angajează criticul pentru o mai clară explicitare de sine, o întâlnim acaparant într-o secțiune de șase dialoguri, în "Lancea lui Ahile".

În această lucrare, criticul publică un dosar cu documente unde sunt sancționate alte boli ale omului de litere, ca de exemplu, trufia și minciuna. Lui Mihai Beniuc, care se lăuda că l-a scos pe Tudor Arghezi din uitare, i se aduc mărturii care infirmă acest lucru. Beniuc răspunde arțagos, iar Mircea Zăciu revine uitând de politețe. Acest articol este necruțător și drept. În "Restaurarea documentului", M. Zăciu vorbește despre cazul rușinos al persecuției lui Lucian Blaga prin anii '50 și care este elucidat prin publicarea unui document cutremurător.

Mircea Zăciu tratează într-un text superior polemic problema plagiatului în literatură, recurgând la texte juridice. Omul reticent iese din carapace și vocea sa primește asprime.

Criticul Zăciu amendează la tot pasul nu ieșirea din rând, excepția, originalitatea, ci gesticulația abundentă, inutilă, ipocrizia sincerității, țăfna, vanitatea solemnă sau vanitatea iritabilă, certăreață. Mircea Zăciu a apreciat pozitiv - de altfel pe bună dreptate - studiul lui I. Pop "Avangardismul în literatura română", pentru că înaintea altor cercetări mai zgomotoase a spus lucruri esențiale despre avangardismul românesc. La colegul său Marian Papahagi, observă cu satisfacție că eseurile lui nu au "pedanterie belferească" și fug de comparatismul mărunț.

În volumele din urmă, Mircea Zăciu se arată sistematic interesat și preocupat de literatura contemporană. Scrie mai ales critică, e generos cu unii (tinerii mai ales), malițios cu alții. Judecata este în general dreaptă și justificarea critică bună. Îi plac enorm dintre prozatori: Laurențiu Fulga, Constantin Toiu, Eugen Uricaru. Nu dovedește un interes special pentru Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Șt. Bănuțescu și alți scriitori afirmați în anii '60.

Cărțile sale au fost comentate favorabil de cei mai reprezentativi critici contemporani: Perpessicius, Nicolae Manolescu, Eugen Simion, Mircea Iorgulescu, Lucian Raicu, Al. George, Gabriel Dimiseanu, Marian Papahagi, Ion Pop, Mircea Martin, Iulian Boldea, Dana Dumitriu, Liviu Petrescu, Alexandru Călinescu și Al. Cistelean. Am ales câteva citate pe care le consider reprezentative, din cele publicate în cartea omagială "Întoarcerea învinsului", coordonată de Aurel Sasu și Mircea Petean.

„Căci nervul tactic al scrisului lui Mircea Zăciu, alertat doar din când în când în studiile critice sau de istorie literară, e una din componentele sale definitorii. Moralismul reprimat izbucnește când nu se mai poate stăpâni în observații acide și în execuții implacabile, făcute cu precizie de brici. Cum morala scrisului e componenta, ceea ce-l irita mai mult pe Mircea Zăciu e tocmai imoralitatea acestui act, improvizația, delăsarea, cârpeala, incompetența. Punerile sale la punct sunt magistrale și irefutabile: un verdict sec în cadrul unei lecții[...]. „Magistral s-a exprimat profesorul Al. Cistelean reușind să surprindă cu exactitate trăsăturile scriiturii zăciene.”⁷

„Pentru critic scrierile asupra cărora zăbovește devin o sursă de hrană spirituală: proces subtil participativ, realizând un transfer de substanță vitală. Oglinda critică se apropie uneori atât de mult de cartea comentată încât la un moment dat nu se mai distinge bine una de alta, evidențiind însă tot ce e mai adânc în simplitatea inanalizabilă a textului. Exemplul de îndrăzneală, luciditate și moderație, studiile critice a lui Mircea Zăciu, nu relevă atât o metodă, cât o gândire reflexivă asumată, axându-se mai totdeauna, în interpretare, pe mentalități, pe idei generale de ordin istoric și moral filozofic”⁸. Citatul aparține renumitului

profesor Cornel Moraru care surprinde atât de plastic personalitatea criticului. O altă părere pe aceeași linie aparține lui N. Oprea : “Criticul găsește calea de echilibru care conduce spre o formulă vag saint-beuveiană, menită să ilustreze spiritul extrem de suplu și erudiția comentatorului. Parametrii unei critici astfel înțelese ar constitui un sistem axiologic sau temperamental în aparenta dihotomie, ale cărui alternative sunt greu de conciliat: tradiție și inovație, ordine și aventură, confesiune și obiectivare, afectivitate, patetism și distanțare. Este un paralelism fecund care imprimă actului critic o tensiune subdiacentă și, în fond, expresivitate ... Păstrând austeritatea și claritatea precursorilor, gustul lor pentru ordine și informare exhaustivă, Mircea Zăciu realizează prin adausul notelor distincte ale unei conștiințe febricitate sinteza – conceptuală și stilistică – dintre tradiție și modernitate”. Observăm că Nicolae Oprea dovedește o bună cunoaștere a cărților zăciene și a locului pe care îl ocupă criticul ca o sinteză a tradiției dar și a modernității.

Dan C. Mihăilescu observe pe bună dreptate: “Polemic, virulent uneori, cu porniri necenzurate, Mircea Zăciu își studiază întâi de toate obiectul ca pe un personaj și abia apoi ca o fișă biobibliografică. Dincolo de cronologie, de genealogie, analogie și simbologie, accentul decisiv cade pe clarobscurul psihologiei. Stilurile, temele, structurile, ideile se resorb în cele din urmă în ordinea morala a scriiturii. O opțiune eronată din viața unui scriitor [...] o idilă de senectute, o ratare politică o indecizie perpetuă, un eșec intelectual, o scrisoare culpabilă, sentimentul singurătății absolute în mijlocul triumfului general, o trădare, o bruscă atitudine curajoasă, o lașitate, o pagină voluntar uitată - sunt pentru Mircea Zăciu, acele nuclee atât de necesare istoricului literar.”⁹

Chiar dacă a ratat, după principiul călinescian, debutul său cu două scenarii de film, ispita creației nu l-a părăsit niciodată, s-a manifestat ca și critic, istoric literar, prozator și autor confesiv și mulți intelectuali îi datorează câte ceva lui Mircea Zăciu.

DRD. ANA CAPOTĂ

Universitatea "Petru Maior", Târgu-Mureș

Bibliografie

- Podoabă, Virgil, - Mircea Zăciu-*Ultimul latin*-, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2005.
Sasu, Aurel, Petean, Mircea, *Întoarcerea învinsului-întâlniri* cu Mircea Zăciu .
Simion, Eugen, *Scriitori români de azi*, vol III Editura Cartea Românească, București, 1984.
Zăciu, Mircea, *Viaticum*, Ed. Cartea Românească, București, 1984.
Zăciu, Mircea, *Glose*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1970.
Zăciu, Mircea, *Cu cărțile pe față*, Editura Cartea Românească, București, 1981.
Zăciu, Mircea, *Lancea lui Ahile*, Editura Cartea Românească, București, 1980.
Zăciu, Mircea, *Masca geniului*, Editura pentru literatură, București, 1967
Zăciu, Mircea, *Ion Agârbiceanu*, Editura Minerva, București, 1972.
Zăciu, Mircea, *Lecturi și zile*, Editura Eminescu, București, 1975.

ANA CAPOTĂ

Născută la 27. 09. 1969, la Bistrița.

A absolvit Universitatea "Babeș - Bolyai" Cluj-Napoca, Facultatea de Litere, secția Română - Rusă, 1996. Masterat în Management Educațional, Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” Arad 2007.
Profesor titular de Limba și literatura română la Școala Generală Livezile, jud. Bistrița – Năsăud. Grad didactic I.
Articole publicate în Mesagerul de B-N, în volumul conferinței IETM,3 2009 etc.

În prezent, doctorand la Universitatea "Petru Maior", Târgu-Mureș din anul 2008.

7.Op cit. Pag.86.

8.Op cit. Pag.109.

9.Op cit. Pag. 98.

Basmul - pamflet politic

-specia hibridă a lui Ion Caraion

Criticul Gabriel Dimisianu a semnalat imediat, la publicarea de către Ion Caraion a cărții *O ureche de dulceață și-o ureche de pelin* (1976) marea provocare subtextuală a ei: nu-i simplă poveste în versuri pentru copii, ci un veritabil eseu autobiografic, cu substrat de istorie secretă recentă¹⁰. Însă în volumul *Opinii literare*, G. Dimisianu n-a reușit decât să arate aluziv natura pamfletară, protestatară a acestui eseu, denumit totuși de el, cam simplist, “basm”, pentru a nu atrage atenția cenzorilor literari. Astăzi am considera cartea *O ureche de dulceață...* drept pamflet politic, concomitent anticomunist și antimonarhic, iar discursul său tragic-ironic, drept apologism (“discurs ironic în care oratorul îi face adversarului o concesie minoră”¹¹) față de curentul mondial al marxismului. Așadar, apologismul lui este un mod discursiv coroziv, un fel de mărturie socio-istorică obiectivă, în răspăr, spre deosebire de genul apologiei (având *parti-pris* – discurs subiectiv).

Dedicația de pe întâia pagină a lungului poem pamfletar, “În amintirea celor care au făcut din vis o armă împotriva hitlerismului”, nu funcționează nicidecum elogios asupra comunismului, despre care știm că trecea la noi prin faza emasculației, după 1971, deși fusese cu o față ceva mai umană între 1944-1947, iar apoi între 1965-1971. Avertismentul tacit al dedicației ar fi că “visul” (metaforă pentru orice ideologie) nu trebuie să se transforme în îndoctrinare, într-o “armă” împotriva libertății individului, nici măcar în condițiile eliminării istorice a fascismului¹². Sub pretextul voalat al criticării sistemului dictatorial antonescian, dar și al impunerii hitlerismului ca politică economică în regatul lui Carol al II-lea (1938-1944), Ion Caraion își permite să bâsmuiască despre altă perioadă nefastă, cea de când a devenit România republică populară, apoi socialistă. Din vremea proclamării mediatice a victoriei armatei roșii, dinspre Moscova către Atlantic, apoi și a democrației avansate sau revoluționar-marxiste, “visul” luptelor națiunilor, starea concretă în Estul Europei devine vrajba între oameni, distrugerea idealurilor și izolarea culturală.

¹⁰ G. Dimisianu, cap. “Sensurile unui basm”, din *Opinii literare*, Editura Cartea Românească, București, 1976, p. 74: “Dacă forăm către stratul ultim de semnificații al poemului, desigur că vom găsi, ca element de osatură ideatică, antinomia dintre spirit și materialitate, deja conturată din ce am spus până acum, dar ar fi să lipsim scrierea de unul din sensurile importante, neobservând cât de numeroase sunt trimerile spre acele momente ale istoriei contemporane [...]”;

¹¹ *Noul dicționar universal al limbii române* (coordonatori I. Oprea, C.-G. Pamfil, R. Radu și V. Zăstroiu, ediția a doua), Editura Litera Internațional, București, 2007, p. 87;

¹² Într-un lung eseu politic publicat la München, pamfletul *Insectele tovarășului Hitler*, Ion Caraion considera că fascismul avea note definitorii comune cu ideologia comunistă, ținând seama de faptul că apăruseră aproape concomitent în Europa, în Italia și în Rusia, că reprimau libertatea etc.

Spațiul maniheic al confruntării dintre Împăratul cel Bun și Căpcăunul invadator din *O ureche de dulceață...* este indicat de către naratorul-rapsod tocmai în Sud-Estul nostru european: “Într-un spațiu situat/ Între zi și revărsat”. Marea țară vecină dispre care vine “Căpcăunul ciclop”¹³, identificat mai apoi cu războinicul Belzebut, nu-i alta decât Uniunea Sovietică, gulagul multinațional în

continuă expansiune, nu doar pe vremea lui Stalin, ci și după el. Toată acțiunea se reduce la un truc de imobilizare – ruperea crăcii de sub picioarele Împăratului fânfaron, cu o sulită aruncată mârșav de un Capcangure, “pus mai apoi gâde”. Încă din prima secvență aflăm despre vecinătatea nedorită a stepei de la Răsărit, a sovieticilor: “O împărăție/ Cenușie, cenușie/ Ca praful, ca fumul./ Ea îneca drumul/ Soare-lui, cu tină./ Și-mprăștia fierea./ De vecină, vecină/ În singurătate/ Numai cu tăcerea/ Și cu vântul – poate.”¹⁴

În acest fals basm, devenit pe parcurs poem epic macabru (despre contemporaneitate) se mai prezintă, la modul

accentuat antitetic, starea amăgitoare de bine, de ușoară destindere democratică, a anilor 1944-1947: “Visă-tori și poeți./ Fără grija de mâine./ Ei vorbeau de pesmeți/ Și trăiau ca-ntr-o pâine./ Împărăția lor de merinde/ Cu miros de lapte/ – Unde nu era noapte –/ Habar n-aveau cât sentinde”¹⁵.

Și-n a doua secvență, Ion Caraion prezintă starea de relativă fericire a țării, a “împărăției” pașnice, într-un vizibil contrast cu tot ceea ce avea să urmeze, iar concluzia ce se desprinde după acest incipit narativ de nouă pagini ar fi aceea a liniștii momentane dinaintea furtunii, când Occidentul și America nu mai veneau în sprijinul nostru, sau măcar al altui stat din Europa Centrală și de Est: “Țară de oameni buni./ De cugetători. De olari./ Ea visa pe pâl-mari/ Și scria pe cer./ (Cui ? Sieși [...])”¹⁶. Se face o alu-zie, prin “armele – câte-or fi fost”, observate cum atunci “Țineau post./ Lângă sigilii și steme./ Drepte, lucioase./ Ele odihneau netrase./ În panoplii și atlase// De ce? Cu cine să se bată ?/ Și dintre-ale cui porunci ?”. Rememora-m eforturile diplomatice, eșuate, din anii 1943-1944 ale lui Ion, Mihai și Ică Antonescu de-a ieși din axă printr-un armistițiu, revenind la neutralitatea de dinainte de vara anului 1941. Concomitent, naratorul-cronicar al acestui basm pamfletar deplânge faptul că efectul întârziat al “întoarcerii armelor” a fost ducerea după august 1944 în Siberia a ofițerilor, eroilor români de pe frontul de Est și distrugerea forței combative pe care o avusese armata română. Portretul caricatural, invers decât apologetic, care poate fi atribuit de la începutul “basmului” lui Stalin (alias Căpcăunul”, antagonistul “ciclop”), cu discursul său – în “sfat” popular – deja șablonizat către națiuni, cu venirea lui în galop, apoi cu extincția aproape catastrofală a “hidrei” sale, au fost enumerate cu exemple din textul literar al lui Ion Caraion de către criticul Gabriel Dimisianu, însă din

¹³ I. Caraion, *O ureche de dulceață și-o ureche de pelin*, Editura Ion Creangă, București, 1976, p. 14 ;

¹⁴ *Ibidem*, pp. 3-4;

¹⁵ *Ibidem*, p. 4;

¹⁶ *Ibidem*, pp. 9-10

păcate doar aluziv, ca și cum ar fi fost vorba de Hitler: “Discursurile de asmuțire la atac ale căpcăunului-ciclop (»Se-auzea o voce/ Peste ținutul întreg / Vorbea împăratul cu neg./ Vorbea tare să disloce și munții de oțel/ De pildă astfel: “Aleși între aleși,/ Soli de popoare,/ Puternici și deși/ Ai acestui tărâm,/ Ne-am adunat/ La sfat,/ Să hotărâm/ Pe cine mâncăm,/ Pe cine iertăm,/ Pe cine cu cine certăm” »), pornirea invaziei («Ce copite, Ce copite,/ Tremură-n jur popoarele./ Am încărli-gat soarele,/ Încărligăm norii, drumurile»), dezastrele provocate («Totul era schilod/ Lăfăiau fumurile./ Vremea părea încărligată/ Și ea-n sine, dintr-o dată,/ da în scrân-cioabă un nerod/ Cine să-l mai poată ține? ») și în sfârșit, stăvilirea prăpădului și zdrobirea «hidrei» prin unirea în acțiune a «gloatelor de muți», toate aceste episoade re-scriu sugestiv istoria unei confruntări încărcate de sensuri activizatoare.”¹⁷ Precum Tamerlan, “Pocitanian” de Stalin este surprinsă atacând vampiric din stepe (“vineți munți de hume” sau de cadavre), stârnind tăvălugul ciotropitor al lumii civilizate, după cum constatăm din relatarea unui martor direct al momentului crizei românești din 1947-1948 – “tot eu” (narratorul sau vocea auctorială a lui Ion Caraion): “Un ciclop rămas pe lume/ Dinainte de potop,/ Singurul – de fapt – ciclop,/ Între vineți munți de hume,/ Știurlubaticul galop/ De veninuri și de spume/ Prelungindu-și fără scop –/ Cărei bezne? Cărei ciume?”.

Un indiciu evident c-ar fi vorba de nefasta perioadă a impunerii comuniștilor din P.M.R., care simulau în campanii electorale salvarea românilor din criza indusă artificial de Uniunea Sovietică, îl reprezintă faptul că volumul *O ureche de dulceață...* are tot atâtea capitole (28) câți ani trecuseră de la apariția republicii “populare” până în anul publicării lui, 1976. Ultimul capitol, al douăzeci și nouălea, este un epilog extrem de scurt, din opt versuri. Simbolistica este cea a regresului istoric, de la data proclamării republicii (prin abdicarea regelui Mihai în 30 decembrie 1947) până la începutul anului 1976, când se finalizează în *prezentia* actul narativ.

Se face referire, foarte subtil, la cele trei retrageri spre Urali ale “dihaniei” ciotropitoare din Estul Europei, fiind vorba mai exact despre atacarea Rusiei de către armatele lui Carol al XII-lea, Napoleon Bonaparte și Führerului Hitler: “În enormele retrageri/ Spre abis, odinioară/ L-or fi fost uitat pe-afară/ Năvodarii, nu prea ageri,/ Care-au deplasat cu ei/ Cărdul-Olimpului de zei/ Hadesul cu vămi și grote/ Și l-or fi pierdut cu-arhive/ Și cu mit, și cu misive,/ Printre slutele ciubote/ Ale vremii costelive”¹⁸. Mitul generalului Iarnă, care învinge fără luptă până la urmă orice în invadarea stepelor europene, e redat prin lanțul de metafore și hiperbole, sau prin re-gionalismul peiorativ “ciubote” (în locul literarului “ciz-me”). Ion Caraion demonstrează astfel că mitul invin-cibilității răului, din Est,

se explică numai luând aminte la provocarea externă dar și extremă din Vest, fiindcă și-n 1917, primul Reich și austro-ungarii amenințaseră marea populație rusească, Manifestarea agresiunii, prin doctrina ariană, are consecințe tragice în orice arie geografică – după cum, de altfel, arată și Luigi Pareyson în *Ontologia libertății*: “Răul e în chip atât de înspăimântător prezent în lume, încât nu se suferă niciodată îndeajuns pentru a-l ispăși. Solidaritatea umană în culpă impune fiecăruia, fără excepție, datoria de a suferi pentru ceilalți. Economia universului e puternic dezechilibrată, pentru că unei excedențe de rău îi corespunde un deficit de suferință. Excesul de rău creează un credit foarte greu de acoperit. [...] O adâncă spaimă stârnește necesitatea de a se recurge la suferința nevinovaților, care la rândul ei se dovedește a fi insuficientă. [...] Cadrul negativității în care omul e cufundat e impresionant. El arată o adevărată spirală a răului și a durerii. Acea *escalation* [scara] negativului începe în surdina”¹⁹.

Formulele mediane ale poveștii satirice *O ureche de dulceață...* creează premisele interactivității dintre instanța naratorială și cea receptoare sau dintre scriitura de tip cronică neoficială și hermeneuticul mod de lectură în grilă demitizantă. Sub vălul jocului de-a povestitorul trebuie descoperit tragismul autobiografic al pamfletarului Ion Caraion: “Pocitanian de care/ Povestivă-voi tot eu”²⁰; “Acuma știu/ Și-o să

aflați (că nu-i secret)/ Firul basmului complet.”²¹; “Dar, pe cât m-ajută gândul/ Și mi-o-ngână violina/ Vă va fi ursită, cred,/ Și plăcerea asta plină:/ Să aflați de-a fir-a-păr/ Bruma sa de adevăr./ Toate când le vine rândul!// Rândul vine ca un ied/ Ce-și încurcă plastilina./ Hai, vârați-vă sub pled./ Că-i târziu și sting lumina!”²² Atmosfera de bestiarum gotic²³, aparența mitică, barocă rămân puțin semnificative, reieșind clar din titlul arghezian și ilustrațiile cărții pentru copii, după cum afirma și G. Dimisianu: “Cu un titlu grațios-sprințar evo-când atmosfera compunerilor argheziene pentru copii – *O ureche de dulceață și-o ureche de pelin* – împodobită cu desene și ele stilizate în maniera umoristic-naivă a copi-ilor, tipărită la ‘Ion Creangă’ în condițiuni grafice adec-vate profilului editurii, această carte a lui Ion Caraion poate risca să fie luată drept altceva decât este cu ade-vărat.

Foto: Teodor Morarau, “La treierat, cu batoza”

¹⁹ L. Pareyson, *Ontologia libertății. Răul și suferința* (traducere Ștefania Mincu), Editura Pontica (colecția “Biblioteca Italiană”) Constanța, 2005, pp. 219-221;

²⁰ I. Caraion, *op. cit.*, p. 10;

²¹ *Ibidem*, p. 12;

²² *Ibidem*, p. 13;

²³ *Ibidem*, p. 14: “Căpcăunul-ciclop/ Cel rămas de la potop [...] Zgripturoi peste balauri/ Duh urnit să prade tot/ Namilă cu căpățâna (Iar în loc de gură – bot)/ Nu cât cofa, cât fântâna”; “Orișice dihanie/ Dintr-o dată/ Spunea: ‘Iată/ Știi anume cine sunt/ Și de ce m-am uns cu unt? [...]’ Să-ți îndruga el borșosul/ Clătinându-și trestia/ Cât îi de nobil osul/ Ori cum vine chestia.”

¹⁷ G. Dimisianu, *op. cit.*, p. 75;

¹⁸ I. Caraion, *op. cit.*, p. 11;

Lucrul s-a întâmplat odinioară cu poemul *După melci* al lui Ion Barbu, înfrățit impropriu de editor cu planșele pictorului M. Teișanu, care văzuse în aventura melcului desfăcut prematur din letargia hibernală numai o fabulă cu înțeles moral pentru cei mici.

Deosebirea este că aici formula prezentării e dorită chiar de autor, care își impune performanța de a vorbi în limbajul basmului liric despre una din experiențele cutremurătoare trăite de umanitate în veacul nostru.²⁴

La începutul secvenței a patra, eul naratorial își face explicită intenția de a-i încondeia pe trădători, pe cei vânduți organelor de opresiune rusificată, care-l suspectau și-aveau să-l condamne la moarte pe Ion Caraion în 1958, pentru că ar fi făcut trafic de literatură subversivă cu străinătatea: “Chestia, fir-ar să fie/ Devenise-o porcărie./ O bârfelniță sadea./ Cum s-ascunzi după perdea/ Cocolind la spate, frica./ Ori să-ngropi cu luare-aminte/ Tocmai ce-a-ngropat pisica/ Între boabele de linte?”²⁵. Prăbușirea din înaltul unui munte a “Împăratului fără pereche” (încă necăsătorit, apelativul “cel Bun” indicând imaturitatea regelui Mihai I, sau faptul că era considerat prea neautoritar) va constitui elementul de instalare a crizei, ce domină de fapt acțiunea basmului-pamflet. Fără de această funcție diegetică proppiană din *Morfologia basmului*, fără criza monarhică care se prelungea în România din 1927, de la moartea lui Ferdinand I, teroarea bolșevică n-ar fi avut un impact așa de distructiv, pentru că forțele democratice ale partidelor istorice ar fi putut să-i bareze ascensiunea, măcar parțial, după 1944. Se dă poreclă prometeică chiar mareșalului Ion Antonescu, adică celui care apăruse granițele cu arma-n mână ca să nu năvălească din Est ciclopul: “Nenea Ruptu, jos, ca iezii/ Prăvălindu-se din pisc./ Mai plăti tribut o dată/ Unor ghiare, unui plisc.”²⁶

Aghiotantul, șeful gărzii regale, nu-i sare nicidecum în ajutor, fiind doar la dispoziția personală a Împăratului, însă aproape inexistent ca militar, făcând un act de nesupunere față de comandantul său direct și al întregii armate române de atunci – prin arestarea acestui Nenea Ruptu (Antonescu): “Gaie, Căpitan de Gâște/ Se propti de toporâște/ Și căscă:/ – M-am plictisit”; “Gaie, Căpitan de Gâște./ Punea coasei coporâște/ Și tundea iarba crescută/ Sus, pe Oul-Turn, în creștet:/ Iarba care da în veșted,/ Adormind ca pe o plută/ Pe pologuri, sub molid/ Și căsca: ‘M-am plictisit...’/ Parcă-i văd, într-un perete,/ Sabia de castravete./ Pe care/ Fluturile-Bijutier/ Când și când, solar mister./ poposea adus de-o boare”²⁷; “Doritor de tihnă, foarte./ Fostul căpitan de vas/ Purta liniștea de toarte”²⁸. Palatul Peleş, cu atâta mobilier scump, apare descris alegoric dar și parodic, în versurile memorabile ale dispariției dinastiei de Hohenzollern, a arborelui ei de pe tronul României: “Copacul-Catedrală:/ Pururea, palat de

gală./ Reședință și grădină/ Împăratului – la cină./ La di-van și (când se stinge/ Ultima visării minge)/ La culcare:// Arbore cu dormitoare/ De miracol și miraj:/ Băi albastre la etaj./ Băi de planuri, băi de care/ Vrei – și picură arnici [...]/ În beția dimineții./ Forfotă. Scandând, poeții/ Și sirenele-n calești/ Ies din va-luri de cleștare./ Intră-n valuri cu povești –/ Caniotă călătoa-re/ Printre algele regești”²⁹. Este criticată dur atmosfera de la Curte, din Sinaia

unde “e veșnic sărbătoare”; camarila regală este numită în batjocură “Spiridușii din lună”, “nebulii” din “Vila (mai sper)/ A Gândacilor de Giuvaer”³⁰.

Ion Caraion îl concurează stilistic cu cerebralul visător Ion Barbu în realizarea excepționalului pasaj, desprins dintr-un Isarlâk transferat spre un ținut alpin, aproape germanic, al Peleşului și al Bucegilor: “De departe, din câmpii/ Nu zăreai decât castelul/ Prichindeilor [...]/ Sta sub iedere ferită/ Într-o ureche de munte./ Universul din grăunte/ Semăna c-o stalactită”³¹, “Dulce-aromă și-amezi mari/ De samare de măgari/ Și de mers de Nastratini/ Printre taine, printre pini./ Printre pânze de corăbii:/ Ghicitori date la vrăbii./ Împăratul sfărâșe./ Prea-ncărcat fiind (se pare)/ Nu de-ncedere și vise,/ Ci de-un fel de- ngrijorare/ Care îți apleacă, lin./ Umerii și te îneacă”³². Categorie, stilul naiv-abstract, de adresare și către un cititor matur în povestea spusă spre a adormi cenzura, este asemănător, nu și prin subtextualele săgeți anticomuniste, celui al lui Tudor Arghezi, primul mentor al lui Ion Caraion, prozator, eseist și gazetar pamfletar. Caraion proiectează deseori în scrierile sale un fundal artificial, avangardist. Este cadrul din care putem descifra și destinul omului contemporan, din epoca postindustrială, care și-a pierdut armonia spirituală (François Lyotard). Întâlnim o confidență piezișă, bine camuflată, dar decodată prin pragmatismul și relevanța funcției fatice, de trezire a conștiinței democratice. Imaginația se suprapune peste o înclinație a lui Caraion spre înfrânarea subiectivității, adică a chipului prin care se poate evada din orice regim dictatorial, din instituirea oficială a cenzurii fără înstrăinarea sinelui auctorial. Imaginile artistice au în *O ureche de dulceața și-o ureche de pelin* – după cum indică titlul – o dublă finalitate: de autoexprimare a revoltei (“pelinul”) și de păcălire prin incantații a cenzurii (disimularea muzicală, din simbolul poetic al “dulceții”). Acest stil al clivajului dintre ideile celor două planuri, fictiv și nonfictiv, a fost adoptat de către Caraion, care a devenit cunoscut și sub apelativul metaforic pe care i l-a dat Ion Negoitescu – “fermier de imagini”: “V-am făcut numai o schiță./ V-am descris numai sumar/ Împărăția de-alviță./ Cerul de șerbet solar./

Foto: Teodor Moraru, “Spălatul covoarelor la vâltoare”

²⁴ G. Dimisianu, *op. cit.*, p. 72;

²⁵ I. Caraion, *op. cit.*, p. 15;

²⁶ *Ibidem*, p. 18;

²⁷ *Ibidem*, p. 27;

²⁸ *Ibidem*, p. 30;

²⁹ *Ibidem*, pp. 33-34;

³⁰ *Ibidem*, p. 33;

³¹ *Ibidem*, p. 40;

³² *Ibidem*, pp. 31-32;

Genele de somn și lene/ Ale țării fără-ngheturi”³³. Înainte de a începe înghețarea oricăror punți de legătură ale țării cu străinătatea, monarhul sedentar în propriul său palat are o viziune a detronării sale, fiind deja familiarizat cu aflarea multor altor “soarte” nefericite ale monarhilor europeni, unii chiar înrudiți cu el: “Căci, dincolo de draperii/ Bântuite de-aventuri,/ Deslușea (o, cum le-nduri?)/ Părți de noapte și imperii,/ Chipuri cunoscute-n parte/ Și streine-ntr-o măsură,/ Vieți deodată fără soarte,/ Drojdii legănate-n moarte,/ Totul ca într-o tortură.”³⁴

Surprinzător lucru, ne interesează la *O ureche de dulceață și-o ureche de pelin* nu atât subiectul de basm aparent banal, cât intrigantele contexte și subtexte ce reies din tablourile și portretele literare, caricade după realitatea istorică. Medităm și noi asupra reflectării pocite din oglinda Peșului a Împăratului cel Bun, când își anticipează (prolepsă în “basm”!) viitorul de ex-rege anonim. Intertextualitatea cu poemul lui Macedonski “Noaptea de decembrie”, poemele “Gemenii” și “Dintre sute de catarge...” ale lui Eminescu sau “Corbul” lui E.A. Poe are trimiteri, bătaii lungi, înspre conjunctura istorică nefastă (perioada saturnaliilor, a regelui-clovn) din jurul datei de 30 decembrie 1947. Împăratul cel bun, reținut forțat la castel, își primește fără nicio ripostă abdicarea, ca pe o eliberare de sarcini ereditare, neancestrale. Dedublarea sa în oglindă este de fapt o repunere în efigie a indicibilei îndepărtări de împărăția sa pierdută: “« Eu par cel ce deveni-vei./ Tu ești cel ce eu voi fi./ Umbra mitică-a stivei/ Tinere, de forme vii; [...]/ Ieri e azi și azi e ieri,/ Garderob contradictoriu/ De erori, de-mperecheri/ Machetate-n crematoriu/ Ce-și succed, ce se-ntrerup/ Ori produc intercalări [...]/ Deci învață din șaradă:/ Tu ești cel ce eu am fost,/ Domnu-acela mult și prost,/ Sau, de pildă, urma... glasul/ Din fântână... Lumea... Vasul/ De peripeții desime,/ Neștiut încă de nime,/ Care va deschide, mari,/ Ochii, doar între tâlhari/ Și eu-s cel ce-ai devenit./ Ia aminte! »”³⁵ Umberto Eco depista încă din anul 1978 în *Il superuomo di massa* (Milano, Bompiani) că structura narativă mizează destul de mult și pe efectul pasajelor descriptive, când stagnează conflictul epic; Eco va reveni asupra acestei idei în 1994, când își publică, tot la Bompiani, notele cursurilor ținute la Harvard University în cartea *Șase plimbări prin pădurea narativă*: “Dante spune că nu reușește să exprime ceea ce a văzut (chiar dacă a reușit cel mai bine dintre atâția alții) și, indirect, îi cere cititorului să încerce să-și imagineze, acolo unde pentru el **all’alta fantasia qui manco possa**. [...] Fac parte din zăbava narativă multe descrieri, de lucruri, personaje, sau peisaje. Problema este la ce anume servesc pentru scopurile acțiunii. Într-un studiu mai vechi al meu despre Ian Fleming cu James Bond, scoteam în evidență faptul că în astfel de povestiri autorul

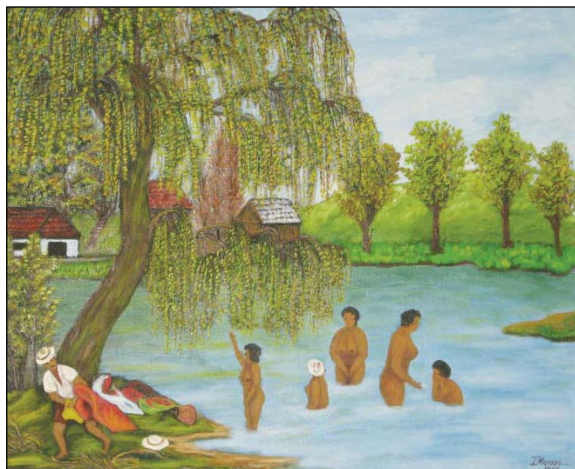
dedică lungi descrieri unei partide de golf, unei curse de automobil, meditațiilor unei fetișcane despre marinarul care apare pe pachetul de țigări Player’s, sau mersului lent al unei insecte, în timp ce dă gata în câteva pagini, iar uneori în câteva rânduri, evenimentele cele mai dramatice.”³⁶ Timpul lecturii nu corespunde timpului acțiunii, după Umberto Eco. Însă Caraion vrea să arate că relecturând evenimentul petrecut la 23 august 1944 – arestarea mareșalului de către garda regală – reintrăm în miezul acelui timp catastrofal; atât prinderea vicleană a lui Ion Antonescu la Palat, cât și abdicarea regelui Mihai I nu sunt decât aversul și reversul celor treizeci de arginți plătiți de Stalin, de Căpcăun, pentru înscenarea unui duel între instituția armatei române și cea a monarhiei.

Glasul falstaffian, cobindu-i monarhului fără țară din oglindă, este similar și cu cel al nebunului Ciubăr-Vodă, pretendentul la tron din *Despot-Vodă* de V. Alecsandri.

O grilă interpretativă psihanalitică trebuie activată în procesul recepției actuale a acestui text. Apar referințe subtextuale clare la personalitățile istorice românești de la mijlocul secolului al XX-lea, dar și la psihoza colectivă în masă indusă de comunismul interminabil – dublată diegetic prin redarea așteptării lui ca dezastru socio-cultural abătut asupra națiunii, apoi, spre final, prin sublimările idealului zdrobit – lupta de eliberare și alungare a spectrului “lighioanei” roșii. Iată tabloul dinamic al instaurării dictaturii de extremă stângă: “Urlete-nsoțeau taifunul/ Monștrilor unul și unul./ Din coșmare scoși./ Feriți!/ Neucid. Ne cotropesc!/ Luați-le din cale pruncii!/ Țipandemnul bătrânesc./ – Vor nevestele și juncii!/ – Vor tezaurul! Coroana!/ – Vor întregul nostru-avut!/ – Cine-i mână? – Lighioana./ – Căpcăunul Belzebut.”³⁷ Teoreticianul Luigi Pareyson redă cel mai bine tensionanta viață a unui intelectual român pe vremuri de persecuție comunistă, am spune și experiența faustiană a lui Ion Caraion, de care s-a eliberat compensatoriu prin opera sa protestatară și înainte de-a se autoexila în Elveția, luându-și nu numai soția ci și fiica: “Răul diabolic și autodistrugerea disperatului au ceva extrem și excesiv care le pregătește de o neașteptată răsturnare. Acei care-i trăiesc îngrozitoarea și fatala experiență devin un fel de locaș al unei prezențe nebănuite și misterioase, care în timp ce-i predestinează acelor abisuri de ticăloșie și de spaimă îi face obiect mai mult de milă decât de osândă, ca față de niște nenorociți prăbușiți în prăpastia nenorocirii.”³⁸

Ion Caraion, înainte de exilare, a redat răul generalizat în țară și în alte două volume, de poezie protestară, *Interoga-rea magilor* (1978) și *Drago-stea e pseudonimul morții* (1980).

Foto: Teodor Moraru, “La scăldat”

³³ Ibidem, p. 35;

³⁴ Ibidem, p. 36;

³⁵ Ibidem, pp. 35-36;

³⁶ U. Eco, *Șase plimbări prin pădurea narativă* (traducere Ștefania Mincu), Editura Pontica, Constanța, 2006, pp. 90-91;

³⁷ I. Caraion, *op. cit.*, p. 39;

³⁸ L. Pareyson, *op. cit.*, p. 224;

Ele au întregit, la modul pamfletar radical, tripticul sociogonic început chiar cu *O ureche de dulceță și-o ureche de pelin* – basmul negru și terifiant al nevieții sub orice dictatură. Numai vârsta copilăriei, lume intangibilă, rămâne nepătată sub comunism, ca o sfidare adusă întregului angrenaj socio-politic dezumanizant: “Cel mai fără cunoștință/ De primejdii, mai ghiduș./ (N-am decât s-o spun acuz, [...])/ Era, totuși Orășelul/ – Fantezie? Interludiu? –/ Înălțat pentru copii”.³⁹ Dincolo de istoria oficială există o incantație gravă a lucrurilor, a fluidelor care vor să-și recapete matca pierdută, libertatea curgerii. Acest mare deziderat al democrației, despre a cărui submersie în conștiințele românilor e vorba și-n *O ureche de dulceță și-o ureche de pelin*, este dublat de topica deseori inverată, precum și de-o atipică formă a timpurilor verbale, a contorsionării sensurilor conotative (din simbolurile poetice, hiperbole, metafore, comparații) și a antitezelor care devin analogii prin dispariția agenților binelui. Tocmai din acest motiv basmul ocupantului sovietic se transformă, secvență cu secvență, în veritabil pamflet, în tulburătoare cronică secretă a contemporaneității. Eul autorial, insidios și prea informat precum cel din *Cocoșul negru* de Victor Eftimiu, pare un simplu clown lângă tronul rămas de mult gol, însă bațjocura sa către Căpcăun îi pune viața în primejdie, dovedind impostura politicianistă, teroarea, dictatura, crima, genocidul adus de Stalin în România.

Legat de simbolistica repetiției “urechii” din titlul acestui pamflet din 1976, Sanda Cordoș, în articolul “Criziștii” subliniază faptul că Ion Caraion avea un auz dublat de curajul exprimării opiniei, el fiind la publicarea “Crisei culturii românești” (1946) primul dizident împotriva instalării forțate a regimului comunist după anul 1944: “Ce « aude », așadar, I. Caraion și care sunt avertismentele sale? Admițând existența unei crize culturale (vizibilă în revuistica literară, repertoriul Teatrului Național, presă, plastică, literatură, filosofie și învățământul universitar), colaboratorul «Jurnalului de dimineată» respinge categoric cauzele crizei enunțate de V. Ierunca; mai mult de atât, Caraion consideră articolul din «România liberă» ca fiind el însuși un simptom al crizei, reprezentativ pentru un stat care își îngăduie să se amestece în treburile literaturii și să ierarhizeze libertățile în funcție de eficiența lor”⁴⁰. În celălalt articol din toamna anului 1946, “Crisa omului”, Ion Caraion a deconspirat cu o serie de probe adunate timp de doi ani, programarea artificială de către Căpcăunul Stalin a crizei culturale, politice și economice din regatul României: “De asemenea, constată Caraion, prezența în istorie a altor epoci întunecate în care, totuși, spiritul a învins teroarea, nu poate s-o scuze pe cea actuală și nici nu-i poate consola pe creatori: «Dacă e adevărat că oamenii au mai cunoscut și alte dăți alte soiuri de teroare, că ei au mai răbdut de milioane de ori de foame – nu-i tot așa de adevărat? [...] Evul Mediu va rămâne la fel de negru. Nu subtilitatea celui ars pe rug face trăsătura sa caracteristică, ci obișnuința de a fi arși pe rug oamenii cu idei libere îl caracterizează [...]»

Ferestre

Orașul de la marginea lumii

Cu geanta de iluzii pe umăr, poștașul trece prin monotonia înmormântărilor, nașterilor și întâmplărilor mărunte ale zilei.
Sună din ușă în ușă, din secol în secol,
le înmânează destinatarilor necunoscuți
aripi frumos colorate și inutile,
punându-i să semneze cu ciotul creionului chimic
în rubrica strâmtă a duminicii...
Pleacă apoi, fluierând o melodie veselă
pe sub castanii străzii și zvonurile
se risipesc ca o molimă peste orașul
de la marginea lumii...

Canastă

În amintirea Doamnei Pia Grecescu

Își etala amintirile printre inimi negre și roșii:
un concert pentru surzi la Paris,
o noapte la Praga
speriată de vodka tare a cuvintelor rusești
ziua de naștere sărbătorită cu pistolul la tâmplă,
toamna în Prater foșnindu-și rochia de mireasă,
o mulțime de suveniruri ale inexistenței:
„Jocurile sunt făcute, doamnelor și domnilor”...

În grădina din spatele casei o bătrână culege
cireșe amare, strivindu-le ca pe niște lacrimi
în colțul buzelor...

LUCIAN MĂNĂILESCU

Un alt argument (de primă importanță !) în favoarea crizei este războiul pe care cultura română, manipulată politic, l-a declarat – cu riscul de-a se întoarce împotriva propriei naturi – culturii occidentale, considerată burheză, decadentă și putredă. Însă – arată I. Caraion – cea cultură occidentală este prin excelență Cultura – a individului, a libertății, a neliniștii fertile și a spiritului. În schimb, cultura română e pe cale de a deveni pe deplin senină, în întreg optimistă, adică dogmatică: «[...] Însă dogmele au limite, pe când spiritul – care le conține, dar le depășește – n-are. Spiritul e respirație, dogmele sunt ceea ce împiedică respirația. Din spirit rămâne flacăra, din dogme rămâne cenușa. O cenușă din care nu s-au îngrășat niciodată ogoarele. O cenușă stearpă care și-a eliminat din atomii ei definitiv principiul fecundației [...]. O cenușă peste care n-au să calce încrezători decât impiegații administrativi ori contabilii puterilor executive, dar niciodată eroii și niciodată profeții. O cenușă în care au murit toate enigmele, pentru totdeauna »⁴¹.

DRAGOȘ VIȘAN

³⁹ I. Caraion, *op.cit.*, p. 39.

⁴⁰ Sanda Cordoș, art. “Criziștii”, în *Vatra*, nr. 10, oct. 1998, p. 25;

⁴¹ *Ibidem*, pp. 25-26.

Căldura teribilă din aceste zile nu ne-a împiedicat, pe cei care mai iubim (încă) poezia în general și poezia lui Ion Iuga (1940-1993) în special, să ni-l (re)amintim și să ne oferim plăcerea de a-l reciti pe poet. Astăzi poetul maramureșean ar fi împlinit 70 de ani. Primăria, Casa de Cultură și Biblioteca ce-i poartă numele, toate din Săliștea de Sus, orașul natal al poetului, au făcut un gest absolut firesc, dar și de memorat în același timp în zilele acestora de criză. Au investit bani într-o antologie de poezie, carte absolut remarcabilă sub toate aspectele. Meritul esențial aparține însă editorului Alexandru Bogdan Petrovai (Ion Iuga, *Cel mai frumos bărbat din nord*, Ed. Țara Maramureșului, Petrova, 2010, 324 p), dar nu în mai mică măsură soției poetului Bogdana Boeru, cea care a furnizat datele necesare completării celor știute de editor.

Toropiți de canicula de-afară, celor care inundaseră spațiul bibliotecii săliștene, care, alt gest sublim, poartă numele poetului, li s-a oferit și un alt regal. Chemat și el să-i salveze de vipe pe cei prezenți. Poetul și editorul Ion Vădan a tipărit antologia, care de data asta se datorează fiului poetului, lui Dragoș Bogdan Iuga (Ion Iuga, *Bărbatul din nord*, Ed. Dacia XXI, Cluj Napoca, 2010, 112 p).

După prezentarea celor două antologii – dăruite din toată inima și celor prezenți –, poetul Ion Iuga a fost readus între noi prin evocări și prin lecturi de versuri datorate lui Al. B. Petrovai, Bogdana Iuga-Boeru, Ion Petrovai, Gavril Ciuban, Ion Bogdan, Ion Vădan, Lucian Perța, Simion Iuga, M. N. Tomi ș.a.

Dar, dincolo de toate aceste manifestări de inimă, rămân de pus câteva întrebări, credem noi importante atunci când este vorba despre un creator, de un poet așa cum este Ion Iuga. Mai întâi și mai întâi, ce reprezintă aceste două antologii pentru cunoașterea poetului aniversat. Dispărut brusc dintre noi acum 17 ani, el trăiește, editorial, numai prin ceea ce a publicat înainte de 1989. După aceea, poetul s-a aruncat, ca atâția alți scriitori atunci, în vâltoare publicistică, a celei politice îndeosebi. Totuși, prin revistele literare ale vremii el a mai publicat alte vreo sută de poeme. Și acestea își așteaptă editorul! Și abia atunci se va putea ca un student – visul poetului și profesorului Ion Petrovai – să se aplece asupra întregii sale creații și să elaboreze, fie o lucrare de licență, fie una de masterat sau una de doctorat. Pentru că acest poet, trecut de critica literară într-o nedreaptă penumbră, merită și o astfel de abordare universitară. În fapt antologatorul Al. B. Petrovai a și realizat un astfel de studiu – 81 de pagini – intitulat *Tradiție și modernitate*, ce se dorește și

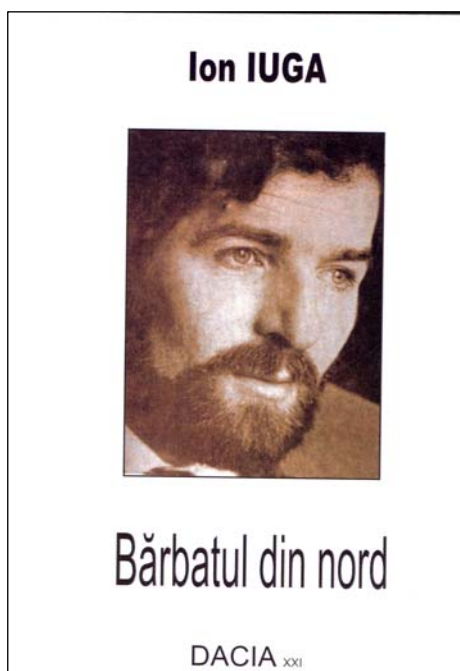
este și o prefață la antologia sa. Pe lângă acest studiu, volumul cuprinde fișa biobibliografică a lui Ion Iuga, câteva referințe critice (I. Negoitescu, Marian Popa, Gh. Grigurcu, L. Ulici și Dana Popescu), 3 facsimile și câteva fotografii alb-negru ale poetului. Antologia cuprinde poeme alese din toate volumele publicate de poet de-a lungul vremii. Astfel încât orice lector, bazându-se pe gustul și pe preferințele antologatorului Al. B. Petrovai, poate să-și formeze o imagine diacronică destul de cuprinzătoare și corectă asupra artei poetice a sălișteanului. A doua antologie pomenită aici este de o factură mai modestă, deoarece ea cuprinde doar cele 88 de poeme alese de antologator (cuprinsul este un adevărat rebus matematic!). Această alegere s-a făcut fără a se preciza volumul din care au fost acestea selectate sau care să fie criteriul urmat în așezarea lor în acest volum. Cele două antologii – cu poeme, în mare, măsură altele în fiecare volum – însă, se doresc, și reușesc în mare măsură să fie, un omagiu adus celui care se simțea cu adevărat un poet „din Marmăția”.

Cum pentru noi poetul este viu și trăiește mereu alături de cei care l-au cunoscut, nădăjduim că va fi alături și de cei care, mereu și mereu, îl vor (re)descoperi citindu-l. Noi o vom face acum, recitindu-l. Și abordând doar una dintre multiplele fațete ale artei sale poetice.

Frustră, sincopată, aproape arhetipală, poezia aceasta – acest lucru se simte de la prima lectură – afli cum a fost ea desprinsă dintr-un trunchi preexistent. Și asta s-a făcut cu mare trudă, dar cu atât mai mare este meritul poetului care a reușit-o. Majoritatea poemelor lui Ion Iuga trimit lectorul tocmai la această lume înțepenită, mortificată, dură și rece a unui nord atroce în furnizarea

unei vieți pe potrivă. Pentru un poet care s-a revendicat cu obstinație „din nord”, soarele, lumina, căldura, strălucirea acestei lumi (sau a alteia, una văzută numai de poet) ne poate apărea ca fiind o excepție, un experiment, o încercare de evadare dintr-o lume cu care, măcar aparent, noi ne-am obișnuit deja ca fiind lumea creată de Ion Iuga. Sau ea poate fi o propunere alternativă la această lume, chthoniană îndeosebi. Lume pentru care, de altfel, poetul are o deosebită propensiune. Pentru lumini și umbre însă totul este altfel.

Acum vrem să părăsim această lume „din nord” pentru câteva momente și, dacă tot trăim o vară fierbinte, să aflăm opusa ei, alternativa pe care ne-o propune poetul însuși. Această lume se decelează cu discreție, parcimonios, dar apelând la mijloace poetice dintre cele mai diverse. Apăsând de „povara umbrei”, poetul se mărturisește fără echivoc: „eu cresc mereu/ sub povara umbrei/ în lumina ei se-adună lume” (*Povara umbrei*), conștient că cineva, undeva „leagă razele (soarelui – n.m.) între gratii”. Să fie tocmai lumea aceea care se adună ca să-l însoțească /să-l privească pe poet? Să fie aceasta tocmai teama lui că lumina, căldura, îi sunt într-un fel refuzate? Poate chiar străine. Sau el a și găsit substitutul luminii în

actul creației – or în neputința acesteia – dacă el scrie atât de apăsător: „cu mâinile de polen încă mai luminezi/ calea mea de gând la zăpada hârtiei /întind degetele grele rădăcini de lumină/ să te prind /în chingi să te cuprind /părelnică muzicală mișcare” (*Fi-vei a mea*). Superbe versuri care spun aproape totul despre poet, despre zbaterea creației, despre spaima de lumină, totul zidit într-o „părelnică muzicală mișcare”! Ce este mai părelnic, și mai muzical în aceeași măsură, ca poezia? Nimeni nu poate tulbura mai bine lumina, atâta câtă o lasă poetul să străbată tenebrele care-l frământă și-l stăpânesc, de cum o face un copil. Pentru că, se lamentează sau concluzionează Ion Iuga, „văzul copilului aburește lumina” (*Dialog etern*). Și totul se estompează, se diluează, dispare aproape. Pentru că „mincinoasa lumină de sus”, doar ea e cea care „își vopsește aripa” pentru a putea ajunge la noi. Dar ea rămâne, fie bine ascunsă, fie doar o iluzie ca orice vis. Și totuși, poetul se lasă, ca oricare dintre noi de altfel, asuprit de lumină atunci când nu poate să nu scrie: „lumina în mine se adună /ca albul zăpezii /aud atunci colțul ierbii hrănindu-mi respirația”. El știe că numai acolo este rostul vieții, chiar dacă este vorba doar de cea anticipată, dorită, iluzorie poate. De aceea nu se poate înfrâna pentru a exclama patetic: „câtă înălțare are lumina /și măreție”! (*Hibernare*). Dar nu trece mult și orbirea de dinainte lasă loc altui sentiment, câtă vreme Ion Iuga scrie că „mă-ntunec și eu de-atâta întuneric” (*Vânătorul negru*), lăsându-ne singuri cu întrebarea firească pentru un poet: oare cine se mai întunecă odată cu el? Să fie tocmai moartea? Pentru că el scrie imediat „și mortu-i mai întunecat decât întunericul” (*Baladă*), motiv la care el revine adesea. Așa cum o va face și cu motivul umbrei, abisul de care se teme, dar de care știe că nu va scăpa. Este chestiunea asupra căreia revine și atunci când scrie: „mereu se micșorează umbra lui de-atunci – /dinspre margini spre inimă /i se întunecă umbra” (*Magică puterea umbrei*), extraordinară hartă a sufletului cotropit de haos și întuneric. Și umbra îl va însoți pe poet prin mai toate volumele sale. Paradoxal, ea nu prea este însoțită și de lumina care o generează. Umbra la Ion Iuga are o autonomie inexplicabilă, dar cu atât mai profundă, mai originală. Dar, din când în când, „dinții ascuțiți de lumină” (*Alunecă pe rouă lupii*) vin să-i rănească pe poet și pe iubita sa. Numai că și de data asta își atrage iubita mereu și mereu în această joacă a umbrelor, cu „trupurile noastre-ntunecate” (*Terasa albă*). Și atunci când iubita vrea să se furișeze afară din acest joc nedorit, poetul nu ezită să-i reproșeze că „umbra ta mi-a scăpat îmbrățișării” pentru că, nu-i așa, „nins de soare și vânt” „trupul tău mă luminează” (*Poem în mai multe părți*). Deci, numai acolo

trebuie să fie salvarea lor din lumea umbrelor. În reflectarea luminii, în acceptarea acesteia. Numai că noi nu știm în ce măsură ea îl va fi salvat pe poet. Mai degrabă credem că au fost doar scurte străfulgerări, speranțe abia mijite. Poetul era deja prins cu „chingi” grele de lumea umbrelor și „umbra lui a pătruns și în mine”, explică el rostul artistului care-l dublează pe omul mundan, creator care se oferă din când în când femeii, iubirii (*Pictori desculți*). Probabil că poetul simte, atunci când vrea să se lase stăpânit de lumină, și umilinta adevăratului creștin, alocând imediat acest spațiu de feerie numai lui Iisus, așa cum ne sugerează în versul „călcând pe lumină parcă lumină erai” (*Desen marin*), căci cine altul poate purta „veșminte de lumină” (*Fântâna lui Manole*) în această lume. Așa încât lui nu-i mai rămâne decât povara umbrei acolo unde „plouă... / cu lumini-fecioare” (*Ploaie cu figuri*). Acestea, ca niște iele, îl fac pe poet să se piardă de lumină și să rămână /cu/ prins de umbre. Așa încât și iubitei lui nu-i poate oferi decât „întunecate /strângeri de mână” (*Mâinile mele*). Mai ales că singura femeie privilegiată este mama poetului, doar ea putând să „îngenunche luminii” (*Sat*), însoțită mereu de „foșnetul razelor”, deoarece numai „raza ochiului sapă izvor” (*Și toate*). Și ce este mama altceva decât izvorul vieții. Interesantă dihotomia femeii între iubită, cea care preliminează doar viața și mama, cea care chiar o dăruiește lumii, tuturor.

Frustrantă această goană a poetului după lumina care i se refuză, pe care o refuză și el aproape, nescriind despre ea. Dar undeva, în adâncul sufletului, poetul se dorește a fi al luminii dacă noi putem să auzim strigătul lui de neputință: „Doamne de ce nu eram și acasă!” (*Moarte rustică*).

Doar în Dumnezeu omul regăsește lumina, bucuria, fericirea, căldura vieții. Și tocmai când să se împărtășească din aceasta poetul era dus aiurea. Anticipându-și sfârșitul – cine să scape de el? –, poetul ne avertizează că menirea lui pe acest pământ nu încetează odată cu moartea sa fizică. Ci numai odată cu moartea adevărată, catastrofală, ireparabilă a creatorului, a creației înseși: „când tace privighetoarea / vai vouă când tace” (*Când tace*). Cutremurător avertisment. Așa că și noi ne alăturăm poetului care ne cheamă și acum „cu umbra trupului iscodind soarele” (*Ce minuni sunt fântânile*) pentru a înălța alte „case cu pereți de ziuă” (*Săliște*) pentru lumea ce ne trebuie, ce ne va urma.

Poetul nădăjduia, poetul a făcut-o, să-l urmărim pe poet!

MARIAN NICOLAE TOMI

Foto: Teodor Morar, „La piață”, „Storsul strugurilor”

Sintaxa unei limbi uitate

La răscruce de milenii, maturi, optzeciști sunt, observă Nicolae Manolescu, la cârma vieții literare; nu însă pentru mult timp, mai zice el în **Istoria critică a literaturii române**: au apărut adică ripostele, alte răspunsuri, între acestea mai viabil ar fi, crede criticul cunoscut, „generația 2000”, dificilă și agresivă. O replică totuși tare, după priceperea mea, irecuzabilă, ce vine însă din interiorul echinoxismului ardelean, e poezia, de dată mai recentă (vezi **Autopsierea Labirintului**, Editura Minerva, București, 2010), a lui Eugen Axinte (poetul, care a debutat editorial târziu, semnează în volumul de față chiar un poem în caz, într-o notă ușor pamfletară, ironică, drastic totuși, se înțelege, cu regula generaționistă; e acesta, *Întru iertare*, dedicat „Nefericitului postmodernism /optzecism, nouăzecism, milenarism/ românesc și mentorilor acestuia”: „I.Dar trădarea? ...Iertat-o-am !/Cugetare nălțat-am. Flăcări zidit-am: întru căile firii, întru/iubire, întru pace,/dăruiților întru lacrimă, călăuziților întru surprare./ /II.Astfel șezum! Am țintit întru facere. Întru cuvânt,/iluminări închinat-am./Kephali confereau întru înstrăinare. Noi, din isvoară,/ izbândeam la cunoaștere./III.Călăuziți am fost de o șoaptă. Îndrumați către glorie fost-am./La juruire, chemați,/n-am dat samă. Întru Poezie viețile noastre au scânteiat./Întru Iubire-am jurat./Întru Pace-am cântat. Întru Viață-am visat. Dar trădarea.../noi am iertat-o !”).

Dacă miza optzecismului e elocvența, deja cu riscul - care în cuprinsul „desantului” e asumat ca o calitate - al despletirilor retorice, dacă aci împerecherea între realitatea prozoasă și vehemența ori spusa repezită de contestare sunt încă sub semnul acceptabil al oximoronului; dacă apoi în promoția („generația”) optzecistă predilecte sunt narativul, pastșa, când și când ironia și duhul jocului, aproape peste tot, aroganța distanței, a detașării și, apoi, ruinării, răspunsul tare la acestea, am senzația, sunt sintetizate, în chip admirabil, în poemele lui Eugen Axinte.

Sunt, la o primă ochire, reverii califonice, atingând tandru marginea *concettismului* („Cântare-ți închin, încât imnele toate/și ode vreodată-nălțate/n-au stat pe potrivă-ți//în ea înzidite-s de-a pururi/noemă și vis”), alteori rostiri delicate, închinări grațioase, aproape curteneste, chemând vremuri

trecute: fatalitatea, nostalgia („Lăsați-mi doar șoapta sănalțe în jertfă/lumina iubirii. Ci, toate-s memoria frunzei/și-a pietrei, acum înzidite-n rostire//crepuscul și-abis înrustate-s pe tălpile tale/.../sunt slovele vieții...”).

Alți comentatori ai poeziei lui Eugen Axinte, de exemplu Mihaela Malea Stroe, au remarcat în aceasta refuzul blocajului în cotidian și în banalitate, repudierea afișului misologic ori licențios, poetul, zice ea, adăstând „mai degrabă sub semnul ideii decât al emoției”, Eugen Axinte redactând de regulă „o poezie cerebrală, ce dobândește pe alocuri ecouri și cadențe de poem în metru antic”.

Potrivnice ritoriei optzeciste, sugestivitatea, imageria, ambiguitățile, își vor căuta, în poetica lui Eugen Axinte, deopotrivă șoaptele, nespusa, vor căuta, mai târziu, tăcerea („înzidirea”, zice poetul, în rostire ori în...tăcere), apoi umbrele secrete, cristalul, în fine, aforistic, toate, așa-zicând, întru extazul spusei artiste („În miezul tăcerii se-nâmplă. O stranie viață cheamă la sâmburii ei. Flăcări răzbat uneori peste frunțile athree. Să-i spargă ar vrea. Ar vrea să știe cuprinsul...”) - o andatură, umblet adică pe urmele *artefactului* original, artefact râvnit, artefactul estetic (un *quipu* de pildă, o *stela* etc.); la capăt, iată, deja *runicul*, depozit de miracole, de prevestire („Poleite în șoaptă sunt razele lor: Și, tu, călător sub geana lumilor, ai vrea să le știi împlinirea?...” Sau această poemă, metafizic priveghiată, *Un alt anotimp*, fără îndoială o capodoperă: „I.Întru toate, tu, cea din zidirea luminii/ai rămas o identitate ce înmulțește/iubirea, supliciu și limba/tăcerii//te aud doar îngerii, te caută/sânguința acestui senin de cuvinte/într-un grai abia împlinit/vrednic de un alb infinit//Tu jinduești metamorfoza/ unui cuvânt nerostit, ești/una dintre imanențele acestui exil/când și când, tăcerea-ți înfruntă/un vis, rânduind dimineți nesfârșite -//relieful acesta este

doar umbra/unei specii, smulsă din lacrima/acelui pierdut anotimp.//III. Cum stai, acolo, între metamorfoze/prin imanența unui vag univers/de cuvinte//nicicând nu vei ști ce este/tristețea acestei dimineți infirme//neîndoielnic, tu ești pentru pulberi/speranța înaripată a acestui exil/ești graiul ce perpetuează/iubirea...//Rămâne-vom pe buzele tale/imponderabili, precum zeii/pierduți în obârșii.”).

Poezie abstractă, inspirația fiind aci procesată intelectual, imaginarul căutându-și recunoașterea în reflexiune, în metafizică, poezia lui Eugen Axinte e, cum însuși spune într-un remarcabil poem, *sintaxa unei limbi uitate*.

A.I.BRUMARU

LITERATURĂ ȘI CUPIDON

„Iubire la imperfect”, de David Dorian, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2010, este o carte care mi-a plăcut să o citesc. Lectura ei oferă suficientă pasiune, emoție, suspans, ingrediente pentru un text deplin într-o literatură ce se scrie la prezent, chiar dacă timpul din titlu este „imperfect”. Scris alert, bine dozat cu mijloace artistice. Frază potrivită, cu picioarele pe pământ și cu capul în nori, așa cum îi stă bine unui scriitor romantic-realist.

În proza bistrițeană, David Dorian este un nume ce s-a impus, după ce a renunțat la poezie. Stă alături de Melania Cuc și de Alexandru Uiuiu, toți cu stil, cu originalitate și resurse multiple de-a înflori genul epic.

Încă din 2006, când publica „Scrisorile lui Tristan”, David Dorian îl inventa pe Tristan, personaj nelipsit de atunci din preocupările lui livrești, ca o altă față, ca o dublură, ca un alter-ego dar, de fapt, singurul credibil în instanța literară. În „Iubire de bufon” (2009) și acum, în „Iubire la imperfect” (2010), ne întâlnim cu același Tristan, inginer, lucrător la bibliotecă, scriitor, îndrăgostit de aceeași Adriela, profesoară de pian la Școala de Muzică, într-un oraș, Nosa, numele medieval al Bistriței, care are o soție, Dora, intrată, inevitabil, în penumbră. Acest Tristan e mereu în căutarea Isoldei, a poveștii nemuritoare, a marii iubiri, a științificului (tot spune el că „Visasem să ajung om de știință”) „perpetuum mobile”. Dar romanele lui David Dorian sunt jumătăți de poveste. Povestea de dragoste, adevărata, este una virtuală, (ne)împlinită din cuvinte, din dialoguri pe mess. Remarcăm cum mijlocul modern de comunicare este pe cât de trendy și credibil, tot pe atât de mult folosit ca un pretext, ca un artificiu al vorbitului de unul singur. Singurătatea personajului se consumă în ample descrieri (ale orașului, cu străzi, cu obiceiuri, cu amintiri ale copilăriei, de toamna până primăvara, ale bisericii evanghelice, ale Pieței Maro), în comentarii pe marginea unor lecturi (Thomas Mann – „Muntele vrăjit”, Soljenițin – „O zi din viața lui Ivan Denisovici”, Kierkegaard – „Jurnalul seducătorului” și – salt spre – Ioana Bradea – „Băgău”).

„Iubire la imperfect” se construiește (pentru că este o adevărată construcție narativă) pe un schelet solid, care se umple, neținând cont de timp, de vreme („Ninge atât de naiv. Agățăm mărțișoare pe pomul de Crăciun”) și se prezintă, la o primă interpretare, din trei planuri. Primul, și cel mai întins, e un monolog al personajului, care „hălăduiește” de unul singur, singur și trist, precum numele ce-l poartă, printr-un spațiu simplu și, ca un erou omniprezent, dar dubitativ, dezvoltă, cu multă pricepere și dispoziție la detalii, comentarii asupra unei realități, care de multe ori îi lasă un gust amar: „În Piața Maro, la orice oră a zilei, din automobile se revărsau sutele de decibeli isterizați ai muzicii de mahala. De parcă toată lumea era obligată să asculte muzica unduirii de șold și buric!” Al

doilea plan e un pseudo - caiet de lecturi, pe care naratorul îl împrăspătează cu citate despre iubire (iubirea, în cele trei ipostaze: eros – agresiv, agape – generos și philia – conciliant). Al treilea plan, și cel mai dinamic, este schimbul de replici, energic, ludic - șăgalnic, dintre Tristan și Adriela, care se plac, se iubesc, dar e o iubire între doi artiști – una cântă,

altul scrie -, o iubire la timpul imperfect. Și, de aici, înțelege fiecare ce vrea.

Cele trei planuri sunt bine legate între ele, cu o tehnică a discursului fluent, presărat cu bancuri, întâlniri, adrese de bloguri, site-uri web ale îndrăgostiților. Un fapt care nu trebuie neglijat, nu doar în cazul „Iubirii la imperfect”, este acela că prozatorul român nu s-a desprins definitiv de „momentul istoric 1989”. Revoluția apare și în această carte cu aceeași patimă cu care apăreau Răscoalele în proza înaintașilor. E o temă la modă, actuală precum iubirea. Scriitorii se ntorc la Revoluție, merg acolo în pelerinaj, ca la moaște. Astfel consideră și David Dorian să ancoreze proza lui într-un social măcinat (încă) de enigmele lui „decembrie 1989”, de parcă literatura română n-ar mai avea căutare, intern și

la export, fără eticheta „din Revoluție”. Dar, în „Iubire...” amintirile despre eveniment sunt bine dozate și adaptate aceluiași oraș, Nosa, cu particularități, oameni, zile trăite.

Iată ce scrie Tristan, narator și personaj totodată, despre propriul destin: „Mă inundau amintiri... Acolo, nimic nu putea înflori, numai iarba creștea rară și aspră. Când treceam pe lângă calea ferată, mă uimea îndrăzneala copacilor să înflorească; toate miroseau a rugină. Vântul urla prin țevi prăpădite, ca o orgă stricăta (nu din aceea la care Adriela va cânta în biserica evanghelică, la concerte de binefacere), trenurile plecau părăginite și goale spre ținuturile nimănui. Părăsisem uzina; ajuns între cărți, dincolo de chipul de celuloză răscoaptă, prietenos sau ostil, cărțile îmi vorbeau: le auzeam plânsul și râsul, disperarea sau bucuria. Cuvinte mai multe decât nisipul mărilor, din care se construiseră atâtea castele. Iar eu, șoricel fricos, cu inima cât un purice, viețuiam chitcăind între ele.”

Până la urmă, naratorul își salvează personajul încă o dată. În schimbul docilității lui literare, îi oferă alte povești – săgeți, cu care să-și împrăspăteze tolba.

În toate cele prezentate și în concluzie, proza lui David Dorian e o proză modernă. Chiar postmodernă. E o proză diafană, poetică („Ce mărunțel ninge, ca și cum ar presăra Adriela zahăr pe o prăjiturică”). Îi lipsesc intriga, conflictul, acțiunea, ca la un roman. Nu reușește să redea trăiri în plan psihologic, să le analizeze, face doar inventarul acestora. David Dorian e prozatorul care șterge îndelung un pahar, îl face curat, strălucește, dar uită că literatura mai înseamnă și țândări. De care se teme. E ca și cum ar veni entuziasmat la adresă, cu mâinile transpirate, ar bate la ușă dar, când să i se deschidă, ar fugi și apoi i-ar părea rău.

ELENA M. CÎMPAN

ZONA DE TRECERE

Un titlu surprinzător: „**Tratat despre morți**”. O carte scrisă de **Valeriu Bârgău**, apărută la Editura „**Călăuza v.b.**” – Deva, 2008, o carte aparent tristă, dar provocatoare.

O carte grea de cuvintele de plumb. O carte de trecere de aici - dincolo, la limita rațiunii afectate de puterea sângelui care migrează. Autorul, poet aflat aproape de moarte, privind cu organul acela special la moarte, legat de ultimele limite ale vieții, sperând că va rămâne aici, dornic să cunoască ca om imposibilul: ce este acolo, fiind aici ...

Cartea apărut datorită soției, *Mariana Pândaru – Bârgău*, care continuă, în limitele accesibile munca începută de poetul, editorul, jurnalistul și cetățeanul Valeriu Bârgău. Înainte de a trece în viața specială de dincolo de moarte, pe patul de spital, în intimitatea gri a zonei de trecere, autorul a notat, sub presiunea iminentă a morții, sub greutatea de plumb a trupului și sub imponderabilitatea sufletului, peisajul imediat, fulgerele interioare ale conștiinței, speranța care luminează carnea, nimicul de aici de care te agăți, cuvintele care au un sens special, memoria de fosfor.

Volumul de versuri are mai multe interioare gri: „**TRATAT DESPRE MORȚI**”, „**OBRAZUL TRAS**”, „**NOII PSALMI**”, „**INFARCT**” și începe cu o introducere semnată de *Liviu Ioan Stoiciu*, poet și el, marcat de eveniment, sub semnul „*în acord cu legile firii*”, moartea care nu poate fi evitată.

Poezia de aici începe cu imaginea crinului și sfârșește cu trădarea lui Iuda. Începe cu depozitele mari din întuneric și sfârșește cu imaginea unui cosmos plat, marcat de căderea în gol a trădătorului. *Trupul trădează omul*, atât cele de sus cât și cele de jos se tulbură. Autorul simte că Dumnezeu plânge: își plânge creația.

Poezia aceasta se vrea un *tratat*, este atinsă de căderea chipului, rezistă prin cântecul frigului, apoi căderea în moarte și privește accidentului interior, mărturia în fața cerului.

Sunt câteva elemente care însoțesc zona de trecere, moartea este presată de cuvintele nespuse: crinul, sufletul, printrul, luna, cântăreți orbi, coline, cerul, inima, floarea soarelui, depozitul de dinamită, nebunul, pâlcul de zăpadă, decembrie, ultimul timp. De fapt, toate aceste elemente vin din amintirea distorsionată de instinctul morții la om, sunt elemente reale din viața petrecută, dar filmul se reia potențat de sensibilitatea ființei interioare și de frica adâncă ce străbate inima celui care știe că a intrat pe fâșia de hotar. Elementele reale sunt elemente de sprijin pentru elementele gri de dincolo, ceva care prevestește imaginea trecerii, dar și dorul după această viață. Dorul e marcat de alte elemente mai adânci: sângele, apa rece, dialogul, cântecul, floarea de prun, Eminescu, brusc, minunea, o limbă străină.

Obsesia ruperii. Trădarea trupului limitat.

„*Floarea-Sorelui tăiată în borcanul/de cafea Braseru/polenul i se împrăstie fără noimă/pe dușumea/ Peisajul e în afara naturii/ Și a bunului Dumnezeu*” sau „*În înaltul cerului/un poet bătrân/își ascute creionul/cu o sabie de Toledo*.” Oboseala artistului aflat la limită, puterea care i s-a dat și care se duce, întoarcerea spiritului în locul original. Primul ciclu al tratatului despre morți se încheie cu *decembrie*, sfârșit de timp cu un fel de crucifix ce atârna sub chipul poetului... Religia personalizată ce marchează trecerea.

În ciclul *obrazul tras*, imaginea chipului ce trecere din aceste dimensiuni: orice suflet vine din cosmos, ecurile epocii cad, pasăre cântă pe strada mare și plouă cu stele pe omul singur, iar

vinerea morții ajung mai repede în cer ...e pierderea acestui chip la care ținem așa de mult, care ne individualizează și ne reamintește că am fost creați după un model superior ce se destramă brusc.

„*Ce mică e lumea/Din căruciorul ce duce la reanimare!*” „*În pat cu Diavolul/transpirat/plâng/și aștept să deschidă ușa/petardele de Crăciun!*”

Evident că zgomotul lumii trebuie să fie puternic pentru a da sens trecerii și frânturii de viață care mai palpită într-o zonă limitată a destinului, e o stare de veghe cu sânge, aparate, seruri, asistenta în halat alb care se minunează că personajul cu obrazul tras mai trăiește. Și mai trăiește, înregistrează imagini, gesturi, e copleșit de simboluri, de cuvinte care ating firul cu plumb al destinului ...

Da, viața e o minune!

În ciclul *noii psalmi* e un imn discret ce reia tema elementelor de siguranță: salvarea sufletului prin credință, nu prin vedere: „*În Nazaret/există o trecere/ dintre cuvântul fără trup/și cuvântul cu trup //În Nazaret/măslinii au inimă ...*”, sau această imagine care potențează lucrarea lui Dumnezeu în viața omului: „*Patru stele/se arată/deasupra oceanului/ /Patru ucenici duc vestea/Patru femei/ duc în pânțele pe Iacov.*” Evident, amintirea spiritului pur din mesajul celor patru Evanghelii rămase

pentru oameni ca mesaj venind de la Dumnezeu.

Obsesia neputinței omului în fața morții e redată prin poemele **Infarct**: „*Explozia a avut loc/Deasupra hambarului cu îngeri/*

Sunt elemente care prezintă slăbiciunea ființei de pământ: omul devine mai ușor, omul se evaporă, moartea râde și se bucură, veștile vin ca obuzele, pădurea de azbest, mirosul are dinți, în fața lui Dumnezeu se adună lighioanele care beau sângele celui afectat, iar în fața stelei vine noaptea galbenă: moartea.

„*Inima mea care nu se oprește/se zbate ca o vită sălbatică în frig*”.

De remarcat grafia versurilor, uneori lipsește un punct, nu toate versurile încep cu literă mare, e un haos în modul în care curg cuvintele care se strigă unele pe altele și se alungă în același timp sub ochii medicului, ori asistentei, cu aparate care descentrează lumea, o deformează, echilibrul se rupe, e o parte sângele care curge prin trup, o altă parte sângele care curge în lumea din afara ființei, o *memorie plată la un cosmos plat*.

Dar în fața cerului cad imagini cu sânge și inimi „*rupte de la ieslea unde au stat legate*.” Evident, elementele care vin din creștinism în ființa descentrată sunt cele care mai susțin căderea omului în preistorie, în moarte... Apoi trupul ca un cântec, trădează: lumânarea se stinge, tratatul are concluziile sale, universul își pierde dimensiunile, devine plat, ca într-un desen de copii care nu au deprins logica vieții, întoarcerea la lumea din două dimensiuni, apoi o dimensiune, apoi cântecul fără dimensiuni, curge ca sângele fără de trup.

E o carte tristă, dar de moarte nu scăpăm, e ultima experiență, uneori spusă, alteori dusă, alteori plânsă, alteori scrisă ...

Acest volum de versuri este unic în literatura română, soția scriitorului a depus efortul de a recupera poemele de fosfor pentru a salva de la uitare experiența morții la artist, dar e unică și pentru că fiecare moare în felul său, până și ultimul gest are culoarea lui, irepetabila culoare, e un mesaj pentru ființa insului înainte de a vedea fața netimpului.

Singurul element de optimism este apa lucioasă a vremii ...

„*Pe colina de lângă biserică/un nor se cațără în iulie/până la Sfântul Ilie.*”

CONSTANTIN STANCU

Țiganiada în viziunea lui Ion Urcan

Doctorul în filologie, Ion Urcan propune, cu sprijinul Centrului Județean pentru Cultură Bistrița-Năsăud, lucrarea „Contexte ale Țiganiadei”, ediția a II-a, apărută la Editura Paralela 45. Lucrarea, structurată pe trei părți, aduce date importante despre opera literară a lui Ion Budai Deleanu, raportat atât la contextul ei socio-cultural și literar-ardelenesc, cât și la planul de referință european. Țiganiada a fost, în vremea ei, din păcate, foarte puțin promovată datorită spectrului politic și ideologic. Avem de-a face nu doar cu o operă de mare valoare literară, ci și cu un fenomen cultural, fascinant prin unicitatea, complexitatea și dramatismul lui, un demers intelectual eroic și tragic, de sincronizare prematură cu Europa, de translare a unei informații culturale, dar și a unor forme literare într-o cultură incipientă, cu o limbă vernaculară. Profesorul Ion Urcan cercetează opera lui Budai Deleanu din perspectiva disciplinei filozofice și istorice, prin cele două variante din 1800 și 1812.

Partea I vorbește despre societatea și cultura românească în Transilvania habsburgică, punând accent pe universul mental al tradiției, religie și imaginarul social. Abia în a doua jumătate a secolului XIX, în epoca dualismului, se poate vorbi de existența, în Transilvania, a unor elite românești burgheze, preoții și dascălii rurali reprezentând 95% dintre românii instruiți peste nivelul elementar. Când Budai Deleanu vrea să introducă un gust nou de poezie românească, el aduce un prim model de poezie cultă epică într-o limbă vernaculară. Poetul avea la îndemână opera cronicarilor (**Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie și Istoria ieroglică**), dar, după cum spune Ion Urcan, textele cronicarilor nu sunt literatură beletristică, excepție făcând istoria ieroglică, dar nicăieri în însemnările lui Budai nu se găsesc referiri la aceasta, ceea ce ar denota că, probabil, nu a fost cunoscută. Redutabil poliglot, cunoscând, pe lângă limbile clasice, alte 7 limbi moderne, culte, Budai a fost un cititor cu un orizont cultural greu de regăsit printre scriitorii români până la 1860. Pașoptistul Andrei Mureșanu califică limba română drept o limbă pentru servitori, iar Avram Iancu scria mai bine ungurește decât românește. În 1805, Budai dorea întemeierea de școli românești, punându-se accent pe transformarea românei într-o limbă a culturii scrise. După Urcan, **Țiganiada** aparține culturii europene a clasicismului tardiv, contaminat de baroc și de criticismul iluminist, adică a unui climat artistic eclectic, premergător revoluției romantice. Orizontul cultural al scriitorului a fost unul de cuprindere europeană, însă nu a avut, la nivelul epocii, o formație precumpănitoare de literat.

În partea a II-a, criticul vorbește despre tradiții, modele și ideologii, integrând **Țiganiada** în cultura europeană. Componenta eroică este ilustrată de gesta antiotomană a lui Vlad Țepeș, neconformându-se însă modelelor clasice ale eposului eroic. La Budai, oștenii lui Vlad sunt viteji, aidoma

voievodului, semănându-i acestuia și în privința virtuților creștine ale smereniei și ascultării. Romândor, personajul fictiv, este un reflux al imaginarului cultural iluminist. Urgia este principiul elen al haosului, iar libovul sânt este

erosul cosmogonic. Dumnezeu ontologic se sustrage autoreferențialității baroce, regăsindu-se pe teritoriul unicei secvențe cu adevărat tranzitive din întregul poem, singura care spulberă incertitudinile și dă dreptul la bucurie. În cântul I, urgia se adresează lui Satan, împrumutând modelul structural al dialogului dintre Venus și Jupiter din primul când al Eneidei. Specificul formal al **Țiganiadei** provine, conform doctorului Ion Urcan, din faptul că procedeul parodierii se subordonează în cadrul gestic Țiganilor unei forme literare sui generis a eroicomicului care nu preia nici modele clasice, nici pe cele baroce ale genului. La nivelul structurii epice, Budai combină două forme literare, distincte, dar interferente în trama și în substanța lor

narativă: Eposul eroic, reprezentat de Vlad și de muntenii aflați în luptă cu turcii și eposul eroicomic, parodic, urmărind tabăra Țiganilor, itinerarul lor, burlesc fabulos, de la robie și primitivism spre utopia civilizației, a libertății, a fericirii. Budai exprimă propria viziune asupra raporturilor între sacru și profan, asupra istoriei umanității și asupra destinului poporului român, propria ideologie iluminist națională. Componenta eroică se articulează cu o realitate istorică specifică, bine definită. Ironia, gluma, accentul satiric, vocația parodică, tentația caricaturalului sau chiar a pamfletului, sunt propensiuni structurale ale personalității creatoare a scriitorului.

În partea a III-a, Ion Urcan spune că primul nostru poet epic este și întemeietorul lirismului românesc reflexiv. Alături de didactica lecturii, prezintă explicit și masiv, în notele de subsol, propensiunea reflexivă, didacticismul sapiențial și moralismul constituind niveluri structurale fundamentale ale **Țiganiadei**.

O lucrare minuțioasă, în care profesorul Urcan atinge foarte multe puncte neexploatate până acum, de la lirismul solar la cel bucolic, erotic, magic, la recuperarea originilor și obsesia inițiativă a epocii. Amplul studiu se încheie cu un text în care este zugrăvit, așa cum poate nu l-am cunoscut niciodată, portretul lui Herr Landrath Johannes Buday, un ins zdravăn, înalt și voinic, care se îngrășase peste măsură în ultimii ani ai vieții și suferea de tromboză. Locuiește în Lemberg, alături de soția lui, unde este un magistrat sărac care nu are avere pentru căsătoria fiicelor lui, Susanne și Euphrosyne. Mai mult, datorită legăturilor cu francmasoneria, are probleme cu autoritățile. Se stinge din viață sărac, în 1820, cu datorii foarte mari, însă cu limbă de moarte lasă avere familiei manuscrisele lui, care vor valora o avere în anul 1868, când Gheorghe Asachi le cumpără cu 400 de galbeni de la nepotul acestuia. Studiul lui Ion Urcan este unul dintre cele mai bine integrate în domeniul criticii, fiind fără doar și poate un reper pentru studierea operei **Țiganiada**.

MENUȚ MAXIMINIAN

Lirismul esențializat

„Jurnal pe bilete de autobuz” – Anni-Lorei Mainka

Nu prea știm în ce măsură o lansare de carte poate fi socotită un eveniment reușit, sau dimpotrivă unul ratat, dacă o carte nu a luat cutare distincție sau niscaiva premii; dar, când o carte are succes de public, chiar dacă nu excelează în ovații critice, ne rezumăm la afirmația că respectivul autor este ușor asimilabil, adică „pe gustul mulțimii”, și nu „pe gustul generației”. Și chiar dacă așteptarea validării axiologice poate continua, dacă în treacăt fie spus, adevărul că spiritul gregar primează indiferent de mediul de activitate este destul de crud – trecând peste aceste vorbe cu oarecare legătură în peisajul contemporan al găștilor literare, consemnăm cu satisfacție o nouă carte la Editura Brumar din Timișoara, an curent: „Jurnal pe bilete de autobuz”, de Anni-Lorei Mainka (carte postfațată Florin Caragiu și Felix Nicolau). Cartea arată splendid ca formă, nr. de pagini (140) bine legate, și numai disproporția dintre formatul literei de text (10) și marele spațiu alb, facilitat de dimensiunile cărții (19 x 19 cm) și tulburat ici-colo de câte o imagine în ton – denotă un artificiu inconsistent din partea tehnoredactării, deși se miza probabil pe o vagă impresie a cărții-obiect, cu inserții ale unor „pagini de doliu”, asemănătoare negrului de pe tabla din școli unde poeta va fi predat limba lui Goethe.

Ambii prezentatori ai cărții de față au căzut de acord că ne aflăm în dreptul unei poezii de notație în tranzit, și cu funcția de „recuperare” a lumii personale, autobiografice etc.; această concluzie are premisa „impusă” chiar de titlul și factura poemelor în sine, scurte auto-descrieri, rememorări „la rece” efectuate în registre alternative, cel grav minat de cel colocoliv. Evident, orice text (o știm de la Marcel Proust) se erijează în document de viață, accede la recuperarea unui Real, care nu este realul banal-cotidian, ci suma stărilor neconjugate decât printr-o experiență de alter-ego, spiritul creator. Faptul că poeta știe să reaseze piesele de șah pe masa prăfuită a clișeele textualizante optzeciste, recizelând și îmbogățind astfel (pe cât mai era posibil!) avatarurile poeticii în cauză – atestă că avem înaintea ochilor un spirit lucid, conștient de poncifele și pericolele reiterării programatice.

Poemele se așază în fișe auto-biografice (redenumite pentru un plus de prospețime și emulație cu generația pomenită), așanumitele „bilete de autobuz”, care fac un corp comun cu linia bus-ului american, unde directetea vorbirii refuză ingabamente care complică inutil textul și transmiterea mesajului. Cuvinte și imagini sunt dispuse contrapunctic, învăluite de tonul familiar-colocoliv, texte în care predomină sugestia versului esențializat – tocmai pentru a-și masca „slăbiciunile” ființei, impulsul rostirilor oraculare ca rod al lecturilor (probabil din poezia germană expresionistă); apoi, pauzele de respirație, tăieturile versurilor și imaginile-celulă aflate în libertate – ca un far văzut din hățișul procedului „mise en abîme”, stabilizează emisia, con-

ferindu-i autenticul rostirii și grefa personală, chiar dacă ne amintește de poezia cerebrală a lui Cezar Baltag.

În conformitate cu „poezia Existenței” (fuziune Text și Existență), autoarea discută îndelung pe teme variate, de unde nu lipsesc accentele dramatice acoperite cu voalul transparent al surâsului; e vorba de o poezie deschisă, necomplexată de fiorul rostirilor filosofarde, deși se apropie de un soi de „maieutică” aplicată în câteva monologuri care-i fac „portretul de artist”, iar izbânda devine vizibilă prin recuzita plastică a traficului de obiecte și situații, mai precis când elementele simple care-i compun textul sunt iradiate cu plurivalențe semantice, inserții metafizice fără a sucomba în prețiozități lexicale.

Dacă vorbim de un program, de un mesaj pe care poezia de față ni-l propune – putem declara o carte rotundă, cu binecunoscutele teme majore, minimalizate în sensul redimensionării lor prin actul recepției (conform conceptului de lector producător de sens) și ne rezumăm la câteva nuanțe specifice poeziei postmoderniste, dar nu numai: alertă existențială potolită prin descrierea cauzelor și fenomenelor, nevoia acută de Celălalt (Alexei, perechea, etc.) exprimată la cel mai înalt mod poetic: partea pentru întreg, întregul pentru parte, apoi elanul vital filtrat în texte cu sângele rece al unui ceasornicar.

Iată o mostră din febra poetică a „jurnalului”, unde lirismul abundă presărat cu date autobiografice, încercuind tema înstrăinării resimțite la întoarcerea în țara natală, tensiunea *fortunei labilis*, pauze temporale în trecut și prezent, un poem citat în totalitate: „nu-ți roade iar unghiile// știu te deranjează/ noapte bună// dormi deja?/ hai mai roade-ți puțin unghiile// frunzele grase stoarse de roțile grele pe șoseaua îngustă/ îmi aduc aminte de tine cu pătura trasă pe cap/ cum îți rozi unghiile pe furiș/ încet

mă pierdeam între pleope cu șoapte mute/ îmi pare rău de oboseala ce nu a putut ține piept singurătății ce se așezase la masa plină de sarmale și mămăligă/ mi-a rămas gustul nisipos al mămăligii în seara despărțirii de mama nu m-am spălat pe dinți nici tu// îți scriu aceste rânduri să știi că nu m-a deranjat defel/ că îți rodeai unghiile/ m-au durut tăcerile noastre din orele seci înșirate la patul femeii dumnezeu/ care dădea palid sfaturi nu uitați să vă împăturiți șosetele seara/ grijile ce ne-au înecat serile geamantanele pe care le/ înstrăinam cu mâini înțeleștate pe mânerle roase pe care/ mama și tata le mângâiaseră senin atunci

în anii '60/ la etajul întâi al magazinului Victoria// știu nici tu nu ai auzit de anii '60/ pentru tine sunt pătratele tăiate de tata pe calendarele cu care a acoperit pereții bucătăriei/ el credea că va opri timpul/ a început cu 3000 de zile înainte de pensionare/ pe o bancă lungă în curtea cu o boltă sănătoasă tăia cu creionul chimic lună de lună// și să vezi ce voi face eu la pensie -- grădina -- un paradis/ gardul va fi cel mai drept vor veni vecinii să se întrebe eh de unde ați cumpărat vopseaua/ domnule ah aveți pe cineva las' că știu noi// tata a oprit timpul tocind un creion chimic și zarurile de table// uite așa s-au strâns calendare care au umplut geamantane care au umplut dormitorul au/ invadat balconul au înfundat pivnițe peste pivnițe/ kilograme de ace de siguranță elastice saci de dopuri de plută capace pentru borcane etanșe/ lingurițe articole decupate împăturind medicamente pisate/ îți scriu toate astea ca să știi nu m-am întors tușind spre perete ca să adorm uitându-te în / somn / mă dor ochii ce nu te-au privit în față când m-ai luat în brațe în vârful scării la începutul/ nopții credeam că doreai să îți ceri scuze că sforăi/ nu m-a deranjat nu/ am adormit mușcându-mi buzele să nu îți pun întrebări despre mama// a fost singura dată că mi-ai spus să vin punctual să nu uit să aduc o geantă mare/ ești copilul care mă sperie cu propozițiile scurte ascuțite// zilele s-au uscat în privirile noastre ca smochinele de crăciun/ cuvintele mi s-au oprit între măsele și obrajii pătați de nesomn// tu mi-ai cules amintirile mamei pe care ai cunoscut-o atât de copil ce curaj// sub masa din bucătărie la îndemână le vei găsi// închid ochii acum și ascult printre gene cum îți rozi unghiile/ și te acopăr cu pătura mamei", (poemul „Jurnal pe bilete de autobuz 3", p. 12).

Deși e prea devreme să emit ipoteze asupra „prizei la public", putem considera ca subînțeleasă accepția că poezia generației optzeciste a deschis o cale de pe care au deraiat toate căruțele cu birjari schizofrenici, ale căror utopii mecano-tehnice sau pășuniste cântau fără s-o știe prohodul unui sistem de represie, învins prima oară prin texte, cu ajutorul sperat al literaturii. Astfel, există autori foarte buni care au dispărut din peisaj, dar nu din literatură, iar cei care au cerebralizat viața omului în text – optzeciști, au devenit efigii ale înnoirii, scriind pe gustul mulțimii flămânde și visătoare de libertate.

Un autor aflat, pare-se mereu în contratimp, Anni-Lorei Mainka, se poate situa pe calapodul liricii introspective, unde aerul de „jurnal" într-un text literar este o găselniță ingenioasă (de la André Gide încocoare), folosită cu funcția de paravan ipotetic în cazul unei reproduceri greșite a metatextului; atunci, poemele se apără singure prin auto-înscrisura acestora în dreptul (la fel de ipotetic!) jurnalului ca specie literară, ceea ce este parțial adevărat, la urma urmelor, dacă banalul-cotidian are acces la realul încartiruit în text și viceversa. Poeta notează totul, dar nu o face la voia întâmplării, feed-back-ul fiind prezent în dreptul fiecărei piese, prin luarea în răspăr a propriei seriozități, acea ironie a îngăduinței tipică oamenilor încă dotați cu simțul empatiei; și dacă notează totul, o face autocomentându-și notațiile, neîncrezătoare în cuvinte, în puterea acestora de a reda plenitudinea simțirii. Ca un bucătar priceput, profesoara de limbă germană știe câte „condimente" sunt necesare într-un text, cum să apese clapele existențiale, și pe care note „trebuie" să sune muzica poemelor sale... Avem astfel, cu acest nou volum o reală poetă: Anni-Lorei Mainka.

LIVIU OFILEANU

Încă o șansă

Sătul să tot aștepte „gloria literară" după prima carte, **Gabriel Cazan** (autor de romane SF) iese în fața noastră cu „*Încă o șansă...*" (Ed. Tiparg, Pitești, 2009). Nu m-aș fi oprit asupra acestui volum (mai ales science-fiction, deci neconcordanț cu scopul acestei rubrici) dacă nu mi-ar fi atras atenția o idee precizată în primele pagini: aceea că planeta Pământ este, de fapt, o ființă vie, nu un simplu corp ceresc, așa cum am fost învățați să credem până acum. Mi-am amintit de o discuție a mea cu dr. **Mihai Pop** (vezi cartea „*Să ne naștem de Sus*", Ed. Singur, București, 2000), pe care o rezum doar la cele de mai jos:

„Ștefan Doru Dăncuș: **„M-am gândit deseori la relația om-planetă, mi-am imaginat Pământul ca pe un organism viu: există vreo legătură între om și planetă, o comunicare vie, ca de la ființă gânditoare la ființă gânditoare?"**

Mihai Pop: Nu-i rea ideea. Una din pietrele de hotar ale ființei umane, una din cele mai importante esențe este dragostea față de Pământ, suntem legați genetic de el.

Ștefan Doru Dăncuș: **Să înțeleg că spațiul în care te naști (te intruzezi) este vital în dezvoltarea ulterioară? De exemplu noi, care ne-am născut în Maramureș, nu vom putea crea la întreaga capacitate decât acolo?**

Mihai Pop: Nu ești departe de adevăr: izvoarele naturale desenează structura comportamentală a omului. Totuși, posibilitățile de adaptare la alt spațiu geografic nu ne sunt limitate, doar că această adaptare necesită un consum de energie în plus. Mobilitatea cu care se trece dintr-o zonă în alta, modelarea ulterioară, de fapt, diferă de la individ la individ..."

Desigur, ideea lui **Gabriel Cazan** nu este nouă. O putem găsi oricând

în scrierile aztece, incașe, sumerieni ori, de ce nu, în „*Legende Olimpului*". Am putea merge mai departe cu sursele, dar ce rost are? De-a lungul timpului, Biserica (nu contează ce orientare!) ne-a ascuns Adevărul. Oamenii de știință l-au ignorat, iar politicienii l-au mușamalizat. Toți conducătorii planetei și-au dat mâna în secret și ne-au ținut în întuneric.

„*Încă o șansă...*" nu este un roman "tare", cu succes de casă; demonstrează, însă, faptul că *omul* se trezește. E o poveste simplă care pornește pe un plan narativ, se continuă în trei planuri, se reduce la final la două și redevine unul singur când personajele principale devin un grup de personaje.

Cine are bunăvoința de a trece peste corectura dezastruoasă a cărții poate sesiza mânia și, totuși, altruismul apocaliptic al autorului care, pentru a percuta mai repede marea masă a ignoranților, oferă o încheiere fericită, punându-și eroii în postura de a re-crea o lume, o planetă pe care oamenii au distrus-o.

„*Încă o șansă...*" își merită titlul de "carte", de-ar fi să ne luăm chiar și numai după eventualitatea devenirii ei scenariu de film – ceea ce nu e exclus.

ȘTEFAN DORU DĂNCUȘ

Romanul adolescenților

Edina Nora Flămând, elevă a Colegiului Național „Andrei Mureșanu”, surprinde piața literară prin debutul ei cu romanul „Toamna din suflet”, apărut la Editura Karuna. O carte în care triumfă dragostea la limita dintre fantastic și real, eroina principală având o dublă personalitate înșușită. Cassia – Alice trăiește cu inima împărțită între doi băieți – Luke și Ace. Romanul, bine structurat, este compus din gânduri psihologice, dragostea adolescentină punând stăpânire peste eroii noștri într-o poveste ce debutează într-o toamnă în care „frunzele în plină splendoare cădeau grațioase din copaci”. O poveste în care eroii sunt îndrăgostiți unii de alții, Cassie de Luke și Ace, Alexia de Luke, care mai trăgea cu ochiul și la prietena Lorelei. Cassie este o fată crescută într-o familie nobilă, având mama pictoriță, dispărută la o vârstă fragedă a fetei, la fel ca și sora ei. Eroina supraviețuiește unui incendiu, însă personalitatea se dublează, unii găsind în ea pe Alice, alții pe Casandra. Tatăl Jack, om de afaceri, este foarte violent, fata având de suferit mult din cauza lui, însă cea care i-a adus mângâiere a fost dădaca Nanny și prietena ei cea mai bună, Lorelei. Puterea psihologică a tinereii, zăgăzită până în cele mai mici detalii de tânăra scriitoare, o găsim în momentele tragice, când arsă pe jumătate de un incendiu, a avut curajul de a-și reveni, dar și în confruntările cu viața, un exemplu fiind acela în care era să fie linșată de trei băieți. Întâmplările cotidiene ale adolescenților devin subiecte interesante pentru cititori, tinerii noștri făcând parte parcă dintr-un serial pentru generația mileniului 3, în care sentimentele izbucnesc fără a le mai putea controla. Cassie depășește adeseori granița viselor trăind astfel într-o lume mică, cu pereții de cristal, unde nu este tristețe, supărare și trădare ca în viața reală. Rivalitatea dintre cei doi băieți, Luke și Ace va fi

simțită pe tot parcursul scrierii, însă ea va fi estompată doar în momentul în care tânăra va decide cine este mai bine să fie lângă ea. Luke este prietenul din copilărie care, după incendiu, a vizitat-o zilnic la spital și, chiar dacă ea a fost oarbă pentru câteva luni, s-a bucurat de vocea acestuia, iar mai apoi, revăzând lumina, de cele peste 100 de portrete pe care i le-a făcut. Ace este tânărul care a pătruns în viața ei, făcându-i viața altfel, adică văzând în ea persoana care era cu adevărat. Știa că atâta timp cât exista, nimeni și nimic nu-l va lua de lângă ea. O întâmplare ce dă alt sens lucrurilor se întâmplă într-o tabără, când văzându-l pe Luke sărutând-o pe Alexandra, eroina noastră izbucnește în plâns, spunându-i lui Ace sentimentele pe care le nutrește pentru Luke. Cei doi, răvășiți de trăiri, cad într-o capcană, fiind răniți. Ace ajunge în spital, unde zile la rând, Cassie stă alături de el, încercând să-i vindece, dacă nu rănila trupestă, măcar pe cele sufletești. În poveste pătrunde și mătușa Katia, cea care o va face pe eroină să-și dea seama de dragostea adevărată, un moment deosebit fiind acela în care nu este lăsată singură de ziua ei de naștere, Ajunul Crăciunului, ci printr-o surpriză ajunge în casa tânărului Ace, cel care o va cere mai apoi în logodnă. În tot acest timp, Luke nu dădea atenție lui Cassie, deoarece știa înăuntrul său că ea se va întoarce mereu la el, ceea ce până la urmă nu s-a mai întâmplat, Cassie logodindu-se cu Ace. A urmat o perioadă fericită până când tânărul s-a îmbolnăvit. În această perioadă, apare un personaj ambiguu, parcă o fantomă venită din neant, Bufonul, care se arată mai întâi ca un bărbat atrăgător la o înmormântare, iar mai apoi se arată, rând pe rând, când lui Ace, când

tinerei îndrăgostite. Simbolul șarpelui e surprins printr-un tatuaj, denotând astfel o limită trecută între granița vieții și cea a morții, între spirit și materie. Scriitoarea ne spune de mai multe ori că Cassie este Alice, însă ne lasă pe noi să dăm la o parte perdeaua misterului, descoperind-o pe tânăra cu adevărată ei personalitate. Momentele de la mare, în care Luke o salvează pe Cassie de la înec, spre disperarea Alexandrei, sau acelea în care tânăra este luată la bătaie de trei fete geloase că l-a cucerit pe Ace, sunt doar câteva din punctele care duc mai apoi spre finalul acestei povestiri în care Luke dorește, cu orice preț, s-o recucerească pe Cassie, însă este prea târziu. Ea a hotărât să plece împreună cu Ace în America, unde acesta va fi operat de o tumoră la umăr. Șansele de viață sunt slabe, însă eroina renunță la orice pentru a fi alături de iubitul ei și, în cele din urmă, aflăm, printr-o scrisoare trimisă prietenei Lorelei că totul e foarte bine, dragostea învingând boala, iar viața căpătând un alt sens. Ultimul tablou îi găsește pe cei doi făcând declarații de dragoste. O poveste frumoasă, de dragoste, care merită citită de toți adolescenții, fiind o carte de vacanță, însă fiind bine construită, cu siguranță va atrage și atenția criticii.

Nora Flămând a pornit cu dreptul și în forță în lumea scrisului.

MENUȚ MAXIMINIAN

Foto: Teodor Moraru, "Poteci"

Ultima zi a tovarășilor

Scriitoarea Ioana Stuparu creionează, în romanul „Tovarăși de ultimă zi”, apărut la Editura Dacoromână, povestea tragică a României post-revoluționare,

punând accentul pe luna decembrie a anului 1989. Avem de-a face cu un text cu iz realist, în care subiectul se precipită, punctul culminant fiind căderea cuplului prezidențial. O carte cu nume simbolice, însuși eroina principală, Magda Lupescu, având rezonanța omului care supraviețuiește anumitor presiuni, care are un echilibru interior aparte. Fiecare detaliu, fiecare descriere este minuțios elaborată de scriitoare, care se dovedește a fi un bun „manager” în ceea ce privește construcția dialogurilor, dar și a monologurilor interioare, sufletul omenesc fiind radiografiat până în cele mai mici detalii. Convinsă fiind de faptul că speranța de a ne bucura de iertarea lui Dumnezeu este calea spre căință, scriitoarea ne invită în casa Margei Lupescu, un apartament de bloc obișnuit, construit după macheta miilor de „cutii de chibrituri”, în care locuiau atât muncitori, cât și intelectualii vremii, amintind aici pe vecina procuroreasa, fumătoare înrăită de Kent. Valorile acestei perioade sunt răsturnate, tomberonul de gunoi fiind așezat lângă altarul bisericii, iar credința pusă în cui întru adorarea icoanei partidului. În această atmosferă, familia Lupescu așteaptă Crăciunul, pe renumitul Moș Gerilă. Cu câteva zile înainte de Crăciun, Magda Lupescu, curioasă din fire, la fel ca mulți alți români, ascultă Europa Liberă să vadă ce se mai întâmplă în țară, însă soțul, sceptic din fire, o roagă să oprească aparatul pentru ca nu cumva să fie auziți de vecini. Frica, cea care făcea ordine în țară, este bine surprinsă de Ioana Stuparu, la fel ca și preocupările de atunci ale românilor. Ciocolata sau guma de mestecat, alături de țigări și cafea, erau luxuri pe care nu și le putea permite oricine, ci doar cei care aveau anumite relații. Familia Lupescu avea o astfel de relație prin

doamna Martinel, a cărei fiu lucra la Comitetul Central și care dăruia din ceea ce primea și familiei Lupescu. Ce se mai bucura doamna Marga când primea o cafea boabe, pe care măcinând-o, o savura cu mirosul minute în șir. Pentru generațiile actuale, pare de necrezut faptul că trebuia să ai relații și pentru un kg de zahăr. Familia Lupescu era prietenă cu Nuțica de la alimentară, care le mai facilita cumpărarea zahărului sau a uleiului. În timp ce se deplasa cu plasa spre casă, Marga Lupescu afirmă: „Dacă cineva mi-ar face bau, pe loc inima mi-ar plesni”. Câtă spaimă pentru un aliment plătit cinstit. Însă, dincolo de toate acestea, suntem oaspeții unei familii deosebite, doamna Marga fiind o fire blândă, cu zâmbetul nelipsit de pe față. Lucra la fabrica de confecții din comuna tovarășei Leana, Petrești, unde avea un director tocmai instalat într-o viluță cochetă. Cât de greu e să supraviețuiești printre toate pilele tovarășei, printre toate neamurile acesteia, însă Marga reușește să-și facă prieteni adevărați, tovarăși de navetă pe autobuzul lui Nenicu. Vorbim aici de Laura, Angi sau Sorin, mereu pus pe pariuri pentru a câștiga o ciocolată. Apoi, liniștea navetei este tulburată de transmisiunea la radio a momentului în care Ceaușescu fuge de la balcon. Începe o adevărată agitație în fabrică, muncitorii cerând demisia directorului, care se jura că deși e născut în Scornicești nu este pila nimănui. În tot acest timp, Marga Lupescu se simțea liberă în colțul ei. Împreună cu fiica Diana străbat străzile localității, unde e surprins un adevărat portret colectiv, oamenii fiind plini de violență, de răzbunare împotriva unui regim care i-a ținut „închiși” ani de zile. Romanul se încheie în mod simbolic în ziua de 4 ianuarie 1990, când eroina, alături de fiica ei, poposește în dreptul Palatului Regal, îngenunchează și, cu lacrimi în ochi, declară: „Pălățelul meu”, simțind că libertatea a venit într-adevăr.

O carte în care suspinele se împletesc cu bucuria, în care îngrădirea este „dezrădăcinată” prin intermediul puterii poporului, în care Ioana Stuparu prezintă o Românie în care omul a luptat pentru păstrarea identității.

MENUȚ MAXIMINIAN

DREPTUL DE A STA

Nu știu dacă **George Corbeanu** este un debutant sau a mai editat și alte cărți până acum, însă volumul de proză scurtă „Dreptul de a sta” (Ed.

Dominor, 2009) a fost atât de provocator încât l-am citit până la capăt, renunțând la lectura „alternativă” pe care o practic. Cele mai interesante texte mi s-au părut cele ce deschid volumul, respectiv „Paty”, „Un pârau fără apă”, „Dreptul de a sta” și „Poveste cu o fată”. Celelalte șase, deși scrise fără cusur, au o finalitate cu „poantă”, ca să zic așa, apropiindu-le ca stil de proza unor Sorin Teodoriu, Liviu Jianu ori Nicolae Iștoc. Oricine poate observa că am folosit aici nume de autori despre care nu se știu prea multe sau chiar nimic, ceea ce nu înseamnă că ei sau opera lor nu există. Spun asta pentru că și **George Corbeanu**, datorită slabei mediatizării, poate fi adăugat în continuarea acestei liste imaginare.

Poate că autorul despre care vorbesc este mai sfios ori îi lipsesc mijloacele de a se autopromova, dar nu cred că este un naiv. Prozele sale sunt realizate exemplar și lucrate după

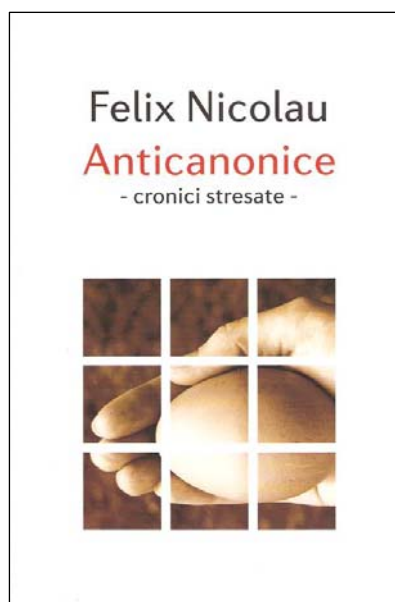

canoanele estetice ale postmodernismului, cu toate că din ele răzbat, uneori, respirațiile unor Giovanni Papini sau, rămânând în ograda noastră, Cezar Petrescu (mă refer în special la „Baletul mecanic”) al celui din urmă.

Una peste alta, dacă ai pus mâna pe „Dreptul de a sta”, sigur n-o mai lași până n-o isprăvești. Pentru cei interesați de achiziționare, iată o posibilitate de contact: redactia@dominor.ro sau www.dominor.ro.

ȘTEFAN DORU DĂNCUȘ

Anticanonice

Cartea de „cronici stresate”, „*Anticanonice*” (Ed. Tritonic, București, 2009) a lui **Felix Nicolau** poate părea, la prima vedere, o joacă frugală, un fel de „*Nu*” al lui E. Ionesco. Devastat și doritor de o evaziune într-o zonă dezinhibată de „canoane”, **Felix Nicolau** a călcat în picioare obediența feudală a criticii literare, trecând curajos un prag periculos: a propus (multora? puținora?) un volum de recenzii care (posibil) poate deveni „pragul de sus” al carierei sale în domeniu. E greu să ieși de sub aripile ocrotitoare ale unor nume critice mari care au scris, la viața lor, nisaiva „istorii ale literaturii” și care, deconectate de la gura de oxigen oferită de „tinerele speranțe” de după ’89, s-au cantonat în promovarea congenerilor, după dictatoriala sau regala spunere „noi și altceva nimic”. Nu greu – riscant.

Personal, îl văd pe **Felix Nicolau** un fel de Dan Silviu Boerescu de pe vremea „*ArtPanorama*”-ei, cu diferența că Boerescu venea atunci pe o piață dezechilibrată, iar **Felix Nicolau** vine după ce „vechii” au preluat (again!) puterea – cam ce-am pățit noi, tinerii, „făcătorii revoluției”, după fatidicul an 1990, când s-au întors comuniștii.

„*Anticanonice*” a fost cam lăsat de izbeliște și de cei pe care autorul miza la Târgul de Carte „*Gaudeamus*” de anul trecut, unde i-a făcut lansarea și de unde am plecat cu o dilemă: cum, când ai circa șaptezeci și cinci de indivizi despre operele cărora scrii, să

apară la lansare vreo opt?! Căci restul audienței a fost cu totul alta (scriitori pe care nu i-a „prins” în insectarul tipărit).

O veche forumlă comunistă zicea așa: „Fără a evidenția meritele tovarășului... etc. etc., pot aprecia... etc. etc.”. De dragul de a cadra cu umorul abscons, dar de care ar trebui ca autorii să se teamă, spun: fără a acorda note exagerate unui volum „de încercare”, pot afirma că **Felix Nicolau** a realizat (poate involuntar!) un volum complet, în sensul că printre cei „nominalizați” se distinge, la capitolul final, „critica literară”.

Sincer, cred în steaua lui, chiar dacă asta implică dispariția fizică a unor „dinozauri” despre care Nicolae Breban vorbește cu milă în „*Trădarea criticii*”. Nădăjduiesc deci să nu sucombe, ca D. S. Boerescu, între cracii vreunui conjunctural (sau oportun?) „Playboy”.

ȘTEFAN DORU DĂNCUȘ

Sub cerul literei

Cu un vitraliu din castelul de vânătoare de la Lapușna, ce tronează pe copertă, la Editura Dacia XXI, din Cluj-Napoca, în colecția coordonată de Ion Vădan, a apărut volumul „*Vânătoare cu șoim*”, semnat de Melania Cuc.

După cărțile de poezie, Melania se întoarce la tabletele șotron, curent care îi aparține și o definește. O bucurie a sufletului, prin doze de pastile-cuvânt, prin care răzbat valuri de mentă în oceanul galactic plin de silabe trecute prin urechile acului cu care cos note la partitura destinului. O vânătoare a păsărilor cu aripi din

plastic de calitate extra. Imagini șoc ale vremurilor vremuite, pe care Melania le aduce ofrandă întru așteptarea fiului risipitor dornic de gloria mondială, așa cum stau stratificate întâmplările, pe sub osul frunții, în atelierul de creație al scriitoarei, acolo unde scrisul se completează cu imaginea heruvimilor pictați în grădina Archiudului. Pastile precum spuma sunetelor sunt note pe partitura orchestrei neamului, o clipă a fericirii sunetului clopotului eternității care alungă vrajba întru pacea constelațiilor carului infinit. Vorba bună a scriitoarei se prelinge din suflet pe limbă ca un vestitor al destinului în lapte-ndulcit. Apoi revine în inimă și coboară în degete, apoi în laptopul modernității, apoi în cartea tradiționalului. În aceste scrieri, fragede ca roua de vară, întâlnim dansul de nuntă al slovei în care rătăcim întru ascultare, pe ritm de samba. Poeme în versuri în care descoperim, în fereastră, mușcata de flori de cais a literaturii. Întrebări nerostite ale gândului-fulger din turn de biserică, a rugăciunilor cântate de preoții credinței străbunilor. Până și harta cerului se lasă pe jumătatea plină a potirului cu mir limpede. Din icoană în altă icoană, sfinții își poartă mâinile peste piepții cămășii, făcând semnul crucii eterne.

O carte postmodernă în care viețuiesc bunica, cea care ne-a legănat cărările copilăriei, cu personajele-robot ale zilelor apocaliptice. Cuvinte găsite în rochie prelungă de seară, întru așteptarea duminicii întâlnirii cu mirele cititor. Melania Cuc aduce armonie între cuvinte în grădina vieții. Aici liniștea este imperială, iar eroii culeg fragii salvatici ai lumii. Vânătorii de șoimi din deșertul Iudeei sunt atenționați prin codul portocalei soarelui. Legăturile de rudenie, biografii înrămate, conexiunile imagine sunt aduse în stare pură, precum lacrima prințesei din turnul de fildeș, salvată de puterea cuvântului.

„Cercul se strânge-n cenușa fierbinte ca o poruncă de înrolare la oastea îngerească. Peste pervazul cu lutul albastru, stă mama și basmaua sa transpirată. Plâng fără lacrimi propriile-mi cuvinte, ca un copil abandonat în ușa orfelinatului cu pedagogi fără minte. Gesturile de împotrivire la ceea ce va să fie, sunt trecute cu litere nevăzute în bătrâna

Psaltire. Toți cei patru stejari din cele patru colțuri de casă, sprijină în locul meu, cerul peste care am aruncat un vâl transparent de mireasă”. Întâlnim primăvara printre cuvintele care gesticulează în brazdă. Nimic din cotidianul contrastelor nu îi scapă din vedere scriitoarei, prietenă cu cerbiile ce-și foșnesc coarnele moi prin aerul tare al pădurii de alge.

Doar la Melania, Zeul cel bun trece pe trotuarul celălalt, cu iubita la braț. Doar ea poate sta cu Precista să bea cafea cu lapte și răsfoind cartea adevărului. Fără frică, cărțile arse de inchiști. Adică scriitoarea dragă inimii noastre reușește să ștergă păcatele mai vechi, prin limbajul nou din mesajul de dragoste de mamă, care sunt identice cu perlele japoneze. Melania zugrăvește în culori vii, iar florile din geamul cărții își deschid petalele în file din codex aureus. Prin ochii ei adie vorba calmă și bună, cu care navigăm întru descoperirea insulei paradisiace. Dincolo de sistemul alfabetic, traversăm deșertul acesta, iar secunde aduc o inflație de sentimente. Vânătoarea este în toi, iar prada se lasă precum o mireasă, așteptată, dorind cuvinte amăgitoare, care răsună prin codrii cărții, unde se învârt cerul și pământul. E seara de bal, iar menestrelul se roagă pentru cetatea întreagă. Imagini răsturnate deodată aduc Cerul acasă, iar Melania Cuc ne șoptește de dor la chitara cu coardele alfabetului.

MENUȚ MAXIMINIAN

Istoria Regelui Brazilor

Țara Bârgaielor este cea care a dat spiritualității românești unul dintre cei mai importanți brazi. Regele Brazilor a intrat în legendă cu mulți ani în urmă, fiind un molid candelabru care a avut o înălțime de 20 m. Monument al naturii, situat în apropierea vârfului Țepea, ceea ce ne duce cu gândul la Vlad Țepeș, nu departe de Fântâna Iancului și drumul romanilor, Regele Brazilor a găzduit la umbra lui cel mai important festival din acest colț de țară, „Regele Brazilor”, ce s-a derulat începând cu anul 1968, la inițiativa regretatului Alexandru Misiuga. Scriitorul Niculae Vrăsmaș prezintă istoria acestui brad și a evenimentelor ce s-au derulat sub patronajul spiritual al

acestui, în monografia „Un brad intrat în legendă. Regele Brazilor în literatură și folclor”, apărută la Editura Eikon. O multitudine de date găsite în documentele vremii, în presă, dar și la oamenii de pe aceste meleaguri sunt prezentate cu minuțiozitate, fiind însoțite de fotografii care ilustrează bogata activitate culturală a celor nouă ediții derulate la Valea Străjii și, apoi, a celorlalte zece care au avut loc începând cu anul 2001 la nivel internațional.

Povestea molidului candelabru a devenit legendă începând cu 4 martie 1977, când arborele secular a fost răpus de o năprasnică furtună, însă numele lui a rămas în conștiința bângăuanilor. Bradul este prezent în mitologia poporului nostru, însoțind omul de la naștere la nuntă, dar și la înmormântare, fiind prezent în casa acestuia și la marile sărbători de peste an. Niculae Vrăsmaș are meritul de a integra în cartea sa toate lucrurile frumoase și valoroase despre acest festival, fapte promovate și în literatură de personalitățile bângăuane, amintind aici pe Teo Vrăsmaș, Ioan Cernucan sau Eudochia Vonică Ghița. Bradul este prezent și în hora oii, interpretată de rapsodul Ioana Orban din Mureșenii Bârgăului.

Fiecare ediție este bogat conturată, atât prin membrii juriului, fiind prezenți de-a lungul timpului oameni importanți ai folclorului, precum compozitorii: Tudor Jarda, Mircea Neagu, Zaharia Popescu și Ludovic Paceag, sau omul de radio și folcloristul Dumitru Vârtic. Prima ediție începea prin recitalul

privighetorii din Leșu, Maria Precup și a fiicei acesteia, Mărioara. În anul 1968, locul I este cucerit de Maria Șogorean, de-a lungul timpului, nume mari ale folclorului românesc fiind premiate aici, amintind pe regretata Valeria Peter Predescu sau pe bângăuanca Ioana Hangan. Dacă primele nouă ediții au fost cu caracter de concurs la nivel național, începând cu anul 2001, festivalul capătă statut internațional prin Prundu Bârgăului, în Parcul cu Castani fiind prezente formații din Ucraina, Basarabia, Bulgaria, Ungaria, Franța, Italia, Cipru, Turcia, Georgia și India.

Monografia găzduiește gândurile cronicarilor vremii, amintind aici pe Pompei Ștefănescu, Sever Ursa, Veronica Holban, Balla Andrei, Ion Moise, Dumitru Andrașoni, Gavril Moldovan, Victor Știr, Denisa Seleușan, Tiberiu Irimia. De-a lungul timpului și-au adus contribuția la acest festival, printre soliști, și Viorica Ardelean, sora Corneliiei Ardelean Archiudean, câștigătoare a medaliei de aur în anul 1973. O fotografie document este și cea în care Valeria Peter Predescu se află alături de fetele din grupul ei, originare de pe Bârgău: Cristina Bugnari, Oana Cioncan și Maria Pavelean. Leon Rațiu, directorul festivalului, Arghir Ciupa, maestrul Dumitru Ciupa, Ioana Suciu – directorul Căminului Cultural, coregraful Teodor Giurgiuca, George Vlad – director Palatul Copiilor, Ilie Vlad – primar, inspectorul Ioan Costea, cu toții sunt prezenți în cartea care oglindește povestea festivalului. Niculae Vrăsmaș aduce, prin acest volum, un omagiu tradițiilor populare românești, abordând cu talent și dragoste cultura populară din Țara Bârgaielor. Inginer de profesie, autorul nu este la prima carte editând până acum volumele „regele Brazilor și folclorul”, „Prundu Bârgăului – o vatră străveche” și „Jurnale paralele – Radu Petrescu văzut de un elev de-al său”. Prin această lucrare, despre semnificațiile culturii ce are ca centru Regele Brazilor, Niculae Vrăsmaș se înscrie în rândul monografiștilor care se apleacă cu respect spre cercetarea folclorului nostru.

MENUȚ MAXIMINIAN

Asterisc

Încercări de străpungere a tăcerii gândului

(II)

Dacă ar fi să găsesc un nume pentru ceea ce a fost 1990 pentru noi toți – și includ în „noi” lumea apropiaților mei – aş spune că a fost anul proiectelor deopotrivă neobișnuite, spărgând tiparele în care viețile noastre păreau să-și fi consolidat cursul, și îndrăznețe. Deși stăteam toată ziua cu ochii boldiți pe ecranele TV într-o stare de tensiune pe care cei ce n-au trăit atunci n-o vor înțelege și, mai ales, n-o vor experimenta niciodată, îndrăznesc să spun că strada (vorbesc de strada anului 90, oricât de spectaculos și controversat s-ar fi manifestat ea) a fost totuși doar o excrescență și am argumente solide în acest sens: n-a produs niciun proiect coerent și constructiv și niciun lider autentic. Refuz să mă las purtată în haotica avalanșă de imagini care mi se succed trepidant în această dimineață mohorâtă de iunie (întâi) cu o ploaie deasă, mocănească ce nu mai contenește de ieri după-amiază. Respir adânc și îmi reprim reflecțiile despre distanța ce separă agora de piață și pe „piețari” de cetățenii în agora. Vreau să-mi rămână, aidoma unui talisman, imaginea, ca un Ianus Bifrons, a cumpenei anilor: după ce-am stins toate luminile, spre a a le aprinde înnoite după magica clipă 0, și am deschis ferestrele să intre Anul Nou, am ieșit afară în noaptea neobișnuit de blândă. Jur-împrejur ferestre luminate cu petreceri domoale, iar pe cerul de smoală săgetau când și când rachete luminoase dinspre aeroportul de la Someșeni. Se emisese avertismente cu privire la cumpătarea în folosirea artificiiilor, iar străzile din jur erau chior luminate din pricina cunoscutei economii a energiei și combustibilului care ne făcuse viața amară în ultimii ani. Noul și vechiul, întunericul și lumina, spaimele și bucuria, toate stăteau într-o fragilă cumpănă. Simțisem nevoia să respir aerul noului an afară, nu neapărat împreună cu alții, deși în acele zile toată lumea își zâmbea prietenește, ci mai curând sub cer, ca să asist emoționată la tainica schimbare a crugului, fiindcă mai presus de bucurie și spaimă, acesta era sentimentul copleșitor pe care îl trăiam: că, în sfârșit, timpul nu mai bălțește.

Am nevoie de amintirea acelei clipe, a stării de atunci, pentru, tot mai dificilă pentru mine, străpungere a tăcerii gândului; cu mania – și ea tot mai accentuată – a analogiilor livrești, comice prin disproporție, ecoul de azi al sentimentului copleșitor de atunci e un domestic și firav „cântă zeită”.

Pentru Ioana, 1989, anul centenar al morții lui Eminescu, fusese unul de mare încercare și nu refuzase nicio invitație de a conferența despre Poet, orideunde ar fi venit, la Oradea, spre pildă, a acceptat o invitație a unui șef de sindicat (cred) al unei întreprinderi. Și asta fiindcă în setea paranoică de „omagieri”

a lui Ceaușescu, îndestulată dintr-o rutină devenită boală de către toți organizatorii de manifestări de orice fel ar fi fost ele, exista riscul schimonosirii „anului Eminescu” și, mai ales, a împingerii în derizoriu a Poetului, risc pe care Ioana-l socotea mortal pentru noi ca nație a cărei ultimă ancoră în istorie rămăsese cultura.

Mi-a trebuit ceva vreme ca să-mi stăpânesc valul de furie neputincioasă ce m-a inundat amintindu-mi că Eminescu a fost o țintă predilectă a atacurilor entuziast demențiale împotriva a tot ce înseamnă valoare și reper în cultura și istoria noastră, mulate grotesc pe modelul sfârșitului anilor 40 și începutul anilor 50. „Mai avem nevoie de Eminescu?” , asta a fost dilema „Dilemei” lansată dezbaterii publice! Și mai respir încă o dată adânc, cât să-mi ajungă pentru scufundarea în apa timpului.

Sfârșitul lui 89 a găsit-o așadar pe Ioana cu puteri slăbite, stare pe care a pus-o fără îndoială între paranteze, căci anul marilor proiecte a fost pentru ea și pentru Liviu unul al continuității dar și al descătușării, tocmai fiindcă timpul cetății se pusese în mișcare. Alegerea lui Liviu ca decan al facultății într-una din acele adunări înfrigurate care aveau loc pe atunci în cam toate instituțiile și care, privind în urmă, îmi apar cel mai aproape de agora elină cu democrația ei directă, a fost categoric o izbândă, o izbândă într-o zonă spre care, îmi pare mie, Liviu se și îndrepta; și, iată nu reușesc să evit expresia rebarbativă „management cultural” spre a o numi. N-aș putea spune că i-am întâlnit foarte des în acea perioadă. Eram eu însămi angajată în tot felul de activități cu desăvârșire noi pentru mine; n-aș spune că regret vreuna, la niciun caz: și acum – ca și atunci – cred în cauza pe care am slujit-o necondiționat și cu uitare de sine. Curios mi se pare acum, în timp ce scriu, că niciodată nu m-a tentat gândul de a așterne pe hârtie agitata mea viață de atunci și în cele mai vii imagini pe care le păstrez și la care revin gânditoare uneori sunt doar un observator, o privire din off. Obiceiul lungilor convorbiri telefonice de seara târziu cu Ioana a rămas însă, nu fără controverse, ceea ce era o noutate, una atât de caracteristică vremii, când s-au cimentat și s-au destrămat legături de o viață. Privirea ațintită spre timpul tulburat al cetății e, inevitabil, mai voalată, când se îndreaptă spre cele de lângă noi; cred că e o regulă generală și, chiar dacă nu e, mie așa mi s-a întâmplat. Țin minte telefonul Ioanei dintr-o după-amiază de vară, o oră cu totul neobișnuită pentru noi, prin care mi-a solicitat scrisorile americane: se decisese să scrie jurnalul american și-și aduna corespondența. Avea vocea ușor ațâțată, bucuroasă, de parcă s-ar fi pregătit pentru o vacanță, vocea pe care o poți bănuși în *Carteggiare*, un text atât de tulburător, pentru mine cel puțin, între altele fiindcă e figurat acolo traseul ei personal prin cele două personalități așezate oarecum simbolic la începutul și la capătul *elogiului: simpaticul* Ariosto cu tufa sa de buruieni sau capere face parte din sfera de interes a primului ei volum (teza de doctorat), *Ion Budai Deleanu și eposul comic*, →

Foto: Teodor Moraru, „La iarbă verde”

în vreme ce savantul rus Morosof, cu al său univers posibil bidimensional edificat cu rigoarea matematicii pornind de la singura imagine accesibilă lui în celula închisorii de pe malul lacului Ladoga, e o cunoștință târzie, din sfera de lecturi pentru volumul despre Ion Barbu ce avea să apară postum. Îmi cerea în acea convorbire să-i împrumut scrisorile americane pentru o „însemnare a călătoriei mele”, despre care îmi vorbea și în vacanța de după primul an în LA și căreia-i sosise vremea la insistențele cuiva anume, aflat atunci alături de ea. Nu erau primele insistențe, firește, fuseseră și altele pe parcursul celor 7 ani de când revenise acasă, însă stau acum să mă gândesc pe ce pedală lăuntrică apăsase acel cineva pe care nu reușesc să-l identific, deși am vaga impresie că-mi spusese despre cine este vorba. Și mă întreb, fiindcă între presantele chestiuni la ordinea zilei, o astfel de preocupare memorialistică nu părea să-și găsească locul. Și nu era vorba doar de „viața la televizor” a vremii, ci, mult mai aproape, de numeroasele chestiuni de ordin practic pe care le avea de rezolvat Liviu în calitate de decan.

Au trecut destule zile de când textul meu zace în nelucrare. Călduri caniculare, vijelii, au fost de toate, încât cu greu s-a impus atenției mele mirosul teilor în floare, deși de mulți ani, ca-ntr-o celebrare cu totul personală, 15 iunie nu trece fără să reflectez la faptul că Poetul a celebrat o viață vremea petrecerii sale din această lume. Îmi dau seama că „reflecție” e cu totul nepotrivit pentru un gând, poate mai curând o reverie, ce mă bânuie cu regularitate, neschimbat, de-atâta vreme; e mai mult un ritual.

A rămas firește doar un teren de speculație întrebarea sau întrebările referitoare la contextul lăuntric în care un vechi gând a prins viață cu o feroare a facerii pe care am deslușit-o în vocea Ioanei. Era un gând ce aducea a evaziune într-un univers compensatoriu, ca să folosesc aici conceptul elaborat de ea. Era oricum o cărare a gândului despărțită de cea a lui Liviu. Și asta cu toate că nu era nici străină de preocupările de decan ale lui Liviu – cel puțin efortul de a înprospăta personalul didactic al facultății cu foști studenți de excepție a însemnat bucuria comună a împlinirii unui vis. Mai era și spinoasa problemă a normelor, vechea temă de îngrijorare vizibilă în scrisorile americane adresate Getei Antonescu. Și era cu adevărat spinoasă din multe pricini pe care nu le mai înșir aici, căci concurența, invidia, frustrările există pretutindeni, iar principiul sacrosanct al vechimii în post – Ioana spunea cu umor că la catedre se aplică criteriul vinului: cu cât e mai vechi, cu atât e mai bun – era considerat de mulți inviolabil. Niciodată însă rețeaua de tensiuni n-a fost deschis abordată. Nici după votul de neîncredere acordat de studenți unor cadre didactice situația n-a devenit mai limpede și, cred eu, limpede nici nu poate fi vreodată. În ultimii zece ani, am constatat de pe margine și nu fără tristețe că vechiul criteriu al vinului,

însă inversat, cu cât mai vechi cu atât mai „expirat”, a funcționat fără menajamente și generația mea a fost măturată în întregime de la Filologie. Și poate, și mai trist, criteriul politic de prin anii 50 a reintrat în actualitate cam peste tot în cultură. Ar trebui să-i spun, poate, ideologic,

însă nu-i bănuiesc pe arhanghelii noilor epurări de vreo ideologie: sunt imuni la orice fel de ideologie. Cu două trei lozinci la modă rezolvă mult mai repede orice vindicte personale, iar în domeniul ideologic moda funcționează mai ceva decât în cel al îmbrăcăminții. Îndrăznesc o parafrază a unei sarcastice formulări a lui Eminescu: de profesie anticomunist, actualmente sinecurist, membru în

comitete, comiții, ONG-uri, societate civilă, diplomat sau etern bursier (ultimele două, după noroc, căci, vorba cântecului, „la unii le-o dat cu carul/ mie numai cu pâharul”)

Pentru o clipă, doar furtuna, din miez de zi aici, cu întunecarea cerului și bubuituri asurzitoare ale tunetelor mi-a readus în minte Yerushalaimul și Moscova lui Bulgakov din „Maestrul și Margareta”. „Sosita timpul” însă numai pentru petalele trandafirului de la fereastră. Bine-ți prinde să fii cititor, îmi spun eu, privind oscilațiile câțelului meu analfabet între accese de viteaz lătrat spre fereastra de unde vine hărmălaia și prudenta adăpostire sub scaunul meu. N-are el privilegiul călătoriei instantanee în cele patru zări! Dar nici nu rățăcește cărarea ca mine.

Problemele spinoase și delicate de personal erau însă doar o parte a unui proiect ce viza regândirea structurii planului de învățământ ca și multe alte aspecte ale, poate, prea osificatei organizări ale vieții academice. Toate acestea însemnau și multă hârțogărie, și foarte mult timp petrecut la facultate, la decanat, și foarte mult stres.

Agitația acestui an adăugată efortului uriaș al celui precedent n-a avut cum să fie benefică bolii Ioanei. Urmase în ultima vreme un draconic tratament naturist, mai exact spus, o dietă, cu etape de alimentație, dintre care, prima, exclusiv cu sucuri de legume și fructe, aducea a înfometare, și o respectase cu strictețe, în orice condiții. Cred că, dacă o raportez la pronosticul sumbru, cu amputări succesive, dat de medicul curant la ultima internare, a și avut efect. Probabil însă că-și atinsese limita, încetinise evoluția bolii și împiedicase cangrenarea piciorului. Mai ales această din urmă posibilitate, evocată cu răceală și detașare de medic, o tulburase adânc. Acceptase cu reținere chiar și înhumarea potrivit tradiției creștine, după cum reiese din Jurnal, deși ideea odihnei veșnice alături de tatăl ei i se părea liniștitoare; ar fi vrut doar să evite putrezirea, degradarea respingătoare a cărnii, or cangrenarea și amputarea ar fi însemnat tocmai trăirea pe viu și pe bucăți a coșmarului. Riscul unei embolii a rămas însă.

ELENA NEAGOE

Foto: Teodor Moraru, „La târg”

Aceeași dimineață

E aceeași dimineață în care vrei să fie
altfel...
Scarpini cu pasta de dinți
Cocleala angoaselor de peste noapte,
Ștergi amarul bezmeticei nedormiri,
Îți amintești vag scâncetul unor iele
Călărind năvășele vise
Iar tu, legat de catarg,
Ulisele de serviciu,
Implori să le adulmeci neantul,
Vrei măcar o îmbucătură de absolut
Un semn oricât de prăpădit al divinului,
Ceva din sacrul care îmbălsămează
carnea
Să înobileze tribulațiile orizontului tău.
Aceeași dimineață,
Penelopa așteptărilor tale
Fata morgana privind indulgentă
Cariile glorioase din veghea arcului tău boșorogit
însemnele căutărilor pribege,
risipirile.
E însă arcul tău fidel
Fără puțința cuiva măcar să-l întindă,
Aruncă doar săgețile frământărilor tale.
Privești oglinda acestei grizonări,
De atâta căutare aproape nu mai știi ce vrei să găsești,
Îți piepteni cu cărare cochetă teama,
Ți-a rămas acest răsfaț de-a declama că existi
Iar un tremolo al simțurilor
Compune muzica subiectivă
Proprie unei existențe
Una singură atotputernică:
Viața ta.
Dimineața,
Când plâng,
Nu prinde nimeni de lacrimi,
Cad bolovănos
Rup silabe din coloana vertebrală a rostirii
Paralizate,
Spusele
Spuse
Sp... sssssssssss

Bucurii casnice

Stăm la taclale,
mi-am ghemuit comod gândurile,
am aprins marțial o zi
și, doct, fumeg prin neguri uitate de noapte...
Tu ți-ai pus capotul cel nou înrourat de cuvinte,
și deretici prin rutina destinului:
mai tai o speranță,
veghezi la stingerea resemnată a unui vis,
gătești o altă platitudine casnică,
lași bucuria umilă a cafelei
să-ți împlinească simțurile maiestuos...
- Un gest cochet,
îmi zic,
și mă las furat de silueta alunecoasă a neîmpăcării;

hâr-mârul framântat cotidian,
revolta și obida din bucătăria creației,
trânta cu originalul acelorași dureri
înveșmântate mereu după gust
care, evident, nu se discută,
dar cu care se împărtășesc majoritățile,
noi coperti ale acelorași trăiri
ipocriziile statornice din pecetea veacurilor de spuse,
ei,ei,
caligrafiez semne pentru atâtea neînțeleșuri,
tot scribălesc perfid...
Ațâțată,
clipa se gudură lingușitor la picioarele noastre,
înțeleg, mă înclin și-i trăiesc ridurile;
împerturbabilă, moartea îmi linge recunoscătoare
degetele,
parcă aş fi un deliciu în această perpetuă chemare,
îmi vine să singur...

Egoismul complementar

Când te simt,
atriile zvâcnesc ca lupi flămânzi
mânați de omătul sticlind a insațietate.
Goana cu suflu nevralgic
panicat de distonia neurovegetativă
siluiește trupul de Adonis cenzurat de mușchi
de-a valma îmbăcsit cu colesterol.
Tu, prăvălitul în farduri și rime nevrigoase,
din circuitul clasic deja-vu,
trebuie să pozezi virtuos
sa-ți arăți ombilicul racordat la înțelepciunea primară,
nepângărită de siluirile anturajului;
tu, îmbălsămat în ambrozie și mir
limpede priveghezi vorbele făcute sul pe masă.
O admiri nevrednic,
înecat de remușcări
de recursul protestului tău pribeag
poluat de sofisme și inevitabile raportări principiale.
Nu ai curajul să o partajezi
în jumătatea plânsului tău
îmbibat de contuzii,
nu poți să-i arăți curajul tău zdrelit
tumești de repetatele evadări din strunga nopții...
O măsori cu viclenia lupului flămând,
palida ciută împlinind refugiul peregrinărilor tale,
o frumusețe neticluită
precum un istm din conclavul viselor tale.
O vrei fără cărdășia vreunui merit,
sărut după sărutul dintâi
umple festinul necuvintelor tale.
Ea demască melancolii
stă și le pândește ancestral
le identifică după stropii de ploaie,
umbra îi desenează aripi
și-apoi doar fâlăiri mai percepe aritmia genelor tale.

MARIUS PAȘCAN

PENSACOLA, FLORIDA, 2006

Morfina începu să-și facă efectul: durerile se topeau, lăsau doar o greutate amară, ceva nedefinit... Important era că durerile acelea sfâșietoare, brutale, constante și încăpățânate care îi măcinau vezica și uretra se odihneau. Nici cateterul nu-l mai sfredelea și arsurile se calmau. Contempla oceanul, conturul șters al valurilor și călătorea spre plaiurile copilăriei și tinereții, acolo departe, pe Târnave, în orașelul acela pe care nu-l mai văzuse de peste șaizeci de ani și ar fi vrut să se întoarcă, acum, cât mai repede, disperat, însă știa că va muri și nu va mai pleca niciunde, afară de crematoriu.

De undeva, din casă se auzeau vocile celor două Margarete, cea mare și cea mică. Râdeau, se distrau, își povesteau ceva. Se gândea că fusese înconjurat de atâtea Margarete... Și pe mama o chemase Margareta, pe bunica, pe sora cea mică... Și cândva se căsătorii cu Margareta și pe singura lor fată o botezaseră Margareta. Și verișoara Margareta... Celelalte Margarete zăceau împrăștiate prin cimitirele Transilvaniei... Și ele se distrau... Și era bine așa. Le iubea pe amândouă, dumnezeiește, așa cum iubești când știi că mori și n-o să mai ai ocazia să știi ce-i aia iubire,,. Și le iubise întotdeauna. Blestemat, nebun... Și n-a reușit niciodată să comunice cu ele... Ar fi vrut să se descarce... Să le povestească depre tragedia pe care a cărat-o singur, trist și umilit și totuși plin de speranță. Despre anii în "S.S.", în "Legiunea străină", în "Armata poporului" din Republica Democrată Germană, despre trădare, minciună și fugă... Dar ele nu au avut niciodată timp... Margareta cea mică râdea: "Tu în "SS"?". "Și ai tras în soldați americani? În soldații noștri? Glumești! Lasă, mai vorbim altădată... Când nu ai băut nimic..." Și le iubea așa de mult și le era atât de recunoscător că putea să le iubească...Și cercul se închidea... Și având certitudinea că va muri, era fericit. În sfârșit, putea să aștepte liniștea, somnul acela netulburat și lung și fără tenebre. Și va lua cu el SECRETUL, misterul cel mare. Și nimeni nu va ști și nici măcar nu va bănuși ce a cărat cu el în toți acești

ani. În sfârșit era fericit. Împăcat. Și singur...

BLAJ - CONSTANȚA.

Și era din nou în Blaj, cărând ghiozdanul acela greu, în drum spre școală, gândindu-se la mări și corabii cu pânze...Citise toată noaptea despre războaiele lui Traian cu dacii și spera să-l impresioneze pe Simache, profesorul de istorie, cu cunoștințele lui despre Apolodor din Damascus, care construise pentru împărat podul peste Dunăre...Era marea lui plăcere să le arate profesorilor că citea mai mult decât li se cerea și mai ales la istorie, geografie și literatura română... In rest, avea greutăți cu algebra și geometria și fizica... Și Maria, mama lui vitregă, căzută peste noapte, cândva, în casa lor, adică a tatălui, omul acela aspru și întunecat, îl făcea mereu "greu de cap", pentru că nu înțelegea formulele acelea tâmpite pe care nu încercase nimeni să i le explice și ea apăruse cândva la școală și îl rugase pe director să-l trimită într-o "casă de corecție", pentru că ea nu mai făcea față, adică nu se mai descurca cu el, copil încăpăținat, rebel și obraznic. Și Radu, profesorul de limba română, l-a chemat în sala de ședințe și i-a explicat că îl înțelege și că toți profesorii sunt de partea lui și când are

probleme să vină la el și să se ușureze. Și atunci el a fugit de-acasă, s-a suit într-un tren, având bilet doar până la Câmpina și când controlorul l-a prins, i-a explicat că tatăl lui este șeful gării din Blaj, ceea ce el bineînțeles știa, și că vrea la mama lui la Ploiești și controlorul l-a înțeles și l-a lăsat în pace...Și după o săptămână a apărut tata la mama și i-a spus că-i pare rău, adică îi pare rău de toate pe care le suferea la Blaj și că totul se va schimba, știind bineînțeles că nu se va schimba nimic, însă măcar protestase, adică opusese rezistență, și neavând nicio șansă, pentru că nici mama nu încercase să-i ofere o

alternativă sau vreo speranță, se reîntorsese cu tata la Blaj. Și, în tren, în orele acelea care nu se mai terminau, tata i-a spus doar "îmi pare rău". Poate nu putea să vorbească sau îi era rușine. A fost ultima oară când a vorbit cu el. Și niciodată nu a aflat ce gândește și cine era tatăl lui... Un străin: "Iar ai luat note proaste! Ai să rămâi repetent! Nu o să se aleagă nimic de tine! O să ajungi un criminal!". Și a avut dreptate! Și făcea iar planuri să fugă, mai încercase o dată, însă atunci omul acela care pretindea că era tatăl lui, îl bătuse, îl lovise numai cu cizmele acelea de călărie, și de data asta era hotărât. El, tatăl lui, era un om foarte important în Blaj, era doar șef de gară, îl cunoșteau toți, însă el nu aflase niciodată ce gândeau despre el. Se despărțise de mama, o lăsase în Slănic, acolo unde fusese înainte șef de gară, și venise la Blaj cu el, fără să-l întrebe măcar dacă voia să vină, să trăiască cu el, și cândva apărui noua lei nevastă, Maria, și ea comanda acum și cândva născuse o fată, sora lui, Margareta, și el, Basil, nu se gândea decât să fugă, visa aventuri în Africa sau în Amazoane sau Noua Guinee și voia să scape de familia asta care îl ura, burghezi calici și snobi... Singurele bucurii le trăia la școală și în camera lui, când putea să citească în liniște și călătorea pe toate oceanele lumii și se lăfăia în soarele tropical. La școală, profesorul Radu regiza piese de teatru și el jucase în "Alexandru Lăpușneanu" și "Fântâna Blanduziei" și ar fi vrut să devină actor, însă toți râdeau de el și îi explicau că nu are dicție. Scria poezii și profesorul Radu îl încuraja, intrase în cenaclul liceului, unde se îndrăgostise de Mona, șefa cenaclului, însă ea era cu trei ani mai mare și nici nu se uita la el. Din cauza asta s-a lăsat de poezie și pe urmă de teatru. Se descurcă cumva și termină clasa a opta și făcu cerere pentru liceul naval. Când sosiseră actele să se prezinte la concurs era în al nouălea cer. Simțea că Maria, mama vitregă, se bucura. În sfârșit, scăpa de el. Tata îl privea cu dispreț: "poate reușești și o să vezi ce înseamnă șmotru la marină". Și a reușit. Și anii în cazarmă au fost mai ușor de suportat decât cei din casa de la Blaj.

Foto: Teodor Morar, „Cu caii la potcovit”

În vacanțe, mergea la mama la Ploiești, dar și acolo încurca, mama avea un prieten cu care el nu se înțelegea deloc și fusese fericit când putuse să rămână o vară pe bricul Mircea și în anul următor fusese ales să facă parte din echipaj pentru o călătorie cu regele Carol în estul Mării Mediterane. Deși era doar un elev-marinar, trăise cu entuziasm croaziera și lumea insulelor grecești, aerul și oamenii Mediteranei. Regele era înconjurat de ofițeri, în porturi dispărea și câteodată îl vedea pe vapor, singur, contemplând marea. Își imaginase un rege cu totul altfel și cumva simțea că era nefericit și neajutorat. Și după lovitura de stat, trebuise să plece cu femeia aia care îl vrăjise, cu Madame Lupescu, și lăsase totul, ca un hăituit oarecare, neîubit nici de tată, nici de mamă, nici de nevastă, nici de copii... Și la ce bun să fii rege? Dar cine știe? Cine știe ce dureri și rămășițe de visuri cară fiecare cu el? Elevul-matroz și regele României? Sau regele Angliei?

Când plecase de la Blaj, sperase că totul o să fie mult mai simplu, adică că o să ajungă mult mai repede cineva și o să-i arate Mariei, mama aceea vitregă, plină de ură, mai ales împotriva mamei, împotriva mamei lui dragi, pe care ea nici n-o văzuse, nici nu o întâlnise vreo dată și care nu-i făcuse niciodată nimic... De tata îi era milă: era slab, vanitos și neajutorat. Ar fi vrut să-l ajute, însă și el era un nimic. Deocamdată. Se gândea des la Simache care trăia singur în Biblioteca Mitropoliei, răs-foind manuscrise vechi și la profe-sorul Radu, căutând urmele lui Eminescu în arhivele Liceului Sfîntu Vasile... Și la Mircea, colegul de bancă, care îl lua la el acasă să mă-nânce și să-și facă lecțiile. Mama lui Mircea telefona la gară și îi explica Mariei, mama-vitregă, că au lecții foarte grele și că ea îi poate ajuta. Au scris împreună primele poezii, imi-tându-l pe Eminescu care rămăsese repetent în Blaj, și începuseră să-l citească pe Balzac și pe Tolstoi și pe Dickens... Și contemplând Chania cu portul venețian și marea, se gândea la toți prietenii aceia buni, pe care i-a părăsit, acolo în Blaj, și spera că, cândva, se va reîntoarce și îi va

revedea și vor povesti nopți, despre aventuri și drumurile lor întortocheate... Acolo, în orașelul de pe Târnave, lăsase copilăria și tinerețea și inocența, timpul romantic al primelor poezii și al descoperirii marii literaturi, al lui Werther și Eminescu, prima iubire, neîmplinită, primele prietenii și luase cu el numai visurile fragile, vagi și nedefinite și cultura sau mai bine spus, cheia și pasiunea și curiozitatea pentru cultură. Seara, elevii liceului naval au coborât în portul venețian și au vizitat Chania, șantierul naval venețian și au băut vin cretan, însoțiți de instructorii de pe bricul Mircea. A fost cea mai frumoasă seară din viața lui și nimeni nu se gândea la război, chiar dacă nori amenințatori se îngrămădeau deasupra Europei... Au răs și s-au distrat copios, ofițerii povesteau

despre țări îndepărtate, cu porturi fascinante și femei frumoase. Se va gândi des la Chania, cumva singura lumină în anii care vor urma. Când s-au întors în Constanța, au aflat că Germania a atacat Polonia. Situația în internatul liceului naval se schimbase. Câțiva simpatizanți ai Gărzilor de Fier încercau să câștige adepti pentru ideile lor și fuseseră pur și simplu exmatriculați de comandantul liceului. Duritatea pedepsei i-a uluit și pe unii dintre colegi i-a speriat. Cu timpul avea să înțeleagă că ofițerimea română era francofilă și anglofilă și majoritatea ofițerilor îi disprețuiau pe fasciști și erau împotriva "golanilor" din "Legiune". Mulți luptaseră în primul război mondial împotriva armatei germane și rămăseseră adepti tradiționali ai Antantei. Însă cercul se strângea și tratatul de neagresiune dintre Germania și Uniunea Sovietică a fost un șoc și a produs o radicalizare politică. Marea majoritate erau dezorientați. Și speriați. În Liceul naval se formaseră

mai multe grupări: unii erau simpatizanți ai mișcării legionare, alții, erau progermani, însă marea majoritate erau de partea ofițerimii române franco-anglofile. Deseori aveau loc, seara, după stingere, discuții aprinse, care treptat se radicalizau. Doi sași, Hermann și Markus, erau din ce în ce mai iritați de faptul că ceilalți nu înțelegeau că viitorul aparținea Germaniei și numai Germaniei! După "stingere", Hermann, un lungan slab, cu nasul lung și ascuțit, tatăl lui fusese ofițer în armata austro-ungară, juca poker cu încă trei în patul de deasupra lui și el adormea cândva, însă prin somn îi auzea... Câteodată intra ofițerul de servicii și întreba de ce sunt lămpile de buzunar aprinse, dar ieșea repede, fără să aștepte vreun răspuns. Unii citeau cărți interzise, alții scriau scrisori, însă majoritatea făceau politică. Înceau să înțeleagă ce se întâmpla. Polonia capitulase și când România cedă Ardealul de Nord și Basarabia cu Bucovina de Nord și Sudul Dobrogei, Mihai Drăgan, șeful Grupei, ieși în fața frontului și îl întreabă pe comandantul Liceului Na-val, Amiralul Bălănescu, dacă e de acord și care e părerea lui personală.

- Noi am depus un jurământ pentru rege și țară! Dacă încercăm să gândim altfel, adică, numai să gândim, ne facem vinovați de "înalță trădare"!

Europa era în plin război și România își căuta drumul întortocheat în istorie. Generalul Antonescu este adus la putere de regele Carol al II-lea, care este obligat la 5 Septembrie 1940 să abdice. În Octombrie intră primele trupe germane în România. Era clar că războiul era aproape. Situația din liceul naval devenise extrem de încordată, pedepsele erau la ordinea zilei, unii elevi se gîndeau să evadeze și să se înroleze voluntari... Deruta și îndoiala îi făcea și pe elevi și pe ofițeri irascibili și agresivi. Toți așteptau ceva, nemulțumiți și îndoșiți, neputincioși și orbi. Destinul îi apăsa și îi asfixia, copleșindu-i. Știau că nu mai aveau scăpare.

Și în Ianuarie 1941, Rebeliunea legionară și distrugerea, sfârșitul "Gărzii de Fier"!

Foto: Teodor Moraru, „La prășit”

Generalul Antonescu era dictatorul absolut! Și în vară: "Vă ordon să treceți Prutul!" Pentru elevi totul era copleșitor, haotic și fără sens. Se fereau unul de altul, erau încarcerati, fără nicio șansă să aleagă și mai ales copleșiți, timorați de panică. Ofițerii-profesori erau derutați și nu erau în stare, nu puteau să ia o poziție. Într-o seară, la apel, s-a constatat lipsa lui Raul Doicu și a lui Anton Purice. Amiralul Bălănescu devenise extrem de morocănos. Nu mai apărea la apeluri, îl vedeau câteodată în clădirea școlii, trecând grăbit, fără să răspundă la saluturi. După vreo săptămână au fost convocați în sala mare de ședințe. Amiralul îl prezentă pe procurorul șef al marinei și le comunică scurt că cei doi, Raul și Anton, au încercat să dezerteze și vor fi judecați de "Curtea marțială". Procurorul, un tip ascuțit și nervos, le explică, tipînd și gesticulînd, că România se află în război, că de acum încolo totul este militarizat, că ordinele sunt sfinte și nerespectarea lor se pedepsește cu moartea. Cei doi vor fi executați. În cel mai bun caz vor fi trimiși într-un batalion de pedeapsă, în prima linie. De acolo nu se mai întoarce nimeni! "Are cineva întrebări?" În sală era o tăcere de moarte. Nimeni nu se mișcă. Nimeni nu răsuflă. Procurorul se întoarce spre amiral, care privea în gol, îl salută iritat și ieși din sală. Tăcerea se prelungea la nesfârșit.

- Domnule Amiral, permiteți? Era Markus.

- Da, ce vrei?

- Sunteți de acord?

- Doar ai auzit! Suntem în război.

- D-voastră sunteți Amiral!

- Toți trebuie să respectăm ordinele!

- Ați servit sub patru regi.

- Am servit patria și armata și poporul. Și pe regii lor.

După câteva zile, amiralul fusese chemat la București. Se auzea că ar fi fost trimis ca atașat militar, undeva în America de sud. Noul comandant era un căpitan de rangul trei, predase geografia și istoria și fusese mult timp Adjunctul amiralului. La primul apel le reaminti că se aflau în război și că disciplina și exercițiile militare deveniseră scopul principal. Flota germană acționa în Marea Neagră și în Constanța erau staționate mai multe vase de război

germane. În școală și mai ales în dormitoare, tensiunea creștea. Basil simțea că nu mai suporta starea asta ciudată, tulbură și apăsătoare. Ascultau știrile la radio, în cantină, și nimeni nu cunoștea realitatea. Război peste tot: în Grecia, Creta, nordul Africii, Franța, Belgia, Olanda, Norvegia... Și "Războiul fulger" în Uniunea Sovietică! Unitățile române erau la Cotul Donului și vânătorii de munte asaltau Caucazul! Elevii puteau să părăsească cazarma doar duminică după-amiază, pentru cinci ore, și fiecare întârziere se pedepsea cu carceră. Într-o seară, Basil întârziase vreo zece minute și, la intrare, ofițerul de servici îl salută și îi comunică că este arestat. "Ne aflăm în stare de război. Întârzierea se pedepsește cu carceră! Măine aveți posibilitatea să vă apărați. Îmi pare rău. Mă iertați". Doi marinari cu baioneta la armă l-au condus într-o celulă în subsolul unității de marină. După vreo zece minute, apărură și Markus. Începură să vorbească și o voce guturală, agresivă și rea, de undeva din clădire, răcni:

- Liniște!

A doua zi li se comunică că erau pedepsiți la cinci zile de arest și trebuiau să taie lemne pentru foc. Un marinar, soldat în termen, îi supraveghea la tăiatul lemnului cu baioneta la armă. În timpul lucrului nu aveau voie să vorbească și primeau de trei ori pe zi o farfurie de supă tulbură și fără gust, cu o felie de pâine neagră și uscată. A doua zi, au fost rași în cap și au primit salopete de pușcăriași. În celulă era frig și pe patul de lemn era doar o pătură. "Când o să ies de aici o să dezertez! Jur!" Markus era plin de ură. Ură împotriva tuturor și a lui însuși... Și Basil voia să fugă. Dar nu știa unde. Era umilit, pierduse toate iluziile și speranțele. Era nimic și nu mai avea chef de nimic. Școala asta, parcă pe altă planetă și nu doar la câțiva kilometri de front, chiar dacă erau câteva sute, dar ce mai conta, unde nimeni nu știa nimic și fiecare se ferea de fiecare, se suspectau reciproc și rutina devenea din ce în ce mai absurdă și fiecare se întreba când o să sară totul în aer... Seara, după ce mânca supa, ar fi vrut să adoarmă, însă oboseala și ura și amintirile și planurile de fugă îl țineau treaz. Și iar voia să fugă, să uite lumea asta care nu-l voia, deși,

într-un fel, școala asta cu ofițerii de marină și elevii ei, îi devenise familiară; însă acum, totul se transformase în ceva absurd, inuman și lipsit de sens. Da, asta era, lipsa de sens, absurditatea. Ce așteptau? Să lupte împotriva celor de la care au învățat totul; să lupte împotriva marinei engleze și franceze, să lupte împotriva celor pe care îi admirau și stimau și îi respectau. Pentru cei care le-au ciopârțit patria! Ce putea să fie mai absurd! Să lupte împotriva părinților tăi spirituali, comandat, împins de cei care te urăsc și te disprețuiesc și nici măcar nu te iau în serios. Pentru cei pentru care nu erai decât un valah, un soldat dintr-o rasă inferioară... Și se gîndea la profesorii de la Blaj care i-au cultivat respectul și admirația pentru Franța, acum ocupată și umilită. Cu ani în urmă, într-o după masă de mai, era cu toată clasa pe dealul, unde, în Mai 1848, tunurile lui Avram Iancu au ocrotit Adunarea de pe Cîmpia Libertății. De sus, priveau spre Cîmpia aceea magnifică, mărginită de Târnavă Mare, și vedeau miile de oameni setoși de libertate și pe cei care le vorbeau. Cei fără drepturi cereau să fie recunoscuți ca oameni liberi și ca națiune. Profesorul Drăgan le citea în franceză din "Cidul" lui Corneille și nu din Bănuțiu... De ce Corneille? Nu va înțelege niciodată... Și pe Cîmpia aia a libertății, miile de țărani fără drepturi, valachii, ascultau fascinați discursurile tribunilor, care le promiteau libertate și recunoaștere și o patrie... Markus nu putea înțelege, el era sas și problemele astea, naționale și complexe, acum, în România mare... "Eu o să mă anunț voluntar la SS. M-am interesat, aici, la comandamentul german. Te poți înrola, fără probleme. Mai ales ca elev al "Liceului naval". Dacă vrei, te ajut. Doar știi germana. E simplu. Scăpăm de toată idioțenia asta fără sens! De balamucul ăsta de nepuțințioși, unde nimeni nu știe nimic, de comandanții ăștia care nu știu pe ce lume sunt!"

- Glumești!

- Cum să glumesc? În câteva zile am scăpat!

- Și chiar crezi că o să mă accepte și pe mine?

- Bineînțeles! Doar au nevoie de soldați! Rusia e mare!

CORNEL DIMOVICI

Vatra veche dialog

CU AUREL HANCU
„Medicamentul meu e rugăciunea”

- La data de 20 septembrie 2010, profesorul, scriitorul și, nu în ultimul rând, preotul Aurel Hancu împlinește 70 de ani de viață! Care credeți că sunt realizările acestor ani? Faceți o trecere în revistă a celor mai importante realizări, inclusiv cele personale, de ordin familial.

- Ar trebui să scriu un „roman”, ca să răspund la această întrebare. Ea însăși conține, în parte, răspunsul: *preot, profesor, scriitor* – iată trei cuvinte-cheie, care mi-au ordonat viața, care mi-au absorbit energiile, care au fost și sunt încă „spațiul” meu de „luptă”, de manifestare spirituală.

Ce-am făcut și cât am făcut, care sunt realizările mele, numai bunul Dumnezeu le știe. Important este să fiu trecut în *Cartea Vieții* și, aș dori, ca împlinirile mele să fie cât mai bune, variate, și cât mai plăcute Celui Care m-a chemat la viață din iubirea lui infinită. Îi mulțumesc că, în cei 70 de ani, n-am știut ce-i boala. Chiar așa le-am spus tinerilor, care mă întrebau ce medicamente folosesc, le-am răspuns: *medicamentul meu este rugăciunea!* În copilărie, cam între 10 – 12 ani, când nu prea știam să mă rog și nu deprinsesem încă lectura sistematică, timpul apăsa neînchipuit de greu asupra mea, ca în romanul kafkian, tocmai din lipsa îndestulătoare a rugăciunii și a lecturii pozitive.

Soția mea, *Eugenia* (și ea profesoară de „română”), cu care am viețuit mai bine de un sfert de veac, cu care am construit la Târnăveni, pe vremea comuniștilor, o casă frumoasă (cu cruce falnică pe turnul ei, sfidând parcă regimul ateu!) și

care e trecută la cele veșnice, de peste 15 ani, mi-a dăruit *doi copii*, realizați pe deplin, *Olimpiu* și *Minodora*, de care mă bucur mult mai ales pentru că, chiar dacă au studii superioare – el este dascăl universitar la Cluj-Napoca, ea medic reumatolog la Sibiu – au frică de Dumnezeu, duc o viață religioasă exemplară, în Biserica tuturor Neamurilor, Biserica Catolică.

Cred că realizările mele, atâtea câte sunt, au avut un impuls puternic în *confruntarea cu necazurile vieții*, cu *situațiile-limită*, care mi-au întărit voința, m-au îndârjit, m-au făcut să lupt, și Atotputernicul Dumnezeu nu m-a părăsit niciodată, mereu m-a ajutat, mereu am ieșit învingător!

- Cum s-a împăcat viața de dascăl, cu cea de scriitor și preot? Știu că au fost și probleme, înainte de 1989, când regimul ateu interzicea latura spirituală creștină în învățământ, dar și în literatură. Probabil ați plătit și dvs. un preț. Care a fost acesta?

- Poate e bine să se știe că m-am pregătit să devin *preot greco-catolic*, în clandestinitate, cu părintele călugăr asumpționist, *Bernard Ștef*, *cares-a stins în acest septembrie, la 94 de ani*, care făcuse studii filosofice și teologice la Paris și locuia cu domiciliu forțat în satul său natal, *Lăscud*, căci Biserica Română Unită cu Roma, Greco-Catolică, fusese desființată samavolnic de statul comunist, tocmai la 1 Decembrie 1948, prin Decretul 358, desigur nu fără complicitatea conaționalilor noștri. Reamintesc că, pe vremea comuniștilor, nu

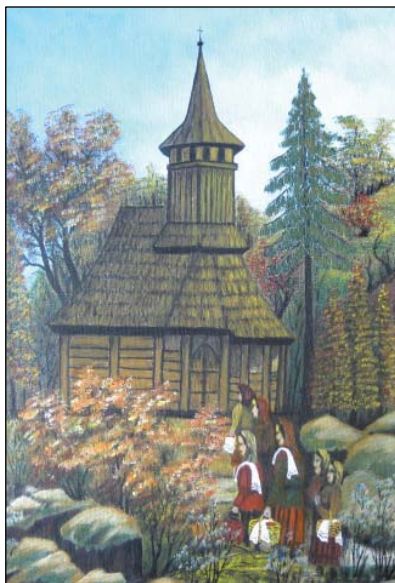
se admitea să urmezi o a doua facultate, *Teologia* – și dacă nu veneau evenimentele din '89 eram hirotonit preot în Biserica „Tăcerii”. Abia începând cu 1990, am făcut *Facultatea de Teologie*, la Blaj, timp de patru ani, și, în 5 decembrie 1993, am fost *sfințit preot*, prin punerea mâinilor *IPSS George Guțiu*, care a avut parte de 14 ani de închisoare, numai pentru motivul că a rămas fidel Bisericii Romei, Sfântului Părinte, urmașului lui Petru, mai marele Apostolilor.

Așa se face că eu am dus, în paralel, două profesii: cea de *profesor* de limba și literatura română la *Colegiul Tehnic din Târnăveni* și de *preot paroh*, mai întâi la *Adămuș* (1993- 1995), *Velț* (1995- 1996) și apoi la *Târnăveni* – *Cuștelnic* (din 1996 și până în prezent). Fac precizarea că în învățământ am lucrat 47 de ani, din care 37 la colegiul amintit. Deși se admitea cumulul de funcții, ca preot am funcționat zece ani, fără să fiu remunerat, apoi, am fost plătit sporadic, când ieșea în concediu de paternitate vreun confrate preot, pe perioada respectivă, trecea modestul său salariu pe numele meu. În momentul de față, deși activez ca preot paroh, de aproape 20 de ani – și „lucrătorului i se cuvine plată”, cum spune textul biblic, nu am niciun salariu.

Să nu uit să precizez că, din 1973, când am ocupat prin concurs o catedră de „română” la *Liceul Industrial Nr.1* (azi *Colegiul Tehnic – Târnăveni*), conduc, cu o mică întrerupere, *Cenaclul Literar Municipal „Elena din Ardeal”* (care se numea, până la Revoluția din '89, „*Tudor Arghezi*”), deci de aproape patru decenii. Azi, cultura târnăveană (inclusiv viața de cenaclu) trece și ea printr-un moment dureros de criză. Să sperăm că nu va dura foarte mult. Din 2002, am devenit și eu *membru al Uniunii Scriitorilor din România*. M-au justificat cărțile: *Povara de albastru* - versuri (1993), *Oaza pustiei* – cugetări (1996), *Lacrima Madonei*- poeme (2000), *Ioan Suci, Mărturisire și adevăr* – meditații și conferințe (2000), *Iubire din iubire* – poezii (2001).

Au urmat cărțile: *Episcopul martir Ioan Suci. Viața și opera* – studiu→

Foto: Teodor Moraru, „Biserica din deal”

monografic (2003), *Limba și stilul poeziei lui Lucian Blaga* – fragmentar (2005), *Arcade* – reflecții (2005), *Îngerul din vitralii* - versuri (2005); în curs de apariție: *Omnia mea* - în care vor fi publicate integral poeziile și cugetările mele, inclusiv versuri și reflecții inedite; *Ioan Alexandru* – monografie critică, lucrare amplă de circa 700 p., format A5, etc.

Câțiva ani buni, imediat după schimbarea din '89, am organizat ore de religie, facultative, neplătite, cu tinerii liceeni, o inițiere în viața creștină, fără accente confesionale. Am sentimentul că am făcut ceva imperios necesar și bun pentru ei, fiindcă, în concepția mea, Școala trebuie să-l pregătească pe tânăr nu doar pentru „acum”, ci și pentru „veșnicie”! Vreau să uit acțiunile ostile ale unor profesori colegi, care nu se puteau ușor desprinde din mentalitățile de tip ateu. Despre ce a fost înainte de '89, o să pomenesc ceva mai încolo.

Cum se „împacă” viața de dascăl, cu cea de scriitor și preot? Eu spun că în chip minunat, deoarece preotul e „busola” spirituală pentru dascăl și scriitor, ca să nu „rătăcesc” în demersurile sale polivalente. Să ne aducem aminte de vestita „Școală Ardeleană”, corifeii acesteia au oferit un model: *dascălul era dublat de preot și era totodată scriitor*.

- Care este raportul dintre locurile / localitățile cu semnificație personală deosebită (Subpădure – loc al nașterii; Târnăveni – loc al domiciliului, dar și altele) și realizări / sau eșecuri.

- În viață, n-am știut de eșecuri! Am luptat întotdeauna până la capăt. Momentele de tatonare, de așteptare, m-au îndârjit și mai mult. În viață, pierd cei care se predau în fața obstacolelor și încercărilor. Mori, cum se spune, pe „câmpul de luptă”, cu fața spre inamic, nu cu spatele! Îndrăznesc să las aici o reflecție, inspirată (dacă pot să fac această mărturisire...) de către *Cel care împarte toate darurile* și pe care o numesc - *Lupta cu Îngerul*: în virtutea credinței în stare să „mute” munții, anumite daruri ale vieții, nu doar le implori, ci parcă trebuie să le „cucerești”, dar prin iubire!

Subpădure, sat cu sonorități misterioase, de legendă, era la 1848,

sediul protopopial, fiindcă documentele vremii consemnează participarea – pe Câmpul Libertății de la Blaj - la o acțiune revendicativă, a protopopului Vasile [Hancu] de la Subpădure, azi are „flacăra” mică de tot, e un cătun. Totuși, aici am văzut întâia oră lumina zilei, aici am făcut Școala Primară, fiind coleg de clasă cu Dumitru Titus Popa (ajuns director al Televiziunii Române, decanul Facultății de Jurnalistică din București, scriitor), cu Alexandru Hancu – profesor de „română” și el, cu o minte strălucită, în ultimii ani ai vieții profesând la Cluj-Napoca, cu preocupări de cercetare, autorul / co-

autorul câtorva cărți; aici – la Subpădure - am ajuns, prin anii 1963 – 1966, profesor și director de Școală Generală, cu clasele I- VII. Satul, înfloritor cândva, cu oameni foarte harnici – un sat al „Hăncestilor” (vița lor a fost majoritară, aici, probabil descinzând din Moldova lui Ștefan cel Mare și Sfânt, deoarece există zicala cronicărească: „Vodă...da, și Hâncu... ba!”) – s-a stins treptat, din pricină că n-a avut niciodată un drum modern, practicabil, o cale de acces sigură.

De la Subpădure, la Sămărtin [„San Marton”, adică Sfântul Martin, azi Târnăveni], sunt cam 7 km de drum, peste două dealuri, drumul era mereu bătut în copilărie pe jos ... sau cu carul cu vite...vorba poetului de la Lancrăm: „Sunt ostenit și prăfuit ca drumul”... ajungeai în orașul cu forfotă multă, mai ales miercurea, în zi de târg... De un timp încoace, Sămărtinul / Târnăveniul a devenit orașul / municipiul de adopție...și el acum cu „flacăra” scăzută... Dacă ai aici o casă, te simți oarecum legat nostalgic de această așezare urbană.

- Încă de la apariția primei cărți – Povara de albastru, versuri, Ed. Tipomur, Tg.Mureș, 1993 – poe-

tul Ioan Alexandru – care o prefața - remarca, la dvs. , că „poezia vă este limpede, strunită cu har, cu o țință precisă, precum toată poezia ardeleană, prinos de bucurie și recunoștință adus lui Dumnezeu...” . Așadar, care este locul lui Dumnezeu în sufletul și poezia lui Aurel Hancu?

- Rămâne curios faptul că pe vremea comuniștilor, de care nu pot să nu pomenesc, și așa procedase de fapt și Vasile Voiculescu, am scris sistematic poezie religioasă, axată pe sfera sacrului. Credeam că niciodată nu va fi publicată. Din când în când, luându-mi inima în „dinți”, mai citeam pe la cenacluri (la Târnăveni, Tg. Mureș, Sighișoara, Reghin, Iernut, Mediaș, Blaj, Cluj) câte o astfel de poezie, care era percepută ca o parabolă cu tâlc, ca o rugăciune. Asistența nu comenta, pricepea în taină unde „duce” poezia, avea o anume seducție pentru ea, fără s-o mărturisesc deschis. Într-o ambianță ambiguă, constrânsă ideologic, apăsată luciferic, trăiam un sentiment temerar, conspirativ. Mă întrebam în sinea mea: „oare nu voi păți nimic?”. Nu puteam și nu pot concepe o poezie ruptă de sacru. În subtext, orice temă, ca și la Ioan Alexandru – fără să fiu influențat de el, mai curând suntem purtați de același Spirit! – trimite într-un fel sau altul spre sacru, spre Divinitate. Dumnezeu - și Opera lui - înainte de toate!

Vreau să cred că tema sacrului e o temă eternă, care nu îmbătrânește niciodată, care nu poate intra în desuetudine, indiferent de stilul poetului. Ispitită de capcanele vremii, critica literară face „gură” în felul ei, optează pentru „modernitate”, „postmodernism”, dar eternul, adică „sacru”, rămâne... Acesta este adevărul, infatigabil!

- Care sunt proiectele dv?

- Să-mi strâng la un loc ce-am scris. Să public ce n-am publicat, deși sunt lucrări elaborate în mare parte deja. Să tipăresc cartea: *Ioan Alexandru – monografie critică*, teza mea de doctorat (pe care trebuie, cum ziceam mai sus, o susțin curând!). Să fiu pregătit, cum se cuvine - în orice clipă - pentru trecerea la cele veșnice.

Târnăveni, 27 august 2010

RAZVAN DUCAN

Foto: Teodor Moraru, „Floarea soarelui”

Biblioteca Babel

DORINA BRÂNDUȘA LANDEN

(Suedia)

Născută în 9 iunie 1958, la Șoimuș, jud. Hunedoara. Din 1994 locuiește în Suedia. Până în 1989 a publicat în mai toate revistele literare din România (Luceafărul, Transilvania, Tribuna, Vatra, România literară ș.a.). A debutat editorial în volumul colectiv de reportaje "Călătorie spre izvoare" (Ed. Eminescu, 1986). A obținut câteva premii la concursuri naționale de poezie și proză, între care Marele Premiu al Festivalului "Lucian Blaga".

După o perioadă lungă de tăcere, întreruptă doar de câteva apariții în Ardealul literar, a debutat editorial cu un volum propriu de poezie "Vânzătorul de imagini" (Ed. Călăuza, 2010). Poemele din Vatra vece fac parte din volumul de poezie care va apare anul viitor și care se va numi (probabil) "La nord de sufletul meu".

LUMEA FĂRĂ CUVINTE

Vorbesc despre distanța care ne separă
înainte de a ne ucide unul pe altul
în lumea-n care nu mai sunt cuvinte
prizonieri în cuștile vieților noastre
despuiați de amintiri
deposedați de sentimente -
ridurile lor brăzdează lacrima mea -
foarte singuri rătăciți
în obisnuința preocupărilor minore
își câștigă existența
își găsesc o existență -
cutremurător de obositoare
neînsemnată -
cioplindu-și inima dinăuntru spre în afară

unii rezistă nu toți
în ora infirmă
ceilalți încearcă să vorbească
ar avea ceva de spus
dacă n-ar fi muți
dacă zeii nu le-ar fi tăiat limba

prietenii care mi-au rămas credincioși
până la moarte
nu mai sângerează
ca Lazăr ar putea învia
doar să găsim ceva necesar
care să ofere o alternativă
la uciderea noastră zilnică

doar noaptea îmi rămâne mie
mai tândră decât lumina lunii polare
- îmi cer scuze- eu m-am retras
cu neliniștea sufletului meu
răstignit în cuie de aur
martor tacit la sinuciderea balenelor
albe.

OMUL CU CARE VORBESC ACEEAȘI LIMBĂ

Singur și liber
omul cu care vorbesc aceeași limbă
pe care nu îl cunosc
se asediază pe sine se lasă ucis de
cuvinte
stă ars de soare în fața umbrei sale
ciopârțind idoli implorându-i:
lăsați-mă singur sau împuscați-mă!

exilat în pustiul mulțimii
cu trupul ca o biserică goală
pe inima lui calcă cohorte neștiutoare
îi tatuează pe epidermă cămașă de
lacrimi
tinerețea trecută trădarea revolta
durerea
mălinii scuturându-și floarea
spadă de aur împlântată în ochiul roșu
în ochiul verde pe partea somnului
în candela ce arde
întunericul nu-l sperie
îl absoarbe moleculă cu moleculă
moartea îl cere ea crește și se umflă
ca marginile unei răni proaspete
între carne și piele

singur și drept
omul cu care vorbesc aceeași limbă
își retează mâna scufundând-o în
pământul
care nu este pământul nașterii sale
omul pe care nu-l cunosc
își sprijină sufletul de sufletul meu
cum a pătruns sângele lui în arterele
mele
sau el este umbra sângelui meu?

LASĂ-MĂ

Lasă-mă să-ți cuprind inima
cu degetele trupului meu prea lucid
și el tot însingurat îndurerat
lasă-mă să-ți sorb lacrima
cu tremurul sufletului meu poros
curat ca zăpada sau ca razele X
sau vom trăi inutil

seara aceasta nu este cea din urmă
în care nu știi cărui destin
îi mai desenezi o umbră
noaptea aceasta nu este fără de zori
nu stă ascunsă până la ultima limită
ziua ce vine e o mare de chiciură
sau o ninsoare de flori

noaptea aceasta nu este definitivă
fiecare geană de lumină
își moaie aripa-n însetarea mea

rana ca apa se închide
când piatra se scufundă
tu vino cu mine
în lumea mea polară
să-ți dăruiesc o mie de sori

eu sunt siderurgia răbdării
într-o noapte mai greu de parcurs
deschisă la toate-ntrebările
căutând mereu un răspuns

tu vino cu mine
și durerea ta dă-mi-o tot mie.

TRECEREA ÎN ANOTIMPUL RECE

Niciun cuvânt nu pâlpâie pe buzele
noastre
nicio rămășiță de vis pe frunțile vii
prea singuri pentru a observa că
plângem
tăcuți trecem din toamnă în iarnă
migrațiuni de orbi cu sandale de fier
ne lăsăm devorați de marele fluviu
al celor ce-și construiesc palate de
pulbere

străbunii s-au culcat ca zăpezile
sângele nostru s-a subțiat într-al lor
dacă am ține ochii deschiși
ar veni păsările iernii cu pliscul
mai ascuțit decât un hohot de râs
să ne ciugulească sentimentele
firimitură cu firimitură

străini cu chipul absent
într-o lume violent viscolită
de un alb mai orbitor decât soarele
tresărim la iluzia frunzișului intact al
pădurilor
prin care doar urletul lupilor tineri
precum o coloană de dragoste pură
mai cere o posibilă vară.

DOCUMENTELE CONTINUITĂȚII

Patima invidiei

Pericopa evanghelică a zilei de astăzi prezintă un fragment din „predica de pe munte” a Domnului nostru Iisus Hristos, în care se insistă asupra a trei fapte bune: iertarea, milostenia și postul. Astăzi doresc să vorbesc despre iertare. Iertarea față de aproapele, fie chiar vrăjmaș, este unul din aspectele cele mai delicate ale învățăturii creștine și merită să reflectăm asupra ei, deși mulțimea predicilor, a articolelor, a cărților care s-au scris, ar trebui deja să facă de prisos, orice adăugire ulterioară.

“Iubiți pe vrăjmașii voștri, binecuvântați pe cei ce vă blestemă, faceți bine celor ce vă urăsc și rugați-vă pentru cei ce vă asupresc și vă prigonesc.” (Matei 5:44) Afirmatia “neobișnuită” a lui Iisus a fost “neobișnuită” pentru contemporanii Lui și rămâne “neobișnuită” pentru societatea în care trăim. De ce să-mi iubesc vrăjmașii? Ce înseamnă asta? Și cum s-o fac? Și ce se întâmplă dacă n-aș face-o? Iată numai câteva întrebări care așteaptă răspunsuri.

În lumea noastră există foarte multă ură și oamenii nu se pot ierta unii pe alții. Astfel, copiii nu pot ierta părinții, părinții nu pot ierta copiii, soții nu se pot ierta unul pe altul, frații rămân cu supărări între ei zeci de ani. Adesea mai aproape de casă sunt rude răutăcioase sau antipatice și foști prieteni apropiați care ți-au devenit dușmani. Când veți începe să citiți aceste rânduri, poate veți simți că nu puteți ierta ce i s-a făcut fiului sau fiicei dumneavoastră. Poate veți gândi că este imposibil să-ți ierți soțul care te-a înșelat sau soția. Șirul acesta de exemple poate fi prelungit la nesfârșit. Toți avem o poveste de spus în privința aceasta. Are și Părintele Cleopa, Dumnezeu să-l odihnească, o întâmplare numai potrivită la subiectul acesta.

“A venit odată la sfinția sa o femeie ca să-i ceară sfat despre bărbatul ei. Părinte, îi spuse ea, bărbatul meu, de când m-am căsătorit cu el, nu merge la biserică, nu se roagă, nu postește, înjură, este bețiv și foarte agresiv la beție. Nu știu cum să fac să-l aduc pe calea cea bună. Du-te și roagă-te la Dumnezeu, că mă voi ruga și eu pentru el, i-a spus părintele. Nu după multă vreme, a venit biata femeie din nou și i-a zis părintelui: Părinte a venit o boală peste bărbatul meu și a paralizat, zace acum în pat și a devenit cel mai virtuos om: citește toata ziua din Biblie, vorbește blând și se roagă. Să faci bine să te rogi pentru dânsul, să se facă sănătos. Și părintele s-a rugat, iar Dumnezeu l-a însănătoșit. Și iarăși a venit biata femeie și i-a spus părintelui, că pe bărbatul ei Dumnezeu l-a făcut bine, apoi acesta a sărit din pat, a pus cărțile de rugăciune jos, s-a dus la crăsmă, a venit beat și a snopit-o în bătaie. "Ce să fac? Cum să-l mântuiesc?" a întrebat femeia. Părintele Cleopa

i-a zis: Mântuiește-te tu singură. Pe acest om „lasă-l în plata lui Dumnezeu”. Vorba aceasta am auzit-o cu toții. Dă-i pace, nu te deranja, nu-ți bate capul, lasă-l în plata Domnului”.

Unul din subiectele despre care se predică mai puțin în biserici este invidia. De ce oare? Probabil pentru că invidia nu e un păcat vizibil. Îl băgăm în seamă mai puțin. Se naște în inima noastră, acțiunea e interioară, însă consecințele sunt exterioare și de cele mai multe ori sunt dezastruoase. Chiar dacă noi, oamenii, nu vorbim despre invidie, tolerând-o adeseori, considerând-o slăbiciune, Sfânta Scriptură o condamnă. **“Unde este pizmă și zavistie, acolo este neorânduiala și orice lucru rău** (Iacov 3, 16).

De multe ori ne întrebăm: de ce m-o fi urând acest om, că nu i-am făcut niciun rău. Nu m-am ocupat de el și

n-a intrat în raza preocupărilor mele niciodată. Și mereu zice că ceva de mine. Mă vorbește de rău pe la colțuri, răspândește neadevăruri, mă înțeapă, scrie în ziar împotriva mea, ce-o fi având? Aici e vorba despre invidie. Dar nu de “invidia colegială”, care ne face să încercăm a obține prin propriile forțe, ceea ce au obținut alții. Ci de invidia distructivă, care te macină, care te roade ca un vierme, și care practic ți-l face pe aproapele dușman, fără ca el să-ți fi fost dușman. Și începi să-l urăști. Hai să ne-aducem aminte că prima crimă din lume s-a datorat invidiei. Cain a omorât pe Abel din pricina invidiei. Apoi, Iosif a fost vândut de frații lui, datorită invidiei. Fiul cel mare din pilda fiului risipitor a fost cuprins de invidie, când fratele lui s-a întors acasă. Irod a ucis pe toți pruncii de la doi ani mai jos din Betleem, tot din pricina invidiei. Adevărul e că atunci când invidia intră pe ușa din față, dragostea iese pe ușa din spate.

Foto: Teodor Moraru, „Ulița satului”

Hai să luăm și un exemplu din literatura noastră populară. Cunoașteți balada **Miorița**, în care cei doi ciobani, "se sfătuiră,/Pe l-apus de soare./ Ca să mi-l omoare,/Pe cel Moldovan". Dar de ce să-l omoare? Ce aveau cu el? Nimic altceva decât că acela: avea « oi mai multe,/Măndre și cornute,/Și cai învățați,/Și câini mai bărbați ». Asta era toată vina lui. Era puțin mai bogat, pesemne că era și mai chibzuit și mai harnic, mai deștept, mai inteligent.

Aș vrea deci printr-o legătură cu evanghelia de astăzi care ne recomandă să ne iubim vrăjmașii, să nu ne mulțumim cu sentimentul reciprocității, adică să fac bine celui ce mi-a făcut mie bine. Care este foarte frumos. E normal să fie așa. Dar evanghelia spune, nu te mulțumi cu reciprocitatea, ci să-i faci bine și celui ce ți-a făcut rău. Să-l vorbești de bine și pe cel ce te-a clevetit. Adică nu se mulțumește evanghelia cu simpla reciprocitate. Ea cere un plus de generozitate din partea ta. De ce? Pentru ca să compenseze partea care lipsește, că de prea multe ori din lume, lipsește partea cea bună. Și acest minus înregistrat de lipsa părții bune, trebuie compensat prin generozitate. Ne spune Mântuitorul Hristos să iubim pe vrăjmașii noștri. E foarte greu să-ți imaginezi măcar că poți să-l ierți pe vrăjmașul care te-a urât, care ți-a făcut rău. Ni se pare un lucru imposibil.

Dar iată totuși că, Mântuitorul Hristos ne dă niște trepte. (Matei 18,15-17). Spune așa: dacă te supără fratele tău, ți l-ai făcut dușman și te supără în fel și chip, prima treaptă, să ai o conversație între el și tine, între patru ochi. Și să-l întrebi așa prietenește: omul lui Dumnezeu, ce ai cu mine? Că nu ți-am făcut niciun rău. Sau dacă ți-am făcut vreun rău, nu mi-am dat seama și te rog să mă ierți. Sau dacă mi-am dat seama, acum sunt deplin conștient că ți-am greșit și te rog să mă ierți. Și dacă n-am făcut niciun rău, aș vrea să știu și eu ce ai cu mine? S-ar putea să mă lași în pace? Ca să rămânem în bune raporturi. Dar el om rău fiind, o ține mai departe pe a lui. A doua treaptă, mai cheamă doi sau trei dintre cunoscuții voștri. Și spune-le și lor, uite omul acesta nu știu ce are cu mine, că tot îmi face necazuri. Eu nu i-am făcut niciun rău. Și cei doi sau trei, vor da dreptate uneia dintre părți, fiindcă se spune în Scriptură că unde sunt doi sau trei, nu se poate să nu iasă adevărul (II Corinteni 13, 1). Minciuna poate să meargă în doi, poate să meargă în trei, dar nu poate să mergă în patru. Și dacă nici acum nu se astâmpără, atuncia, spune scriptura, spune-l Bisericii, care este a treia treaptă. Adică spune-l soborului, comunității. Și zi uite așa: Am încercat între patru ochi, n-a mers. Am încercat cu câțiva de față, n-a mers. Și acum iată ce se întâmplă, ce-mi face omul acesta, judecați și dumneavoastră. Și atunci soborul sau Biserica, adunarea, va spune: lasă omul în pace. Dar el nu ascultă nici de Biserică și atunci, spune Mântuitorul Hristos: Dacă nu ascultă nici de Biserică, atunci: „să-ți fie ție ca un păgân și vameș”.(v.17) Păgânii și vameșii erau

oamenii considerați păcătoși cu care cei normali nu voiau să aibă de-a face. Nu ședeau la masă cu ei, nu vorbeau cu ei, nu intrau în nici un fel de cârdășie cu ei. Pur și simplu nu existau. Cu alte cuvinte, să-ți fie indiferenți. Dar nu spune ca tu să-l urăști pentru că el continuă să te urască. În niciun caz. Nu spune nici să-l ierți, că poate-i prea greu pentru tine. Nu spune nici să-l iubești, e prea greu, se pare imposibil. Idealul acesta ar fi, dar dacă nu ești în stare să-l ierți, și nu ești în stare să-l iubești, atunci măcar să-ți

rămână indiferent. Ca și cum n-ar exista. Și tu îți vezi de treburile tale mai departe, dar fără să-l ai pe el povară pe suflet. Lasă-l în plata Domnului, vorba părintelui Cleopa. Iată deci că Sfânta Scriptură ne dă un remediu intermediar, care să fie la îndemâna oricui.

"Necazurile întăresc răbdarea omului înțelept", "Dumnezeu nu îți dă mai mult decât poți duce", "Ce nu te omoară te întărește" etc., sunt

vorbe pe care le auzim de fiecare dată când trăim o decepție, care, uneori ne ajută să mergem mai departe și să trecem peste necaz.

"Se povestește că un creștin avea un vecin rău, care-i tot făcea mai în fiecare zi un necaz. La început răbda cu greu necazurile, dar din ce în ce se întărea și cu cât vecinul lipsit de minte îi făcea mai multe necazuri, cu atât el se întărea în mai multă răbdare. După o viață trăită creștinește și plină de înțelepciune, creștinul muri și în urma lui lăsă un testament, în care îndatora pe moștenitorii săi să dea vecinului său o sumă de bani drept mulțumire că necazurile pe care i le-a făcut, i-au folosit foarte mult la îmbogățirea răbdării." Ținând cont că poveștile nu trebuie niciodată să lase ascultătorii triști, se spune că vecinul cel rău, aflând cele scrise în testament, avu o zguduire puternică în sufletul său și din aceea zi, a devenit un om nou, urmând în înțelepciune pe credinciosul și bunul său vecin, care plecase în lumea veșniciei.

Altă istorioară: **"Se spune că într-un oraș din Grecia Antică erau organizate întreceri sportive în fiecare an. Câștigătorului cursei i se făcea o statuie în centrul orașului. În acel oraș, erau doi sportivi rivali și toată lumea știa înaintea competiției că lupta decisivă se va da între acești doi. Așa s-a și întâmplat. Cei doi au terminat pe primele două locuri, iar celui ce a cucerit primul loc i s-a ridicat o statuie în centrul orașului. Cel care a ocupat locul doi a fost însă invidios pe celălalt și pentru a se răzbuna, se ducea în fiecare noapte la statuie și cioplea câte puțin din piatra acesteia. A continuat așa nopți la rând și pe zi ce trecea invidia lui creștea tot mai mult. Într-o noapte, când a lovit din nou în statuie, statuia a căzut pe el și l-a omorât. Omul acesta a fost distrus de propria lui invidie. Mai degrabă sau mai târziu, cel ce are invidie în inimă va fi distrus de aceasta."**

Protopop pr. GH. ȘINCAN

Foto: Teodor Moraru, „Biserica din sat”

O VARIANTĂ AROMÂNEASCĂ A „MIORIȚEI”(VI)

Ce poate uni, pe deasupra și pe dedesubt de suflete, pe deasupra și pe dedesubt de istorie - cele două ramuri ale valahilor/românilor - pe cei „traianici” și pe cei „aurelianici” (cum îi numește Dimitrie Bolintineanu - aromânul/român, pe românii de la Nordul Istrului, respectiv pe cei de la Sudul Istrului Sacru)? Noi credem că (pe lângă Duhul eminescian - Eminescu însuși având, se pare, ascendență aromână!) tracismul autosacrificial al *Mioriței*!

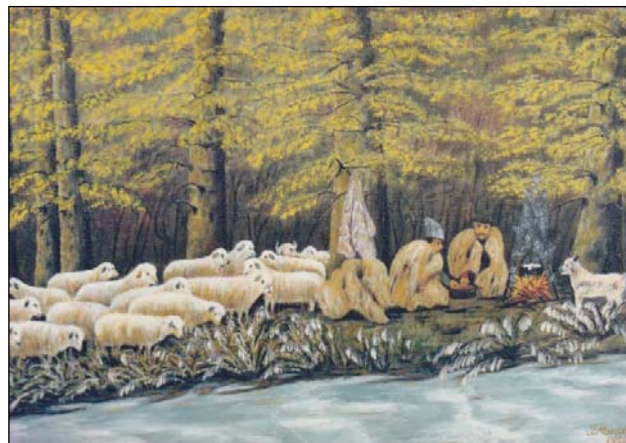
Iată varianta *Mioriței*, pe care ne-o oferă prof. Hristu CÂNDROVEANU (titanescul lider spiritual al aromânilor din România!), în cartea sa *Aromânii, ieri și azi* (Scrisul Românesc, Craiova, 1995, cap. *Folclorul*, p. 9):

„În l'ioară vrută, /În l'ioară arudă, /Pri cale mutrești /Și iarba nu paști. / - Avdă tini, picurare, /Mi bag ș-mi scol, /Mi şuț di-ună parte, /Somnul lai nu mi-acafă, /Că n'auv ună videare, /Că va s-mori tu prânzul mare /Ș-că, la ascăpitare, /Va s-hii tră vătămăre. // -Că s-mor, că s-nu mor, /Ascultă-ți un singur dor: / Mine nu voi îngropare /La murmină l' di tu hoară. / S-mi scuteț tu Valea Mare, / S-iasă cupia di n' l'ioare, / Dimineața la pășteare. / Ș-tine, n' l'ioară, / Ți te-am tu vreau, / Plândzi-mi, plândzi-mi, /Di-adun cu soarle ș-cu luna”.

Încercăm o transpunere, cât mai fidelă, din dialectul aromânesc, în dialectul daco-românesc (deci, nu vom ține cont de prozodie, de măsură ori de rimă - ci, în primul rând, de semantica textului aromânesc):

„-Iubită mioară, /Draga mea mioară, /Pe cale privești /Și iarba nu paști? / - Ascultă, păstorule, / Mă așez și mă scol, / Mă întorc pe-o parte, / Mă întorc pe cealaltă parte, /Întunecosul somn nu mă prinde, / Căci am avut o arătare: / (Se făcea) C-ai să mori la prânzul mare /Și că, la apus de soare, / Ai să fii ucis... / - De-oi muri, de n-oi muri, /Luați aminte la singura-mi dorință: / Să nu mă-ngropați / În mormintele cimitirului din sat, / Ci să mă scoateți în Valea Mare, / Să iasă turma de mioare, / Dimineața, ca să pască! / Iar tu, mioară, / Dac-ai să vrei, / Plânge-mă, plânge-mă, mioara mea, / De să vină-n sfat și adunare / Chiar Soarele și cu Luna!”

A se observa că, chiar dacă nu este atât de bogată imagistic, precum varianta Alecsandri, din Nordul Istrului - această variantă pare a fi, sau chiar este, varianta de bază, cea primitivă, în sensul bun, originar al cuvântului (fără niciun fel de „floricele” pașoptiste...): NU

LIPSEȘTE NIMIC DIN CEEA CE CONSTITUIE RITUALUL SACRIFICIULUI ZALMOXIAN!

1-Există indicația sacrificiului spre ÎNVIERE (sacrificiul se face „la apus de soare”, pentru ca sacrificatul să urmeze destinul înviator/etern re-născător întru Lumină, al Soarelui);

2-există atitudinea de liniște desăvârșit-vizionară, profund spiritualizată/religioasă, a sacrificatului;

3-există indicația dobândirii, de către sacrificat/solul spre Zalmoxis, a unui „trup de glorie”, corporalitate cosmic-luminoasă, sacră...Fratele Sfânt al „celor doi ochi ai lui Zalmoxis” - Soarele și Luna...Desprins total de „hoară”-sat-comunitate socială - și intrat în comuniunea de Duh cu cosmosul/Creația Divină! Într-o DIMINEAȚĂ VEȘNICĂ!!! (Paradisul se și numește, în creștinism: „*locul cu PATRU RĂSĂRITURI*”...!!!).

...Acest popor profund religios (singurul rămas religios, dintre toate neamurile Europei, atât în veacurile dinainte de întruparea Dumnezeului-Hristos, cât și la 14 (azi, 20...) de veacuri de la Minunea /Misteriul Suprem, de pe Golgota!), desăvârșit spiritualizat - poate, deci, să-și permită atitudinea eroică deplină, aici, pe Pământul-Valea Plângerii - precum spunea, într-un manuscris aflat la British Museum /Londra, Benjamin de Tudela, pe la 1170, după ce peregrinase prin ținuturile de la sud de Dunăre: „De acolo începe Valahia, ai cărei locuitori trăiesc prin munți. Este nația cunoscută sub numele de valahi, care sunt ușori ca cerbii. Nimeni nu se poate război cu ei, niciun rege nu poate domni asupra lor” - pentru că, ei înșiși, TOȚI, erau Regi, erau „stăpâni ai Soarelui” BASARABI - și Îngeri-MUȘAȚI!”

FRUMOȘII” DIN LUMINA

LUI DUMNEZEU!!!

Comentariul și transpunerea în dialect daco-românesc a *Mioriței*:

Prof. dr. ADRIAN BOTEZ

Foto: Teodor Moraru, „Turmă de oi”, „Oile de lângă casă”

POETICA IMAGINII ÎN CEREMONIALUL DE TRECERE

(V)

b. NUNTA

Ceremonialul nupțial înfățișează, aproape în toate momentele desfășurării o simbolistică a legăturilor prin roadele pământului: grâul, sarea, cânepa, inul.

Astfel, când are loc „încredințarea” („așezarea”, „legătura” sau „logodna”), în Bucovina, cel mai bătrân dintre cei mai „cu vază” dintre oaspeți ascunde inelele tinerilor într-un blid cu grâu, „și anume al feciorului într-o margine de blid, iară pe al fetei în cealaltă margine”. Pune apoi blidul în fața tinerilor, „astfel ca inelul feciorului să vie în dreptul fetei, iar cel al fetei în dreptul feciorului” [1], pentru a se realiza schimbul, încredințându-se unul altuia.

La poarta miresei, soacra cea mică aduce o cofă cu grâu și cu un colac mare, pe gura cofei, o pune în mijlocul porții, iar nașul cel mare, cu un vornicel, trebuie să ia colacul de pe cofă, fără a coborî de pe cal. După ce îl iau, îl țin în sus, unul de-o parte, celălalt de cealaltă parte, pentru ca mirele să treacă pe sub colac. După ce a trecut mirele, rup colacul în două și-l azvârle în cele patru părți ale pământului. Socrul cel mare aduce, apoi, un alt colac pe care i-l dă nașului care, ținându-l în sus, între mire și mireasă, zice: „Uită-te, / Că-ți răsare / Sfântul soare!”. Atât mirele, cât și mireasa trebuie să se uite prin „borta” colacului, în cele patru părți ale lumii [2].

În timpul „îmbrobodirii”, mireasa ține pe brațe „o pereche” de colaci de la masa mare și „o bucată de sare”, pentru belșugul și rodul casei. [3]

La un an de la căsătorie, peste tot în Bucovina, este obiceiul ca tânăra familie să ducă nașilor „două perechi de colaci”, „ca semn de recunoștință și mulțumită că i-au cununat” [4].

La huțulii din Bucovina, când are loc pețitul (stărosti), tinerii se prind de mâini în fața mesei, fiind binecuvântați de părinți și de toți cei de față. Starostele le „taie” mâinile cu o felie de pâine, zicând: „Să vă blagoslovească Domnul, Soarele cel drept, în toată viața, să fiți roditori, ca mama pământului. Să vă dea Dumnezeu toate cele bune și spor din rouă, din apă, din pășune, din pădure, de pe ogor.” În ograda miresei, când lumea se prinde în hora numită „pyutorak”, mirele se rotește de trei ori după soare, privindu-l printr-un colac. La întoarcere, în calea mirilor iese mama feciorului de însurat și le aruncă un pumn de grâu în sân, zicând: „Să fiți cu îndemn la lucru, ca albina, / Îmbrăcați ca iarna, / Frumoși ca primăvara, / Înfocați ca vara, / Plini de roade ca toamna” [5].

c. ÎNMORMÂNTAREA

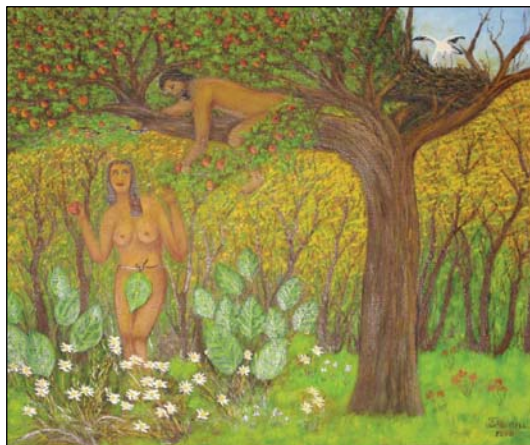
Ca și „apa tulbure”, pământul care apare în vis prevestește moartea; moare cineva apropiat dacă, în vis,

se rupe și se dărâmă o bucată de pământ, iar de se visează că scoate cineva stâlpii de la poartă, e semn că stăpânul casei va muri. [6]

În Moldova, când se termină o lumânare de ceară, capetele se lipesc de pământ, pentru sufletele celor adormiți „fără lumină” [7].

Dacă omul bolnav se chinuiește și nu poate muri, atunci „se așează pe pământ”, cu fața spre răsărit (în Transilvania, Moldova și Țara Românească) [8] sau „se pune un jug sau o bucată de jug sub cap, sub perna pe care zace” (Bucovina) [9].

După ce și-a dat duhul, se deschid ușile și ferestrele odăii, „ca să aibă pe unde ieși moartea cu sufletul” [10].

Potrivit unei legende bogomilice, pământul s-a făcut din „turtița” pe care Dumnezeu a frământat-o din „apa începutului” și din nisipul pe care Dracul l-a adus din străfundurile mării [11]. Așa, când moare un om, Dracul se apropie de el pentru a-i lua trupul, fiindcă se ține de pământ și pământul e al său, deoarece el a fost acela care l-a scos din fundul apei. Așa se explică grija românilor de a curăța și unghiile mortului și

de a le tăia, pentru a nu rămâne niciun fir de pământ pe trupul lui [12].

În Basarabia, perna mortului se umple cu țărână de la mormânt pentru a se păstra legăturile cu lumea aceasta [13]. În Transilvania, a doua zi după înmormântare, se stropește cu apă mormântul, se tămâiază și se aprinde „toiagul” (lumânarea în spirală făcută pe măsura mortului) „pentru a îmblânzi cățelul pământului, ca să nu latre pe noul oaspe venit între celelalte morminte”, amintind, astfel de Cerber, vestitul câine cu trei capete, păzitorul infernului [14].

Când se dă ceva de pomană, „de sufletul celui mort”, se bate cu piciorul în pământ, pentru ca pământul să fie martor la pomana făcută [15].

A treia zi după înmormântare, se pune o tavă cu făină în locul unde a murit omul, deoarece se spune că sufletul se coboară din cer și cercetează casa în care a locuit, lăsându-și urmele pe făină, dacă are nevoie de ceva [16].

Românii din comuna Fundu Moldovei, județul Suceava, cred că sufletul mortului, părăsind pământul, trebuie să treacă printr-un foc, pentru a ajunge la un loc răcoros unde așteaptă „judecata cea mai de pe urmă” [17].

3. FOCUL

Element dual al naturii, care-și revarsă flăcările sau inspiră teama, focul a fost divinizat sub două aspecte, focul ceresc, reprezentat de soare, și focul terestru, din vatra casei. Cultul focului este o caracteristică a religiilor indo-europene; numele zeului vedic Agni se regăsește în latinescul *ignis*, în lituanianul *ugnis*, dar și în paleoslavul *ogni* [18].

Foto: Teodor Moraru, „Adam și Eva”

Cultul vedic al focului se efectua în „casa sacrificatului” sau pe teren acoperit cu iarbă, pe care se făceau trei focuri. Agnihotra, „ofrandă pentru foc”, avea loc în zori și în amurg și consta într-o ofrandă de lapte, dată lui Agni.[19]

La romani, zeița Vesta nu era reprezentată prin imagini, singura figurare era focul. „Vesta” derivă de la rădăcina indo-europeană care semnifică „a arde”: „flacăra perpetuă a lui ignis Vestae constituie căminul Romei” [20]. Există, la romani, o adevărată „doctrină a fulgerelor”; într-un catalog era reprezentată semnificația tunetelor pentru fiecare zi a anului, iar semnificația unui fulger era dată de partea cerului, divizat în 16 părți, din care se pornea sau sosea [21].

La slavi, focul ceresc, dar și cel casnic, era fiul lui Svarog care este Tatăl Soarelui, al lui Dajbog, templele slavilor aveau o deschidere pe unde se putea observa răsăritul soarelui [22].

a. NAȘTEREA

La români, momentele esențiale ale vieții – nașterea, nunta și petrecerea din această lume – sunt vegheate de divinitățile domestice, reprezentate de focul vetrei care interzice sau dezleagă.

Astfel, femeia care trebuie să nască nu are voie să calce pe foc, deoarece copilul care se va naște va avea un fel de „foc”, numit „foc viu” [23].

După „scăldarea” copilului, pentru a-l feri de deochi, moașele din Bucovina fac un „cănaș” de lână roșie și-l bat cu un cui deasupra ușii, având putere „de a apăra orice deochituri și fărâncături”. În Moldova, „strămătura roșie” este împântărită deasupra ușii cu un ac, iar în Macedonia, se pune, tot deasupra ușii, un fir răsucit de ață albă și roșie, „pentru a nu se umple copilul de vreo boală de la cei care intră în casă” [24].

În Transilvania, mama sau tata se taie la degetul mic de la mâna stângă și lasă să cadă trei picături de sânge sub leagănul copilului, zicând: „ia și ne apără pe noi pe toți de foc și de apă, de fier și de piatră, de boală și nepricepere (bolânzie)[25].

Cele mai multe moașe din Bucovina, după ce au scăldat copilul și l-au înfășat, îl pun pe *vatră* [26].

Când prinde a se îngâna ziua cu noaptea, în Bucovina, moașele aprind o lumânare, o pun pe masă ca să ardă toată noaptea deoarece „venind ursitorile și neaflând lumină în casă (...) se mânia și-i ursesc o soartă rea” [27].

Bucovinencele au foarte mare grijă să păstreze lumânările de la botez pentru că nu e bine să le dea cuiva, „ci să ardă numai în casa unde se află copilul de curând botezat” [28].

Pentru ca femeia să iasă din starea de „necurăție”, după ce e spălată, moașa ia așternutul în care a născut, îl scoate din casă și-i dă foc [29].

Dacă nou-născutul suferă de plânsoare, femeia pândește, seara, o casă cu copii mici și, cum zărește lumină la casa aceea, ia copilul în brațe, pâine și sare și se duce, pe furiș, la fereastră, aruncând spre „lumină” pâinea și sarea, zice: „Bună vremea, focușor / Arzător / Și-ncălzitor! / Am venit să-mi încălzesc / Mănuțele / Și picioruțele / Copilului meu. / Să iau cina / Și hodina / De la casa / De la masa / Lui N.N. / Și de la toți căsenii / S-o dau (copilului meu)[30].

O altă credință din Bucovina spune că nu e bine să se dea „foc” din casa în care se află un copil mic, pentru că i se poate fura somnul, iar dacă se dă, totuși, cel care ia focul trebuie să arunce îndărăt, peste prag, un cărbune „pentru a înturna somnul copilului nou-născut” [31]. Tot pentru „recăștigarea odihnei” copilului nou-născut, în Transilvania, se înfundă hornul (când nu e foc) cu hainele copilului și sub pernă i se pune o piatră. [32]

Pentru a-l vindeca de „bube dulci”, mamele pun copilul pe vatră și-l ung cu puțină balegă de vacă, rostind un descântec ce se face doar miercurea și vinerea, „pe nespălate”: „S-a sculat Sfânta Miercuri / De dimineață / Și-a pus masă / De mătășă / Și pe toate bubele le chemase, / Iar pe bubele mici nu le chemase / Și ele se mânâ / Rădăcina li se usca / Și din vârful se pomila (ofilea)” [33].

Tunderea copilului trebuie să se facă „în dreptul soarelui” și „într-o zi luminoasă, într-o zi cu soare” pentru ca toată viața copilului să fie luminoasă și norocoasă. [34]

Drd. LUMINIȚA ȚARAN

(fragment din *Lucrarea de Doctorat, „Poetica imaginii în creația populară din Bucovina, coordonată de Prof. Univ. Dr. DUMITRU IRIMIA*)

[1] S. Fl. Marian, *Nunta la români*, Ed. cit., p. 131.

[2] Ibidem, p. 335.

[3] Ibidem, p. 501.

[4] Ibidem, p. 536.

[5] Nicolae Macovei, *Cavalerii Cosânzenei*, mss.

[6] Filon Lucău-Dănilă, Dumitru Rusan, Op. cit., p. 371.

[7] S. Fl. Marian, *Înmormântarea la români*, Ed. cit., p. 24.

[8] Ibidem, p. 28.

[9] Ibidem, p. 29.

[10] Ibidem, p. 32.

[11] Ibidem, p. 38.

[12] Ibidem, p. 39.

[13] Ibidem, p. 157.

[14] Ibidem, p. 161.

[15] Ibidem, p. 241.

[16] Ibidem, p. 271.

[17] Ibidem, p. 273.

[18] Ibidem, p. 191.

[19] Ibidem, pp. 216-217.

[20] Mircea Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, vol. II, Ed. cit., p. 117.

[21] Ibidem, p. 121.

[22] Mircea Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, vol. III, *De la Mahomed la epoca Reformelor*, traducere de Cezar Baltag, Editura Științifică, 1991, p. 37.

[23] S. Fl. Marian, *Nașterea la români*, Ed. cit., p. 19.

[24] Ibidem, p. 43.

[25] Ibidem, p. 48.

[26] Ibidem, p. 32.

[27] Ibidem, pp. 100-101.

[28] Ibidem, p. 121.

[29] Ibidem, p. 178.

[30] Ibidem, p. 227.

[31] Ibidem, p. 228.

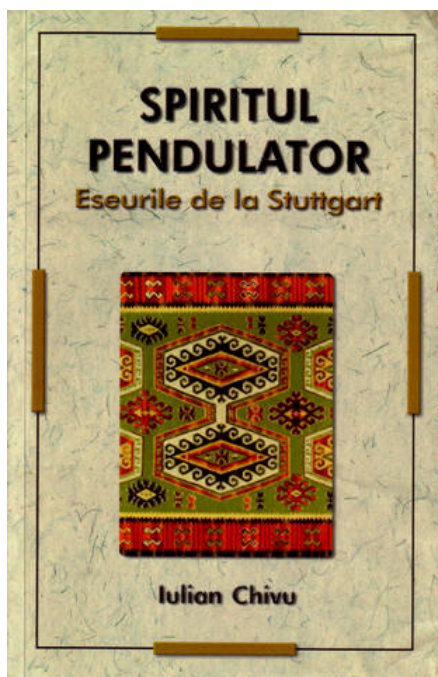
[32] Ibidem, p. 236.

[33] Ibidem, pp. 248-249.

[34] Ibidem, p. 259.

IULIAN CHIVU ȘI GRAMATICA FIRII

Iulian Chivu, cu cărțile anterioare (*Basmul cu Soarele și Luna*, antologie de epică populară fantastică și studiu introductiv pe tema timpului și a spațiului, Ed. Minerva, 1988; *Folclor în satele de pe Burdea*, culegere, Ed. Teleormanul Liber, 1994; *Cultul grâului și al pâinii la români*, monografie, Ed. Minerva, 1997; *Semioză și deictica semnului în credințele românești*, studiu de semiotică folclorică, Ed. Universal Dalsi, 2006; *Studii și articole de etnologie*, Ed. Universal Dalsi, 2007; *Homo moralis. Mari paradigme etice și etosul românesc*, Ed. Herald, 2008), trece de la folcloristică la etnologie și de aici la etnopsihologie spre a se deschide, cu ultima, *Spiritul pendulator. Eseurile de la Stuttgart* (Ed. Herald, 2010), unei sinteze de reverberație în teritoriul filosofiei. Cartea are subtitlul *Eseurile de la Stuttgart*, datorită faptului, mai întâi că toate capitolele ei au fost publicate în revista româno-germană *Agero* din Stuttgart, condusă de Lucian Hetco (care o și prefătează cu un pertinent *Cuvânt înainte*) și, mai apoi, ca o premoniție de împlinire a destinului cărții în limba germană, de dialogare cu celelate preocupări și contribuții din domeniu, de descifrare a firii popoarelor europene. De frumusețea și tâlc al întâmplării ține faptul că de sub umbra codrilor teleormăneni s-a ivit basmul geniului românesc, *Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte*, rostitor asupra ființei, cum avea să-l audă Constantin Noica – și el născut în aceste părți (la Vitănești, în 12 iulie 1909) – și să ni-l povestească de-a măruntul cu treptele sale în urcușul cu peripeții al spiritului spre propria-i ființă, în cartea *Sentimentul românesc al ființei*, în 1978 (Ed. Eminescu); și de curând, Iulian Chivu – născut și el aici (la Drăgănești de Vede, la 3 ianuarie 1949) – care vine și ne arată că mișcarea ondulatorie a spiritului, văzută de Blaga cu ochiul țaranului din Carpați, în *Trilogia culturii* (1935-1937), este, dintr-o perspectivă istorică, pendulatorie. De la omul alunecat, “ființa nevoită”, la cel cu șansa răscumpărării, “ființa grațiată”, cu deplasarea spiritului spre spiritualitate, de la misionarii europeni, care au pus bazele etnologiei, la diferențierile și cuprinderile “cât Occident este în Orient și cât Orient este în Occident” (p.37), spiritul se află în deplasarea sa spre spiritualitate într-o continuă pendulare între lumea percepută ca gloată și lumea înlănțuită ca mulțime, între adevăruri și valori, în conflictualitățile ontice și între împăcare și hăituire cu sinele omului. Din acest unghi se văd și percep nefericirile sale. În prima parte a cărții, *Nefericirile gândului*, Iulian Chivu dezbate în paisprezece capitole tot atâtea probleme ale spiritului în diferențierile sale etnice, căutându-se mai mult identificarea nefericirilor, precarităților, cum ar fi zis Noica. Gândirea ca atare nu

poate fi decât fericită; numai gândul are nefericiri (zilele fericite sunt pagini albe în istorie, zisese Hegel) și apar în funcție de situația în care gândul se află față de codul în care se exprimă. “Cu adevărat nefericit este gândul care rămâne în urma codului” (p. 41), zice Iulian Chivu. Celor trei fericiri esențiale (de a avansa, de a se întoarce și de a se controla) le corespund tot pe atâtea nefericiri (și încă mai multe prin aplicarea de diverse clasificări), când gândul/spiritul este împiedicat să se realizeze. Urmărește simularea valo-rii și trufia etică, consensualizarea derizoriului, aproximările regente, ale comodității înlocuitoare. Cum în genere nu există valoare fără valorizare, prin judecata de valoare cu restructurările continue ale ei, evidențiază “ipocrizia tranzitivă” și nefericirea lumii contemporane, privind miturile actualizării, seducțiile diletantismului sau chiar întrevede în desăvârșire o tristețe metafizică. Alte probleme sunt aduse în lumină, ca punerea în act (se știe distincția axiologică dintre acte și obiecte cu alternabilitatea primelor față de obiect,

generând cuprinderi inadec-vate și nefericite), maieutica rigu-roasă a conceptualizării și “determi-nantele etice pe axa Hall-Kohlber-Maslow”. În partea a doua, *Verba dicendi*, ce pare miezul cărți, Iulian Chivu constrânge informația spre particularizarea demonstrației. Se apleacă asupra gânditorilor în domeniul filosofiei limbajului, de la Platon la Wittgenstein, de la Ernst Cassirer și R. Carnap la Umberto Eco și R. Iakobson – neuitând de Croce sau chiar de Hölderlin – până la Paul Ricoeur, Noam Chomski cu gramatica generativă, Nietzsche zarathustrianul și Jung cu psihanaliza analitică și tipurile psihologice, sau amețitorul șir de semioticieni și analiști ai semanticii și morfologiei limbii. Dar pentru el, lucrarea lui Wilhelm von Humboldt, *Über die Verschiedenheit des menschlichen Sprachbaues und ihren Einfluss auf die geistige Entwicklung des Menschengeschlechts* (de fapt, o introducere a amplei lucrări, *Kawi-Sprache*, scrisă între 1830-1835 și publicată, în 1836, de fratele său, Alexander; *Despre diversitatea structurală a limbilor și influența ei asupra dezvoltării spirituale a umanității*, trad. Ed. Humanitas, Buc., 2008), constituie piatra din unghi a demonstrației ce duce spre gramatica firii. Aceasta este opera fundamentală de filosofie a limbajului, ce face din lingvistică știință și o aduce în domeniul antropologiei: “Nimic în natura intimă a omului nu este atât de adânc, atât de fin sau atât de cuprinzător, încât să nu răzbată în țărâmul limbajului și să nu fie hrănit de acesta.” Potrivit tezei lui Humboldt, preluată de atâția și accentuată de Iulian Chivu, limba și spiritul popoarelor izvorăsc “din una și aceeași fântână, inaccesibilă înțelegerii noastre”, la care adaugă “dar în nicio situație, limba nu se poate defini în exteriorul spiritului, al specificităților lui” (p. 100). De unde, corelativ, specificitățile lui își au imaginea în situațiile limbii. Lumea s-a constituit și se reconstituie prin cuvânt și

limbă, iar prin limbă, spiritul se manifestă ca activitate creatoare. De la numirea originară și ontică până la uitarea heideggeriană a ființei, cu implicita nevoie de a-și căuta propria casă în limbă, în resturile și stratele arheologice ale cuvintelor – este un traseu ce vorbește despre nefericirile spiritului și destinul creator al omului. Limba și limbajul nu îndeplinesc doar simpla funcție de comunicare, ci, prin “partea netraductibilă” (Eminescu), sau partea de cer a lor (Noica, filosoful ce pare a fi aplicat lecția heideggeriană pentru rostirea românească, pornind cu descifrări platoniene, din *Cratylus*), își împlinesc, spre desăvârșire a omului, funcția ontologică. Și aceasta consistă într-o individualizare etnică – o spune accentuat Iulian Chivu. Iar accesul spre ea îl dă chiar casa în care locuiește omul. De aceea el ne poartă de la “simțul limbii” la “spiritul limbii”, a gândirii ca esențializare a semnelor, a caratelor nominalismului, punând în evidență o tablă a stratificării limbajului în corelație cu cea a societății, a limbajului și codurilor (cod psihic, cod național), individualizate și personalizate. “Etnologia lingvistică încă nu a făcut, constată el, toate conexiunile între determinanta istorică, cea geografică, cea etnogenetică și psihologia aplicată.” (p. 107). Gramaticii cuvântului îi corespunde o “gra-matică a personalității” și invers, conform determinării, paradig-meii eului îi corespund diatezele gramaticii. Constantin Noica descifra șase maladii constitutive ale spiritului, pornind de la precaritățile unuia din cei trei ter-meni ai raportului ontologic, universal – determinatii – indi-vidual; Iulian Chivu identifică “diatezele eului prin paradigma formei în curgerea dinspre su-biect, prin proces, spre obiectul procesului”, în funcție de modul implicării. De unde: *eul emergent* (diateza activă), *eul subiacent* (diaterza pasivă), *eul reflexiv* (diateza reflexivă), cu *eul obiectivat*, *eul relaționat*, *eul asumării*, *eul atribuirii*, *eul eclipsat*, *eul intens* și *eul ipotecat*. Într-un tebel “mendeleevic” disjunctiile continuă, după tip și gen, sau după Jung, cu extravertit și introvertit. Li se adaugă reflexivul dinamic, reflexivul opozabil și proiecțiile pronomiale. Această “sistematică” mai este completată, grație celor două funcții ale intelectului, monologistica și dialogistica, cu *în-de-sinea* noastră (ce pare că i-ar fi scăpat lui Noica) și cu sintaxa negației de la Nietzsche. Este o “grilă” de aplicat, a gramaticii firii. Partea a treia și ultimă a cărții, *Etnologie, Etnosofie*, însumează câteva deschideri din câmpul aplicabilității gramaticii firii, abil răsucite pe trasee gnoseologice ale valorii și ființei. Se particularizează și se generalizează. Valoarea și valorizarea au fost privite de teoreticieni în istorie, cu istorie cu tot, subiectiv și obiectiv, rareori dialectic spre particularul calitativ. Acesta ar consta în determinanta etnică a spiritului, în existența unui sentiment al valorii, propriu fiecărui popor. Și în cuvintele sale, totdeauna înscrise în deducere, “dacă există un sentiment al valorii (...) și fiindcă există un sentiment românesc al ființei (...), trebuie să admitem că există și un sentiment

românesc al valorii” (p. 167); nu numai valoarea, ci mai vădit în valorizare (după criteriul valabilității valorilor) se surprinde determinanta etnică. Iulian Chivu a adus, anterior, în dezbateri elemente teoretice de puternică rezonanță din psihologie și psihologia analitică a lui Jung. În felul acesta, capătă substanță obiectul etnologiei, mai bine zis, al etnosofiei. Simplificând, spre citare, românii ar avea “două sisteme de valori: unul al aspirațiilor, adesea prea îndepărtat, și unul al posibilităților, frecvent nesatisfăcător” (p.165). Se adaugă demonstrației citirea românească a lui Heidegger, privind spiritul locuirii; “prin experiențialul românesc, cu conotațiile specificității”, cu argumente etnice, se confirmă cuvintele filosofului că “omul este în măsura în care locuiește”. Supune dezbaterii cercetări etnologice (concentrate pe observarea de constante etnice la nivel de comunitate, individ etc.), cu deschidere în antropologie, realizate din diverse spații culturale ale lumii. După care, concretizează și cu lucrări teoretice din spațiul românesc (Ioana Andreescu, *O altă perspectivă în etnologia românească*), ori practice, ca în cazul călușului ridicat în dramaturgie, în care este uimit “încă o dată de capacitatea etniilor cu care-și produc autarhic valorile de care au nevoie, după o axiologie capabilă să surprindă și cele mai sceptice spirite” (p.193). Și, înainte de a lua “foaia de temperatură” a unor presiuni contemporane asupra familiei românești tradiționale, aduce sub lupă câteva cuvinte spre a le urmări *etnologia expri-mării sentimentelor*. Cartea *Spiritul pendulator* este o probă a științei etnosofiei ce se constituie într-o zonă a interdisciplinarității. Strân-gând analitic informații și teorii filosofice dispersate asupra spiritului și cuvântului și așezându-le sintetic sub un numitor comun, al etnicității, Iulian Chivu reușește să le constrângă spre o etnolingvistică, cu corolarul, gramatica firii. Imensa informație urmează traseele energetice ale demonstrației și, fapt îmbucurător pentru spiritul creator, degajă subsolul paginii. Scrisă cu rigoare, cartea poartă și

o dimensiune polemică, atât prin profunzime, cât și ca sens și semnificație, față de generația spontană de teorii și practici perfide ce pun gândul în situații nefericite și spiritul să se răsucescă viclean spre realizarea de sine. Mai mult, nici nu se putea să nu apară o carte despre etnicitatea ființei din aceleași locuri din care s-a născut basmul *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*, ce a dat temei și substanță cu aproape un veac și jumătate în urmă sfintei obsesii a lui Eminescu privind geniul poporului român ca simbolic întruchipat de “omul pururea tânăr”, al acestui basm. “Rimările” vin tocmai pentru a nu opri ceasul spre a scăpa de teroarea timpului.

DUMITRU VELEA

Notă: La data de 9 august, cartea *Spiritul pendulator. Eșeurile de la Stuttgart* se afla pe locul 8 în Top 20 la Librăria Mihai Eminescu din București, un top al celor mai solicitate cărți.

Foto: Teodor Moraru, “Vine barza”

I.C. Chițimia

Studii și articole de folclor și folcloristică

Centrul Cultural *Nichita Stănescu* din Drobeta Turnu Severin, într-o ediție îngrijită de Iordan Datcu și Isidor Chicet, a tipărit recent un volum de *Studii și articole de folclor și folcloristică* cu 37 de lucrări ale lui I.C. Chițimia, risipite prin diferite publicații ale vremii. Volumul, cu 335 de pagini, se deschide cu o prefață, *I.C. Chițimia – Omul și opera sa*, semnată de Iordan Datcu, și se încheie cu o *Bibliografie* a operei sale, alcătuită de Mihai Mitu, pentru anii 1936-1983, și de Iordan Datcu, pentru anii 1984-2008. De asemenea, nu lipsește o utilă *Bibliografie critică*. Desigur că volumul pune în lumină preocupările folcloristice ale profesorului universitar și ale cercetătorului științific de la Institutul de Istorie și Teorie Literară *G. Călinescu* al Academiei Române, Ion Constantin Chițimia, preocupări diverse, de la *Folclorul regional în contextul folclorului național și universal*, la articole și studii dedicate profesorului său Nicolae Cartoian ori lui Ovid Densusianu, lui Gh. Vrabie, lui Dan Simonescu, Constantin Negreanu, Gh. N. Dumitrescu-Bistrița și alții. Însă nu întâmplător volumul se deschide cu un cuvânt înainte al cunoscutului istoric, al etnologiei românești Iordan Datcu, pentru că viața lui I.C. Chițimia a trecut cu o discreție deosebită, ascunzând evenimente și date despre care până și folcloriștii știau prea puține lucruri. Născut la 22 mai 1908, în Mehedinți (satul Albulești), spune Iordan Datcu, Ion C. Chițimia studiază la Turnu Severin (la cunoscutul Liceu *Traian*), după care merge la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității București (1930-1934), unde are șansa să îi aibă ca profesori pe Ov. Densusianu, P.P. Panaitescu, D. Caracostrea, D. Gusti și alții. După absolvire, este trimis de Nicolae Cartoian cu o bursă de specializare (1934-1938) la Varșovia, prilej care, valorificat cum se cuvine, îi va influența cariera universitară și preocupările științifice ulterioare. Numai că timp de șase ani va trece prin probele de foc ale războiului și se întoarce de pe front la 20 octombrie 1944, ca invalid, însă va reveni ca asistent la *Catedra de literatură română veche* a Universității din București. Din 1950, după ce la invitația lui Emil Petrovici ține în 1948-1949 un curs despre cultura poloneză, se va

statornici la *Catedra de slavistică*, dar păstrează în continuare legătura cu catedra de la care venea. Doctor în filologie din 1947, cu o teză consacrată lui Grigore Ureche, va accede din 1949 în Institutul de Istorie Literară și Folclor al Academiei Române, unde urcă toate treptele, de la colaborator extern până la cea de director adjunct, și este secretarul științific al revistei *Studii și cercetări de istorie literară și folclor*. Memoria profesorilor săi îl va urmări mult timp, aceștia fiindu-i modele de profesionalism (a se vedea Ovid Densusianu și școala sa; Nicolae Cartoian) și se va bucura de aprecierea lui Nicolae Iorga,

C.C. Giurescu și chiar a lui G. Călinescu, nevoit să-și schimbe prima impresie despre Chițimia într-una obiectivă, publicându-i apoi fără rezerve lucrările de literatură română veche, cu toate că îl împingea insistent spre folcloristică, simțindu-se probabil concurat de acesta. I.C. Chițimia a scris mult în timpul vieții, mai întâi despre *Cronica lui Ștefan cel Mare*, despre cărțile populare, contribuie esențial în reeditarea, după trei secole, a *Bibliei de la București*, dar a publicat în timpul vieții numai trei cărți: *Folclori și folcloristică românească* (1968), *Folclorul românesc în perspectivă comparată* (1971) și *Probleme de bază ale literaturii române vechi* (1972).

Recentul volum, dedicat studiilor și articolelor de folclor și folcloristică ale lui I.C. Chițimia, așa cum spuneam, vine în final cu o listă bibliografică cronologică completă a articolelor și studiilor sale și propune în cele 37 de titluri apărute între 1966 și 1994 (autorul se stinge la 19 februarie 1996), printre altele, două prefețe a tot atâtor volume semnate de Pavel Ciobanu și Nicolae Cartoian, celelalte fiind contribuții teoretice (*Aspecte ale metodologiei culegerii și valorificării folclorului românesc*), cercetări (*Cloșanii în dimensiunile istoriei, vieții și culturii populare românești*), evocări (*In memoriam Gheorghe Vrabie*), dezbateri (*Mitologia românească*).

IULIAN CHIVU

Foto: Teodor Moraru, "La coasă"

ARIZONA

Jurnal de călătorie

După cele zece săptămâni petrecute în România, ajunsă acasă, nici n-am avut răgazul necesar adaptării la diferența celor șapte fuse orare, că am plecat împreună cu ai casei, de-a curmezișul Americii, adăugând încă alte trei fuse orare până la Arizona. După forfota românilor, ca toți europenii aflați mereu în zorul treburilor, nu de puține ori agitați, gesticulând și vorbind tare, contactul cu calmul oamenilor de pe acest mare continent mi s-a părut o binefacere.

În timpul călătoriei, printre gene, mă vedeam în cafeneaua/cofetărie clujană "Tineretului" (cred că era numele oficial) numită de toți, de fapt, "Arizona", pe vremea când era frecventată de literați, studenți și mai toată intelectualitatea orașului. Am păstrat multe amintiri frumoase de acolo, vizitând-o des, fiindcă școala la care profesam era la doi pași de această cafenea, aflată în plin centru, lângă Librăria Universității. În acei ani ai tineretii, în această cafenea, am visat prima dată să vizitez acest stat american. Între această dorință și îndeplinirea ei, s-au scurs aproape 40 de ani.

Faima statului Arizona, cu capitala la Phoenix, a fost dată de Marele Canyon de pe valea râului Colorado, dar și de deșertul și munții săi, precum și de indienii Apache și Navaro, cowboys și populațiile hispanice, locuitorii acestor locuri care au inspirat nenumarați artiști și cineaști.

Drumul acesta lung l-am făcut cu popasuri, cu mașina noastră, dar și cu avionul. Prima impresie a fost aceea a unui imens teritoriu sterp și nisipos, luat în stăpânirea unui soare nemilos. Întinsul deșert m-a trimis cu gândul la locurile pentru habitat căutate de când e lumea lume și omul om pe pământ, acele locuri unde apa se întâlnește cu pământul. Apa, acest element fundamental din care suntem și noi făcuți în proporție de 70%, trebuie să fie la îndemâna omului pentru supraviețuire, dar în Arizona, oamenii și-au ales să trăiască pe un teren atât de lipsit de apă, așa cum puterea minții mele nu reușea să înțeleagă. Întinderile lipsite de apă ni s-au înfățișat în imagini parcă nepământeste, parcă aparținând altei lumi, oferindu-ne multe imagini cu răni adânci și suferințe ale pământului, dar și multe dovezi ale marii puteri de adaptare a omului. Din loc în loc apăreau copăcei pitici, jnepeni, ierburi perene, plante chircite, dar mai ales o lume foarte felurită de cactuși care, mai ales pentru băștinași, au servit ca hrană, din care făceau supe, mâncăruri, tot felul de preparate interesante, gemuri – și tot cactușii le astămpărau și setea. Privind întinderile de cactuși și plante pitice, simți lupta eroică pentru supraviețuire și îți vine să îți strigi bucuria în fața negrăitoarei dovezi că viața este biruitoare. Câteva bogății ale acestor locuri din Arizona, arama, bumbacul, vitele și citricele, au chemat oamenii din alte părți care au răspuns "prezent". Au început să își

fertilizeze terenurile, să aducă apă de la distanțe de mii de kilometri sau de la mari adâncimi. Prin muncă și pricepere, adaptându-se treptat, au reușit să facă adevărate oaze de verdeață și de frumusețe care îți stârnesc mare admirație pentru ce poate face omul pe acest pământ. În aceste zone, viața se desfășoară în normalitate și în deplină frumusețe. Aceste oaze pline de verdeață, flori, fântâni arteziene și de dinamică vieții contrastau puternic cu pustiul arzător, aflat uneori în imediată apropiere, îți dau senzația de ireal. Locuitorii s-au adaptat și le place aici. O doamnă născută pe aceste meleaguri ne povestea că a plecat pentru un an în Europa, la fiica ei, dar nu a putut să suporte clima și s-a înapoiat după două luni. Parcă nu-mi venea să cred, pentru că acest teritoriu mi s-a părut foarte fierbinte. Abia după ce am stat acolo vreo săptămână am înțeles mai bine ce spunea. Căldura fiind uscată, se poate suporta mai ușor decât zilele zăpușitoare din Toronto, unde ești îndemnat să fugi la adăpost. Aici e soare tot timpul și te invită doar la o dulce leneveală, dar nu la stat în casă.

Printre primele obiective propuse pentru vizitat a fost localitatea Sedona. În drumul nostru, ne-am oprit să vizităm un castel al lui Montezuma, dar nu am avut mult timp de stat pe acolo, așa că ne-am mulțumit cu împrejurimile lui. Acolo am găsit, un lac, o fântână de fapt, într-un loc ascuns, unde nu te-ai fi așteptat, o incredibilă oază de supraviețuire pentru oamenii lui Montezuma. Acolo am văzut cum acei oameni își făceau case în zidul vertical al muntelui.

Am văzut, aflat și învățat multe. Am aflat că într-un teren atât de arid ca cel din Arizona, locurile cu apă sunt considerate locuri sacre. Sunt locuri în care apa este sărbătorită pentru ca este atât de prețioasă. Viața acolo depinde parcă de toana zeilor locali care trimit picul de apă anual când au ei chef, din care cauză rugăciunile și ceremoniile din jurul ideii de apă sunt parte din tradițiile locale transmise cu grijă din generație în generație.

Fântâna aceasta este și ea un fenomen deosebit. E o fântâna fără fund în care vine apa zilnic din străfundul pământului. A fost creată printr-un accident al naturii acum 11.000 de ani. Apa vine din străfunduri și se scurge printr-o cascadă în imediata apropiere a fântânii. Este căminul unor specii de animale și plante care nu se mai găsesc nicăieri pe toată planeta. De mii de ani, a servit ca oază pentru viața sălbatică, dar și pentru oameni. Impresionant! De acolo, am continuat călătoria spre Sedona. O altă minune a naturii.

Sedona, care atrage cam 3,5 milioane de turiști pe an, este așezată într-o zonă despre care se spune că are puteri miraculoase cu darul de a insufla forță, de a întineri și de a stimula privitorul. Am stat cu ochii și asupra cerului de o mare limpezime să vedem dacă zărim vreun OZN, căci Sedona este celebră și pentru OZN-uri, locul preferat al extraterestrilor despre care s-au făcut mai multe fotografii și s-au depus multe mărturii. Este considerată zona apariției îngerilor și a vindecărilor miraculoase. Aici se desfășoară multe activități paranormale. Zona dimprejur este deosebit de frumoasă. Am venit pe un drum și ne-am întors pe altul, ca să putem cuprinde cu ochii cât mai

multe imagini pe care le-am dus cu noi ca pe un dar al frumuseților rarissime ale lumii. Rocile roșii sunt ca niște monumente.

Faimoasele roci Belle Rock și Cathedral Rock sunt adevărate castele naturale capabile să impresioneze și pe cei mai puțini sensibili turiști.

După părerea mea, cred că am mai întâlnit în Arizona și un alt loc cu puteri miraculoase. Într-una din zile, trecând prin frumosul oraș Tucson, cel de al doilea mare oraș al Arizonei, sediul cunoscutei University of Arizona, situat la 180 km distanță spre sud față de capitala Arizonei, Phoenix, am ajuns și la o veche biserică a misionarilor franciscani "Mission San Xavier del Bac", în localitatea Tohono O'odham. Absolut impresionantă clădire, frumos pictată de pictori care au renovat și Capela Sixtină, de aceea este numită și Capela Sixtină a lumii noi.

Biserica era închisă, n-am putut intra, dar am fost răsplătiți de frumusețile care o înconjurau. Zeci și zeci de soiuri de cactuși, înfloriți în culori vii, erau cultivați cu aleasă pricepere în curte și împrejurimi, pe care nu pridideam să-i fotografiem.

Dar mai mult ca orice, ne-a tulburat un fenomen, pe care nu putem să-l punem decât pe seama miracolelor. Lângă biserică era un dâmb cu o cruce mare albă în vârf.

Andaluza, fiica mea, și Tibi, soțul ei, au urcat curioși pe dâmb. Nu mică le-a fost surpriza să găsească o grotă în munte cu o împrejmuire cu gard, și o statuie a Fecioarei Maria, replică a celei aflate la Lourdes, Franța. Dealul oferea o frumoasă panoramă a complexului bisericesc. Acolo au aflat ei că și-a făcut apariția Fecioara Maria. Această grotă păstrează o mulțime de icoane și cruci. Aici s-a petrecut un mister. În liniștea deplină, atât Andaluza, cât și Tibi au auzit clar dincolo de grilajul de fier forjat, că s-a produs un zgomot ca ciocnirea a două sticle și aerul s-a umplut de un parfum cu totul deosebit. Au fost cuprinși de un tulburător mister care se petrecea sub ochii lor. Au coborât albi la față.

În drumul spre aceste locuri, am vizitat o rezervă naturală, Picacho Peak. Ni se așterneau înaintea ochilor frumuseți ale zonei deșertice cu alte valori decât cele cunoscute de noi, pe care abia acum le descopeream. Din loc în loc, erau amenajate spații pentru odihnă și recreere. "Nu sunt șerpi care să tulbure odihna vizitatorilor?" - am întrebat noi pe paznic. "Se mai întâmplă câteodată să vină cineva care să se plângă de prezența câte unui șarpe, dar noi ne ducem și cu grijă îl mutăm în altă parte".

Capitala Arizonei, Phoenix, este un oraș modern, plin de viață, care nu lasă cu nimic impresia că a luat naștere de-a dreptul pe pustietăți nimicite de soarele necruțător. Are patru milioane de locuitori împreună cu localitățile suburbane, dar cu o rată de creștere vertiginosă și pentru că s-au construit multe locuințe care au devenit acceptabile ca preț. Clădirile moderne își etalează frumusețile în deplină armonie cu spațiile și clădirile învecinate.

Frumusețea orașului este îmbogățită de parcuri, grădini, fântâni arteziene, spații de joacă pentru copii și alte mijloace de recreere.

În vecinătatea capitalei Phoenix, ne-a atras și frumusețea casei și arhitectura ieșită din comun a celebrului arhitect Frank Lloyd Wright. Porțile și chiar semnele de circulație din preajmă erau făcute în stilul naturii deșertice, ca peste tot unde a intervenit mâna omului în acest deșert.

În țesătura drumurilor noastre, am poposit și la Flagstaff, ultimul oraș înainte de Marele Canyon. Aici ne-am petrecut două ore într-un magazin cu produse ale indienilor și nu am plecat cu mâna goală.

Timp de o săptămână, cât am petrecut în Arizona, n-am putut să cuprindem toate imaginile inedite de-a dreptul fascinante. Din când în când, am mai notat câte ceva deosebit. Palmierii, dar și alte plante

au frunzele acoperite cu un strat subțire de ceară, ca să nu se deshidrateze. Sclipesc în bătaia soarelui, oferindu-ți o imagine neobișnuită. Soarele și luna au alt traseu pe cer decât suntem obișnuiți să vedem în zona în care trăim. La amiază, soarele strălucește deasupra capului și umbra noastră era aproape sub picioare. Și luna nouă, mult mai mare decât o știm, ca o secere subțire, pe un cer incredibil de limpede, în

amiaza zilei, am vazut-o deasupra capului nostru. În Arizona, nu este nevoie să schimbe ceasul pentru orarul de vară. Ziua este egală cu noaptea aproape tot anul. Seara se lasă brusc, la ora 7:13 apune soarele și peste un sfert de oră este întuneric deplin.

Impresia care ne-a însoțit tot timpul și cu care am plecat, ca o concluzie, este aceea a unor aglomerări de imagini neobișnuite, ca în vise, despre care îți vine să te întrebi dacă le-am văzut cu ochii noștri sau numai aievea, dar care își păstrează forța vie de a te chema înapoi. Și ne gândim chiar să răspundem acestei chemări, dacă ne va sta în putință, căci sunt multe alte chemări cărora le auzim glasul. Și nu puține sunt cele care ne strigă cu glas tare.

ELENA BUICĂ

marioneta

deznădăjduire
urii sale
din marginea lumii
coboară-n disprețul rolurilor ideale
visează...

...sufletul meu de păpușă
cu sfori, sub lumini, din paie
adun inocență,
îngăduință,
zâmbetul milei
mă face să zbier, să rănesc,
să fug între oameni
să răd de rămașii
în sfori, sub lumini
să le strig
stăină de inima mea, paiată:
-Teatrul, un lucru înjositor!
Eu nu mai sunt marionetă
sunt ce mi-aș dori să fiu!...

fuge prin noapte după o umbră
umbra iluziei sale...
trebuie
să mai viseze puțin...

exil

poate zbor...
hăituit de sporadice pâlpâiri
firave
timide strigăte
sufletul la amiaza unei spovediri
întârziate
ghes înălțării nemuritoare
frunza veșted capricioasă
acoperă creștetul
să fure fructul unei presupuse
mântuirii...
...iluzia...

călăuza rănește curiozitatea nesfințită
păgână
singură
curmarea fricii confuze
nevzut defunctă
nestatornica criză
face o curățenie mizeră
prin lăcașurile memoriei
veșniciei...

între crucea aproape putrezită
și soare
acolo îi e locul
acum...

condamnare

tâlharului de coclauri
prins în noapte

pe vreme udă, bătrâna,
i-au pus lanțuri
la mâini, la picioare,
bătut, scuipat, ocărât,
l-au cărat spre spânzurătoarea veche
ce-l aștepta
în miezul soarelui de dimineată

apoi,
pogorât din funie,
zvârlit în groapă,
o floare căzu din buzunarul
tâlharului de coclauri,
ce plecase în noapte
sa-și fure
iubirea...

aici

aripa
căzută
sfidează înălțarea
înfrânge
și caut puțința cerului
de a ucide săruturi de vânt

naivă plutare
ticluite căderii-n păcat
aripile
au fost învățate să cadă
în lumea ce stoarce de pe ultime pene
z bateri de zbor
să curgă
aici...

zdrobit
înfrânt
caut îngerul meu
îl strig, el tace
îi tac și penele
să nu aud
cum îl doare aripa mea...

a fi în nimic

locuri goale de sunete
iertări fără de vină
dureri crezute virtuți
scăderi și adunări de iubiri
lacrimi de plăcere
savanți ai sufletului disprețuit
teatrul lamentării zadarnice
speranța ajunsă necunoștința
refugiului
media între pocăință și anatema
socoteala greșită a fericirii
șansa fiecăruia de a se afla în
trebuiță
echimozele traficului cu blândețe
orizontul perfid, simplă linie, uneori
dreaptă

"Producția lirică - dacă-i pot spune așa, speța fiind aci mai degrabă atipică - a lui Cristian Tănăselea urmează îndeaproape în cazul lui îndeletnicirea plastică. Artistul, aflat nu chiar la începuturi - a expus cu succes la Brașov și Cluj - e atras, în pictura de șevalet, deopotrivă de lumini, ca să zic așa, și umbre filosofice, parcurgând o partiție de la "metafizica" lui De Chirico la emblematism misteriosă a lui Magritte, neepuizând însă ispita unei reconstrucții surrealiste. Aidoma în poezie: poeme, iată, prozastice, lirică fragmentară, dar sfidând incoerența, supraveghind-o, ori, și mai bine, un poem amplu și, cu toată truda autorului de a-l opri, aproape fără de țărături (lungul poem, dacă tot am convenit să-i spunem astfel, începe de pildă cu un prolog intitulat "și"). Surrealism infidel, suprarrealism bine temperat." (A.I.Brumaru)

sinuciderea, minciuna fecundă
zâmbetul ajuns rânjet
bezna, neglijența luminii
preamărirea genunchilor tociți
pagânii sincerității genezei
scelerații marilor pedagogii
lucrări de dragul muncii
bucuria ajunsă confuzie
neliniști, îndoieli, gânduri,
slăbiciuni...

eu...în toate astea!

zborul

când
m-am întâlnit cu un înger
era trist,cu aripi frânte și negre,
în colț de stradă,
cerșea celor trecători
un banuț,
doar unul singur,
dar nimeni nu credea
un înger cu aripi frânte și negre...
i-am dat banuțul
și am plecat
cu gând bolnav neliniștilor mele...

într-o zi
au început sa-mi crească aripi
negre și frânte
și oricât aș fi vrut
nu puteam să zbor...

un înger alungat?...

CRISTIAN TĂNĂSELEA

Starea prozei

Pe mine mă cheamă Cezar

Pe mine mă cheamă Cezar, nu sunt un maidanez, dar sunt o corcitură, fiindcă tăticu' a fost un câine lup Alsacian și mămica un Labrador autentic. Tăticu nu avea culoare specifică rasei lui, adică un roșu cărămiziu, ci era negru având numai fața și botul roșu cărămiziu, culoare ce o avea și pe burtă. Am uitat să spun pe tăticu' îl chema Haiduc

Mămica era neagră ca pana corbului, având numai un fluturaș alb la gât, așa cum au mirii când se duc la biserică la cununie, și mai avea și niște cizmulite albe la toate picioarele. Ce-mi aduc bine aminte de la mămica, erau ochii, căprui, mari și calzi de tot. Mămica nu putea și nu a făcut rău niciodată nimănui. Pe mămica o chema Moldova.

Tăticu' ne vizita destul de des, fiindcă cred că o iubea pe mămica, ce era cu trei ani mai mică decât el, și mămica, fiindu-i prima dragoste, îl iubea cu pasiune.

Noi am fost 8 frațiori, 5 fetițe și 3 băieței, eu eram, după cum spunea mămica, cel pe care l-a născut primul. Norocul nostru a fost că mămica avea 8 țâțe, două rânduri de câte patru. Țăta mea era prima în rândul de sus de lângă inimioara lui mămica. Noi eram disciplinați, niciodată nu ne repezeam la țăta altuia.

Într-o zi a venit la noi domnul doctor Panaitescu, stăpânul lui Haiduc, a venit cu Haiduc, care imediat a venit și ne-a sărutat, adică ne-a lins pe fiecare cu multă dragoste.. Domnul Panitescu s-au dus în altă cameră și nu știu ce o fi discutat că stăpânul nostru, domnul Arsenie, a venit destul de trist și ne-a spus că un prieten de al domnului Panaitescu vrea să cumpere cățelul care s-a născut primul, adică pe mine. Stăpânul nostru vroia ca pe mine să mă oprească. Aveam 6 săptămâni, tocmai ne înțărcase mămica și noi tânjeam după lapte, dar nu am avut încotro și am început să mâncăm mâncare specială pentru căței. A venit să mă ia domnul Puiu Calonfirescu, noul meu stăpân, care era un tânăr arătos, care mi-a făcut o impresie bună cum l-am văzut. M-am despărțit foarte greu de frățiorii mei și de mămica, care plângea de-a binelea.

Noul meu stăpân era foarte cum se cade, m-a luat în brațe și s-a dus la o mașină elegantă și s-a așezat cu mine în brațe pe bancheta din spate, nu lângă șofer.

- Pe tine o să te cheme Cezar, cum l-a chemat pe bunicul meu, căruia îi placeau foarte mult câinii, avea o turmă întreagă.

Și de atunci sunt Cezar.

Puiu avea un servitor bătrân, cred că îl moștenise de la tat-su, Pande, care de la început nu m-a putut suferi:

- Câinele se ține afară, în lanț sau liber dacă ai curte, și noi avem slavă Domnului, și noaptea doarme în cușca lui afară. Nu știu ce modă mai e asta să ții câinele în casă și

să-l pui în bot.

- Pande, află că eu am să-l țin în casă și culmea o să doarmă cu mine în pat.

Pande, crăpa de ciudă, deci făcusem rost de un dușman destul de periculos, că eram la mâna lui, el îmi va da să mănânc și în lipsa lui Puiu mă va scoate la plimbare.

Puiu mi-a luat un dresor și în mai puțin de o lună eram : „tobă de carte”. Puiu mă iubea în toată regula, mă lua cu el la moșie, la Calonfirești, sau la pescuit, că avea un iaz mare lângă conac. Eu creșteam văzând cu ochii și am moștenit-o mai mult pe mămica, eram negru ca pana corbului peste tot corpul și aveam și eu urechile blegi ca mămica.

Mi-am pus în gând să-l cuceresc pe Pande și l-am cobzărit până am reușit, de mă lua și el în brațe cu toate că eram gojgogea șoldanul.

De la o vecină de a noastră, am cunoscut o fetiță cam de vârsta mea, un Boxer veritabil cu pedigree, pe care o chema Diana, care nu avea coada tăiată ca boxerii, că stăpâna ei, boieroaica Ilinca Mavrocordat, nu a vrut „să mutileze fetița”. Când m-am întâlnit prima dată cu Diana, după ce ne-am mirosit unde trebuie, am simțit că m-am îndrăgostit spontan „lulea”, și Diana la fel. Ne-am jurat credință veșnică și după ce ne-am sărutat, Puiu m-a luat acasă spre regretul meu și al Dianei.

Vedeți ce gusturi rafinate are Cezar. Vedeți cât de frumoasă este Diana ?

Odată, era o zi frumoasă de primăvară, tocmai înfloriseră glicinele, m-am furișat ca un hoț să nu mă vadă Pande, Puiu nu era acasă, și m-am dus la Diana, ea a zbughit-o din casă și ne-am dus în grădină. Diana murea de nerabdare să-mi spună și mie ce auzise în dimineața aia de la o prietenă de-a lui, stăpâna ei, boieroaica Ilinca Mavrocordat. Că Puiu Calonfirescu, cât a stat la Paris la facultate, urmase Dreptul, a avut o amantă Michelle, ce era chelneriță la un bistro din „Cartierul Latin”, unde sunt mai mult studenți români.

Foto: Teodor Moraru, „Cu câinile în pădure”, „Câinele de lângă casă”

Michelle era o brunetică apetisantă cu vreo patru ani mai mică decât Puiu, care avea numai „Școala Vieții” și care-i cunoștea pe toți studenții din Cartierul Latin, nu după ce aveau ei sub pălărie, ci după ce aveau în pantaloni. L-a trombonit pe Puiu, cum că ar fi rămas gravidă cu el. Puiu, om de onoare, a luat-o de nevastă. Michelle a simulat că a avut un avort spontan și a rămas nevasta lui, cu care s-a întors acasă în România. Michelle, înafară de amor, nu știa să facă nimic și năpraznic îi plăceau bărbații. Odată, Puiu era la vânătoare de mistreți și s-a înors acasă cu o zi mai devreme, avea el o presimțire. Avea cheia de la casă, dormitorul în mod neobișnuit era încuiat pe dinăuntru cu un foraiabăr. S-a opintit odată de a sărit foraiabărul cât colo și, ce să vezi? Michelle, transfigurată de plăcere, făcea amor cu cel mai bun prieten a lui Puiu, Costel Nițescu. Nu i-a împușcat, cu toate că avea arma de vânătoare încărcată, i-a pus să scrie că au fost surprinși efectuând un act sexual în patul conjugal al domnului Puiu Calonfireșcu. Ei, după divorțul soților Calonfireșcu, se obligă să se căsătorească și să nu divorțeze niciodată. Asta era cea mai cruntă răzbunare a lui Puiu. Puiu nu s-a mai căsătorit, ci avea numeroase aventuri cu cocoșnetul Bucureștiului.

Mă gândesc și eu ca prostu', de ce la o femeie de moravuri ușoare, m-am ferit să zic curvă, i se spune: „Uite căteaua dracului”, că la noi cătecele sunt în „călduri” numai de două ori pe an, atunci când mama Natură a hotărât ca ele să procezeze urmași, și dacă în restul timpului încerci să-i faci avansuri sexuale, te latră, te mușcă și nu te lasă. Pe când doamnele de care am spus mai sus, sunt permanent în „călduri”.

Și eu am suferit o amară deziluzie din cauza iubitei mele Diana, care zicea ca ar sări și în foc pentru mine. Deoarece Diana se apropia de vârsta biologică ce-i permitea să aibă un „afair” și apoi să aducă pe lume niște puișori, doamna Ilinca Mavrocordat s-a speriat că Diana va face această treabă cu mine, care sunt o corcitură și s-a pus pe capul lui Puiu să mă cașteze. Deoarece Ilinca era un fel de mătușe de a lui Puiu, și circulau zvonuri că i-ar lăsa prin testament o bună parte din imensa ei avere, Puiu a fost de acord, și am fost castrat, cu toate că m-am milogit, am plâns și am dat din picioare. Am suferit mult până s-a vindecat rana. Un lucru neașteptat, Diana a început să fie din ce în ce mai indiferentă cu mine și, culmea durerii, într-o zi am văzut cu ochii mei cum Diana făcea dragoste cu un haidamac bocciu și urât, dar Boxer rasă pură.

Atunci mi-am dat seama că eu greșeam, crezând că dragostea pornește de la inimă, văd că pornește de cu totul din altă parte. Puiu era din ce în ce mai trist, odată l-am surprins vorbind cu Pandeale:

- Nene Pandeale e de jale, bolșevicii sunt deja lângă Nistru. În mod sigur am pierdut războiul, vin comuniștii și va fi vai de capul nostru.

- Ai dreptate, domnu' Puiu, am niște rude în Basarabia și ce am auzit de la ei m-a îngrozit..

Și bolșevicii au venit. Câțiva ani până a pus total mâna pe Putere, a mai bolmojit-o. Moșierii nu pierduseră încă moșiile, Puiu și boieroica Ilinca Mavrocordat se duceau mai rar la moșie, se zvonea că guvernul va face „naționalizări”.

Eu îmbrâneam, aveam 10 ani, începuse să-mi apară fire albe pe lângă bot, mă mișcam mai greu, mă dureau oasele, parcă aveam un jăratec în ceafă.

Într-o noapte, în ziua când au confiscat moșia lui Puiu, o ceată de vreo 8 haidamaci au sărit peste poartă a început să înjure și să amenințe că sparg ușa dacă nu li se deschide. Puiu s-a dus în pijama și le-a deschis. L-au umflat imediat și de atunci nu l-am mai văzut.

- Ce facem cu javra asta, merită să stricăm un glonț ?

Atunci a intrat un șef mai mare și i-a oprit să mă împuște. Mă gândesc că mai bine o făceau.

Trei zile cât au furat, chipurile au făcut inventarul, m-au ținut în beci fără apă și mâncare. După trei zile, a venit și m-a luat o verișoara de-a lui Puiu, ce locuiește în Balta Albă.

Sănătatea mea era zdruncinată rău. Mi se dădea mâncare proastă și puțină. Nimeni nu avea un cuvânt bun pentru mine, din contra, într-una auzeam:

- Ne-am pricopsit cu javra asta bătrână, de i-ar crăpa ochii odată să scăpăm de ea.

Am ajuns la 12 ani, năpărlisem, aveam pe corp pete maro roșcat, culoarea lupilor Alsacieni. Îmi căzuseră, mai întâi, măselele, apoi caninii și dinții din față. Spre ghinionul meu, am început să am incontinență urinară. Atunci, noii mei stăpâni m-au aruncat în stradă „ca să-l ia hingherii”, și hingherii m-au luat chiar în prima zi.

- Ăstă-i câine boieresc, uite ce zgardă are, pe asta trebuie să-l trimtem pe lumea cealaltă dintr-o singură lovitură de măciucă, să nu se mai zvârcolească sau să chelacăie - zise unu' borțos, cu o ceafă unsuroasă cu vreo trei straturi de osânză.

- Ia mai dă-l în mă-sa, ce ăsta nu e tot câine, lasă că-i ating eu o măcică de aia mare la moalele capului de o mierlește imediat. Mă duc să văz unde o puse Buzatu.

Toți erau tuciurii, adică țigani, numai șefu' era mai alb.

Dragii mei, v-am plictisit cu povestea vieții mele, acum trebuie să termin povestirea că vine Ciupitu, că a găsit măciuca aia mare și-mi arde una la molele capului de o mierlesc imediat.

Să știți că Cezar a iubit oamenii, că ei sunt „omenoși” nu „câinoși” ca noi, câinii, și iertați-l pe Ciupitu, care vine fuga cu măciuca aia mare.

Vă iubesc mult, sunt gata de ultimul sacrificiu.

Cezar, Corcitu.

OVIDU CREANGĂ

04 mai, 2010 Toronto

Foto: Teodor Moraru, “Câinele de pază”

Blestemul apei și mersul la Baltă

-Mergem la baltă Mihăiță?

-Mergem..

-Ce-ți dorești tu de la Moș Crăciun când o veni?

-Eu îmi doresc să mănânc o zi întreagă banane și portocale.

-Bine, îi spun, mama poate, că știi e bucătăreasă la ambasadă.

-Da' ce e ambasadă..?

-O casă, adică un bloc în care se găsesc mulți oameni din mai multe țări, vorbesc unii cu alții în mai multe limbi.

-Vorbesc despre noi?

-Nu cred, vorbesc despre lucruri pe care nu le înțelege nimeni. Eu am fost acolo, mama pregătea o masă și, ca să văd ce fac ei, le-am pus niște broscuțe mici, verzi sub pernele de pe fotolii, care au sărit când ei s-au așezat, au râs de s-au prăpădit și cred că au uitat despre ce vorbeau.

-Te-au certat?

-Nu. Ei râd de orice. Ei nu vorbesc decât între ei, nu se uită în nicio parte. Cred că tare s-au bucurat să vadă broscuțele alea.

-Ce bine e să fii mic, ca noi. Stai unde vrei și te uiți, te tot uiți în ce parte vrei.

Mama a trebuit să se ducă la un fel de cameră care se numește secretariat.

-Ce e ăla "secretariat"?

-Nu prea știu. Știu că acolo e o femeie, care are un coc, o mașină de scris și își dă toată ziua cu ruj pe buze, miroase a oă, da' mamei i-au spus să nu mai vină cu copilul, adică eu.

-Aha, tu nu mai ai voie în casele alea.

-Nu, le-am pus broscuțe.....ei au râs, dar n-ai voie să râzi, când ești într-o casă care se numește secretariat sau ambasadă. Acuma știi?

-Aha, case în care nu se râde....

-Da, așa a zis și mama, dar n-am crezut-o....

-Măi, atunci acasă la mine e ambasadă, de râs nu se râde, ca la tine, în gura mare, mama, mama Lila toată ziua face colivă și vede stafii. Ai văzut că vorbește singură, da' e mama mea, i-e frică rău, i-e frică de apă și i-e frică de umbra ei. Ai văzut cum merge de repede în opincile alea largi?

-Știu, a aruncat peste gard un snop de aghiasmă! Și a strigat cât era gardul de lung să nu mai stau așa pe spate pe scaun. Mama ta nu se dezbracă niciodată în maiu? -Nu, mama Lila e mereu îmbrăcată și vorbește numai de morți și i-e frică și de caietele mele și nu vrea să ne facem nici puț.

-Adică voi o să luați mereu apă de la noi?

-Cred că da. Lui mama Lila îi e frică de apă. Tu nu știi, mamaie și tataii mei toți au murit înecați, d-aia am plecat din sat. Acolo, la Prunaru, lumea nu mai vorbește

cu tine dacă cineva din familia ta a murit în apă sau i-a trecut prin cap să se omoare singur.....

-Acum înțeleg de ce mama ta e mereu de mereu în negru, adică doliu. Cuvântu' ăsta doliu nu prea pare să se potrivească cu negru.....La noi rar se poartă negru, mama zice, că doar oamenii leneși se îmbracă în negru, pentru că

nu vor să spele zilnic... tata zice că toți care se spală zilnic sunt risipitori, că doar nu muncim în mină.... Eu și Mihăiță ne jucam des cu cuvintele, că jucării nu prea avea. Eu aveam, dar mama lui nu-l lăsa să le ia și la el și atunci nu le mai duceam nici eu cu mine.

Așa, cu ochii în sus, până ne apuca amețea, el întreba și io spuneam ce cred despre un cuvânt de care el nu auzise sau invers. El nu înțelegea de ce nu înțelegea că noi vorbim altă

limbă și tare râdea când vorbea tata românește....

Aceștia erau vecinii noștri din spatele casei. Într-o zi, ne-am trezit cu ei, că vor să își facă o casă, dar nu din cărămizi, ci din pământ: să o lipească de a noastră, ceea ce le-a reușit. Casa noastră din cărămidă o ține și acum pe a lor, chit că ei nu mai sunt.

O casă din pământ se numește o casă din paie. E făcută vara. Mulți oameni se strâng în jurul unei gropi, multă apă, pământ și paie. Toată lumea râde, stau în cerc și sunt cu ochii în jos spre picioarele goale. Apoi picioarele se înfig în pământ și îl calcă până se face ca un fel de cremă. Aceasta se amestecă cu paie și acest amestec se pune în pătrate de lemn.

Apoi stau la soare și se usucă. Cărămizi nearse, din paie. Mihăiță și cu toți copiii străzii ne-am jucat în jurul acestor cercuri care apoi au devenit cărămizi și au crescut, au tot crescut până au intrat într-o casă, a lor.

Mihăiță nu a știut că ziua lui e o zi altfel, că oamenii își serbează ziua de naștere, dar ziua vine și este mereu a ta, chiar dacă tu nu știi, așa cum nu știa el.

Într-o zi de mai, într-o mare hărmălaie, Mihăiță plângea. A fost ultima zi în care l-am văzut, mic, pătat, cu șapca lui într-o parte și degetele unsuroase.

-Nu mergem azi la baltă, mi-a spus sughițând. Strânge mormolocii și ține-i în găleată până vin. Că vin, să mă aștepti și să le dai apă.

-Iar plecați la țară după mâncare?

-Nu, mergem la înmormântarea lu' mamaie.

-Stai, nu știu cum să adun singură toți mormolocii.....am mai spus, sperând că o să se oprescă din plâns.

M-am dus la mama și i-am cerut să rezolve problema, ea rezolva mereu tot. Mama a încercat, dar n-a reușit. Este una din situațiile pe care Mama nu și le-a putut ierta până târziu în viață. "Poate ar fi trebuit să insist, dar nu credeam că apa atrage tot, atât de tare"...șoptea mereu, când ne aminteam de zâmbetul știrb al lui Mihăiță prin ulucile grădinii de trandafiri.

Foto: Teodor Moraru, "La pescuit"

Mihăiță nu a avut voie să rămână la noi. S-a dus cu mama Lila. S-a dus la țară și n-a mai venit. Mama Lila s-a întors abea după o săptămână cu camionul băiatului cel mare, Costel, și a început direct să țipe, apoi să urle și să își rupă părul din cap. Ne-am speriat, a ieșit toată strada.

Mihăiță, în timp ce ei erau la înmormântarea lui mamaie, s-a dus la râul din capul satului și și-a pierdut mingea pe apă, apa l-a luat și așa s-a dus și el înecat ca toată familia lui.

Mama Lila de atunci nu mi-a mai zis pe nume.

Mersul la baltă nu a mai fost ca înainte. A fost un fel de mers prin noroi, un mers greoi de unul singur. Pe 9 mai, ar fi fost ziua lui, mereu pe 9 mai îmi simt mâinile pline de mormoloci și îl văd cu șapca lui de Mihăiță într-o parte, cu petele albastre pe tot corpul ca niște ștampile pe bonurile de masă, cu haina fără nasturi..... Mersul la baltă de unul singur nu are sens.

-Of, acu' Mihăiță al meu termina și el școala, dar l-a luat Dumnezeu cu apele lui.

-Buna ziua, tanti Lila, să-ți scriu ceva?

Venea înainte de Crăciun și de Paști cu o foaie veștedă de hârtie și un creion bătrân să-i scriu acatiste. Avea 17 membri de familie morți, înecați, și de fiecare dată când trebuia să scriu eu mă miram, iar ea se dădea cu palma ba pe frunte ba pe piept. 17 rânduri în creion chimic pe foi gălbejite, care apoi erau depuse la biserică să aline o stare în Lumea de Dincolo. Am scris la acei morți până la plecare, apoi nu știu ce s-a întâmplat cu ei.

Tanti Lila era analfabetă și viața ei fuseseră cei doi băieți: Mihăiță și Costel. Nenea Petre parcă n-avea voce, saluta mut, doar pălăria se mișca puțin când dădea din cap, atâta tot.

Tanti Lila într-o zi a țipat, dar nu prea tare, nu mai avea voce în ultimii ani. Murise și fiul cel mare la Dumitrana la râu, greșise drumul cu camion cu tot. Până în ziua plecării din stradă, am scris acatiste multe, nu prea am înțeles ce dorea să transmită sau de ce trebuia să scrie mereu, mereu fără un semn din partea cealaltă.

Poate că există un destin și oricât de departe te-ai duce de râu, vine râul după tine. Mama încerca să-mi explice că Mihăiță nu e departe, dar de văzut nu l-am mai văzut.

Mă uitam prin gard, dar nimeni nu îmi mai aducea nuci sau colivă de la țară. Nimeni nu mai cerea liliac, singurul meu prieten de pe stradă s-a dus într-o zi de mai. S-a născut pe nouă mai și a murit pe nouă mai la nouă ani. Cu timpul, după ce seria de morți a încetat, am putut să trăim ceva mai în liniște. Bătrânii străzii deveneau din ce în ce mai ciudați, iar cei câțiva copii își vedeau de ale lor.

ANNI- LOREI MAINKA

(din volumul « La cules de rodii în cartierul Rahova 12 », roman în lucru 2009-2010, cap. 12, amintiri din inima Bucureștiului și al secolului XX.

ECOURI DE LINIȘTE

-însemnări-

După câteva zile triste și mohorâte, cu un vânt ce-ți risipea privirea, soarele acoperea din nou străzile Brăilei, ca un giulgiu alb neîntrerupt, de la un capăt la altul, până dincolo de malurile Dunării. Până peste vârfurile teșite ale munților Măcinului, care și ei abia că se mai zăreau din verdele copacilor de peste mal, verde ce fugea în lumina soarelui, care încotro.

Zi de duminică, după sărbătoarea Sfinților Împărați Constantin și Elena. Dând ascultare cu multă evlavie Sfintei Liturghii de la biserica greacă cu hramul "Bunavestire" - biserică la care mergeam necondiționat încă din copilărie la slujbele Sfântului Fanurie, simțind setea după lumina creștină, așa cum m-au învățat moșii și strămoșii mei, slujbe ce îmi lumineau de fiecare dată sufletul și mintea întunecată uneori, Duhul Sfânt coborând parcă peste trupul meu, m-am dus să-mi clătesc ochii și sufletul în apa strălucitoare a Dunării.

De pe faleză, cât puteam cuprinde cu privirea, de la stânga la dreapta sau invers, totul era de un verde-albastru. Aș fi vrut să rămân aici ore în șir, să mă bucur de șoapta valurilor și de cântecul păsărilor ce roiau în jurul meu și al trecătorilor grăbiți. Dinspre orașul Galați, vuietul unui remorcher sau al unui vapor răătăcit venea parcă pe malul pe care mă aflam pe o

bancă.

Spre celălalt mal, oamenii în bărci înfruntau valurile, ajungându-mi în surdină la urechi, plescăitul de vâsle. În lumina soarelui, din pădure zăream puncte negre, sure, murge ce țâșneau ca niște fuioare albe și se amestecau în ciripitul lor cu răsuflarea razelor. Pescărușii albi ca zăpada zburdau sub ochii mei. Întreaga înfățișare îmi arăta viața plină din pădure, viața valurilor, viața de pe mal, când oamenii se opreau o clipă: admirau revărsarea

valurilor prăbușindu-se peste pietrele înveșmântate în diferite culori.

M-am așezat pe o bancă, nu pentru multă vreme. În mod plăcut, mi-a venit în minte slujba Sfintei Liturghii, ținută de părintele paroh Filip Niculescu ajutat de părintele Dumitru Crețu, slujbă la care tocmai participasem.

Străduindu-mă să dau ascultare cântărilor, tăindu-mi grija de mine în fața icoanei Sfântului Fanurie, în gând îmi puneam acum întrebarea dacă Dumnezeu ne scapă de toate, ne întărește inima și ne face să ducem o viață spre lumină. Însă tot eu îmi dădeam și răspunsul: Dumnezeu ne iubește pe toți, doar noi să ne punem nădejdea în El! Nu ne vom rușina niciodată, fiindcă împărăția Lui este atât de mare: deși unii știm să facem cruce, alții nu! Dacă nu te desparți de El niciodată, bunul Dumnezeu este cu tine și nimeni nu va fi împotriva ta!

Dintr-o dată s-a trezit în mine bogăția de amintiri și impresii, de raritatea orelor petrecute cu două zile în urmă la slujba Sfintei Liturghii, de la biserica purtând hramul "Sfinții Împărați Constantin și Elena și Sfântul Mucenic Haralambie", de

Foto: Teodor Moraru, "Pe gânduri"

slujirea Prea Sfințitului Părinte Casian Crăciun și a celorlalți părinți slujitori ce-l însoțeau, aducând în sufletele enoriașilor căutarea și ajutorul lui Dumnezeu, dorința de a se ruga Lui și Maicii Domnului. Râvna pentru tot lucrul bun, viețuirea după Sfânta Evanghelie, să nu se depărteze de Biserică, de Hristos, marele "Dătător de viață și lumină".

Ascultând slujba de afară, cu greu am reușit să pătrund în biserică, să-mi găsesc un loc cu vedere spre Sfântul Altar și să ascult în tihnă Liturgia și predica de după, cu dorința de a pătrunde mai mult în esența acestei sfinte slujbe. Ascultam.

Privirile și urechile mele erau uimite de atmosfera de aici. Uitând de toate, recepționam fiecare cuvânt și fiecare mișcare făcută de către Preasfințitul Părinte Casian Crăciun, unde mi se părea că inima și chipul dânsului erau aprinse de Harul și Lumina lui Hristos. Această fascinantă imagine parcă-mi hrănea spiritul și auzul cu desăvârșire. Alături de ceilalți părinți slujitori și credincioși, îl vedeam un mare părinte duhovnicesc, cu multă experiență plină de discernământ și o nemărginită smerenie și neascunsă măreție în fața lui Hristos și a Maicii Domnului.

Autenticitatea slujbei, pacea și blândețea privirilor Preasfințitului Părinte Casian îmi ofereau liniștea sufletească sau starea pe care mi-o crea o sfântă rugăciune.

Îmi țineam controlul memoriei să nu pierd nimic din această slujbă. Gândeam despre împlinirea fiecărei ființe pe acest pământ. Priveam icoanele pictate cu chipurile sfinților. Îmi spuneam că totul este imens peste nivelul meu de cunoaștere adevărată, însă, cu voia lui Dumnezeu, voi reuși să-mi fac oarecare rânduială în minte, citind cărți duhovnicești, spunând în taină rugăciuni și cerând milostenie de la Domnul Iisus și la Maica Lui.

Priveam cu nostalgie și gândeam că mă aflu la polul opus credinței – ca practicant – nu am locul lângă cei credincioși care și-au întins mâinile cerând ajutor de la Domnul Iisus și Maica Sa. Mă rugam și mulțumeam din inimă pentru toate, Maicii Domnului și Fiului ei, Iisus. Știam că,

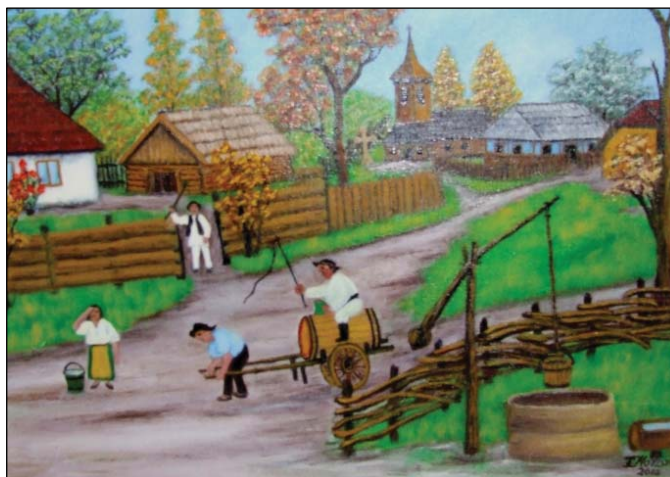
dacă am răbdare și mă rog mult, se găsește și pentru mine un loc în inima bunului Mântuitor, iar prin bunătatea Sa, îmi va da iertare și milă.

Glasul corului din biserică te răscolea până-n măduva oaselor, când repeta după vocea melodioasă și inconfundabilă a Preasfințitului, parcă-ți înflăcăra inima și simțai nemărginita sa iubire față de toți credincioșii, după chipul și răbdarea sa.

În clipa în care slujba a luat sfârșit, m-am bucurat de frumusețea acestei zile pe care mi-a oferit-o bunul Dumnezeu, câștigând sufletește din bogăția și Înțelepciunea Sa.

M-am așezat în rând și am așteptat cu bucurie să ajung în fața Sfântului Altar, Tronul lui Dumnezeu, să sărut mâna cea bună a Preasfințitului Părinte și crucea plină de sfințenie, considerându-le drept cel mai eficace medicament.

Cufundată în tot peisajul Dunării, după o oră și mai bine, m-am ridicat

îndreptându-mă încet cu gândurile mele pe strada Traian, spre centrul orașului. Încetinindu-mi pașii în unele locuri, admirând vechile clădiri, tipătul și gingășia albă a pescărușilor mi se perindau în minte.

Într-un mic părculeț pe această stradă, unii bărbați între două vârste, sau a treia poate, așezați pe băncuțe, se ridicau primii în picioare și se salutau ceremonios cu cei care abia soseau. Toți îmi aminteau de respectul unuia față de celălalt din ceea ce citisem în cărți, sau din spusele unor prieteni acum dispăruți. Aș fi fost bucuroasă să am curajul și îndrăzneala să mă opresc între ei: să vorbim despre întâmplările, amintirile și alte schimbări petrecute în timpul tinereții lor. Cu gândul că oricare dintre noi s-ar fi simțit jenat, mi-am

continuat drumul admirând acești venerabili domni ai vremurilor trecute. Nu m-am putut stăpâni să nu-i compar cu cei de vârsta mea. Unii dintre ei, buni la istorie, religie, muzică sau morală.

Ajunsă în centrul orașului, florile din micuțul parc ce înconjoară biserica cu hramul "Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil" (zidită pe la 1667, refăcută în anul 1831, renovată și restaurată după anul 1995, monument istoric), din jurul vechiului ceas și al fântânii arteziene cu sculpturi de copilași cu chip de îngeri, răspândeau un parfum suav. Și florilor copacilor de magnolii, risipiți printre tufe de brăduți și platani, le-am simțit aroma.

Strada Republicii, Regală cândva - de când o știu eu în continuă transformare – acum pietonală, își mână trecătorii, un du-te – vino. Treceam alături de ei gândind; acesta este orașul prezent, nemaifiind precum altădată. O armonie exclusivă

de liniște vie. Și dacă în alte locuri vezi priveliști minunate cu păduri de brad și pin, frasin și mesteacăn, amurguri coborând încet peste păduri și șiruri de ape ce-și strâng la piept viețile pădurii, la noi, vezi străzi drepte ca petalele simple. O Dunăre ce dă un farmec nespus, ca o amforă străveche de agată patinată vinețiu. Un Bărăgan al soarelui

cumplit, iubit nu numai pentru că este brăilean, ci și pentru cumințenia și hărnicia lui. Din timpuri străvechi, oamenii se înfruptă din rodul său, grâul, monumentul vieții. Și când vântul adie prin grâu, dezmiardându-l, stoluri de păsări își înalță cântecele către Dumnezeu, binecuvântând grâul. Dumnezeule, bun Ești, Doamne, bun!

CONSTANȚA ABĂLAȘEI-DONOSĂ,

Din ECOURI DE LUMINĂ LA PORȚILE CURCUBEULUI, - volum în curs de apariție.

Foto: Teodor Moraru, "Lumea satului"

STAREA DE CÂNDVA

(7 SONETE MISTICE)

TU SINGUR, DOAMNE, EȘTI

Mi-a mai rămas un strop de efemer
Dar ce să fac cu el Preasfinte
Doamne
Iubirea e destin și-atâta-ți cer
Să nu-l îngropi în frigul unei
toamne.

Sunt, Doamne, iar lihnit de gingășie
Și sunt flămând de mângâieri ușoare
Un cerb boncăluind în vis mă-mbie,
Chiar dacă amintirea mă mai doare.

Mai dă-mi o șansă, Doamne, de
iubire,
Un strop mărunț, o lacrimă, un cât,
În fața veșniciei, doar atât,
Să mă agăț din nou de fericire.

Să mai ridic un monument în vis,
Să mă trezesc iubind, în Paradis....

ACOPERIȘ PENTRU RUGĂ

Lipsiți de orgolii și vicii,
Se scurg în derâdere anii
Și cât de puțini sunt amicii
Și ce numeroși sunt dușmanii.

Ia-mi, Doamne, din suflet toți spinii,
Din inimă ia-mi întristarea
Și pune-mi la loc iarăși crinii
Și pune-mi pre limbă iertarea.

Ninsoare poetică-s anii.
Cuvintele mele sunt danii.

Întoarce-ți o clipă privirea
Și-oprește-mă, Doamne, din fugă,
Să fii pentru-ntreag-omenirea
Un ACOPERIȘ PENTRU RUGĂ..

DIMINEAȚA, TOAMNA....

Am fost împreună în parc, dimineața,
Obrazu-ți cel palid în poale-l
țineam.
Poverile îți risipeam ca pe ceața
Și cât te visam, și cât te visam...

În parcul acelui poet nepereche,
Am stat pe o bancă și versuri
rosteam,
Iar vântul răzleț îmi șoptea la ureche
Ce mult îmi lipseai, ce mult îți
lipseam

Te-am scos dimineață din norul
sihastru
Și-n soarele blând eu smerită-
ascultam
Poemele tale ca fumul albastru;
Din trupul cuvintelor mă
cuminecam.

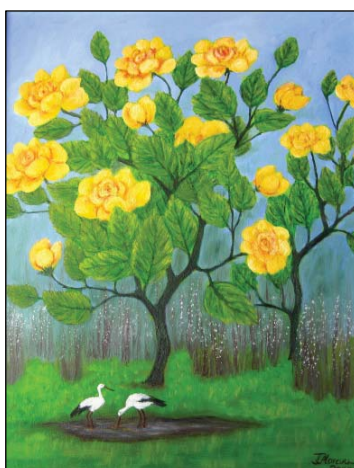
Sub pleoape, sub gene, un vis
deslușeam
Mă înnemuream și mă întemeiam.

RĂMÂNE-VA, ERESUL...

Atâtea membre în cuvânt
Și stavilă să pun, nu voi, Poete!
Mai bine să le rostui în (des)cânt
Prin vâlvora secundeii să îmbete,

Să fie Doamne-acesta un păcat?
Răvnitul gând de a le-mpărtăși?
Atunci Tu pune tainicul lăcat,
Ca nimeni să le poată tâlcui...

Nelămurit rămâne-va eresul
Acelor vorbe aduse drept prinos,

Doar muzica le tulbure-nțeleșul
Că doare de la suflet pân' la os!

Prinosu-acestor vorbe drept eres
Tu nici acum nu le-ai înțeleș...

DE MOARTE, CA DE NUNTĂ

Eu totuși iar mă tem de clipa cruntă
Și-mi pregătesc de moarte ca de
nuntă.
Și mă gătesc de ultimul festin,
Cu pâine sfântă și-un potir cu vin...

Tocmesec apoi nuntașii în răsfăț
Și îi poftesc pe toți la un ospăț,
În așteptare îndărătul porții,
Să-nvăț cu-ncetul alfabetul morții.

Dar sfinți părinții înșiși ne învață

Că moartea asta e un ciob de viață.
E ca un fulger, străluminare
Un punct de foc în infinita zare.

Și iar devin a gândurilor slugă
Și-s pentru voi, acoperiș de rugă...

AUTOPORTET FĂRĂ CHIP

La masa lui ne-adună Timpul zeu,
Ca la o Cină tainică și sfântă,
Cu toții călători spre Empireu,
Dar tuturor cuțitul ni-l împlântă...

Pe negândite, până la plăsele,
Și ne trezim deodată sângerând,
Cu gândul îndărăt la toate acele
Ce ni le înghițise el flămând..

Și drept e că o-nvălvorare-i clipa
De dulcele alin al celui drag.
Atunci, de ce mai simt acut risipa
Și-alerg în taină spre Areopag?

Cu toții călători spre Empireu
Spre ceruri ne rostogolim mereu....

FIINDUL ȘI DURUTUL

Pune-mi, Doamne, o hlamidă
Din scaieți și pălămidă,
Iar pe cap în loc de crini,
O cunună de ciulini.

Cu o lance vino drept
Și străpunge-mă în piept.
Când mi-s gândurile valma,
Bate-mi cuiul sfânt în palma,

Palma care te trădează
Și îmi ține mintea trează,
Care-mi ține proaspăt lutul,
Cu fiindul și durutul.

Pune-mi sufletul în frâie
Sau strivește-l sub călcăie.

CEZARINA ADAMESCU

1 septembrie 2010

Foto: Teodor Moraru, „Flori”

Cum se împlânzesc barbarii

Dacă nu ne-ar fi părăsit mult prea devreme (31 martie 1998), Mihai Gramatopol ar fi împlinit, în 14 februarie a.c., 73 de ani. Prin străduința și devoțiunea soției sale, doamna Viorica Gramatopol (domnia sa însăși reputat editor, ani buni redactor la Editura Enciclopedică), două volume „Miscelanea” avându-l ca autor au apărut recent la Editura Transilvania Express. Masivele opuri, publicate după toate regulile de vârf ale meseriei și în excelente condiții grafice, se adaugă raftului de bibliotecă postumă purtând numele cărțurarului. Și întregesc un portret în evantai despre care am mai scris în această pagină.

Ediția redactată de doamna Viorica Gramatopol cuprinde, în primul volum, „Cuvânt înainte” sub semnatura Mihai Gramatopol, adică introduceri la volumele pe care le-a tradus (plus o postfață), cronici și texte inedite la cărțile și traduceri rafinatului intelectual, addenda (corespundeți) și de auctore. Bogata iconografie (reproduceri de calitate), pe lângă piese arheologice de tezaur antic greco-latin, include și ilustrațiile copertelor la volumele prefăcute, postfațate și comentate pentru ca, argumentează, insolit, editoarea, atunci când „cărțile nu vor mai fi cercetate, la trecerea de la era tiparului la cea electronică a casetelor, dischetelor, CD-urilor, DVD-urilor, memory stick-urilor în epoca «electronului», pentru unii oameni dornici de cunoaștere, să se știe și vizual ce vor fi fost și cum vor fi arătat cărțile, aceste ciudățenii”. (Pe lângă doza de malițiozitate, în cea mai pură descendență gramatopoliană, a saltului din trecut îndepărtat spre viitorul abia previzibil, ilustrațiile amintite au și o indiscutabilă utilitate, aceea de a-i familiariza, măcar la o repede ochire, pe cititorii de azi, cu câteva titluri de referință apărute, mai ieri, în colecțiile Editurii Meridiane, cvasi inexistente acum în librării).

Ceea ce remarcă unul dintre comentarii volumului de debut al lui Mihai Gramatopol, „Moira, mythos, drama” (Editura pentru Literatură Universală, București, 1969 ; ediția a II-a, Editura Univers, București, 2000), și anume faptul că el „aliază erudiției, care e pâinea principală a disciplinei sale, un spirit curios de noutate” (Ov.S. Crohmălniceanu) e valabil pentru întreaga sa operă. Fie că e vorba despre studii, despre traduceri, despre publicistică sau despre destinele conversației cu amici istorici, scriitori, artiști vizuali, editori de elită, esteticieni, matematicieni (de anvergura lui Solomon Marcus, de pildă), filozofi, filologi, etc. Colocvialitatea sa scilpitoare a avut întotdeauna suportul cunoscătorului în varii domenii umaniste, argumente forjate de erudiție, fără scoarșenie și fără intenționalitatea epatării, însă. Așa cum scrisul său, documentat la nuanță, nutrit la surse de primă mână, și-a adjudecat evocarea, reconstituirea de vremuri apuse (dar cu pertinente învățăminte și pentru prezent) cu autenticitate și implicare auctorială contemporană, relevante când a scris, de pildă, despre arta Margueritei Yourcenar, pe care a tălmăcit-o remarcabil în limba romană. Tocmai pentru că modelele, Tacit și Suetonius, îi erau familiare.

„Cuvântul înainte” și postfața la volume precum „Istoria literară a Greciei antice” de Robert Flacelière, „Arta romană de la republică la Constantin” de Richard Brilliant, „Civilizația greacă în epocile arhaică și clasică” de François Chamoux, „Acropole” de Albert Thibaudet, „Grecia epocii întunecate” de A.M. Snodgrass, „Mit și religie în Grecia antică” de Jean-Pierre Vernant, „Roma republicană” de Michael Crawford, „Monumentele publice ale artei romane” de Niels Hannestad sunt capitole de istorie vie, incursiuni „la cald” în materia studiilor pre-postfațate, ca autentic, înzestrat companion al autorilor, dar și ca exeget al acestora.

Introducerea la „Memoriile lui Hadrian” e o probă de mare virtuozitate în domeniu, un surprinzător dublu portret în relief, un fel de camee din cuvinte, în care sunt „inscripționate”, îngemănat, personalitatea împăratului și personalitatea scriitoarei, ca într-o autentică piesă antică „redescoperită” de cercetătorul aparținând sfârșitului de secol XX. Studiul cărțurarului asupra vieții și moștenirii luate istoriei de către Hadrian îl face pe acesta contemporanul nostru, iar amănuntele

pasionante despre felul în care Marguerite Yourcenar s-a documentat și a scris „memoriile” augustului personaj o fac pe aceasta, grație traducătorului-exeget, preț de câteva pagini, contemporană împăratului. De altfel, cunoscută pentru parcimonia cu care împărțea aprecieri, Marguerite Yourcenar i-a scris lui Mihai Gramatopol înainte de apariția primei ediții a romanului său în România: „Am fost foarte mișcată de pasiunea cu care ați tradus în românește «Memoriile lui Hadrian»... Virtuțile de cunoscător într-ale artelor vizuale și într-ale esteticii sunt detectabile în „cuvintele înainte” la „Artă și semnificație” de Erwin Panofsky și „Revolta romantică” de Kenneth Clark. Remarcate ca atare de exigenți comentatori ai acestor evenimente editoriale. Așa cum opera antumă a însumat, în epocă, o pleiadă de comentarii entuziaste din partea profesioniștilor domeniului.

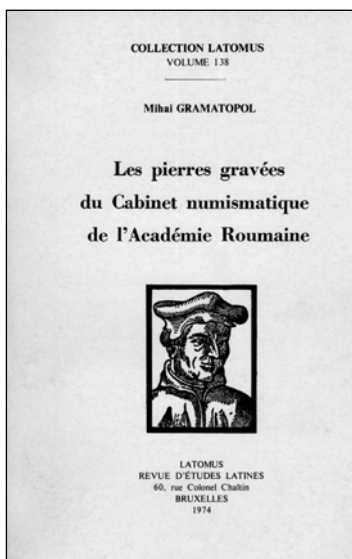
Cele două volume „Miscelanea” sunt de citit și de recitat. Ele completează personalitatea plurivalentă a unui senior al spiritului, educat, după propria-i mărturisire, în stil britanic, trăind viața, apolinic-dionisiac, prin suma a contrariilor, rafinat și aristocratic, dar și „inadaptabil impenitent”, la Porțile Orientului, cu „gustul eternității”.

Un senior în cabinetul de arheologie, filolog, doctor în științe istorice, șomer, timp de 13 ani, din 1977 până în 1990 (când a fost repus în drepturi), perioadă în care a continuat cercetarea pe cont propriu și a trăit din drepturile de autor ale cărților publicate, umanist, istoriograf, eseist, istoric de artă, estetician, traducător. Profesor doctor docent, membru (premiat) al Uniunii Scriitorilor, laureat al Premiului Academiei Române. Un cărțurar care a studiat și a scris despre (mai) toate aspectele culturii și istoriei lumii greco-romane: numismatică, epigrafie, glicptică, sticlărie, podoabe, monede, toreutică, statuete de bronz și de teracotă, fildeşuri (arte miniaturale), istoria artei antice, filosofie.

Un spirit liber, un polemist redutabil, un conviv plin de farmec, un erudit care a trecut prin viață conform „îndreptarului” din „Tractatus politicus” al lui Benedictus de Spinoza, motto al celui de-al doilea volum „Miscelanea” — „M-am străduit cu grijă să nu rătăcesc de la faptele oamenilor, nu mă plâng de

ele, nici să nu le urăsc, ci să le înțeleg”.

CORNELIA MARIA SAVU

Teritorii lirice

Visul

Motto: "Ridica-voi ochii
mei spre ceruri..."

M-am înrobit...
Am crezut în iubire
veșnică
Iubirea fizică,
Iubirea frățească,
Iubirea neșoptită.
M-a răpit neliniștea,
m-a orbit
Să te visez,
Glasu-ți săpat
În frâiele binelui meu
și al răului.
Nu spune nimic...
Nu te arăta
Ești pas
În turnurile mele...
Imaginează
Turnuri închise,
Ferecate cu
Prezențele de azi,

De mâine,
De ieri.

Nu spune nimic
Nu călca aerul interzis.

Voi aștepta

Voi aștepta
Eternul meu să te
cunoască
Cunoști...
Cunosc...
Vreau să alerg
Spre tine
De unde ești?
Din viitor,
în trecutul meu
glasul tău s-a desprins...

Finalitate

Este neștiută,
Este în fire,
Este absurd,
Este normal,
Este orbire,
Este clarviziune,
Nu vor nimic...
Oameni absurzi,
Sunete armonice,
Se suprapun

În corzi,
În gesturi,
În priviri,
În realitățile noastre.

Nemurire

Cu cât dai un dram de
răbdare,
Doamnă viața?
Cât ceri pe o frântură de
nor,
Domnule cer?
Scumpe înger,
Cât e de ieftină
nemurirea?
Sunt cer,
Sunt pământ,
Sunt nor,
Stârnesc vânt,
Am onoruri,
am sarcini
însă,
tot caut în adânc...

Neatenție

Mă respir
Zi de zi,

Anemone umplu cerul,
de multe frumuseți
Rămân orbit,
Rămân smintit,
E totul nesfârșit,
Ah! cerul nu mai are
nicio rază de soare;
Prea mult abundă;
Unde ar trebui să fie o
poartă spre cer
Este acum,
Sufocantă,
O netedă poartă ferecată...
Sunt eu, bat la acea poartă
Iar ea, în imensitatea ei,
mă răsfăță:
cu frumuseți,
alerg,
strig...
Eu nu vreau frumuseți,
Vreau doar orbitoarea
rază,
Pe care am închis-o în
adânc
Tot eu.

VIORICA LAZĂR

RECONSTITUIRE

Lui Adi...

După ce mi-ai făcut inima
bucățele,
M-am apucat să le adun
una câte una,
să încerc să le potrivesc
la loc.

Cu lacrimile înnodate în
barbă,
Cu deznădejde, cu
disperare,
Am văzut că nu se poate...

Dar a ieșit așa,
Ca un vitraliu...

CĂDERE LIBERĂ

Naiv, încredător,
Am pășit în viața ce părea
de basm...
Firescul s-a topit curând
În dor amăgitor.

Acuma mă cufund
În cloaca de marasm...
Și în oglinda hădă
Îmi văd anhedonia
Cum stă să rădă

De sufletul-mi placid
Fără mânie, fără hulă,

Ucigându-mi lent
Și ultima celulă.

CE TE UIȚI?

Ce te uiți așa la mine
Cu arome bizantine
De măsline
Puse în vermururi fine...

Ce te uiți așa deodată
Prea curată, vinovată,
Spune-mi, ce te uiți așa,
Fără perdea?

Ce te uiți așa la mine
Când găvanele sunt pline
Și privirea ta le umple
Să se scurgă înspre
tâmpile...

Ce te uiți la mine-așa
Când iubirea ce era
S-a prelins ușor pe buza
Transformându-se în
muză,

Muză care-a devenit
Infinit...

GÂND PENTRU ȘCOALĂ

Marei și lui Vlad

De-i la oraș sau de-i
rurală,
Ea e frumoasă,
intelectuală,
Și pământeană și astrală,
Este totală...
Primul cuvânt și prima
zecimală –
Școala.

Ne pregătește pentru ani
ce vin,
În fiecare zi ne dă puțin
Din gingășia ei ca de
petală,
Din emisfera boreală...
Școala e școală!

Și e proverb și e zicală,
Și vers de dulce
trândăveală,
E muzică ambientală,
E tot școală.

Ecuație și inspirație,
E primul bilețel stupid,
Pe care-l scrii, timid,
Către o fată
Ce-ți face inima să bată...

E simplă, genială,
E buna ta școală!

ÎN AȘTEPTAREA MUZEI

Ca muscuilele
îmi zboară prin jur mii de
cuvinte
și nu reușesc să prind
niciunul.

Îmi pun atunci în palmă
un sentiment,
o emoție
care se așază într-o
propoziție,
într-o frază.

Le pândesc,
le plesnesc apoi cu
cealaltă palmă
ca să rămână acolo,
cumva.

Mă uit apoi la ele câteva
clipe, mulțumit,
până realizez că-s moarte.

Suflu atunci tare și le-
mprăstii pe covor...

DAN GEORGESCU

(fragment)

Îi era de ajuns să-și întoarcă gândul înspre vremea de odinioară și, de îndată, Zăuleț Zamfir se simțea copleșit sub valul de răzgâieli, înviate în fel și chip în auz, de i se părea uneori că sunt spuse într-un glas, chiar atunci, de amândoi părinții, ale căror chipuri apăreau și dispăreau, dându-i târcoale grijului, pe undeva prin preajmă, anume să le poată zări ba chiar și desluși vorbele, încă de pe buze, mai ales când, pornindu-se din senin, nu pregetau să-l împrăște cu o anume poreclă, ațâțându-i furia împotriva vorbeii umilitoare care îl făcea să se simtă, și acum, strivit ca un gândac de bucătărie, când retrăia întâmplări aieva, pentru că nici după atâta timp, la fel ca și în vremurile de demult, oricât își frământase mintea, îi fusese cu neputință să dibuie măcar un fir care să-l lege de înțelesul ocarei, neizbutind să-și dea seama nici de unde i se trăgea și nici prin ce împrejurare se pricopsise cu o așa poreclă, spre veșnica rușinare, de ajunsese să fie strigat, în locul numelui, așa după cum, pentru nimic în lume, un om întreg la cap nu ar fi îngăduit să-i fie botezat nici măcar câinele, darămite copilul.

Î se spunea, pur și simplu, Zup-Așa.

Toate iscodirile pe care le făcuse îl băgaseră la bănuială c-ar fi fost, la mijloc, un fel de poveste după care, cică, într-o amiază, fusese uitat, pus să doarmă în albie, undeva prin cerdacul casei lui Vălimăreanu, unde slujea mama Laura. Odată trezit, descoperise că e singur în ditamai hăul necunoscut și fără de margini, spre deosebire de odăița cu care se obișnuise. Numai că, în loc s-o sfeclească, pornise de-a bușilea, așa fără de niciun rost. Apoi, o făcuse chiar parcă bucuros că se poate lăfăi în necuprinsul cerdacului. Probabil că fusese ispitit și de atmosfera pe care o făceau vitraliile filtrând și îndesind sau deșirând lumina înserării până o făceau străvezie. Mai mult ca sigur că, adăpostul perdelei de umbră, străpunsă din loc în loc de picăturile ciudate cernute dinspre amurg, îi

dăduse un oarecare sentiment de siguranță, îndemnându-l să scotocească prin cotloanele noii încăperi în care ajunsese. Tot iscodind, cică se pomenise rostogolindu-se, aidoma unui ghem, sărind din treaptă în treaptă, pe o scară întinsă mult de tot în jos, de părea că nu se mai termină. Ciuțătenia fusese, zice-se că, în loc să se învinețească, scoțând țipete de sperietură, cum ar fi făcut orice alt copil, Zăuleț Zamfir prinsese a gănguri, însoțind, cu câte un ziuupp-așa fiecare bufnitură, din treaptă în treaptă.

Încăpățânarea cu care, îndeosebi Laura, ținea să-i taie avântul, ori de câte ori vroia să pună la îndoială povestea că i se putuse întâmpla așa ceva, încă înainte de a merge pe picioare, îl băgase la bănuială că, de fapt, se întâmplase cu totul alta dar lui nu-i va fi dat niciodată să afle ce. Cu timpul, îndoiala adâncită în suflet, că fusese păcălit tocmai de ai casei, îi sporise neîncrederea încât nu mai lua în seamă pe nimeni așa că, de mic, își făcuse obiceiul să umble brambura, pierzându-se în ocholuri îndelungi, care să îl țină cât mai departe de ochii lumii, mulțumindu-se să-și petreacă timpul împreună cu turma închipuirilor pe care le purta în gând. De unde i-ar fi putut trece prin cap, unui prichindel ca el, că fiecare poveste își are o cheie ei și numai celui căruia îi este scris poate să dea de ea. Lui îi rămânea, deocamdată, să umble pe coclauri, ca o cârtiță orbită de lumina zilei, visând mai tot timpul că se poate ivi o scorbură prin nori și astfel ori câte ori se pomenea auzindu-se strigat după poreclă, să aibă pe unde o zbughi. Până a i se împlini visul, nu avea decât să-și înghită năduful zupăind, adică oprindu-se în loc, și sărind întocmai cum făcuse atunci când se rostogolise de-a lungul scării din cerdacul casei lui Vălimăreanu. Așa că, după orice încercare de a ieși din povestea care îi amăra viața, se pomenea parcă și mai afundat în ea și atunci, aproape fără să-și dea seama, izbea în pământ cu tălpile goale, până i se înroșeau ochii nu atât de furie cât mai ales de o spaimă mai îngrozitoare decât aceea pe care o trăiește cel care simte că se află la un pas de a se îneca. Pe măsură ce nu mai vedea nimic în jurul lui, tropotea furios că pământul rămânea

neclintit și zăvorât mai dihai decât poarta de intrare spre o casă pustie...

Mai apoi, buhul întâmplării sporise, depășind haturile satului, astfel că mai toți copiii de-o seamă cu el, asmuțiți de o piticanie cu numele Malvin, străjuț mai tot timpul de Gelu și Vergică, doi dintre puii rudarilor din Batârăști, nu-l mai scoteau din Zup-Așa. Pe deasupra, ca să fie și mai deochiat, îi spuneau porecla împerechind-o cu o scorneală a lor „Zupândău”, în timp ce, un grup dintre ei mimau rostogolirea, ca să-i dea și mai rău în vileag nătângia de a nu se fi putut feri de golul scării, înainte de a se prăvăli, în mersul de-a bușilea. Cântându-i fel și fel de strigări în cor, țineau să-i amintească mersul cu care intrase în gura lumii, târându-se ca șarpele, de parcă ar fi avut bibe în loc de picioare. Întâmplarea făcuse cam de pe atunci, ca nici în ruptul capului să nu mai creadă cineva că Zăuleț Zamfir avea să se mai poată ține vreodată, drept, pe picioare, ca un om zdravăn.

Între timp, apa din matca Ursoiilor își văzuse de cursul ei, când năvălă, când năbădăios, arareori întâmplându-se să fie potolită într-atât de secetă încât, oamenii se foloseau de cursul ei pentru a-și da cu părerea, după cât era de înfuriată, dacă și pe unde avusese loc o rupere de nori, slobozitoare de potop sau că, în sfârșit, se topise și ultimul strat din cei mai grei nămeți dospți o iarnă întreagă pe costișele Chisamei și povârnișurile Pădurii Șirinesii sau ale Dealului Scund și Pădurea Bisericii în mijlocul căreia era Balta fără fund în care o mare parte din femeile din Ursoaia topeau cănepa.

Timpul îi făcuse lui Zăuleț parte de întâmplări și necazuri cu noianul, astfel că mititelului, de pe o zi pe alta, i s-a albit, asprit și-apoi rărit firele părului până se alesese doar cu un smoc în creștetul capului. Nefiind de mirare nici că nimănui nu-i mai păsa de bântuțului lui de zăbăuc pe ulițe și coclauri, într-o vânturare prin care ținea morțiș să le dea oamenilor de înțeles că, din cauza răutății lor, n-o să aibă astămpăr până nu va găsi vreun rost prin care să se poată strecura în afara țărului pe care îl simțea împrejurul lui ca o odobeală. De-abia atunci, luându-și lumea în

cap, nădăjduia să scape de porecla blestemată, prin care era făcut de râsul satului.

Mai ales că Scriciu, unul dintre bătrânii gureși, nu pierdea niciun prilej ca să-i dea mai mereu de furcă. Una, două, cum se nimerea să dea față în față, numai ce-i cășuna să-l ia în primire, iscodindu-l, pe cât putea de aspru cu glasul lui pițigăiat și înșelător: Cât mai ai de gând să te tot flendurești în sus și în jos, scărmanând, alandala, tufele cuiburilor de fasole și covragii porumbilor din luncă? Și cum de-ți place să stai mai tot timpul pitulat? N-oi fi făcând-o, așa, numai de-al dracului, să nu te vadă lumea sau nu cumva tocmai tu nu mai vrei să vezi pe nimeni? Zău, măi, Zup-Așa, taică, chiar, ia, spune-mi, da pe bune, să nu te puie dracul să te contrezi cu mine, îndrugându-mi verzi și uscate, vorba ceea, că ți-o mai zic o dată, tot pe bune, numai de-ai să încerci și te-am găbjit, de-ai să vezi că nici n-ai timp să dai crezare poveștilor care spun la câte poate păți un om pe lumea asta, he-he, nici c-ai tu habar cu cine te pui...și, cum ai putea, câtă vreme nici nu știi pe ce lume trăiești, măi, taică! Că se crucește satul, uitându-se după tine, fără să se poată dumiri cât mergi, pe unde te uiți și cât te uiți pe unde mergi, zău așa!

Prima oară, când a fost luat în primire cu Zup-Așa, s-a făcut foc și pară. A părăsit copiii cu care se hârjonea tocmai când era în toiul unei povești din alea ciudate de-ale lui, cu care îi zăpăcea ca pe bobocii de găscă, ținându-i cu gurile căscate, de parcă mureau să afle cum că într-o noapte se întâlnise prin alunișul din Vetrică cu Lupa Mihaela, al cărei chip îl croise nici ca om, da nici muieră, închipuind-o așa după cum își mai amintea că arăta Duroaica, băbăția care îi speria pe copii, furișându-se, în pielea goală și despletită, prin bălăriile din dosul gardului, ca să-i prindă și să-i lovească în cap cu pălăriile bojilor pline de boabe sângerii. În povestea scornită de Zăuleț, Lupa pretindea că oricine trece prin dreptul bordeiului său nu scapă neospătat cu lapte de pasăre, pe care numai ea știa să-l pregătească, pisând cu maiul într-o postavă târguită de la rudari, semințe de dovleac uscate pe brăul sobei ... Tocmai când pomenea cum se pregătesc semințele de dovleac, din

spatele unui pâlț de tufani, răsarise Scriciu și primele vorbe pe care le scosese din gura cu buzele veștejite le îndreptase asupra lui.

„Zău, că nu cumva, tu oi fi chiar Zup-Așa?”. Poate că o fi mai spus ceva dar Zăuleț o zbughise la fugă și nu s-a oprit decât în pragul ușii de unde a început să zbiere: voi n-ați putut să-mi găsiți și alt nume în afara lui Zăuleț asta, sau mi l-ați pus chiar dinadins ca să aibă unii ca Scriciu de cine își bate joc. Opăcitul ăla chior și bătrân nici nu se obosește să-mi spună numele întreg, mă ia, așa, scurt pe doi sau la trei păzește „Zău”, nici măcar Zăza, ca voi, de parcă nu ar fi fost de ajuns că m-ați făcut așa de mic, mai trebuia să-mi puneți și un nume cu pocinog... Sunteți niște fățarnici și prefăcuți, asta sunteți! De-aia vă zice lumea Ciumăfaie și Ciovică...

Îi trebuise mult timp până a se obișnui cu acel Zup-Așa, dar nici după aceea n-a prea avut răgaz de bucurie pentru că, în una din dimineți, după ce asistase la mulsul vacii, a ținut în ruptul capului să ducă el oala pe laviță, lângă celelalte, rânduie la smântănit. N-a apucat să facă mai mult de doi pași că, în timp ce în urechi îi intrau vorbele spuse mai apăsător decât altădată că trebuie să aibă grijă să nu scape oala din mâini, s-a împiedicat de snopul cocenilor din care mânca vaca și a împrăștiat tot laptele. Dinadins ai țipat să fiu atent, Ciumăfaie, ca să mă sperii, uite că ai făcut-o, na, acum, bucură-te!

Răbufnise așa de ciudă și căutând să se răzbune o numise după porecla pe care o auzise din gura oamenilor, mulți dintre ei spunându-i chiar în față, în loc de Laura, Ciumăfaia lui Ciovică.

De atunci, orice i s-ar fi spus, nimeni nu-i putea scoate din cap obsesia că lumea avea ceva cu el și făcea pe naiba în patru numai ca să-l împingă în buclucuri, ca să ajungă de pomină.

Dar, nicio altă pățanie din viață n-a mai putut să-i șteargă din minte noaptea în care Chisamera i s-a întipărit în cap, ca și cum ar fi existat dintotdeauna, împreună cu ascunzișul visat, totul începând din momentul în care a prins în auz șuierul șoaptei ciudate care l-a pus pe jar, sperându-i somnul și astfel și-a surprins părinții în toiul furișării afară din casa.

ION NETE

Poezia mă duce în lesă de hârtie

Poezia mă duce în lesă de hârtie,
De fapt nu se știe exact cine duce pe cine,
Este o relație biunivocă,
O relație de rău și de bine.

Trecătorii orașului întorc capul,
Își dau coate când ne privesc,
Nu scoatem fum, nu claxonăm,
Ne purtăm în felul cel mai firesc.

Nu suntem femeia ce prinde bile pe gât,
Nu suntem nici omul orchestră,
Nu scoatem limba la oameni pe stradă,
N-am descălecat de pe-o statuie ecvestră.

Suntem, aproape, un curent alternativ
Ce-și alternează starea de sărbătoare,
Unul pe altul ne ținem de lesă,
Dar nu știm de fapt care pe care.

Eu scot poezia la plimbare,
Poezia, la plimbare, crede că mă scoate,
Nici unul nu mârâim, nu lătrăm,
Nici unul nu dăm din mâini și din coate.

Cuvinte meșteșugite îmbracă hârtia,
Și totuși unul dintre noi este câine,
Eu sunt ziua de azi, în manuscris,
În volum, poezia, e ziua de mâine.

17 februarie 2010

Vreau o lupă de micșorat necazuri

Vreau o lupă de micșorat necazuri,
vreau o lupă de mărit bucurii,
aparențele nu dăunează, neaparat,
celor care scriu poezii.

Vreau un soare mai mic,
Vreau o lună mai mare,
pentru burta nesătulă a uimirii,
mâncare, mâncare, mâncare.

Vreau o boală mai mică,
Vreau o lume mai bună,
genomul omului, din start,
atrofiat să fie-n minciună.

Vreau un aer ca apa,
nu aer pus în pahar cu picior,
nu-l vreau băut ca șampanie,
pocnind, la mari sărbători.

Vreau panglici tăiate-n surdină,
Nu vreau tăieri de buric,
Nu vreau statui de bronz,
Pentru orice limbric.

Vreau în viață și oameni,
ce capul și-l bagă-n nisip,
nu pentru a fugi de viață,
ci moartea s-o simtă-nainte, un pic.

RĂZVAN DUCAN

Mapamond

Un român în India

file de jurnal

(V)

februarie – martie 2010

Exasperantă este această cutumă indiană de a nu respecta niciodată orele stabilite de comun acord.

Ședințele la Universitate au ceva din blazarea, rutina și plictiseala oricăror astfel de întâlniri, la care se adaugă obiceiul de a întârzia și incredibilul talent al profesorilor indieni de a vorbi ore în șir fără a spune nimic concret, fără a lua vreo decizie. După primele două-trei ore, le ascult doar vocile, șiruri întregi de cuvinte englezești care încetează dintr-o dată să aibă vreun sens. Am evitat cât de mult am putut aceste ședințe. La început a fost ușor: adresa mea de mail nu se afla încă în baza de date a Departamentului și mă foloseam de faptul că nu fusesem informat oficial. După o vreme, inevitabilul s-a produs: adresa mea electronică a ajuns în baza de date și nicio scuză nu îmi mai era de folos. Cel puțin pentru moment.

Suspectez că multora dintre colegii mei prezenți la astfel de ședințe le place să-și audă inflexiunile vocii, având poate iluzia că spun ceva important sau că cineva chiar îi ascultă. La fel se întâmplă și prin România. Mă gândesc dacă nu cumva acesta o fi vreun defect profesional. După o vacanță de vară, îmi aduc aminte că acum câțiva ani m-am surprins eu însumi vorbind ceva mai mult ca de obicei. În India, însă, discuțiile au, în Universitate și în afara ei, un soi de superficialitate, de superfluu pe care nu cred că l-am regăsit altundeva. Odată, când ședința la Delhi University era pe sfârșite, M.S., profesoara de portugheză, a insistat să mai adauge ceva pe ordinea de zi la atât de temutul capitol DIVERSE: din sala 103 lipsește un scaun!!! Cu greu mi-am putut stăpâni enervarea. De fapt, am vaga senzație că nu mi-am stăpânit-o deloc; am mascat-o doar cu un zâmbet de om suferind. Ce altceva poți face?

În curând se va termina iarna. Se apropie 15 ianuarie și A.K., indianul agasant care studiasse limba română în urmă cu vreo 30 de ani la Delhi University, are ideea de a organiza un simpozion în onoarea lui Mihai Eminescu. Îmi prezintă arhiva personală de cd-uri. De ani de zile organizează asemenea manifestări. Mă gândisem eu însumi la asta, dar, neavând contactele necesare, probabil aș fi optat pentru marcarea evenimentului într-un cadru ceva mai restrâns. Pare o idee bună. Pregătim programul, trimitem invitațiile Ambasadei României și îmi scriu un discurs. De la bun început, ceva mi se pare în neregulă. A.K. e mult prea euforic, vorbește mult, nu ascultă deloc și e destul de clar pentru mine că e interesat

mai degrabă să dețină rolul principal în tot ceea ce va urma. Cunoștințele lui despre poezia eminesciană mă îngrijorează. Trec peste asta. În definitiv, ține de natura umană această acumulare de orgolii și vanitate.

15 ianuarie dimineața... Începe simpozionul. A.K. vorbește infinit mai mult decât toți ceilalți. Face paralele fanteziste între Eminescu și cultura indiană, încearcă fără prea mult succes să vorbească în limba română, îi întrerupe frecvent pe ceilalți vorbitori, confiscând mai apoi microfonul, e repetitiv și incoerent. Privesc către sală. Semne de plictiseală și nervozitate. Dintr-o dată înțeleg... senzația de extremă familiaritate cu scenele

acestea e perfect explicabilă. Așa facem și noi adesea prin România. Am participat de atâtea ori (de prea multe ori, de fapt!) la festivisme din astea cu vorbitori plăți, glăsuind într-o limbă română de lemn, cu recitatori patetici și doamne care în fața microfonului recitau Eminescu de parcă ar fi jucat scena balconului din piesa lui Shakespeare. Mulți vor gândi citind aceste ultime rânduri: mai bine așa decât nimic. În definitiv, orice promovare a lui Eminescu în India e preferabilă tăcerii absolute. Ei bine, nu!!! Decât să arăți lumii un poet îmbălsămat, cu idei puține și patos ridicol, mai bine nu-l arăți deloc. Pentru Dumnezeu, spunem mai mereu că Mihai Eminescu este cel mai important poet român. Dacă despre el vorbim atât de osificat, livrându-l celorlalți împachetat în hârtie roz, atunci despre

ce imagine a României putem discuta?! Decât să bagi oamenilor în cap o idee fadă despre țara ta, mai bine alegeți tăcerea, anonimatul absolut. Privesc din nou în sală: oameni plictisiți, mulți dintre ei veniți acolo din două motive. 1 mâncarea pe care A.K. o pune la dispoziție după fiecare astfel de manifestare și 2 nu strică să bifezi în CV o altă manifestare culturală la care ai participat. Dai celorlalți senzația propriei tale importanțe.

Îmi citesc discursul. E unul de popularizare. M-am gândit că n-ar strica să le vorbesc indienilor despre contextul în care Eminescu și-a scris și publicat textele. Mare parte a timpului o dedic încercării de a răspunde la întrebarea: de ce Eminescu e atât de important? În timpul în care eu citesc, A.K. vorbește la telefon. La două zile după eveniment, avea să îmi trimită un mail în care se arăta extaziat: ce discurs interesant, genial chiar pe alocuri! Pentru mine asta e ipocrizie dezgustătoare, în stare pură, pentru A.K. și pentru alții (români și indieni deopotrivă!) genul acesta de reacții echivalează cu un soi de politețe practică pe scară largă. Mă rog, înțelegem diferit conceptele!

Câțiva vorbitori nu mai au timp să se exprime, unii dintre cei care s-au exprimat deja și-au recitat propriile poezii, dedicându-le lui Eminescu. Studenții mei se află și ei în sală. Mă tem că voi avea nevoie de ceva timp pentru a le scoate din minte imaginea acestui Eminescu mumificat. Abia apoi va trebui să încep a așeza altceva în loc! Câteodată, India e atât de invazivă încât atunci când nu am ore prefer de multe ori să rămân în apartamentul meu,

să îmi închid telefonul, să comand ceva de mâncare și să citesc sau să dorm pur și simplu. În astfel de momente, orice întâlnire cu orice indian se transformă într-un calvar cu mult peste capacitatea mea de a-l suporta. Nu e în niciun caz vorba de rasism, ci de o ușoară formă de sociopatie pe care au trăit-o mulți dintre cei care au petrecut un timp ceva mai îndelungat în India sau în alte țări ale lumii a treia. Mi-am verificat teoria în conversații cu diverși alți oameni aflați în situația mea.

Undeva în fața căminului în care locuiesc se află un teren care este frecvent folosit pentru organizarea de nunți. Nunțile în India sunt o afacere extrem de costisitoare. Multe dintre familiile indiene economisesc bani o întreagă viață pentru un asemenea eveniment. Mai ales dacă una dintre milioanele de zeități hinduse a binecuvântat familia cu două sau trei fete. În sate până și astăzi nou-născuții fete sunt uciși la câteva zile de la naștere. Nu mai e o situația atât de frecventă ca în urmă cu 10-15 ani, dar încă se întâmplă. Ceremonialul nupțial în sine e unul fastuos. Muzica, însă, e un element de contrast. Aud din apartamentul meu până pe la miezul nopții muzică americană în vogă acum 10-15 ani, zgomot de bași și din când în când câte o coloană sonoră a vreunei cunoscute producții hollywoodiene. Deseori, în India la nunți am avut acest acut sentiment al inadecvării. Îmi amintesc că, odată, în mijlocul unei ceremonii tradiționale cu oarecare încărcătură emoțională, am observat un adolescent cu un tricou verde pe care se putea citi vizibil: „Virginity is not a virtue, but a lack of opportunities”. La câțiva metri distanță, mirele, mireasa, rudele și nuntașii, toți îmbrăcați tradițional, cu o morgă serioasă și pătrunși de însemnătatea momentului. Am întrebat cum de poate veni cineva la nuntă cu un tricou purtând un asemenea mesaj. Mi s-a răspuns că tânărul e probabil analfabet sau că, în orice caz, nu știe suficient limba engleză pentru a înțelege textul. Mai mereu, în India ceva nu se potrivește peisajului: e ca un puzzle în care două sau trei piese sunt așezate greșit. Straniu pentru mine e că nimănui nu pare a-i păsa.

În nordul orașului mai mereu se întâmplă câte ceva: un concert, o expoziție, o lansare de carte. Nu particip la toate, evident. Drumul e atât de greu până acolo. Când ajung, după mai bine de o oră și jumătate petrecută în traficul din Delhi, brusc apetența mea pentru astfel de evenimente scade la jumătate.

În martie îmi sărbătoresc ziua de naștere. E una dintre cele mai mari petreceri pe care le-am organizat vreodată. Doar suntem în India, unde totul trebuie să fie grandios! Portughezi, francezi, italieni, chileni, indieni, spanioli, germani, cu toții sub același acoperiș.

Naționalitatea trece, odată în plus, în fundal. Sunt singurul român prezent la propria mea petrecere. Îmi place acest turn Babel și nu mă deranjează absolut deloc că nu pot vorbi românește. Îmi revin în memorie ideile pe care le-am avut în avion, atunci când am venit pentru prima dată aici: dezrădăcinarea și dorul, atât de supraevaluate până de curând, nu par a mai defini modernitatea secolului XXI. O fi bine, o fi rău, cine mai știe! Cert e că am plătit deja în trecut un preț mult prea mare pentru un concept (acela de „națiune”) care a fost umplut de conținut abia în secolul XIX!

OVIDIU IVANCU

DEPOZITUL DE FLUTURI DIN BABILON

Cel care înțelege suferă cel mai mult,
ce rost de cuvinte cu ramură de spini,
ziua alunecă de pe altar ...
... trecem unii pe lângă alții fără să ne vorbim
și chiar plătim pentru singurătate cu bolile noastre
moderne,
ființe care ies din oră,
nici nu există,
totuși, abia dacă putem crede că avem un loc
în depozitul de fluturi ...

TAINA LA VREME DE SEARĂ

Te-ai îmbolnăvit de uitare
în tot acest timp de la facerea lumii,
privește atent,
învață să fii altul ...
Taina pe vreme de seară,
o ții în pumni ca pe o pasăre de apă ...
Zborul ei lichid
sfârșește în buzunarele timpului ...

ÎNVIEREA

Ochiul strălucea în cenușă,
sunetul ca o ființă care se întoarce acasă,
în ziduri de carne
pentru a se prefăce-n vorbire ...

Apoi începu să-și amintească povestiri din viitor,
povestiri din viața ce va fii
și ei nu înțelegeau cum
acei corbi albi îi hrăneau
mintea cu noi cuvinte ...

DURERILE FACERII

Pe vreme de ploaie să le vorbești,
adunați lângă ziduri,
așteptând din toată ființa să li se spună adevărul,
adevărul acela ca o cetate din care nu mai ieși ...

Își pipăiau trupul,
erau reali, totuși, începeau să priceapă că și ploaia era
reală,
încet – încet apa aceea care curgea de undeva de sus
le spăla ființa și trupul li se desprindea de gând,
se întorcea în pământ de parcă n-ar fi fost,
de parcă pământul nu i-a născut niciodată
cu dureri de femeie,
chiar în ziua penultimă ...

CONSTANTIN STANCU

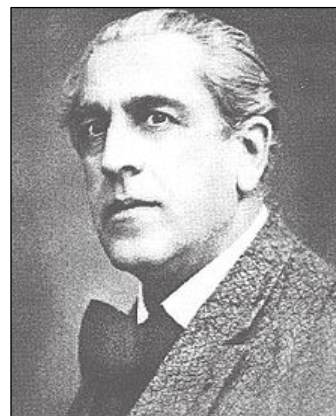
August 2010.

Un document inedit - Jean Bart în arhivele mureșene

1. Aspecte privind diplomația românească în Balcani, la începutul secolului XX

Pe data de 9 mai 1905, o iradea - *act emis de sultanul Abdul Hamid al II-lea*⁴² în favoarea aromânilor din Grecia - a provocat un grav conflict diplomatic între statul român și statul elen, urmare fiind ruperea relațiilor diplomatice dintre cele două state pe o durată de șase ani, aceste relații fiind reluate abia în 1911. Actul amintit anterior, cel ce a provocat ruperea relațiilor diplomatice, îi recunoștea pe aromânii din Peninsula Balcanică, ca millet, adică ca pe o entitate etnică de sine stătătoare⁴³. Trebuie subliniat faptul că grecii, așa cum arată de altfel și istoricul Richard Clogg⁴⁴, chiar și după obținerea independenței și recunoașterea Greciei în 1833, ca stat, continuau să dețină poziții importante la curtea sultanului otoman⁴⁵. Din aceste poziții influente pe care le dețineau atunci, grecii s-au opus în mod constant - *cum o fac de altfel și azi* - recunoașterii aromânilor ca entitate etnică. Potrivit istoricului Gh. Carageani⁴⁶, care consacră un amplu studiu problemei aromânilor, la începutul sec. XX numărul acestora în Peninsula Balcanică, era de circa 400.000, din care cei mai mulți - *peste 200.000* - trăiau în Grecia. Iradeaua a fost emisă de sultan în urma a numeroase demersuri făcute de autoritățile române pe lângă înalții oficialii turci, dar mai ales, ca urmare a influențelor exercitate pe lângă sultan, de ambasadorul german Marschall și de guvernul italian, care acționaseră în acest sens de conivență cu autoritățile române. Se mai cuvine menționat și faptul că anterior anului 1905, guvernul român a acționat în mod constant pentru recunoașterea aromânilor ca entitate de sine stătătoare, atât pe lângă autoritățile statului elen, cât și pe lângă cele de la Constantinopol. Pentru a câștiga bunăvoința Greciei, România încheiase cu acest stat în anul 1900, o convenție comercială și mai mult decât atât, România a recunoscut Biserica greacă de la noi din țară ca persoană juridică. Prin protocolul anexat la respectiva convenție, statul român mai făcea și alte concesii Greciei, recunoscând ca persoane juridice comunitățile grecești de la Brăila, Galați, Calafat, Mangalia, Constanța, Tulcea, Sulina și

Giurgiu. România spera astfel, ca pe cale de consecință, să determine o atitudine mai binevoitoare a Greciei față de aromâni, fapt care însă nu s-a întâmplat. Deși au existat și alte momente tensionate în relațiile româno-elene, precum cel reprezentat de cazul Zappa⁴⁷, care a dus în 1892, pentru scurt timp,

la ruperea relațiilor diplomatice dintre cele două state, criza din 1905 era cu mult mai gravă, ea venind după o serie de abuzuri, ce au culminat cu grave atrocități comise împotriva aromânilor din Grecia, dar și din teritoriile ce încă nu aparțineau atunci Greciei. În numele proiectului utopic al „Marii Idei”⁴⁸, la sfârșitul sec. XIX - începutul sec. XX, bande înarmate de greci au ucis sute de aromâni care revendicau drepturi culturale⁴⁹. Consulii români de la Ianina, Monastir și Salonic raportaseră abuzurile și teroarea la care erau supuși aromânii de către greci, aceștia din urmă având uneori chiar concursul tacit al autorităților turcești⁵⁰. Aceiași consulii raportaseră și abuzurile la care erau supuși macedonenii și albanezii de rit ortodox, pe care, la fel ca pe aromâni, grecii urmăreau să-i descurajeze în lupta lor pentru păstrarea identității naționale și, ulterior, să-i asimileze. În aceste merituorii, dar complicate jocuri diplomatice⁵¹ pe care le făceau românii la Constantinopol, dar și pe lângă autoritățile grecești, a intervenit și Austro-Ungaria care, având propriile sale interese în zona balcanică, a inițiat o întrevvedere între regele Carol I al României și regele George al Greciei⁵². În cadrul celor 5 zile de întrevederi, deși nu s-a semnat niciun act oficial, au fost abordate și probleme referitoare la situația aromânilor din Grecia și a abuzurilor la care aceștia erau supuși. Întreruperea relațiilor diplomatice în 1905, între România și Grecia, s-a soldat și cu denunțarea convenției comerciale de către România. În același timp, în țară, ca o consecință a atitudinii autorităților elene față de aromâni, s-a declanșat un val de antipatie față de locuitorii greci de la noi, antipatie care însă din fericire, n-a depășit niciodată stadiul unor incendii articole de presă și fulminante

⁴² A domnit în perioada 1876-1908, fiind înlăturat de la putere de revoluția „junilor turci”; A căutat să contracareze influența grecească în puținele provincii din sud-estul Europei, pe care, la începutul secolului al XX-lea, Imperiul Otoman le mai controla încă.

⁴³ Carageani, Gh., *Studii aromâne*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1999, p. 37.

⁴⁴ Clogg, R., *Scurtă istorie a Greciei*, Editura Polirom, București, 2006, p. 96.

⁴⁵ Ilustrativ în acest sens, este faptul că bancherii personali ai sultanului erau doi greci, Ghiorgios Zarifis și Hristaki Efendi Zografos, oameni cu mare influență pe lângă sultan, fapt care însă nu-i împiedica să fie și foarte buni greci, susținând financiar diverse opere de cultură pentru conaționali lor.

⁴⁶ Carageani, Gh., *op. cit.*, p.38.

⁴⁷ Ciachir, N., *Marile Puteri și România, 1856-1947*, Editura Albatros, București, 1996, pp. 136 – 137.

⁴⁸ Proiectul „Marii Idei” viza reunirea tuturor grecilor într-o singură patrie, iar susținătorul ei cel mai înfocat, a fost Venizelos Eleutherios (1864 - 1936), cunoscut om politic grec, de două ori prim-ministru; A se vedea în acest sens, Drago, M., și Boroli, A., *Enciclopedia de istorie universală*, Editura All Educational, București, 2003, p. 1268.

⁴⁹ Carageani, Gh., *op. cit.* p. 37..

⁵⁰ *Ibidem*, pp. 139 - 254.

⁵¹ Despre demersurile diplomatice ale României în perioada 1900 - 1914, a se vedea Pascu, V., *Istoria modernă a românilor (1821 – 1918)*, Editura Clio Nova, București, 1999, pp. 191 – 195.

⁵² Ciachir, N., *op. cit.*, pp.141-142.

discursuri în Parlamentul țării. A existat însă riscul real, ca urmare a valului de naționalism care a cuprins o bună parte din populația românească, ca autoritățile române - *pentru a le da satisfacție* - să procedeze la măsuri de retorsiune împotriva comunităților grecești din porturile de la Dunăre și de la Marea Neagră, comunități grecești care se bucurau de o serie întreagă de facilități recunoscute prin lege. Trebuie accentuat faptul că ruperea relațiilor diplomatice cu Grecia - *relații ce vor fi reluate în 1911* - a survenit într-un context european complicat de jocurile de culise făcute în spațiul balcanic, de către Austro-Ungaria, Rusia, Anglia, Germania și chiar de Italia, care aveau și urmăreau materializarea propriilor lor interese. Grecia a perseverat în această blamabilă atitudine față de aromâni și pe parcursul anilor următori. Spre exemplu, în 1910, Patriarhia de la Constantinopol, dominată atunci, la fel ca și azi, de greci, a refuzat cererea făcută de sultan în favoarea aromânilor, ca aceștia să-și poată oficia slujbele în limba română și cu preoți români⁵³. Chiar și după încheierea Tratatului de pace de la București, din 1913, ce pune capăt războaielor balcanice⁵⁴ și în cuprinsul căruia, printre altele, se prevedeau și obligațiile Greciei, Bulgariei și Serbiei de a acorda autonomie școlilor și bisericilor aromâne, Grecia nu a respectat angajamentul asumat. Însă cea mai dură lovitură au primit-o aromânii la sfârșitul Primului Război Mondial. Aromânii, care până atunci mai speraseră în realizarea unor minime doleanțe, s-au văzut împărțiți între patru state distincte: Bulgaria, Iugoslavia, Albania și Grecia. Din păcate, după 1930, autoritățile din România nu vor mai manifesta același interes pentru problemele aromânilor din spațiul balcanic, iar astăzi, mai mult ca oricând, ei trăiesc acut sentimentul că au fost abandonați definitiv.

2. "Oameni cu două patrii. Din una se hrănesc și pe alta o servesc..."

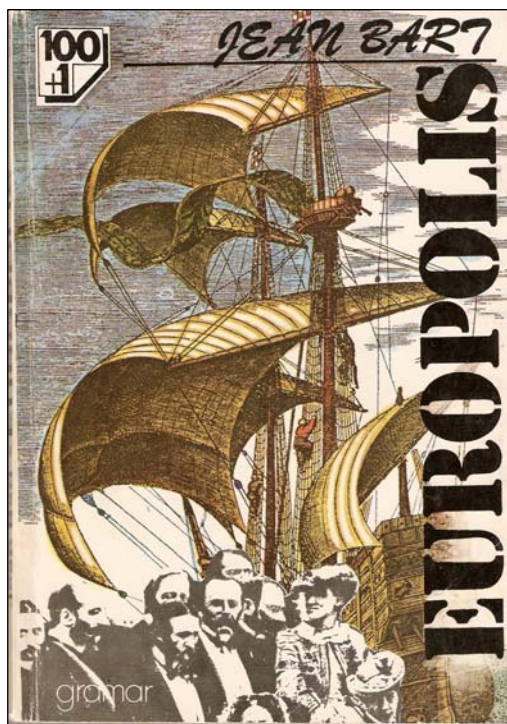
O atitudine foarte critică față de grecii din România - *știut fiind faptul că în țara noastră, la începutul sec. XX, erau în număr foarte mare, ei bucurându-se de toate drepturile asigurate de Constituția din 1866* - a fost cea a scriitorului Eugeniu Botez (1874-1933), mult mai cunoscut sub pseudonimul literar de Jean Bart⁵⁵.

Considerațiile sale vis-à-vis de momentul ruperii relațiilor diplomatice româno-elene din 1905, scrise *manu propria* pe 12 pagini de caiet, se află la Arhivele Naționale -

Direcția Județeană Mureș⁵⁶. Deși nu există o dată specificată pe acest document olograf ce aparține cunoscutului scriitor, din conținutul acestuia am putut însă deduce că a fost scris la puțin timp după momentul la care m-am referit la pct. 1 al prezentei comunicări. Nu am putut afla în ce condiții a ajuns acest document la arhivele mureșene, deși pe plicul în care se află cele 12 pagini am găsit ștampila unui anticariat, fără a fi specificat însă și orașul. Jean Bart, scriitorul despre care criticul literar George Ivașcu, spunea, citez "*...e un Odobescu al apelor*"⁵⁷, a fost un autor de excepție - *romanul Europolis fiind o ilustrare în acest sens* - înzestrat cu un spirit fin, realist, dar și un om de atitudine, cu harul unui verb mușcător și cinic. "*Neputând trăi numai din literatură* - îi mărturisea Bart lui I. Cremer, cel ce-i semna prefața unei cărți - *nu m-am devotat cum ar fi trebuit, trup și suflet, scrisului; cea mai mare parte din munca ce am depus-o în viață a fost pentru alte ocupații*"⁵⁸. De altfel, Mircea Braga, în acest sens, spunea, citez, "*... pentru el (Jean Bart - n.a.) scrisul este o ocupație a timpului liber.*"⁵⁹ Într-un alt context, același Mircea Braga, surprindea sintetic și riguros viața lui Bart care s-a împărțit permanent între profesia de ofițer de marină și pasiunea pentru scris. "*Autorul nostru (Jean Bart - n.a.), scria Braga, este unul din acele rare cazuri în care, cu adevărat viața și literatură sunt - sau măcar par -*

una..."⁶⁰ Jean Bart trăise printre greci, legase prietenii cu aceștia, comandase echipaje din care făceau parte și greci. Pe mare, dar mai ales în lumea porturilor, avusese ocazia să-i cunoască foarte bine și nu e de mirare că, în multe dintre scrierile sale, grecii întrușchipează unele dintre personajele sale. În atmosfera creată de tensiunile din 1905, dintre Grecia și România, și aprecierile scriitorului față de greci au devenit foarte critice. "*Viața porturilor și întregul comerț* - scria acesta în documentul aflat la ANDJM - *era în mâinile grecilor. Așa se explică averile mari făcute de greci în România și exodul care n-a încetat încă pe Dunăre... Mai în toate porturile mari din lume se găsesc capitaliști greci, dar relativ puțini, pe când în România, Egipt și SUA, ceea ce*

frapează este marele număr de emigranți greci...Sunt unii născuți și crescuți aici, muncesc, câștigă, se îmbogățesc

⁵³ Carageani, Gh., *op. cit.*, p. 172.

⁵⁴ A se vedea în acest sens Pascu, V., *op. cit.*, pp. 193 - 194.

⁵⁵ Momentele cele mai importante privind formarea, evoluția, viața și opera acestuia sunt cuprinse în volumul lui Predescu, L., *Enciclopedia României - Cugetarea*, Editura Saeculum I.O., București, 1999, p. 85.

⁵⁶ ANDJ Mureș, Fond Manuscrise, dosar 186.

⁵⁷ Bart, J., *Europolis*, E.S.P.L.A., București, 1956, p.

9.

⁵⁸ Bart, J., *Datorii uitate*, E.S.P.L.A., București, 1953, p. 8.

⁵⁹ Bart, J., *Jurnal de bord*, Editura Minerva, București, 1981, p. 270.

⁶⁰ Bart, J., *Europolis și trei nuvele*, Editura Militară, București, 1985, p. 6.

în România, dar fac armata și varsă averea în Grecia. Dunărea a fost California pentru greci...”⁶¹ Foarte realist și critic a surprins Bart, în documentul aflat la arhivele mureșene, modul cum se valorificau grânele românești. “...boierul moldo-vlah - nota Bart - arenda moșia unui grec...între țăranul de la Dunăre, producător, și consumatorul din țările străine, se interpuneau o armată de intermediari care speculau pâinea scoasă cu trudă din ogorul românesc...misișii, încărcătorii erau greci...armatorii de vapoare, remeorchere, șlepuri, elevatoare erau greci. Cerealiștii, care fără să se miște din cafenea-busă câștigau într-o zi cât câștigau profesorii sau magistrații într-un an, erau greci...”⁶² Într-un alt paragraf din același document, Jean Bart își continuă aprecierile în aceeași notă critică. “...am cunoscut greci - scria Bart într-un alt context care mi s-a părut deosebit de sugestiv - care în curs de 15 ani, din băieți de birou, barcații, furnizori de alimente la vagoane, au ajuns multimilionari. Au plecat în Grecia, au făcut școli și biserici acolo, și azi sunt deputați și oameni politici ai Republicii Elene...Oameni cu două patrii. Din una se hrănesc și pe alta o servesc...” În concluzie, personal consider că acest document din arhivele mureșene este important, nu numai din punct de vedere al modului original în care Bart face analiza unor stări de fapt, vis-à-vis de comunitatea greacă din România începutului de secol XX - chiar dacă într-o notă personală, nu lipsită de subiectivism - ci mai ales pentru faptul că autorul se face exponentul unei stări de spirit, al unei reacții care se înscrie în trendul dominant al aceluia moment istoric, punând astfel în valoare o anumită atitudine generată de un fapt de politică externă.

Prof. NICOLAE BALINT

Eugeniu P. Botez (mai cunoscut sub pseudonimul literar de Jean Bart) s-a născut în 1874, la Burdujeni, în județul Suceava, ca fiu al generalului din arma grăniceriei, Panait Botez. Eugeniu Botez, care la un moment dat l-a avut învățător pe Ion Creangă, și al cărui chip și voce blândă le evocă la un moment dat, a urmat două clase gimnaziale la Iași, iar apoi Școala Fiilor de Militari (1890-1894), Școala de ofițeri din București (1894 - 1896) și în final Școala de aplicație a Marinei de la Galați, pe care a absolvit-o în 1896. A fost locotenent la Divizia de Mare timp de aproape doi ani (1902-1903), apoi căpitan la Divizia de Dunăre (1907-1908), iar din 1910 a fost căpitan de marină la Sulina, port în care, pe data de 14 aprilie 1911, a fost numit comisar maritim. A fost membru fondator al Revistei Maritime (1900), iar din 1922, membru corespondent al Academiei Române. A debutat în publicistică cu articolul „D. Vlahuță să ne dumerească”, iar ca prozator cu povestirea „Japa Căpitanului” (*Lumea nouă literară și științifică*, 1896, semnată cu pseudonimul Troțuș). A colaborat la *Viața Românească*, *Orizontul maritim*, *Dimineața*, *Adevărul literar*, *Pagini literare*, *Marea Neagră*, ș.a. Eugeniu Botez a fost cel care a înființat Salonul literar de la Galați, în anul 1907. A fost distins cu mai multe premii, dintre care cel mai important

a fost Premiul Național pentru Literatură. A scris foarte multe nuvele, schițe și povestiri, având predilecție pentru lumea porturilor și problemele ei. Romanul *Europolis - cea mai apreciată dintre scrierile sale* - a cunoscut mai multe ediții și traduceri în limbi străine.

- Bart, J., *Europolis*, E.S.P.L.A., București, 1956;
- Bart, J., *Datorii uitate*, E.S.P.L.A., București, 1953;
- Bart, J., *Jurnal de bord*, Editura Minerva, București, 1981;
- Bart, J., *Europolis și trei nuvele*, Editura Militară, București, 1985;
- Carageani, Gh., *Studii aromâne*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1999;
- Ciachir, N., *Marile Puteri și România*, 1856-1947, Editura Albatros, București, 1996;
- Clogg, R., *Scurtă istorie a Greciei*, Editura Polirom, București, 2006;
- Drago, M., și Boroli, A., *Enciclopedia de istorie universală*, Editura All Educational, București, 2003;
- Pascu, V., *Istoria modernă a românilor (1821 - 1918)*, Editura Clio Nova, București, 1999;
- Predescu, L., *Enciclopedia României - Cugetarea*, Editura Saeculum I.O., București, 1999;
- ANDJ Mureș, Fond Manuscrise, dosar 186;

Jean Bart in the archives in Mures county

Eugeniu Botez (Jean Bart) was born in 1874, in Burdujeni, Suceava county, the son of general Panait Botez. Eugeniu Botez, who at one point had Ion Creana as a teacher, attended two secondary grades in Iasi (1887-1889), the School of Soldiers' sons (1890-1894), the Officers School in Bucharest (1894-1896) and the School of Tactical Application of the Marine in Galati, which he graduated in 1896. In 1910, he was a naval captain in Sulina, and a year later he was appointed naval commissary in Sulina. He was a founding member of the Naval Magazine (1900) and, starting 1922, he was a corresponding member of the Romanian Academy. He made his debut in journalism with the article „D. Vlahuță să ne dumerească” (“D. Vlahuta to enlighten us”) (1894), and as a writer with the short story „Japa Căpitanului” („The Captain's Mare”) (1896). He was a contributor to *Viața Românească*, *Adevărul literar*, *Pagini literare*, *Dimineața*, *Marea Neagră*, *Orizontul Maritim*, and others. In 1907, he founded the Literary Salon in Galati. He received numerous literature awards. He wrote many novellas, sketches and short stories, with a predominant theme, that of the world of sea ports and its problems, all these being well received by the public and the literary critics of the time. The novel *Europolis - the most appreciated of his works* - has been republished many times and has been translated into several languages. In the archives that exist in Mures county there is an unexpected document written by Jean Bart and which refers to the diplomatic conflict in 1905, between Romania and Greece, a conflict which had been caused by the situation of the Macedo-Romanians in Greece. The document is interesting both because of its contents, and because of the conditions in which it ended up in the archives in Mures.

NICOLAE BALINT

⁶¹ ANDJM, fond citat, dosar 186, p. 6.

⁶² Ibidem, pp. 4-5.

Precuvântare despre o poezie ce se vrea antipoezie

Îmi este dificil să vorbesc, in extenso, despre o carte ce se cere aprofundată, citind-o și iar citind-o. Domnul Vasile Latiș, un om și un poet de o aleasă discreție, chiar dacă – voluntar sau involuntar, luat de „valorile vieții” de după '89 – a cochetat și cu viața publică/politică, fiind o vreme inspectorul general al dascălimii Maramureșului, se pare că, tocmai cunoscând racilele acestui mod de viață, a revenit acolo unde i s-a șezut cel mai bine: în lumea poeziei și a poezilor. Desprins de obligațiile dascălului eminent care a fost, poetul continuă să ne farmece și să ne bucure publicând poezie cu o tinerețe contaminantă și copleșitoare, în aceeași măsură. Cel puțin așa trebuie privit volumul *Antistrofe*, apărut la Editura Proema din Baia Mare în 2004.

Criticul Gheorghe Grigurcu, scriind despre un alt poet, afirma câteva lucruri valabile și pentru poezia d-lui V. Latiș, deși totul se petrecea acolo în alt context ideatic și semantic: poetul „operează o conjuncție între suprarrealism și expresionism, extrăgând din cel dintâi libertatea halucinantă a asociațiilor, din cel de-al doilea sufnul cosmic.” Tocmai prima trăsătură, suprarrealismul, face din poezia d-lui V. Latiș una greu de admis și, îndeosebi, dificil de lecturat (avertisment: atunci când o faci numai la prima mână!). Abia la a doua-a treia lectură lucrurile par să se așeze într-o logică a nefirescului pe care, tu, simplul cititor, trebuie să-l accepți drept cel mai firesc lucru din lume. E clar, din capul locului, că poezia aceasta (și nu voi da nici un citat, tocmai pentru dificultatea de a recepta, la o lectură fugară, ceea ce este de pătruns) nu este nici măcar un joc secund, ci unul mult mai profund, ascuns bine sub/într-o magmă în continuă cucerire de teritorii și de vremi, o magmă fierbinte, mereu în (re)distribuție de structuri care se vor – la un moment dat – împietrite, moarte, sfârșite, terminate, amorfe. Poate tocmai de aici ilizibilitatea, șocul impenetrabilității acestui fel de poem(e). Doar în câteva rânduri poetul reușește (oare chiar vrea?) să scape din chingile acestei lumi halucinante și devine, în mod aproape surprinzător, liric (vezi de ex. poemele XXXIX și LVIII). Asociațiile acestea absconse, misterioase, obositoare chiar, m-au dus cu gândul la acel gânditor nordic, refugiat din lume (decă dintr-un cosmos în alt cosmos!) pentru a compune micile/marile sale fraze, simplele – în aparență doar – fraze în care el a încheiat un adevărat sistem filosofic. Tot așa și în poemele d-lui V. Latiș: fiecare poem se încheie – puține chiar așa și încep –, cu un vers care se conține în sine ca un gând ce vrea să ne spună adevărul său – și chiar ne spune, de cele mai multe ori –, sau adevărurile profunde cărora numai un adevărat poet le poate face loc în opera sa. Dar, dincolo de profunzimea deloc mascată a poemelor pe care le scrie de-o viață poetul Latiș, trebuie să relev și altceva: durerea pe care el nu o ascunde niciodată și nicum în poemele sale. Pentru că poemele acestea taie ca cele mai ascutite și imprevizibile așchii din piatră sau din os. Ele taie și se înfig tocmai acolo unde te aștepti mai puțin. Așa încât, voluntar sau involuntar, d-l Latiș ne apare ca un fracturist (avant la lettre?). Ideile sale se succed aparent fără o ordine anume, fiecare vers sau strofă putând figura independent, ca poem de sine stătător, sfidând într-un mod aparent ansamblul. Tocmai (re)lectura este cea care asigură decelarea unității ideatice și de structură a fiecărui poem. Tocmai scrisesem mai sus despre

lavă, lava din poemele lătișiene nu curge, ci se rupe, se-ncalecă precum miile de șerpi dintr-o hrubă, mugește căzând în hăuri incommensurabile, mușcă malurile, scuipă (chiar și scânteii!) unde și de unde nu te aștepti. Chiar așa se și explică mulțimea de „obiecte contondente” și a celor tăioase ca briciul, de versuri e vorba de bună seamă, toate stând la pândă gata-gata să te rănească măcar (asta după ce au făcut-o deja și cu poetul însuși!), dacă nu să te și ucidă. Abia după ce-și aduce lectorul (sau victima?) în această stare letargică și convulsivă totodată, stare în care carnea lui este carne vie, martelată, sărată, opărită, flagelată – cât despre mintea lui și despre sufletul său, ce să mai vorbim: este pierdut de-a binelea! Odată ajuns în această stare, poetul/poemul te ia – tot fără blândețe, sau prea arareori uzând de ea – ca să te ducă (adevărată levitație!) într-un cosmos unic (alt cosmos?), cel personal – păi, nici n-ar putea fi altfel, ziceți dumneavoastră –, univers asurzitor și demoniac: este tocmai spațiul universului său poetic! (iată-ne ajunși și la expresionismul invocat de noi mai sus!). În fapt, dacă poetul își tratează cititorii cu tot sadismul ascuns adânc în măruntaiele cuvântului/cuvintelor, același lucru, dar într-o măsură și mai mare, se petrece în exorcizarea – culmea, nu a diavolului! -, ci a destinului personal ascuns (sau călătorind?) într-un cosmos (totuși!) ostil, deși-i aparține (sau chiar îl conține pe poet). Este, probabil, cel mai ostil, mai necunoscut și mai neîmblânzit univers. De aici invocarea permanentă a unui Dumnezeu expiator, de aici clamarea permanentă a matricei originare, fie că e vorba de familie, fie că e vorba de spațiul inițiat al copilăriei. Nici nouă, nici poetului calea aleasă nu ni se pare a fi cea mai lesnicioasă. Însă, luându-ne și pe noi (doar de martori, dacă vom citi superficial aceste poeme), sau în calitate de coparticipanți la actul eliberator (păi, prin cine, Doamne iartă-mă, să ne eliberăm de noi înșine dacă nu prin poezie?!), poetul își cucerește dreptul la un moment de respiro, atât de necesar pentru următorul său salt poetic. Eu unul accept provocarea: vreau să fiu acționar la firma care se numește „Poezia lui Latiș”, adică la societatea cu răspândire nelimitată a poeziei de calitate!

Acestea sunt doar câteva neînsemnate însemnări, nesemnificativ capital investit în poezia d-lui Vasile Latiș. Altor le rămâne să completeze capitalul, alături de acționarul majoritar, dezvăluind valorile acestei poezii.

MARIAN NICOLAE TOMI

Am scris această notă eseistică imediat ce a apărut cartea în discuție. Dar ea a rămas, vreme de cinci ani (!), în cartoteca „prietenilor”- mei sau ai lui Vasile Latiș – de la *Nord Literar*, fără să fie publicată. Dacă mai este actuală, acum când poetul nu mai este printre noi de ceva vreme, veți decide Dvs.

Portret artistic

UN COLȚ DE PARADIS TRASAT ÎN PENIȚĂ ACASĂ LA GRAFICIANA CONSTANȚA ABĂLAȘEI-DONOSĂ

Nu o dată s-a spus că viața unui artist se confundă cu opera lui. Artistul este ceea ce lucrul mâinilor sale este. Opera îl reprezintă fidel, fie că e vorba de scrieri, de picturi, de roluri, de partituri interpretate, fiindcă el nu se poate mistifica în propria lucrare, așa cum nu te mistifici atunci când te privești în oglindă. Dar, mai cu seamă, opera îți reflectă sufletul. Lucrând, artistul își dă jos, una după alta măștile și rămâne așa cum e.

„Eu nu am biografie, am cărți” – spunea filozoful Constantin Noica.

În alte cuvinte, opera lui este însăși arta lui. A lui și a celor din jur.

„Poetul – ca și soldatul, / nu are viață personală. / Viața lui personală este praf și pulbere” – scria și Nichita.

Emblemă a personalității autorului dar și efigie a lui, opera dă mărturie peste veac despre existența sa, transgresând timpul și spațiul și continuându-se, virtualmente, în eternitate.

Am încercat, timid, cu emoție vie-n obraji și în inimă, să bat la ușa culorilor sale, într-o zi de Gustar, să aflu taina care nu se distaină, în spatele tablourilor, înrămate ori nu, din atelierul artistei plastice Constanța Abălașei-Donosă. Credeam că va fi ușor și-i voi citi sufletul ca dintr-o carte.

Dar, cu cât mă aflu în sumedenia de lucrări de grafică, acuarelă, ulei, cantr-o pădure fermecată, smulgându-mi mici strigăte de uimire care-mi tăiau respirația, atunci când întâlneam câte un peisaj ori un personaj cunoscut trasat în peniță, cu atât îmi dădeam seama că am uitat buzunărașul cu cenușă de presărat pentru a găsi drumul îndărăt, spre casă. Luminișul se lăsa căutat, așteptat, ghicit, dibuit, amușinat, ca după rătăcirea în labirintul vegetal purtând titlul generic: viață.

Un artist este aidoma unui mim care imită perfect natura și tot ce viețuiește în ea, dar adaugă, crâmpie, fulgi nestemați, cioburi de vitralii din propriile gânduri și simțăminte.

Vei regăsi într-o lucrare artistică geme stelare din sufletul său, trăsături specifice transpuse plastic ori poetic, care-i definesc stilul și personalitatea.

Câtă lumină și câtă umbră? Cât pământesc și cât ceresc sunt cuprinse într-o ființă? Nichita Stănescu spunea: „Iar pământescul/ mănâncă de foame cerescul”.

Când întâlnești un artist, poți oare spune că i-ai pătruns dintr-o privire fugară, inima? Cât din sufletul său poți cunoaște?

Căci inima lui coboară pe pânză. Coboară pe foaie, pe lemn și pe sticlă într-o lucrare măiastră numită îndeobște, pictură, sculptură, grafică, acuarelă, iconă pe sticlă.

Dulcea muzică a culorilor poate încanta mai mult decât un concert oarecare. Fiindcă aceste culori vin din fenomene fizice și chimice, alchimii nebănuite, folosite cu har de artiști, tocmai pentru a încanta ochiul și inima.

N-aș fi bănuir că grafica îți poate deschide atâtea porți spre iluminarea lăuntrică.

Apărent monotonă – din pricina monocromiei, ea este nuanțată în tonuri realizate-n hașură, în mii de detalii inconfundabile și are capacitatea rară, ca din câteva trăsături de peniță să-ți redea o lume. Prin sugestie, prin detaliu, prin măiestrie, prin imaginație și acuratețe artistică.

Toate acestea le-am întâlnit în casa graficienei Constanța Abălașei-Donosă, atât cât a dorit artista să dezvăluie ca să nu se destrame misterul. Și nu a fost lucru puțin. Ci o inițiere în taină. Prin lumina filtrată-n vitralii picurată în lacrima lumânării. Soaptele noastre au prins formele ciudate ale (des)cântecului dintr-o vrajă veche, sfărâmându-se-n clipe uimite.

Colecțiile autoarei, dispuse tematic, începând cu arcuarele, naturi moarte cu flori și fructe, de un bun gust veritabil și o inconfundabilă suplețe și gingășie, în notă originală, acuarele închipuind frânturi de peisaje în diferite anotimpuri, înșiruite cuminți, pe toți pereții casei, înrămate cu gust și cu grijă în rame aurii și pass-partouri elegante, scoteau în evidență culoarea și figurativul, iar uneori abstractul surprins într-o tehnică proprie, prin îmbinarea graficii cu acuarela, ceva ce nu am mai întâlnit la nici un pictor.

Tablourile Constanței Abălașei-Donosă cântau parcă, fiecare la alt instrument, într-o armonie perfectă, închipuind o orchestră amplă, cu

virtuozi în chip de soliști care-și onorau partiturile, după razele de lumină filtrate prin perdeaua căzută generos, în falduri galbene.

Impresionism, expresionism, post impresionism se întâlneau cu modernismul, într-o beție de culoare chihlimbarie, revărsându-se de pe sevălet precum Dunărea-n mare. Bijuterii în filigran, brodate pe carton, pe hârtie ori pânză, închipuind magma telurică în sintonie cu cosmosul.

Cu un bogat palmares, având peste 30 de expoziții personale pe simeze, în țară și în străinătate, Constanța Abălașei-Donosă și-a dobândit notorietatea în ani de trudă asupra hârtiei și pânzei, ajungând la adevărate probe de virtuozitate artistică. Mărturie stau premiile, diplomele de excelență, respectul de care se bucură artista în mediile artistice.

Un punct câștigat este și dimensiunea spirituală a opere sale. Constanța Abălașei-Donosă și-a propus și a reușit performanța de a realiza grafic lucrări în care înfățișează înalți ierarhi, așezăminte de cult, mănăstiri, biserici, catedrale, locuri sfinte pe care le-a vizitat și pe care le-a păstrat în suflet pentru a le reda cu fidelitate și acuratețe mai târziu.

În toate lucrările sale ea a pus și câte o fărâma de suflet care se realcătuie, precum un vitraliu, din cioburi colorate, împletite artistic.

Galeria portretelor de voievozi, de scriitori, filozofi, artiști, este semnul recunoașterii apartenenței la neamul românesc, o dovadă premtorie a dragostei sale de istorie, de cultură, de artă, înnobilate de semnătura artistei.

Dintre chipurile luminoase pe care Constanța Abălașei-Donosă le-a realizat, se disting portretele în peniță, ale lui Nicolae Labiș, ca și ilustrațiile la unele din poemele sale. De asemenea, (cum altfel?) Eminescu ocupă un loc de seamă în inima și creația artistei, prin numeroasele portrete executate în diverse tehnici grafice, hașură, puncte, lumini și umbre.

George Enescu și locurile sale de baștină, ocupă și el un loc de seamă în creația artistei printr-o portretistică ingenioasă și atractivă, în care surprinde amănuntul esențial, expresia feței, a ochilor, a zâmbetului, a obrazului trist, melancolic, fuciar, înnobilat de gânduri, prin elementele care l-au definit și mealeagurile unde și-a dus veacul, ca și cele unde și-a sfârșit viața pământească și unde se află mormântul său.

Chipul și cititoriile stefaniene relevă, de asemenea, prețuirea și dragostea pentru Marele Voievod moldav care a înscris pagini de aur în istoria neamului românesc sub semnul turcesc, dar și izbănzile sale nepieritoare care au păstrat Moldova între granițele ei.

Întreaga creație de până acum a artistei plastice Constanța Abălașei-Donosă se înscrie cu discernământ în patrimoniul cultural românesc, ca valoare incontestabilă care, dacă va fi receptată de critica de artă, așa cum merită, ne poate purta numele țării și al celui de român pe toate meridianele artistice ale globului.

Constanța Abălașei-Donosă – o femeie căreia i se reflectă azurul în priviri, un spirit deschis, primitiv, generos, pacific, evlavios și binecuvântat de Dumnezeu cu darurile Duhului, care și-a propus și a reușit să-și închine viața unui ideal cât se poate de frumos: acela de a ridica arta la rang de sublimitate, de edificiu spiritual.

Care, pe lângă talent, mai posedă ceva foarte rar în zilele noastre: un nestemat de suflet, curat, generos, care-i strălucește pe chip, conferindu-i parcă o aură.

Artista nu și-a uitat nici orașul natal, pe care-l înfățișează grafic în zeci de lucrări după documentele vremii.

Expoziția sa „*Brăila – port la Dunăre*” – s-a bucurat în 6 decembrie 1999 – de un mare succes, prin prezența unui numeros public și a oficialităților care au onorat-o: înalți ierarhi, preoți, oameni de cultură și artă.

Lucrările donate de autoare împodobesc azi mănăstiri, lăcașuri de cultură și învățământ, spații anume amenajate și chiar muzee. Sunt pietre pentru edificiul spiritual la care a trudit întreaga viață. Sunt mărturii ale trecerii vremelnice a autoarei pe aceste meleaguri binecuvântate. Mărturii trainice înscrise cu peniță de aur pe azurul veșniciei.

Ca și această carte – din care răzbat *ECOURI DE LUMINĂ*, pentru cei care au fost, care sunt și care vor veni pe aici, acum și în vecii vecilor.

8 august 2010

Mănăstirea Sfântul Pantelimon
Lacu Sărat – Brăila

CEZARINA ADAMESCU

DIALOGUL ARTELOR

Interviu cu poeta și pictorița Victorița Duțu sau Ilinca Nathanael

Cunoscută ca producătoare și prezentatoare a emisiunii „Gândești, deci există” de la TVRM, Victorița Duțu și-a început cariera ca profesor de matematică la „Colegiul Tehnic Traian” București. Atrasă de arta poetică, apare în reviste culturale naționale și internaționale cu creații lirice deosebite. Artist complet, Victorița Duțu s-a exprimat și în pictură și a organizat o serie de expoziții de artă plastică.

În literatură, a debutat cu volumul de poezii „Spații”, tipărit la Editura Muzeului Literaturii Române în anul 2003. După cum menționează Octavian D. Curpaș⁶³, volumul „Spații” are ca imagine nucleu nostalgia cerului și autocontemplarea spiritului. Versurile emoționează prin nevoia de așezare sub semnul veșniciei, prin dorința de a depăși tot ce se stă sub semnul efemerității. În „Spații”, intrarea într-o zonă sacră înseamnă parcurgerea căii spre realitatea absolută, opusă profanului, ce aduce cu sine purificare, reechilibrare, redobândirea puterii inițiale. Meditația religioasă, aspirația la desăvârșirea proprie, posibilă prin descoperirea lui Dumnezeu, dar și rugăciunea vorbesc despre găsirea drumului spre înțelepciune și spre libertate, spre adevăr.

De pe palierul poeziei religioase confesiunile lirice ale Victoriței Duțu au trecut într-o altă dimensiune, cea a creației picturale transformându-se în tablouri de o remarcabilă puritate. Operele sale au fost cuprinse într-o serie de expoziții, dintre care reținem : Expoziția de pictură din cadrul **ONGFEST**, București, septembrie 2009, Expoziția Internațională de Pictură, româno-polonă, la CENTRUL CULTURAL MIRA, 1-14 septembrie 2008, Expoziția românească de pictură „Punctul de la infinit” organizată în 10 orașe din Polonia, 2007, Expoziție colectivă de pictură românească în Elveția, octombrie 2007.

Membră a Societăților Internaționale de poezie “Poetas del Mundo” și „World Poets Society”, scriitoarea a publicat volume de poezie : “Spiralele vieții”: volum colectiv; Editura Anamarol, București, 2006, „Vreau o altă lume”; Editura ANAMAROL, București, 2006, “Cuvintele”, Editura Muzeului Literaturii Române, București, 2005.

Poeziile și picturile Victoriei Duțu sunt expresia îmbinării armonioase a harului de poet cu cel de pictor, a înțelepciunii filosofice cu bucuria experienței religioase.

Liliana Moldovan : *Voi începe voiajul nostru dialogic cu o pătrundere oarecum agresivă, dar plină de interes și curiozitate în universul dumneavoastră interior. Destinul artistic al Victoriței Duțu se manifestă, după cum bine știm, sub spectrul gândirii poetice și al unor zămisliri picturale inconfundabile. Cum reușiți să împăcați arta*

folosirii poetice a cuvintelor cu puterea expresivă a culorilor din pictură ?

Victorița Duțu: Nu pot să fac o distincție între pictură și poezie, între matematică și filosofie, între teologie și frumusețe pentru că toate sunt prezente în mine. Eu

cred că sensul existenței noastre este frumusețea, este acea frumusețe pe care Dumnezeu a creat-o și noi suntem chemați să o trăim. Suntem creați de El prin frumusețe, pentru că Dumnezeu este nespus de frumos. Dacă în lumea exterioară lucrurile sunt separate, vedem o distincție clară între matematică și filosofie, între algebră și geometrie, între cuvânt și culoare, între imagine și o ecuație, la mine e altfel. În mine sunt unitare acestea toate, pentru că eu mă străduiesc să trăiesc frumusețea. Nu fac distincție între frumusețea unei ecuații descoperite de un matematician de geniu și frumusețea unei înger pictat de Fra

Anagelico. Dacă privim istoria omenirii, eu văd o frumusețe teribilă care i-a animat pe oameni să trăiască și această frumusețe este darul lui Dumnezeu. Numai această frumusețe, ca dar al lui Dumnezeu pentru sufletul omului, este puterea de evoluție creatoare către o altă umanitate, către o altă față a lumii. Nu vreau să vorbesc decât despre frumusețe aici. Pentru că numai frumusețea e vindecătoare, este terapeutică, este izvorul vieții. De aceea caut frumusețea oriunde mă duc și dacă ea nu este prezentă în afara mea o caut în lăuntrul meu.

Dacă sunt undeva unde nu îmi place mă cobor în mine și acolo găsesc unitatea și frumusețea unei imagini, a unui cuvânt, a unei expresii, a unei rugăciuni. La mine imaginile și cuvintele se împletesc, exactitatea matematică rămâne la bază și ceea ce mă atrage cel mai mult este cercetarea, este căutarea, este această nevoie de a ști și de a cunoaște și a mă apropia cât mai mult de această frumusețe, pe care a pus-o Dumnezeu în creația Lui și pe care noi o regăsim în diferite modalități de exprimare matematică, poetică, științifică, artistică. Eu cred că oamenii de știință nu trebuie să descopere și să demonstreze existența lui Dumnezeu, ci trebuie să pună în ecuație puterea nelimitată a lui Dumnezeu în creația sa, de ce nu am găsi o nouă determinare a punctului material, și anume coordonata infinitului? Să punem, să atribuim punctului material acea coordonată a punctului de la infinit care este expresia acelei forțe din afara universului, din afara materiei care îl face, fie care îl aduce prezent în existență. De ce nu ne-am gândi la această frumusețe a universului creat de Dumnezeu. Eu vreau să trăiesc întotdeauna cu acest miracol al unității și nu al separării, lumea este separată însă noi ca să fim puternici trebuie să fim uniți în noi cu acel cineva mai puternic decât noi și care ne-a adus la existență. Aceasta este unitatea, Drumul către Creator.

-Ați rezistat provocărilor matematicii și filosofiei și ați rămas fidelă poeziei pe care ați ocrotit-o, mai târziu, cu pânza artistului ce glăsuiește prin culoare. Cât de veche vă este îndeletnicirea poetică? În care moment al vieții ați descoperit freamătul cuvântării prin versuri, rimă și ritm?

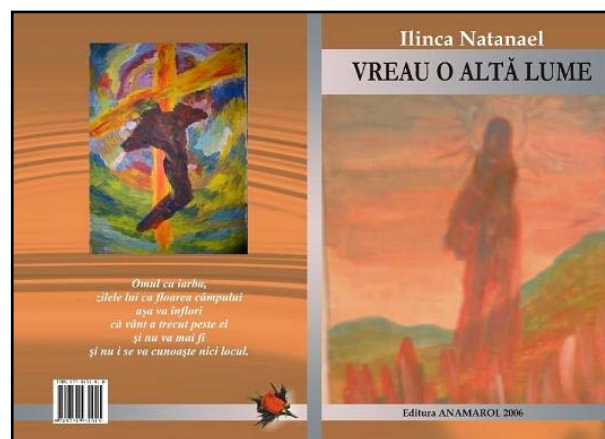
⁶³ <http://www.pasi.ro/revista/spatii-victorita-dutu-poeme-ale-sentimentului-religios.html>

-Nu pot să spun că am stat deoparte de filosofie și de matematică. Tot ceea ce scriu și pictez are la bază matematica, filosofia și teologia. Rămân până la sfârșitul vieții mele un om fascinat de matematică și cu regretul de a o nu fi cercetat mai mult - deși stau uneori cercetând și aceste neînțelegeri matematice descoperite de geniile lumii, însă, trebuie să recunosc că sunt foarte multe pe care nu le înțeleg. Consider că matematica stă la bază limbajului realității, este limbajul universal, ce stă la baza lumii create de Dumnezeu. De ce nu aș considera că pământul este punctul de la infinit al universului, de ce nu aș considera că pământul este o limită către infinit al universului și punându-ne în acest sistem de referință să studiem tot ceea ce face ca pământul să fie dinspre univers către noi? Bine... acesta ar trebui să fie un model matematic care să descrie lumea și existența altfel. Iar din punct de vedere filosofic, de ce nu aș considera conștiința singulară, acea parte a noastră care rămâne singură cu ea însăși, neexteriorizată, necunoscută, tainică și în permanentă ascundere, căutătoare de logos, de infinit, de absolut, de Dumnezeu, că fiind partea din noi care trăiește la dimensiunile infinitului, care trăiește tempora-litatea și mărginirea lumii dezmărginind-o în Dumnezeu.

Cât privește poezia, încă din generală și apoi în liceu, m-a atras cât de cât, dar nu a fost o preocupare căreia să-i dau prea mare importanță, eu atunci învățam doar matematică. Totul a început de la matematica abstractă, atât poezia cât și pictura, matematica mi-a deschis niște pârgii lăuntrice, m-a împins către nevoia de a gândi despre marginile ființei, și o nevoie cumplită de a vedea, de a vedea lăuntric, geometria mi-a deschis niște porți pe care nu le-aș fi bănuț, dacă nu aș fi studiat-o și dacă nu o cercetez și acum, dar desigur în felul meu, nu forțat și nu agresiv, nu din obligația de a scrie niște referate de cercetare, ci doar pentru bucuria mea de a gândi.

-Îmi amintesc, că prima poezie mi-a citit-o mama, în jurul vârstei de 3 ani. Niciodată nu-mi voi permite să uit că poezia se numea „De-aș avea” și era scrisă de Eminescu. Nu știu exact ce am înțeles din versurile eminesciene, la vremea respectivă, îmi aduc, însă, aminte de senzația de bucurie produsă, în mintea mea de copil, de muzicalitatea cuvintelor. Când citesc poeziile Victoriței Dușu, redescopăr o senzație de bine, similară, o bucurie produsă în minte și în suflet de refrenul cuvintelor frumos meșteșugite și înțelept cititorite. Pornind de aici, doresc să știu, dacă priviți poezia ca pe o terapie a sufletului, ca pe un exercițiu de ascuțire a minții sau ca pe un mijloc de consolidare spirituală.

-Ei, aceasta este exprimarea, poezia are ceva lăuntric care te face să te simți altfel, poezia trebuie să găsească resorturile frumuseții care îl leagă pe om de Dumnezeu, de frumusețea lumii, de acea veșnicie pe care o purtăm în străfundurile noastre. Poezia, arta, știința și tot ceea ce descoperim astăzi și în viitor trebuie să se îndrepte către partea de infinit a ființei umane. Fără infinitul lui Dumnezeu, noi nu avem nici o

valoare, și acesta este sensul, aceasta este terapia. Când frumusețea rugăciunii, a cuvântului, a imaginii pătrunde în interiorul nostru, în resorturile conștiinței singulare, când acea frumusețe pătrunde în noi, putem privi viața altfel și de aici se schimbă comanda, trăim o trecere de la starea de rău la starea de bine, celulele primesc altă comandă de la suflet, de la creier. Când noi trăim bucuria și frumusețea, codul nostru genetic se organizează pe vectorul vieții și trăiește altfel când frumusețea este activată, de aceea nu putem trăi fără frumusețe. Ea este unica forță ce trebuie trăită și consumată ca o stare de bine, de bucurie, de sănătate. Aceasta este frumusețea lui Dumnezeu care trebuie să fie prezentă în toată căutarea noastră și atunci noi să trecem de la disperare la bucurie, de la boală la sănătate. Nu trebuie să ne temem, ci trebuie să trăim în noi și prin noi frumusețea care este peste tot în artă și în creația umană.

-Care sunt conceptele esențiale pe care se sprijină structura poetică pe care ați creat-o. Altfel spus, cu ce obsesii poetice vă confrunțați?

-O, sunt multe, nu pot trăi fără frumusețe, dacă nu accesez în mine frumusețea asta prezentă în jurul meu, nu am făcut nimic. Am câteva poezii, mai multe chiar, un volum, care sunt scrise cu nevoile mele de om amărât, trist și obosit, acele poezii nu înseamnă nimic pentru mine, eu trebuie să găsesc doar acele poezii, acele imagini care exprimă frumusețea lăuntrică, care accesează în mine resorturile frumuseții, care la rândul lor să acceseze și în cel care citește trăirea frumuseții și

sănătatea spiritului. Poezia de astăzi a luat o cale greșită, după părerea mea, e prea lumească și se îndreaptă către ceva așa de lumesec, care ne distruge. Ori ea, poezia, trebuie să ofere bucurie lăuntrică. Ori asta nu se poate dacă nu se agăță de Dumnezeu, știți așa ca la sfinți, acesta este modelul, bucuria aceea veșnică care ne ține mereu ancorați în frumusețea lui Dumnezeu, care e veșnică și plină de normalitate și de sănătate mintală și curățitoare, numai așa devenim ființe creatoare.

-Plămădirea personalității dumneavoastră artistice a fost, în chip evident, rodul unor lecturi

îngrijite și al parcurgerii unor cărți bine alese. Care sunt cărțile preferate ale Victoriței Duțu, ce lecturi v-au marcat existența?

-Biblia, ar fi una dintre ele. Oamenii de cultură trebuie să știe Noul Testament pe de rost. Ca să nu mai treacă tot timpul la el, să-l ia de pe raft, ca să-l folosească la nevoie. Scrierile Sfinților Părinți, de la Hristos până astăzi, Scara Raiului de Sfântul Ion Scărarul, Părintele Stăniloae, Imanuel Kant, viața lui Kant și gândirea lui Kant au însemnat și înseamnă și acum pentru mine ceva extraordinar, citind din Kant îți formezi mintea pentru gândire. Eminescu este uluitor, și toată literatura română de care sunt îndrăgostită.

Literatura română este uluitoare, este veșnică, este plină de frumusețea negrăită a sufletului omenesc.

Citiți literatura română de la origini până în prezent, este uluitoare. Și mai cred ceva, timpul pe care noi îl trăim acum și aici este fantastic, este fenomenal, din punct de vedere cultural, acum se creează cele mai mari opere din România, acum se creează, se trăiesc și se descoperă cele mai frumoase adevăruri, România este pe o pantă ascendentă din punct de vedere cultural, fantastică, o stare cum nu a mai avut ea până acum. Noi, ca scriitori, ca oameni care gândim, nu trebuie să ne lăsăm învinși sub nici o formă, sau descurajați de nimic, pentru că veacul acesta este cel mai frumos, nu trebuie să fim triști că nu vindem, că nu suntem citați, că nu suntem băgați în seamă, ei, și ce dacă. Noi trebuie să construim valori, noi trebuie să creăm pentru lumea viitorului. Gândul omului nu poate fi mărginit în bani și în indiferență, nu trebuie să ne lăsăm înșelați de aceste aparențe, veșnicia țâșnește prin cuvânt, așa cum țâșnește fulgerul în întuneric, nu trebuie decât să trăim în frumusețea lui Dumnezeu prin opera noastră și prin viața noastră, noi chiar asta facem, și nu vom fi învinși. Ignoranța, indiferența, sărăcia, uitarea nu ne vor răpune, nu au ce să ne facă.

-Credeți că poezia poate fi un mesager al înțelegerii între oameni?

-Chiar este unul din cei mai mari mesageri, chiar asta se și întâmplă astăzi prin atâtea contacte pe care le stabilim peste granițe și peste timpuri istorice.

-Dar pictura? Reprezintă, această artă, un mijloc de redescoperire a frumuseții sufletului omenesc?

-Arta zugrăvită este frumusețea launtrică fără de care nu putem crește, nu putem trăi, fără frumusețe murim.

-Picturile dumneavoastră reflectă probabil, acele emoții și trăiri care nu și-au mai găsit loc în sînetul cu cuvinte poetice. Picturile dumneavoastră abundă de figuri angelice. Care este relația Victoriței Duțu cu îngerii? La ce chemare răspund ființele angelice atunci când acceptă să se odihnească pe pânzele azurii pe care le pictați?

-Sunt fascinată de doi pictori, până la obsesie, Fra Angelico și Rubliov iar mai nou Părintele Arsenie Boca.

Îngerii zugrăviți de aceștia sunt uluitori, ating veșnicia, acum sunt în perioada când pictez îngeri pentru că ei reprezintă ființele curate, pure, care stau în preajma lui Dumnezeu, și gândindu-mă la îngeri, mă gândesc la noi, la ființele umane. Când pictez îngeri mă gândesc la omul nostru de astăzi, cât de curat și de frumos trebuie să fie el și cât de frumos trebuie să își ducă viața, ca să stea ancorat în lumina lui Dumnezeu care înseamnă viață. Îngerii reprezintă puritatea și forța înțelegerii și cunoașterii. Trebuie să recunosc că mai am foarte multe de cercetat și de învățat și de citit de la sfinți despre îngeri, pentru că încă nu știu destul.

-Revenind cu picioarele pe pământ, la situația în care mâinile vă dor și mintea vă este obosită de

greutatea cuvintelor, cu ce alte pasiuni vă umpleți timpul, ce noi proiecte născociți?

-Am o viață foarte ocupată, pot să spun că nu am timp liber, și nu mă plâng, fiindcă asta îmi place foarte mult, însă de fiecare dată când am timp liber, fug de la pictură, la matematică, de la filosofie la teologie și tot așa. E foarte incitant, e ceva plin de viață, de putere, să te ocupi cu partea spirituală a existenței, și - e așa cum zicea Mântuitorul Hristos- rugați-vă neîncetat. Asta trebuie să încercăm să facem, chiar dacă uneori uităm, trebuie să revenim, trebuie să fim mereu pe calea poeziei și spiritualității. Acolo unde :

Măinile mele au luat foc

Și mă dor.

Mă doare gândul meu.

Și cuvântul

Nu se poate naște în mine.

LILIANA MOLDOVAN

VICTORIȚA DUȚU

Născută la 12 august 1971 •

STUDII

1990-1995 Facultatea de Matematică - Univ.

“A.I.Cuza” Iași•

1994-1999 –Facultatea de Filosofie –Universitatea

. “A.I.Cuza” Iași•

1998 Masterat în “Logică și Hermeneutică”

EXPERIENȚĂ PROFESIONALĂ

1. REALIZATOR al Emisiunii "Gândești, deci ești ", la televiziunea TVRM cultural și educațional

2. Din 2000, profesor de matematică titular la Colegiul Tehnic “Traian” București

3.A publicat șase carti și a făcut expoziții de pictură în țară și străinătate.

„Întâlnirea reprezentanților românilor de pretutindeni”

Ediția 2010

În virtutea unei tradiții de aproape un deceniu organizarea de către Guvernul României, respectiv de Secretariatul General al Guvernului, a întâlnirii destinate asociațiilor românești din străinătate, reprezintă unul din evenimentele de importanță capitală pentru diaspora română. Ecourile legate de organizarea ediției 2010 a conferinței au fost resimțite atât în presa din țară cât și în cea din străinătate. Mai mult, creșterea numărului de invitați, a numărului de personalități care au ales să participe la acest festival care celebrează mediului asociativ românesc, aduce un argument în plus în favoarea beneficiilor organizării lui.

Desfășurată în perioada 15-20 august 2010 „Întâlnirea românilor de pretutindeni” de la Mangalia a fost receptată ca un eveniment de succes. În esență această manifestare complexă a încurajat dialogul, a oferit exemple de bune practici și a demonstrat, încă o dată, că asociațiile reprezentative pentru comunitățile românilor din Europa sau de pe alte continente sunt deosebit de active, sunt puternic implicate în viața culturală, socială și politică a orașelor în care funcționează.

În acest an, evenimentul a strâns laolaltă 100 de asociații românești din lumea întreagă. Au răspuns invitației de a participa la conferința destinată românilor din străinătate reprezentanți din : Republica Moldova, Ucraina, Italia, Spania, Portugalia, Belgia, Marea Britanie, Franța, Germania, Elveția, Serbia, Statele Unite și Australia. Ședința inaugurală a lucrărilor întâlnirii sugestiv intitulată „Hai acasă !” s-a desfășurat într-o atmosferă încurajatoare, chiar dacă pe parcursul dezbaterilor reprezentanții asociațiilor românilor din străinătate au expus lista problemelor sociale și educaționale cu care se confruntă în țările de reședință.

Plăcerea de a coordona prima parte a lucrărilor a revenit Secretarului de Stat al DRP, Eugen Tomac. Domnia sa a dat citire mesajului Primului Ministru al României. În cuvântul de salut Primul Ministru al României a menționat că întâlnirile dintre guvern și diaspora au importantul rol de a menține viu spiritul românesc peste hotare. Cu privire la misiunea mass- mediei românești din străinătate premierul și-a exprimat convingerea că organizațiile de presă care funcționează în străinătate sunt un pivot al cunoașterii României în străinătate, reprezintă o platformă de dialog în beneficiul țării noastre. Mesajul d-lui Emil Boc s-a încheiat cu asigurarea că soarta românilor din afara granițelor țării va fi o preocupare constantă a Guvernului României. „Să fiți mândri că sunteți români” a transmis, în încheiere, Primul Ministru al României.

Oficialitățile prezente la întâlnire și-au exprimat atașamentul și admirația față de românii din străinătate. Aceștia au recunoscut că relația ministerelor din România

cu asociațiile românești din străinătate trebuie consolidată permanent cu atât mai, mult cu cât, aceste întâlniri deschid calea rezolvării unor probleme cu care se confruntă diaspora română. Pornind de aici reprezentanții asociațiilor românești de peste hotare și-au deschis sufletele, și-au făcut cunoscute păsurile, au descris situațiile dificile pe care le întâmpină în statele unde locuiesc sau lucrează.

Dintre problemele ridicate de invitații la reuniune, au fost tratate cu maxim interes, atât zvonurile despre

posibila desființare a unor consulate românești din Europa cât și dificultățile ridicate de reintegrarea cetățenilor români care doresc să se întoarcă în țară. S-a discutat despre creșterea rolului statului român, care ar trebui să susțină asociațiile în dialogul cu oficialitățile din orașele unde locuiesc, despre

obligativitatea deschiderii unor noi consulate în Australia sau în sudul Italiei, despre implicarea mai puternică a Ministerului Muncii, care ar trebui să trimită atașați în străinătate. În alt context, s-a analizat situația tragică a românilor din Republica Moldova și Ucraina, au fost enumerate dificultățile pe care le întâmpină cetățenii români din Serbia.

De pe acest palier, al situației speciale în care se află comunitățile de români care trăiesc în Republica Moldova, în Ucraina sau Serbia, mi-e imposibil să nu îmi amintesc de un moment cinematografic zguduitor oferit de regizorul moldovean, Victor Bucătaru, care a proiectat în premieră în cadrul conferinței, filmul documentar „Moldova – Revoluția Twitter”. După cum a recunoscut regizorul de la Chișinău, noua lui producție cinematografică reflectă scene zguduitoare din perioada revoluției de anul trecut din Republica Moldova. Filmul lui Victor Bucătaru este un omagiu adus adolescenților și tinerilor moldoveni, marilor „romantici”, care au ieșit pe străzile capitalei pentru a apăra democrația, dreptul la libertate și la viitor. Constituit dintr-o selecție de scurte secvențe înregistrate la fața locului, filmul trebuie receptat ca document istoric de o intensitate dramatică ieșită din comun.

Scenariul dialogului purtat între autoritățile române și reprezentanții asociațiilor românești din străinătate a atins, în cea de a doua zi a manifestărilor, punctul culminant prin dialogul dintre instituțiile publice de media și românii aflați în afara granițelor țării. Reunite sub titlul „Pentru o mai bună vizibilitate, pentru o mai bună cunoaștere și înțelegere” discuțiile acestei sesiuni au fost „dirijate” de doamna Beatrice Comănescu, director la TVR internațional. De pe această poziție, doamna Beatrice Comănescu a dorit să știe cum sunt evaluate de beneficiari emisiunile TVRI, care sunt sugestiile românilor din străinătate. De la bun început

directoarea postului de televiziune TVRI și-a exprimat deschiderea în sensul îmbunătățirii grilei de programe, în funcție de solicitările publicului român din străinătate și a atras atenția că unul dintre aspectele care diferențiază televiziunea pe care o conduce de celelalte canale românești de televiziune, care emit în străinătate, este tocmai interactivitatea și interesul sporit pentru preferințele publicului.

Organizatorii au oferit participanților oportunitatea întâlnirii cu doamna Lavinia Șandru, care, în scurta sa intervenție, și-a exprimat speranța că ediția 2010 a conferinței „Hai acasă” va contribui la diminuarea sau chiar la dispariția disensiunilor dintre români, indiferent în ce colț de lume locuiesc ei. Atitudine ei optimistă a fost confirmată de convingerea că „românii reprezintă modele pentru comunitățile străine în care trăiesc”.

La această idee a subscris și domnul William Brânză, deputat pentru diaspora, care și-a manifestat bucuria că organizarea acestei întâlniri a fost posibilă chiar și în acest an când ne confruntăm cu efectele crizei economice, apoi și-a oferit sprijinul în legătură cu susținerea proiectelor inițiate de asociațiile românilor din străinătate.

Revenind la tematica discuțiilor privind extinderea sistemului de consulate românești, persoanele care au avut intervenții în plen au recunoscut că sunt nemulțumite în legătură cu decizia televiziunilor românești de a prezenta extrem de multe știri negative și au solicitat schimbarea unghiului de vedere, în sensul promovării unor evenimente pozitive, care să contribuie la ameliorarea imaginii românilor în lume.

Am aflat cu acest prilej că atât românii din Italia, cât și cei din Germania, Spania, Statele Unite sau Australia solicită emisiuni cu caracter cultural și educațional, emisiuni care să acopere nivelul de expectanță al cetățenilor din diaspora. Românii din străinătate au nevoie de emisiuni culturale, de emisiuni care să le permită să intre în dialog unii cu alții, de reportaje care să reflecte situațiile concrete cu care se confruntă, de știri care să promoveze evenimentele culturale, sociale și comunitare organizate de asociațiile, fundațiile și platformele culturale specifice românilor de peste hotare.

În cadrul dezbaterilor legate de întâlnirea cu oficialități ai presei televizate, cei prezenți și-au exprimat preferințele în legătură emisiunile realizate în România și transmise în străinătate: au lăudat unele inițiative ale TVRI, au adus reproșuri dar au venit și cu soluții punând accentul pe necesitatea recrutării de către TVRI a unor colaboratori formați în mediul comunităților românești din străinătate. Răspunsul doamnei directoare a TVR Internațional, cu privire la sugestiile de recrutare a unor noi corespondenți din diaspora a pus în evidență constrângerile financiare prin care trece instituția pe care o conduce. Chiar și în condiții de austeritate, a menționat doamna Beatrice Comănescu, colaborarea TVRI cu diaspora română se poate intensifica prin activitatea unor corespondenți și reporteri voluntari, proveniți din mediul asociativ românesc din Europa sau din lume.

Am aflat, de asemenea, că TVR Internațional oferă posibilitatea intensificării dialogului mediatic prin intermediul internetului. În acest fel, asociațiile își pot promova proiectele și realizările, pot pune în lumina reflectoarelor situațiile concrete cu care se confruntă, pot promova evenimentele la care participă sau pe care le

organizează prin trimiterea de materiale informative către TVRI prin intermediul paginii de internet : www.tvri.ro.

Participanții la conferință au ajuns la concluzia că mediul asociativ românesc din străinătate crește de la un an la altul iar asociațiile care îi reprezintă pe românii din străinătate sunt din ce în ce mai active, implicându-se cu dăruire în rezolvarea unor probleme sociale, de integrare administrativ-economică. Aceste organizații desfășoară acțiuni umanitare și culturale remarcabile, ce merită puse în valoare, care „sunt vrednice” să intre în atenția mass-mediei din țară și din străinătate.

Merită reținut că ediția 2010 a “Întâlnirii cu membrii asociațiilor românilor de pretutindeni” a fost, pe parcursul celor 5 zile de dezbateri și evenimente, scena unui dialog plin de sinceritate, a unor discuții libere de orice conotație politică sau religioasă. Reprezentanții asociațiilor românești din străinătate au demonstrat că, dincolo de neînțelegerile de suprafață, dincolo de micile greutăți sau chiar micile invidii nejustificate, cu toții gândim și simțim românește, cu toții dorim ce e mai bine pentru România și pentru poporul român.

În final, din dorința a oferi o mai mare transparență în legătură cu desfășurarea evenimentelor de la „Întâlnirea românilor de pretutindeni”, voi face referire la unele momente artistice care au decorat atmosfera conferinței. Voi începe cu spectacolul „Miss Diaspora”, desfășurat pe scena improvizată lângă piscina Hotelului „Paradiso”, din Mangalia. Prezența în juriu și pe scenă a celebrei cântărețe Felicia Filip a conferit competiției un plus de valoare și un farmec aparte.

Invitații la conferință s-au delectat cu câteva momente de muzică ușoară iar într-una din seri au fost martorii unui spectacol folcloric susținut cu profesionalism și măiestrie de ansamblul „Baladele Dunării” din Tulcea. Membrii ansamblului, care își desfășoară activitatea sub egida Consiliului Județean Tulcea, au reușit să ofere publicului un itinerariu de dans și cântec românesc prețios, constituit din cântece populare și jocuri specifice marilor zone geografice din România.

Un impact deosebit a avut lansarea cărții de versuri „Țărmurile iubirii”, volum conceput de poeta Ionela Flood, președinta Societății „Românca” din Marea Britanie. Cu ocazia lansării de carte, am fost martorii unui mini recital de poezie susținut de autoare. Ionela Flood a fost acompaniată de actorul Dorin Dragoș din Elveția, care a acceptat să recite câteva versuri din volumul de poezii „Țărmurile mării”.

Iată cum o carte distinsă cu premiul de debut „Grigore Vieru” la Congresul Spiritualității Românești din Alba Iulia, și-a deschis paginile, în august 2010, la Mangalia, în fața unui public special, format din reprezentanții comunităților românești din lumea întreagă. Scurtul discurs poetic a deschis sufletele celor prezenți și i-a făcut să rezoneze la auzul versurilor din finalul poeziei „Certitudini”: „Doar tu Patrie/ Ai rămas stâncă pe care stau/ Și visez”.

LILIANA MOLDOVAN

Președinte onorific,
Platforma Culturală AȘII ROMÂNI,
Nürnberg, Germania

Caragiale pe țigănește

„Jekh răt lisăme”!

Motto: „Ține doar de tine să rupi barierele, oricare ar fi acestea” (Rudy Moca)

Zilele trecute, ne-a vizitat la redacție Rudy Moca. Cu ochii scânteind de bucurie, cu un exemplar (unicul la purtător!) din „România liberă” sub braț. Titluri de-o șchioapă: „O noapte furtunoasă» în șatră”; „Experiment: La Teatrul Masca, piesa lui Caragiale se va juca în limba romani, cu actori și personaje rome”...

Aceasta ar fi o primă știre pe care ne-a adus-o la redacție, bucurios și mândru nevoie mare de apariția ei și în cotidianul central, prietenul nostru. O a doua știre ar fi că talentatul târgumureșean este implicat în proiect până peste cap, în triplă ipostază: actor, regizor și scenograf.

Ca gazetar care se respectă și internaut pasionat (nu obsedat!), intru pe blogul Teatrului Masca, să verific informația și din a treia sursă: „„Jekh răt lisăme» (citește «iekh riat lisame»!), acesta este titlul primului spectacol pus în scenă în limba rromani de o trupă de actori profesioniști de etnie rromă, a cărui premieră va avea loc în data de **16 septembrie 2010** la Teatrul Masca (n.n. - ora 19). În română: «O noapte furtunoasă»”.

„Îmbinând elemente specifice etniei rrome, pe fondul unei unei muzici lăutărești de calitate, spectacolul ne introduce în lumea de dincolo de lume și de timp, veșnica mahala de la periferia Bucureștilor – ne informează în continuare aceeași sursă -, univers viu în care viața curge prin venele oamenilor cu o pasiune de nestăvilit. Aici viața nu se păcălește și nu te păcălește, niciun gest nu este nesemnificativ, totul are un sens, totul este trăit la intensitate maximă, aproape paroxistică.

Spectacolul «Jekh răt lisăme» este o premieră absolută în lumea teatrală din România, fiind primul spectacol de teatru în limba rromani din România pus în scenă de actori care își asumă fără rezerve apartenența la etnia rromă. (...)

Îl privesc atent pe Rudy și, prieteni vechi fiind, îmi permit să-l întreb:

- Te-ai gândit bine la ce te înhami?

- În momentul în care mi s-a făcut propunerea să semnez scenografia și regia artistică a spectacolului, să joc rolul Jupân Dumitrache, am cerut câteva zile de gândire. Provocarea și conștientizarea imensei responsabilități m-au făcut să mă documentez asupra zecilor de scenografii și regii ale „Noptii furtunoase” de-a lungul anilor. Apoi, am spus DA!

- În ce măsură se „pliază” lumea caragialiană a mahalalei bucureștene pe mitocănia actuală a societății românești, în tandem cu „modelul” țigănesc? Din punct de vedere al artistului, te întreb. Nu e prea ușor de jucat și de pus în scenă așa ceva.

- Ideea scenografului-regizor a avut ca punct de plecare păstrarea esenței psihologiei personajelor și a lumii lui Caragiale, „îmbrăcate” în modelul cutumiar comportamental românesc. Simplitatea (cel mai greu de ziderat al componentei scenografiei teatrale) m-a făcut să aleg doar un paravan, cu multiple funcții și întrebuințări, o masă din lemn, pe trei picioare, pe care „tronează” o

mămăligă aburindă și o tigaie cu tocană. Metafora mesei cu trei picioare și mămăliga - iată componenta de legătură dintre cele două modele cutumiare de cultură: română - romă! Din punct de vedere scenografic, am găsit „legătura metaforică” dintre cele lumi.

- Asta e partea frumoasă, romantică, a lucrurilor. Scenografic, să zicem

că... te-ai scos. Regizoral, cum vezi lucrurile? Caragiale își satirizează eroii, biciuindu-i aproape. Personajele sale nu le vom întâlni printre „băieții buni”? Cum te-ai descurcat?

- Profilul psihologic al personajelor l-am indicat fiecărui actor în parte, urmând ca acesta să-și „încare” personajul cu viață. Astfel, Jupân Dumitrache este un parvenit îmbogățit, care nu a reușit să-și depășească poziția/ condiția de „țăran” rom, etalându-și incultura și lipsa de educație; Chiriace este tânărul bărbat puternic și viril (un Zobar din „Șatră”, în variantă autohtonă); Veta - o „cucoană romnică”, sătulă și plictisită, căutându-și „refularea” în adulter; Zița - o tânără dependentă de „jocul sorții” și de voința unchiului său; Ipingescu - un polițai conștient de eficiența jocului dublu pentru a-și îndeplini interesele personale; Rică Venturiano - un tânăr „metis rom-român”, care nu și-a decis apartenența etnică, făcând caz de mediocritatea titlurilor pe care le etalează; Spiridon - un tinerel versat și pervers de inteligent pentru a-și atinge interesele personale. Muzica, specifică de mahala, întregeste această lume, în care fiecare spectator - român sau rom - găsește componenta aparținătoare propriului model de viață cutumiar-etnic.

- Se anunță un spectacol generos, plin de culoare, infernal de greu pentru actori, care, în plus, ... nu toți vorbesc romani. Apropo, spectatorii vor avea căști?

- Nu. Pe un ecran, în spatele scenei, va fi proiectat subtitrajul.

- În concluzie, cine sunt colegii de scenă care s-au încumetat la această... „nebunie frumoasă”?

- Sorin Aurel Sandu (traducere și adaptare textului) îl joacă pe Chiriace și, pentru prima oară în

travesti (pentru un personaj feminin din Caragiale), rolul **Zița**...

–...Deci, și el face dublu rol. Nu cred ca e ușor, fiindcă personajele sunt foarte diferite: Zița, tânăra ieșită dintr-un mariaj rom timpuriu („căsătorită în pragul adolescenței, reușește, cu suportul rudelor, să se separe de soțul abuziv”), și Chiriac („singurul viril și pasional dintre bărbații din piesă, echivalent al lui Zobar din «Șatra»”)...

- Sigur că nu e ușor. Tocmai în asta stă farmecul. Ceilalți interpreți sunt: **Rodica** -Elena Tudor (tot **Zița** - sunt doi actori pentru acest rol, deci), Premiul II la Interpretare, Mamaia 2010, prezentatoarea emisiunii „Caravana Romilor”, actrița reghineană Zita Moldovan, care o întruchiează pe **Veta**; Mădălin Mandin este **Rică Venturiano**; Marcel Costea îl joacă pe **Ipingscu**; Dragoș Dumitru este **Spiridon**, iar... Rudy Moca – **Jupân Dumitrache**, **Titircă Inimă rea**.

- *Să recapitulăm, așadar, performanțele echipei!*

- Cu plăcere! Toți actorii sunt profesioniști, cu studii superioare teatrale; pentru prima oară, în România (și, probabil, în Europa), textul lui Caragiale este jucat în limba române; scenografia și regia artistică sunt semnate de un profesionist rom; s-au spart barierele de „enclavizare a modalităților de expresie artistică romă”, știut fiind că înșiși romii participau la stereotipia propriei culturi, declarându-și jocul și cântecul elemente de cultură romă. Profesioniștii demonstrează începutul unei „noi ere”, de manifestare a **culturii culte rome**, și, poate, de ce nu?, de naștere a **teatrului național al romilor din România**.

- *Ai spus că, după premiera oficială de la Teatrul Masca, spectacolul va pleca în turneu prin țară. Asta înseamnă că îl aduci și aici, la Târgu-Mureș. În ce sală?*

- Încă nu știu. Aș încerca la Național, dar...

- *De ce nu în Cetate, la Liviu Pancu, de exemplu?*

- Suntem prieteni și am colaborat excelent, dar nu prea e spațiu...

- *Dacă încape la „Masca”, într-un fost cinematograf, va încăpea și în Cetate. Probabil că va fi mai greu cu subtitrarea, dar sunt convinsă că se va găsi o soluție de a monta un ecran. Poate, până atunci, se vor clarifica lucrurile și la Național.*

- Mă mai gândesc...

**

Mă privește atent și îi intuiesc mersul rapid al „roțițelor”. I-am dat ... temă pentru acasă. Mi-e drag Rudy. A fost totdeauna un visător, dar și un etalon de tenacitate. „Sunt mândru că am reușit să-mi depășesc propria condiție. Ține doar de tine să rupi barierele, oricare ar fi acestea” - mi-a spus odată, când mi-a oferit prima lui

carte. A reușit, deși nici viața, nici semenii nu l-au menajat. Dar Rudy a fost, este, și va rămâne un învingător.

Premiera din data de 16 septembrie va fi organizată în cadrul unui eveniment ce va conține și **un recital de muzică rromani**, oferit de formația **Mahala Raj Banda**.

„Pe surse”, am mai aflat că **Sorin Aurel Sandu** a absolvit întâi Politehnica, apoi UNATC (clasa Gelu Colceag) și din 2006 lucrează ca actor la Teatrul

„Masca”. Despre dragul nostru **Rudy** știm că provine dintr-o familie mixtă, că a absolvit Psihologia (1974) și IATC (1979), că e actor la Teatrul „Ariel” din Târgu-Mureș și că a realizat, în 2007, regia spectacolului „Zurinka”, răsplătit cu Marele Premiu la Festivalul Teatrelor pentru Minorități din Graz,

Austria. **Mădălin Mandin** (născut în 1983) este absolvent al UNATC București, cunoscut pentru rolul Flo din serialul „Cu un pas înainte” și din numerele sale de improvizație din spectacolele trupei Improviesland. El joacă **Rică Venturiano**, „cel mai greu de romanizat personaj din piesă” (consideră Rudy Moca), cu grație, performanța fiind cu atât mai mare cu cât actorul nu știe romani! **Zița Moldovan** (născută în 1979) a absolvit UNATC Cluj; a jucat în serialul „Clanul Sprânceană”, în musicalul „Chicago” (Teatrul de Operetă) și este moderatoare a emisiunii „Caravana romilor”. Mezinul, **Dragoș Dumitriu** a absolvit de curând UNATC și, în prezent, lucrează la un film cu Dan Pița. **Marcel Costea** (Ipingscu, în piesă) este actor la Teatrul din Giurgiu. De precizat că doar Sorin Aurel Sandu, Zița Moldovan și Rudy Moca vorbesc romani.

Spectacolul este realizat în cadrul proiectului „Parol, monșer, Caragiale în limba rromani”, derulat de Asociația Culturală „AMPHITHEATRROM”, un proiect sprijinit de Agenția Națională pentru Romi și de Agenția de Dezvoltare Comunitară „Împreună”.

Parafrazând un clasic în viață, cu adevărat iată-i pe „Frumoșii nebuni ai marilor orașe”! Ce bine că mai există!

MARIANA CRISTESCU

Foto: Teodor Moraru, „La ghicit”

ACADEMIA DE MUZICĂ SIGHIȘOARA

Timp de 12 zile, în cetatea medievală a Sighișoarei s-a desfășurat o nouă ediție a Academiei muzicale, devenită deja tradițională, realizată și de această dată cu sprijinul generos al unor fundații elvețiene, care au răspuns de fiecare dată inițiativelor violonistului Alexandru Gavrilovici, fondatorul și conducătorul festivalului care, de la un an la altul, devine parcă tot mai bogat și mai interesant. De fapt, există un nucleu stabil, alcătuit din muzicieni români aflați de multă vreme în străinătate, în special în Elveția, unde activează fie ca profesori, fie ca instrumentiști în ansambluri importante, cărora li s-au adăugat artiști elvețieni, dar și spanioli sau, anul acesta, din Finlanda, alături de invitați din țară. Iar concepția este deosebit de bine gândită, pentru că cei care susțin cursurile de măiestrie cântă și în serile camerale sau chiar împreună cu tinerii cursanți, sosiți de această dată din Cluj, Tg. Mureș, București, din Spania sau din Țara cantoanelor, totul derulându-se ca într-o mare familie, atmosfera „de tabără” dovedindu-se extrem de agreabilă și utilă pentru cei care astfel studiază cu plăcere și... abia așteaptă ca anul viitor să continue cursurile cu maeștrii preferați.

Publicul s-a obișnuit, de asemenea, de peste un deceniu și jumătate, ca între 1-11 august să vină la concerte, auzindu-se pe stradă chiar comentarii despre anumiți interpreți sau detalii despre seara următoare, sala devenind astfel neîncăpătoare, pe lângă localnici fideli fiind și melomani din orașele învecinate sau numeroși turiști străini. O „pată de culoare” este, la amiază, „crainicul cetății”, care anunță, în mai toate limbile pământului, programul zilei respective, invitând și la concert, în buna tradiție a Sighișoarei medievale.

Debutând în Ziua Națională a Elveției, festivalul a propus un recital aparte, oferit de David Pia, violoncelist câștigător al dificilului Concurs „Ceaikovski” (2007), optând, acompaniat la pian de Cipriana Gavrișiu, pentru opusuri de secol XX – *Suita italiană* de Stravinski și *Sonatina* de Honegger -, alături de unele lucrări romantice binecunoscute iubitorilor genului – *Piesă-fantezie* de Schumann și *Sonata* de Brahms, interpretate la cote performante, așa încât manifestările au început „în forță”.

Și pentru că 2010 este an bicentenar Schumann, partiturile sale s-au regăsit în toate concertele, abordate și de pianistii Tunde Kurutz și Imre Rohmann (*Imagini de basm*, *Imagini din Orient*), încadrate de opusuri de Bach

(Partita pentru flauto baroc – excelentă Aloise Baechler), Schubert (*Fantezie* în fa minor), alături de una dintre piesele speciale de Maki Ishii, printre soliști regăsindu-se și violistul Ende Guran, sosit de la Viena, colaborând cu aceeași Cipriana Gavrișiu.

Dar compozitorului omagiat i s-a rezervat (și) o seară întreagă, în care aceiași pianisti oaspeți, dar și violonistul Alexandru Gavrilovici, violistul Vladimir Lakatos, violoncelistul Alvaro Huertas, Aloise Baechler - apărând acum ca... violonistă de calitate (în Patru piese pentru violoncel și pian, Sonata pentru vioară și pian în la minor, Cvintet cu pian op. 44), au încântat publicul avizat și entuziast.

Foarte bun a fost și cvartetul „Arcadia”, alcătuit din tineri clujeni care colaborează și se omogenizează excelent, aducând o frazare elegantă, expresie și echilibru în pagini de Haydn (Cvartetul *Kaiser*), Britten (*Phantasy Quintet* op. 2 cu oboi – Adrian Cioban), Schumann (cvartet op.41 nr. 1), trecând astfel cu dezinvoltură de la un stil la altul, de la o epocă la alta.

Și din nou Aloise Bachler, Adrian Cioban, Alvaro Huertas au urcat pe podium, împreună cu contrabasistul Petru Iuga, acesta transcriind Partita III BWV 1006 (pentru violoncel), ceea ce l-a depășit vizibil, discutabilă fiind și „adaptarea” Trisonatei de C.Ph.E. Bach în formula flaut baroc-oboi-violoncel, instrumentul de epocă fiind total acoperit de cele cu sonoritate mult mai amplă (uneori cam agresivă); dar am ascultat și o Suită pentru violoncel scrisă de fratele lui Pablo Casals – Enric Casals – în memoria ilustrului artist, o Suită pentru violă de Reger și o piesă modernă de Heinz Marti foarte bine conturată de rafinatul Ende Guran.

Din nou în eleganta sală a Primăriei, violistul, violoncelistul și violonista Kamila Schatz au fost aplaudați în Cvartetul cu pian op. 47 de Schumann, iar pianistul spaniol Hector Sanchez a adus din țara sa natală parfumul unor lucrări de De Falla și Albeniz, de mare frumusețe dar rezolvate într-o manieră foarte personală (ca de altfel și bis-ul de Chopin).

Ne-am reîntâlnit cu Schumann și în Trei piese fantezie op. 111, dar am ascultat și Haydn (Fantezia în do major), Berg (Sonata nr. 1) sau Enescu (Sonata nr. 2) interpretate superb de pianistul Viniciu Moroianu, oferindu-ne momente de mare muzică într-un program

difficil și complex, punându-i în valoare nu doar tehnica virtuoasă, ci mai ales profunda înțelegere a fiecărui compozitor în parte, rigoarea cu care elaborează edificiile sonore ca într-un sofisticat filigran. Aceleași date de interpret în cel mai adevărat sens al cuvântului s-au regăsit și în colaborarea deosebită cu experimentatul Alexandru Gavrilovici, realizând un duo sudat, cu o coloristică bogată în Sonata nr. 2 de Honegger.

Probabil deloc întâmplător, festivalul a început și a încheiat serile camerale prin evoluția unor violonceliști de marcă, aplaudându-l deopotrivă pe elvețianul Christophe Pantillon, în compania pianistului finlandez Henri Sigfridsson (în Piesă-fantezie de Schumann și Sonata op. 65 de Chopin), apreciind sunetul generos și cald, expresivitatea și implicarea afectivă cu care a susținut opusurile solicitante („iertându-i” astfel micile scăpări), pentru ca pianistul să ne cucerească, în partea a doua, în *Kreisleriana* de Schumann, dar și în *Finlandia* de Sibelius (în reducția pentru pian semnată chiar de compozitor), dovedindu-se un solist de anvergură în construcții logice și rafinate, alternând inteligent momentele de forță cu cele de un lirism impresionant (dar... bine temperat), ovațiile prelungi ale celor care stăteau și în picioare și pe scări fiind răsplătite printr-o superbă *Nocturnă* de Chopin. Un recital realmente aflat sub semnul evenimentului (pentru care trebuie să mulțumim și Ambasadei Finlandei).

Binevenite au fost și cele cinci ore în care parte dintre cursanți au cântat cu curaj, uneori și cu siguranță și înțelegere, fie acompaniați de excelenta pianistă Cipriana Gavrișiu, fie în compania profesorilor Alexandru Gavrilovici sau Vladimir Lakatoș, acesta prezentând, în final, o primă audiție absolută – *Big Brother* de Ștefan Zorzor -, aducând, alături de contrabasistul Blake Thomson, umor și fantezie.

În ultima seară, ca de fiecare dată, entuziastul violist a asigurat și prezentarea concertului Orchestrei Academiei muzicale de vară, pe care a pregătit-o și în care a cântat alături de Al. Gavrilovici și de câțiva tineri, interesant fiind faptul că ansamblul a evoluat fără dirijor, o provocare pentru adolescenții care au reușit să se relaționeze cu acuratețe, deopotrivă în Trei piese în formă de fughetă de Schumann (prea puțin cunoscute la noi) și în acompaniamentul Concertului în do minor de Vivaldi (solistă A. Baechler, din nou la flauto baroc, ușor depășită de dificultatea partiturii) sau Concertului nr. 2 pentru violoncel de Haydn (cu Petru Iuga, atras și de această dată de transcrierea pentru contrabas dar... l-am preferat în bisul pe teme maramureșene...)

S-a muncit mult, s-au văzut și roadele cursurilor pe care mulți ar fi dorit să le prelungească, s-a ascultat muzică bună, de la preclasic la contemporan, cu câteva noutăți și partituri aparte, totul într-o perfectă organizare, având un suport local deosebit, interesul special al manifestării concretizându-se și prin vizita unor reprezentanți ai Ambasadelor Elveției și Spaniei, încântați de concerte și de atmosferă. Din păcate, televiziunile, mass-media în general, au strălucit prin absență, așa încât repere de valoare au rămas doar în memoria noastră afectivă, deși ar fi meritat să fie ascultate și de melomanii din întreaga țară. Oricum, întregul festival s-a realizat doar cu sprijin material extern... Poate la anul va fi altfel...

ANCA FLOREA

Literatură și film

VIATA CA UN ROTOCOL DE FUM

Somerset Maugham era student, avea douăzeci de ani și s-a dus la Florența, unde a închiriat o cameră pe via Laura. De acolo admira cupola catedralei. Gazda îi aducea vin de Chianti, iar fiica acesteia îi dădea lecții de italiană. O chema Ersilia. De unde a venit ideea romanului *Văful pictat*? De la Ersilia, care i-a povestit despre un bărbat care, bănuindu-și soția de adulter, a dus-o într-un castel plin cu aburi otrăvitori...Numai că femeia a rezistat. În cele din urmă, soțul și-a pierdut răbdarea și a aruncat-o pe fereastră.

La noi, romanul a fost tradus de Radu Lupan și a apărut la Editura Eminescu în 1972. Kity se căsătorește cu Walter fără să-l iubească. El nu e comunicativ, însă e corect și generos. Kity se îndrăgostește de Charlie. Vine momentul în care Walter ia hotărârea să plece în localitatea aceea lovită de holeră, să se implice, să ajute. Călugărițele au transformat orfelinatul în spital. Oamenii mor ca muștele. La început Kity se bucură, sperând să profite de libertate, să se întâlnească în tihnă cu Charlie. Numai că Walter o vrea cu el, acolo în localitatea Meitan-fu.

Regizorul John Curran a ecranizat romanul și atât. Nici o altă ambiție, în afară de o...invitație la lectură. În distribuție: Naomi Watts și Edward Norton (impecabil în rolul lui Walter). Peisajele sunt tulburătoare, scenele din satul cuprins de epidemie conțin mult veridic, doar că regizorul nu se folosește de magia specifică filmului, rezumându-se la a povesti și bazându-se pe flerul actorilor, în acord ciudat cu replica din carte: „Un rotocol de fum care se pierde în văzduh, asta e viața unui om”.

Somerset Maugham și-a organizat romanul în capitole concise, fără lungimi inutile. Concluzia unui personaj întărește ideea că arta justifică și înnobilează viața, că fiecare om trebuie să-și aducă o contribuție la necesara armonie universală. Într-o orchestră, fiecare „cântă la micul său instrument și ce crezi că știe el de armoniile complicate care se desfășoară în aerul nepăsător? „. Mica lui partitură contribuie la nașterea simfoniei. Fiecare are un rol precis, fără a neglija colectivitatea.

Plutește clar un *vanitas vanitatum*, plus ideea că problematizăm exagerat nimicul, dar și că nu suntem conștienți de frumusețea clipei și de magia naturii.

ALEXANDRU JURCAN

MAESTRULUI NOSTRU, CU DRAGOSTE...

Anul trecut, la Brăila, pe 26 septembrie, scriitorul Mircea Micu a fost invitat de onoare al Festivalului internațional „Balcanica”, primind Premiul Opera Omnia. A fost ultimul festival la care a participat din lunga sa carieră prodigioasă, a fost ultimul premiu primit dintre zecile de premii decernate pentru opera sa bogată și variată. Mircea Micu iubea Brăila datorită bunilor săi prieteni Fănuș Neagu și Nicolae Grigore Mărășanu, alături de care a risipit multe zile și nopți înmiresmate de alcoolurile și pitorescul vechiului port dunărean. (*Noaptea risipitorului, Frumusețile zilnice*)

Acolo, printre invitații festivalului, Mircea Micu era o prezență distinctă, agreabilă prin naturalețe și spontaneitate, cu o replică ce putea stârni ușor un hohot de râs, chiar dacă uneori era și acidă. N-aș putea spune ce culoare aveau ochii săi, dar în lumina lor se iveau un licăr sugubă, de școlar pus pe șotii; doar fusese învățător și împrumutase ceva din candoarea acelor copii pe care îi învățase limba română și istoria țării. Riposta cu inteligență și umor. La recepția hotelului unde fusese cazat i s-a spus că e repartizat în cameră cu încă o persoană. Nu a acceptat să-și împartă intimitatea somnului cu altcineva: „Plătesc!”. Și a plătit o cameră separată. La masa de prânz, când i s-a adus ciorba aburindă, a cerut și smântână. „O plătesc!”. Mânca tacticos refuzând cu îndârjire ispitirile bahice: „M-am lăsat de băut”. Avea ceva din eleganța și demnitatea cavalerilor de altădată. Cu femeile era curtenitor, ceea ce-i aducea multe admiratoare. Povestea scurte întâmplări din lumea literară (*Întâmplări cu scriitori*), cu un farmec unic, fiind o istorie literară vie. Jovialitatea sa nu excludea însă evaluarea și etichetarea lucidă și exactă a unor situații sau personaje. Odată, spunea, când cineva îl acuzase de antisemitism, îi trântise aceluia o înjurătură neaoșă, indignat, spre stupefакcia aceluia rămas fără argumente. Era un ardelean pur-sânge ce-și iubea țara și trecutul ei, dovadă scrierile sale, și e suficient să-l amintesc pe cel mai drag erou al săi, Avram Iancu, cel căruia i-a dedicat o piesă de teatru jucată de Naționalul clujean, nemaivorbind de activitatea sa îndelungată în slujba scriitorimii române la Uniunea Scriitorilor.

Prezența sa a înnobilit și a ridicat mult ștacheta valorică a „Balcanicei” din 2009. Chiar dacă a observat unele bâlbâieli din partea organizatorilor, și-a păstrat calmul, trecându-le cu vederea în spiritul unei largi înțelegeri față de natura umană. Am fost în micul grup cu care a plecat din București, cu care a vizitat Brăila, s-a plimbat prin Grădina Mare din municipiu, pe țărmul Dunării. Aici, pe un ponton, invitați de poetul Stere Bucovăla, am avut parte de un prânz pescăresc tipic. Mircea Micu era încântat. Un ardelean mânca pește, cunoscându-le felul și gustul, alegând cu grijă oasele, sorbind cu plăcere din ciorba pescărească preparată cu apă din Dunăre. Era fericit, glumea, respira adânc spre cerul senin ce se oglindea în apa mișcătoare și misterioasă din care criticul Aureliu Goci, cu o undiță, scotea pești ce se zvârcoleau disperați, în timp ce noi îi aplaudam performanțele.

La întoarcerea acasă, în Dacia condusă de Grigore Mărășanu, Mircea Micu s-a întors către mine scuzaându-se mucalit: „Lăsați-mă să stau eu pe locul mortului”. În dreapta și în stânga noastră se derulau câmpuri aurite de coacere și de soarele unei amiezii târzii. Eram bine dispuși, Mircea Micu cânta romanțe și cântece ardelenesti cu binecunoscuta-i voce plăcută și profundă. După un timp, ne-am oprit pentru o scurtă pauză. Nu departe de șosea se zărea un adăpost încropit ca un bordei. De acolo venea un scâncet sfâșietor. Mircea Micu a urcat din șosea spre câmp, sprinten, iar eu l-am urmat, gândindu-ne că am putea

fi de ajutor. Priveliștea era greu de suportat. În bezna interiorului aceluia bordei, sub un roi de muște mari și verzi, cu zumzăit amețitor, se zăreau, după cum abia am reușit să ne

dăm seama, câțiva cățeluși în agonia morții. Dintre ei, deodată, a ieșit, clătînându-se, o mică vietate. S-a îndreptat din instinct spre pantofii lui Mircea Micu ce rămăsese împietrit. M-am dus la mașină și am adus o sticlă cu apă, dar nu găseam niciun vas din care să-i dăm să bea aceluia sufletel ce voia să trăiască. Atunci Mircea Micu a îngenuncheat în fața cățelușului orb și i-a dat să bea apă din palma sa făcută căuș. Am pus apă de câteva ori în acel căuș, sorbită de mica vietate ce primea în ultimele clipe de viață câteva picături de apă din palma nobilă a unui scriitor. Chipul lui Mircea Micu se profila în acel amurg de toamnă, pe orizontul larg, ca o efigie a tristeții. S-a ridicat, era înalt, subțire, sobru. Mult timp am rămas cu această imagine, gândindu-mă că atunci când

apărea dur și aspru o făcea pentru a-și ascunde uriașa sa sensibilitate. În șanțul drumului, am descoperit-o și pe mama cățelușilor, moartă, lovită de o mașină. Nimeni nu a mai spus nimic până la București. A doua zi, în calculator, am găsit un mesaj de la Mircea Micu: „am suferit până la durerea fizică pentru acel cățeluș orb care voia să trăiască”. Am avut același sentiment în cazul regretatului nostru scriitor. Era grav bolnav, dar muncea cu frenezie, cu imensă dragoste de viață. Făcea emisiuni de televiziune, scotea revista „Literatorul”, conducea cenaclul cu același nume, scria articole, lansa cărți etc. La spectacolul „Chemarea păsării de-acasă” susținut de Tudor Gheorghe, pe versurile lui Mircea Micu, la Sala palatului, cenacliștii care erau în sală ascultau cu un nod în gât știind că poetul este în acel moment pe un pat de spital, nu pe scenă, pentru a-și saluta publicul în momentul său de glorie. Și totuși, nu ne înduram să părăsim sala după ultimele acorduri ale menestrelului ce cântase cu o lacrimă pe obraz. Așteptam ca maestrul nostru să apară, hâtru, cu tonul său inimitabil, cu sclipirea aceea jucăușă în ochi. Îngrijorarea venea din faptul că nu aveam la noi trandafirii care-i plăceau atât de mult. Trandafiri albi pe care îi primise și când îl sărbătorisem astă-iarnă, la Biblioteca metropolitană, la împlinirea vârstei de 73 de ani, discret, fiindcă nu-i plăcea să fie sărbătorit, după cum spunea. Atunci, mergând seara spre casă, fiindcă locuim în același cartier, Militari, m-a întrebat: „Domnița, ce fel de flori sunt astea?” Nu știam dacă glumea sau vorbea serios, dacă vederea îi era alterată de strălucirea zăpezii, ori aștepta un altfel de răspuns. Abia am rostit: „Trandafiri, domnule Mircea Micu”. Trandafiri mulți, roșii, i-a depus la crematoriul Vitan Bârzești și doamna Mihaela Sfârlea de la BMB, care-i pregătea cu devotament ceaiul când avea filmări în acest sediu, lucru pe care Mircea Micu nu i l-a cerut niciodată, dar pentru care îi mulțumea în așa fel încât oricine s-ar fi simțit cel mai onorat om din lume. La crematoriul uman Vitan Bârzești, de unde ne-am luat rămas-bun de la maestrul nostru, m-a încercat același gând. Cum sicriul era acoperit, poate că acolo nu era nimeni. Când acest sicriu s-a scufundat în aplauzele asistenței, am crezut că maestrul va apărea cumva, după o ușă, zâmbind ca la o farsă reușită. Dar nu a mai apărut, ocupat fiind cu scrierea unor duioase versuri pentru mama sa dragă, cele mai frumoase versuri care s-au scris în literatura română pentru mama. Așa ne-a rămas în suflet Mircea Micu: un mare scriitor, dar modest ca om, onest și cald, atașat valorilor naționale, înfruntând viața cu mult curaj și umor. În caietul în care consemnasem sedințele cenaclului „Literatorul”, în virtutea funcției de secretară a cenaclului pe care mi-o acordase maestrul, am descoperit cu surprindere, scris, nu știu dacă de mine sau de altcineva: „Noi vă așteptăm.”

Foto Vasile Blendea

VICTORIA MILESCU

De la „Vatra” veche, la noua „Vatra veche”

Vatra veche de august

Numărul pe august aduce dulceața recoltelor de toamnă, care se așteaptă culese de către cititori. Revista este ilustrată cu fotografii ale unor biserici de lemn din județul Mureș, ale valorilor de patrimoniu pe care acestea le adăpostesc, din lucrarea „Dicționar de monumente biserici de lemn”, de Nicolae Băciut, Editura Nico, 2010. În această atmosferă încărcată de spirit poposim, în exclusivitate, la un taifas cu PS Siluan, Episcopul românilor din Italia, semnat de Mirela Corina Chindea. Apoi Vatra veche intră în dialog cu Fănuș Neagu, prin Nicolae Băciut, cu Aura Christi, prin Lucia Dărămuș, Ioan Miclău, Australia, prin Adrian Botez, cu Dorel Cosma, prin Elena M. Cîmpan, cu Iulia Scutaru Cristea, prin Rogac Raia. Dintre articolele din acest număr amintim: Postbelic, postdecembrist (III), de Dumitru Hurubă, Cultură și umanism, de George Popa, Noi catete, infinitesimale, despre Modelul Noica, de Teodor I. Moldovan, Ocnean întors. I. Peltz – 30 de ani de eternitate, de Rodica Lăzărescu, Poezie feminină transilvană din secolul al XIX-lea: Lucreția Suciu, de Maria Vaida, Bovarism și obolovism. Reacții adverse burghezie, de Mihaela Bălan. Întâlnim și acum în recenzii și cronici literare cele mai noi apariții editoriale: Un mic tratat despre o mare carte (Valentin Marica), de Elena M. Cîmpan, Un debut remarcabil (Bogdan Niga), de A.I. Brumar, Pelerinajele visului (Ioan Tudor), de A.I. Brumar, Dialoguri despre Steinhardt (Călin Emilian Cira), de Menuș Maximilian, Șansa Poeziei (Darie Duncan), de Elena M. Cîmpan, Grigore Avram în Contra răului din noi, de Vasile V. Filip, Vremea sintagmelor (Menuș Maximilian), de Melania Cuc, Coasta-ți sfărtecată se deschide în mine” (Iulian Dămăcuș), de Alexandru Jurcan, Calitatea de martor (Ioana Stuparu), de Ion C. Ștefan, Jurnalul de la Lăpușna (Melania Cuc), de Menuș Maximilian, Omul decor (Gelu Vlașin), de Menuș Maximilian, Dumnezeuul unei lumi mărunte (Mircea Buta), de Menuș Maximilian, Petale lirice (antologie) de Melania Cuc, Sihuri ca un curcubeu (Ilie Marinescu), de Octavian Curpaș, Filtre. Tema pentru acasă (Nicolae Dabija), de Vasile Fluturel, Beția de timp (Eugen Evu), de Adrian Botez. La capitolul Proză, jurnal, amintim: Starea prozei. Bărbatul la 40 ani, de Ștefan Doru Dăncuș, Apropiere de Franța provincială, de Adrian Țion, Ce-am căutat în Australia, de George Anca, Second hand, de Gabriela Călușiu Sonnenberg, Un român în India. File de jurnal (IV), de Ovidiu Ivancu, Executantul, de Valeriu Iordan Popescu. Poezia este semnată de Nichifor Crainic, Mihai Botez, Mariana Pândaru, Ovidiu Pojar, Anica Facina, Cornelia Jinga Hetrea, Ana Zegrean. Nu lipsesc rubricile tradiționale: Dulce harababură. Cum ar fi să fac un filmuleț despre Fondane, de Cleopatra Lorințiu, Curier. De la „Vatra” veche la noua „Vatra veche”, Literatură și film. Coline arhaice și drumuri de sare, de Alexandru Țaran.

Alte articole: Pilda valorilor, de Darie Duncan, De la Comunicare la marea bălmăjeală, de Nicolae Bălașa, Comunicarea în presa on line..., de Ionela van Rees-Zota, Școala. Interviu cu prof. dr. Gheorghe Moldoveanu, de Rodica Lăzărescu, Asterisc. De ce „Vatra veche”, de Nicolae Băciut. Este evocat Nicolae Benea, de către Iulian Dămăcuș, iar la capitolul Documentele continuității sunt studiile Ctitorii, de Mirela Corina Chindea, Bisericile de lemn, dincolo de timp și vremi, de Nicolae Băciut, Schimbarea la față, de Nicolae Gheorghe Șincan, Spinoasa problemă a aromânilor (V), de Adrian Botez, Poetica imaginii în ceremonialul de trecere, IV, de Luminița Țaran.

MENUȘ MAXIMILIAN
Răsunetul, 25 august 2010

*

Mulțumesc din suflet pentru onoarea pe care mi-o faceți, trimițându-mi de fiacare dată când iese de sub lumina tiparului revista "Vatra Veche". Mă bucur mult să văd diversitatea cuprinsă între copertile

acestei reviste și îmi face plăcere să mă delectez cu ceea ce citesc. Îmi pare bine că în nr. 8 al revistei ați scos în evidență toate bisericile vechi de lemn din județ, ați accentuat adevărata lor valoare spirituală.

Bistrițeni la "Vatra veche"

A apărut de curând nr. 8(20), august 2010, al lunarului de cultură "Vatra veche", aflat în al doilea an de apariție.

Revista se deschide cu mirabila poezie "Unde sunt cei care nu mai sunt?" de Nichifor Crainic și reflectă enorma suferință a românilor exterminați în lagărele de muncă de după al doilea război de regimul

impus de sovietici. Spune poetul: "Întrebat-am bufnița cu ochiul sferic, / Oarba care vedea-n întuneric / Taine necuprinse de cuvânt: / Unde sunt cei care nu mai sunt? / Unde sunt cei care nu mai sunt? / Zis-a bufnița: Când va cădea / Marele-ntuneric, vei vedea". Urmează un amplu interviu al lui Nicolae Băciut cu Fănuș Neagu, marele scriitor român, care exprimă pe diverse teme puncte de vedere proaspete, încheind cu: "Să nu vă fie rușine de oamenii care plâng, pentru că inima vorbește mai mult decât gândul". Activitatea de gazetar radio a poetului Valentin Marica s-a concretizat în cartea "Conjugarea verdelui", pe care o comentează Elena M. Cămpan spunând între altele: "...este o carte-archivă. Aici sunt depozitate, cu grijă față de posteritate, mărturii de credință care au marcat destinul ultimilor ani. Valentin Marica afirmă în debutul cărții că, de ani buni, în emisiunile Studioului Regional de Radio Târgu-Mureș și în cele ale României Cultural, a prezentat (...) reportaje, însemnări, tablete, comentarii, cronici literare sau de artă plastică, eseuri din imensa actualitate culturală și că volumul "Conjugarea verdelui" răstoarnă muntele radiofonic pe tăvile de argint ale cuvântului scris; pentru că verba manent...". Elena M. Cămpan mai publică un amplu text despre poezia lui Darie Duncan, poet tânăr, cu o creație asupra căreia comentatoarea se apleacă punându-și în valoare instrumentarul.

Tot dintre bistrițenii care publică în "Vatra veche" îl amintim pe Călin Emilian Cira, cu ale sale "Dialoguri despre N. Steinhardt", douăzeci și trei la număr, primul fiind chiar cu arhimandritul Mina Dobzeu care l-a botezat pe Nicu Steinhardt. Volumul este recenzat de Menuș Maximilian, care apreciază demersul lui Cira: "O carte care conturează profilul complex al scriitorului (N. Steinhardt, n.n.) la care se mai adaugă pe lângă confesiunile amintite aici și cele ale lui Virgil Cimoș, Aurel Codoban, Iosif Viehmann, George Ardeleanu, Florian Roatăș, Macarie Motogna. O carte bine venită în biblioteca celor care doresc să-l cunoască pe marele scriitor și călugăr Steinhardt, prin ochii celor care i-au fost apropiați".

Volumul "Contra răului din noi" de Grigore Avram conține "Cele 30 de eseuri adunate sub numele mai sus-amintit sunt, de fapt, tot atâtea poeme ordonate pe dimensiunea recuperării absolutului din noi, adevărați psalmi camuflați discursiv, în care Divinitatea nu e preamărită direct, ci prin reperele imuabile de Bine, Frumos și Adevăr, sădite în noi odată pentru totdeauna".

Melania Cuc se ocupă de cartea "Petale lirice" și volumul "Vremea sintagmelor": "Într-o ținută grafică excelentă, datorată Editurii Karuna, cu coperta elegantă și atrăgătoare, cartea semnată de Maximilian Menuș e un compediu de jurnalism cultural de cea mai bună calitate, care adună în pagini o seamă de întâmplări dearte, cronici literare succinte, pe care autorul le-a scris și le-a publicat de-a lungul unui deceniu de gazetărie". Menuș însuși recenzează pentru "Vatra veche" volumele "Omul decor" de Gelu Vlașin, "Dumnezeul unei lumi mărunte" de Mircea Gelu Buta și "Jurnalul de la Lăpușna", fiind cel mai prolific colaborator al numărului recent. Relevant din multe puncte de vedere este interviul realizat de Elena M. Cămpan cu scriitorul, directorul și animatorul cultural care este Dorel Cosma. "Poezia a fost mereu pentru mine ceva fascinant - o lume aparte și chiar fascinantă. Am scris poezii încă din anii studenției, poezii pe care le-am considerat însă doar pentru mine. Din când în când, aruncam câte un vers în stânga sau în dreapta într-o discuție, într-un cântec, la o poveste etc. Am considerat că timpul lor încă nu a sosit. O parte din textele de atunci se regăsesc în recentul volum de versuri. Reluate, finisate, prelucrate și adăugate... probabil că s-a născut ceva", mărturisește Cosma într-un text care reflectă calea până la

volumul recent publicat. Cât despre antologiile "Scriitori bistrițeni" în șapte limbi și turneele în Europa, acesta notează: "Au fost un adevărat succes. Am citit în limba română și am oferit traduceri din textele citite în Germania, Italia, Spania, Austria, Ungaria, Franța și Elveția. Mai mult chiar, formațiile noastre artistice, care se deplasează în diferite colțuri ale lumii, duc cu ele aceste Antologii, astfel că scriitorii bistrițeni sunt popularizați astăzi în Europa, America, Asia și Africa. Știu că lumea scriitoricească este plină de invidie și am mai recepționat și țepi veninoși". Elena M. Câmpănu conchide: "Fără Dorel Cosma, viața culturală a Bistriței ar fi mai săracă. În căutarea unui brand cultural al acestui burg transilvănean, Dorel Cosma este, cu certitudine, o destinație de bun augur. Am încercat să creionăm un portret". Secțiunea de poezie este susținută viguros de grupajul poetului Ovidiu Pojar care publică poeme ca "Primăvara cu magnolii", "Naufragiu", "Perspectivă", "Metamorfoză", "Jogging circular" și altele, din care redăm: "Începuseră să apară primele fisuri, / se măcina sub bocancii realității roca / și așa perisabilă / a visului pe care mă cățăr cu tenacitate de alpinist". Un număr bogat, în forme literare și conținut.

VICTOR ȘTIR
Mesagerul, 24 august 2010

În emisiunile mele de radio Enigma România - un radio pe internet, am o emisiune SUFLET DE ARDEAL, un intermezzo de cultură și valori culturale, unde prezint cetățile medievale din cele 10 județe ale Ardealului, cât și tradiții, obiceiuri, valori culturale și poezi din Ardeal. Revista dvs. vine cu noi adăugiri emisiunii mele și îmi face plăcere că "împrăștii" pe undele acestui radio tuturor amicilor din diaspora vestea că mureșenii au preocupări culturale, iubesc muzica și poezia, dovadă fiind și această revistă "Vatra Veche", ce se poate considera: "piatra din capul unghiului" a culturii mureșene.

Felicitări și mulțumesc pentru că m-ați înnobilit gândindu-vă să întrii și eu în posesia acestei valori.

Cu respect,

GABRIELLA COSTESCU

Sighișoara

Dragă Domnule Băciut,

Vă mulțumesc pentru "Vatra veche" nr.8! La fel ca și celelalte numere, întrec orice așteptări! Excepțional interviul cu Fănuș Neagu, unul dintre scriitorii cu caracter și curaj (înainte și după...). Felicitări pentru readucerea în conștiința culturală a lui Noica, Peltz, Lucreția Suciu și Steinhardt. Cronicile sunt interesante și de un profesionalism deosebit. Mulțumiri!

În ceea ce privește "Diaspora", tebuie să remarc, că a fost și este împărțită, cei mari, Eliade, Horia, Cioran, Ionesco, s-au distanțat de noi veniți și există întotdeauna suspiciunea: "este sau nu este securist?". Am corespondat sporadic cu Ierunca și Ilie Constantin, după ce ne-am întâlnit în Paris. L-ați considera și pe Paskandy Geza un exilat, deși a scris numai în maghiară - "Sticle" tradus în 1970 în rom., "Mi-am ales un turn" montată la Cluj, cu Kovacs György? A fost unul dintre cei mai buni prieteni ai mei și am petrecut mult timp împreună la Comandău, Ozun, Budapesta, Paris și Wiesbaden...

O să revin!

Cu deosebită stimă,

CORNEL DIMOVICI

Mulțumesc. Pentru că mi-ați publicat materialele, ba chiar și ... afirmațiile. Zicea Camus: " NUMESC ADEVĂR TOT CEEA CE CONTINUĂ".

Și...continuați!!! Succes!!

ALEXANDRU JURCAN

Doamne ajută!

E un număr de excepție, foarte, foarte bun. Felicitări și la mai mare, domnule Nicolae Băciut.

MIHAELA CORINA CHINDEA

Sincere mulțumiri... Superbă ideea ilustrării acestui număr cu biserici sau mănăstiri din lemn, românești... Superb să te întâlnești cu floarea culturii județului Bistrița-Năsăud (Menuț Maximilian, Elena M. Cîmpan, Melania Cuc...) în paginile unei reviste atât de prestigioase. Profund îndatorat,

PROF. IOAN SENI,
Năsăud.

Stimate domnule NICOLAE BĂCIUȚ -

Mulțumesc mult, pentru trimiterea numărului 8 (20), august 2010, al minunatei dvs. reviste - Vatra veche!

...Vatră veche, care se deschide cu un interviu emoționant, luat de dvs., lui Fănuș Neagu: impresionant prin OMENIE,

RESPONSABILITATE, ADEVĂR - și, deci, DEMNITATE PRINCIPALĂ!

...Tot numărul este miraculos de frumos.

...Va mulțumesc pentru publicarea, în continuare, a tragediei - nu atât a aromânilor, cât a neînțelegerii valorii de Duh, cu care aromânii vin la/spre Altarul Românisului - ȘI SUNT RESPINȘI !!! - din motive obscure, aproape mistice!!! Să vii la Altarul Literaturii Românești/ Aromânești cu SINGURĂ EPOPEE EROICĂ A NEAMULUI NOSTRU ("Voshopole", de Nida Boga)...și să se "dea din umerii" uitării...este ceva înmărmuritor! Mai ales după ocările în valuri, care se revarsă asupra noastră, a românilor (dinafară și dinăuntru, EGAL!), precum că am fi doar escroci și hoți...NICIDECUM EROI!!! (aruncându-se în aer - ...sau "la gunoi"! - o istorie românesc-aromânească, întreagă, de gesturi întru SFÎNȚENIE MARTIRIC-EROICĂ!)...!!!

Doamne, ajută, rogu-te/NE, Neamul Românesc, aflat la mare ceas de cumpănă!

Cu, mereu, aceeași prețuire și caldă prietenie,

ADRIAN BOTEZ

P.S.: Un amănunt, pentru bună rânduială a toate cele: Poemele de la p. 39 aparțin lui Adrian Botez, nu lui ...Mihai Botez...

Faptul că acest număr a fost raportat la bisericile vechi (majoritatea trecute în patrimoniul artei tradiționale a țării ca "monumente istorice") este de bun augur. Mai ales, ideea acestui număr al "Vetrei Vechi" ar trebui preluată și de alte reviste, pentru că nu prea mai avem cu ce ne lăuda, înafară de ceea ce am primit de la înaintași.

Succes,
ȘTEFAN DORU DĂNCUȘ

Bună ziua, domnule Nicolae Băciut,

Vă rog să mă scuzați că nu V-am mulțumit de câteva luni, că îmi trimiteți stoice revistă, eu am răsfoit-o, m-a impresionat, dar ultimele luni au fost ceva mai "spontane", printr-o lansare la Bookfest, o mare călătorie și acum plecarea fiicei mele.

La Bookfest mi-a apărut un volum de poeme, JURNAL PE BILETE DE AUTOBUZ, iar în pregătire am volumul de poeme BURGUNDIA, care va apare tot la Ed. Brumar, ca și primul volum.

Doream să Vă întreb dacă revista dvs. apare în România numai în format on-line.

Alăturat Vă trimit câteva date despre mine și sper că mai sunteți interesat în colaborarea de care am vorbit în primăvară.

Articolul este al dlui Liviu Ofileanu despre volumul lansat de Ed. Brumar, director Robert Șerban, în iunie la BOOKFEST, București.

Puteți alege fragmentul de roman sau poemele.

Vă mulțumesc,

ANNI-LOREI MAINKA M.A.

Stimate Domn,

Mulțumesc încă o dată pentru felul în care am fost publicat de revista Dvs. Deși poate părea tardiv, vă trimit un material despre poetul, decedat acum, Vasile Latiș. Motivele întârzierii în material. Poate, chiar în întârziere, să mă spună ceva cititorilor un poet puțin înțeles, dar și mai puțin acceptat în viață. Ba chiar și după.

Cu devotată plăcere,

M.N. TOMI

Stimate domnule Băciut Nicolae,

Mulțumesc pentru că-mi trimiteți *Vatra veche* online. Îmi dați posibilitatea să o răsfoiesc și să mă opresc asupra unor articole că cel despre Fondane și nu numai. La Constanța a fost organizat un târg de carte Gaudeamus, cu edituri. M-am plimbat printre standuri, am asistat la câteva lansări, și am cumpărat doar *Anul Zen*, de Henri Brunelun, jurnal despre autori japonezi de haiku. În rest, cărți foarte bune, dar pentru a regreta că nu le am încă în bibliotecă.

Și eu pregătesc revista *Albatros* pentru luna septembrie și de asemenea un simpozion național de haiku. (24-26 septembrie).

O zi bună cu spor la scris,

LAURA VĂCEANU

Mă bucur extraordinar pentru tine! Sunt părți ale recunoașterii de care trebuie să se bucure orice efort dificil și susținut cum este al tău! Se pare că mișcarea culturală pe care o generează Vatra (ta) veche își întinde ecourile tot mai departe, iar oamenii simt că îi reprezintă ceea ce găsesc în paginile ei!

În ce o privește pe D-na Cezarina Adamescu, toate respectele pentru seriozitate și profesionalism! Este de admirat!

Să fii sănătos și iubit!

MARIANA

Stimate domnule Nicolae Băciut,

Iată că ziua de 23 august ne poate aduce și bucurii. Astăzi am primit revista on-line "Vatra veche", pentru care va aduc respectuoase mulțumiri. Am motive în plus să adaug pe lângă cuvintele de deosebite aprecieri și pe acelea ale emoțiilor trezite de legăturile de suflet cu literatura și cultura noastră, iar în mod particular, pe cele stârnite de lectura însemnărilor intitulate "Second hand", sub semnătura prietenei mele dragi, Gabriela Căluțiu Sonnenberg, din Spania. Am umblat prin casă, pe la spectacole, prin lumea bună îmbrăcată în superba rochie de gală, acum la anii senectuții, doar în gând, căci corpulenta profesoară care am fost mai apoi i-a dat prietenei dragi minunata rochie împreună cu povestea obținerii ei. Și ce dovadă mai bună poate să confirme valoarea unei publicații decât emoția regăsirii în ceea ce ne transmite? Zică oricine ce-ar zice, căci vorbele proaste stau și ele la rând, ca să nu uităm că există și ele.

N-am apucat să citesc revistă în întregime, dar am simțit de la început că-mi place. Ca să știu ce gust are ciorba, nu trebuie să mănânci toată oala. Sunt sigură că mă vor prinde zorile dimineții ducându-mă la rămas.

Vă trimit și eu impresii notate despre lumea pe unde am umblat, o fotografie pentru a dialoga privindu-ne în față și fișa de autor ca să ne cunoaștem mai bine.

Cu deosebită prețuire și alese sentimente,

ELENA BUICĂ
- Toronto

Stimate domnule Nicolae Băciut,

V-am trimis și dumneavoastră același conținut al emailului expediat doamnei Cezarinei Adamescu și apoi încă unul mai scurt cu "Arizona". Le-ați primit pe amândouă?

Acum vă trimit "Chicago" - orașul de sub nori - care face parte din același grupaj cu celelalte trimise anterior.

Scrisoarea către dumneavoastră era voit scurtă, pentru că și așa emailul era foarte încărcat. Acum aș mai avea de adăugat câteva cuvinte de apreciere pentru revista "Vatra veche".

Într-o țară ca a noastră în care jecmăneala și demagogia sunt năucitoare, "Vatra" dumneavoastră "veche" e plină de lumină și căldură, așa cum este menirea unei vetre strămoșești. "Vatra veche" mi-a trezit multe amintiri, așa cum v-am spus și în rândurile anterioare. Din rândurile revistei se desprinde iubirea cu bună înțelegere pentru omul de rând, așa cum suntem cu toții, cu bunele și relele noastre, noi cei mulți aflați în afara cercului de îmbogății peste noapte sau noi, cei aflați pe toate coclaurile lumii.

Îmi place revista pentru conținutul bogat de idei, pentru ținuta estetică, pentru buna cuviință, pentru dragostea de frumos și moral, valori care ne pot salva neamul de pe buza prăpastiei unde ne aflăm. Revista aceasta este un adevărat dar pentru inimă și minte, este o licărire a speranței spre normalitate. Revista polarizează energii creatoare și astfel s-a trezit în mine dorința de a mă prezenta la dumneavoastră cu scrierile mele oricât de modeste ar fi ele pe lângă numele de rezonanță care semnează în "Vatra veche".

Vă felicit și vă doresc să vă meargă din plin.

Mă simt mândră cu asemenea români!

ELENA BUICĂ
- Toronto

Stați să vedeți: Elena Buică, (Buni) este o femeie de ispravă. Am cunoscut-o la Ceahlău la comemorarea lui Artur Silvestri. Și de atunci colaborăm. Cum m-a văzut în fața sediului ARP, a întins brațele și a spus: -Cezarina, tu ești feblețea mea! (sic!) Mi-a zis că-mi citește toate articolele. La rândul meu, am scris despre cărțile ei. Are 79 de ani, scrie, călătorește la Arizona și la Marele Canion, la cascada Niagara și în genere, e un spirit larg, deschis, frumos. E olteancă, din Țigănești-Teleorman și deși e plecată de vreo 30 de ani în Canada, n-a uitat nicio clipă satul său, căruia i-a făcut o monografie sentimentală!!!!

Așa femeie mai zic și eu! E foarte haioasă. Anul acesta a petrecut vreo 5 săptămâni în București și de acolo mi-a trimis un pachetel cu câteva daruri.. Și, lucru foarte important: scrie "cu sufletul".

CEZARINA ADAMESCU
-

Stimate dle Nicolae Băciut,

Nu știu prin ce minune adresa mea de email a intrat în atenția dvs, dar știu că fiecare zi aduce cu sine un miracol. Ziua de astăzi mi-a adus imensă bucurie de a primi impresionanta dvs revistă culturală, de o înaltă ținută spirituală.

Mulțumesc atât dvs, cât și bunului Dumnezeu pentru acest dar de suflet ! Fie că bucuria crează iubitorilor de cuvânt să va fie întoarsă înmii !

Cu prețuire și considerație,

CARMEN TANIA GRIGORE,

Anglia

Mulțumesc pentru gestul generos de a-mi oferi numărul 8 al excelentei reviste "Vatra veche", pe care îmi pot închipui cu câtă trudă și cu câte sacrificii o scoateți la lumină. Am citit-o cu interes și cu plăcere. Sunt multe lucruri de substanță, pe care nu prea le mai poți găsi prin alte părți. Vă felicit !

Din rațiuni (recunosc, strict subiective) cititorul care sunt ar fi și mai mulțumit dacă ați face loc în corpul revistei mai multor materiale, cronici, interviuri,

din lumea artelor spectacolului. Poate în viitor...

Toate cele bune !

DORU MOȚOC

Stimate domn,

Am primit deja acum câteva timp acest număr atât de variat și reușit! Vă felicit căci știu ce volum de muncă uriaș se află în spatele unei asemenea întreprinderi!

Cu stimă,

A.MAMIER

Domnule Băciut,

Vă felicit pentru revista pe care o editați și o difuzați cu atâta dragoste și dăruire! Vă mulțumesc pentru materialul publicat și vă mai trimit un material însoțit de un cv. Cu respect,

ANA CAPOTA

Poète, peintre, essayiste et préfacier Michel Bénard, une célébrité en Roumanie
Publié le jeudi 02 septembre 2010 à 11H00

La page de couverture de « Vatra veche ».

Le Rémois Michel Bénard est bien connu à l'échelon national comme poète, peintre abstrait, essayiste et préfacier. Membre du salon Orange, il est chevalier de l'ordre des Arts et des Lettres et lauréat de l'Académie française, et il s'est taillé une solide réputation littéraire et poétique en Roumanie. En effet, il a édité *Fragilité des Signes* aux éditions Augusta (Roumanie) en 2001, puis *Encres mêlées* aux éditions Marinbeasa (Roumanie) en 2003, un ouvrage publié sous l'égide de l'association des Ecrivains Roumains, et enfin *L'alphabet du silence*, aux éditions Augusta (Roumanie) en 2007, trois ouvrages en version bilingue français et roumain, avec sa traductrice attitrée Manolita Dragomir Filmonescu, professeur de français et poète roumaine.

Michel Bénard vient de tourner une nouvelle page dans cette notoriété puisque la célèbre revue littéraire *Vatra veche* vient de lui consacrer presque toutes les pages de son dernier numéro... « Cette revue trimestrielle est bien lue en Roumanie », apprécie l'intéressé.

Felicitari, felicitari, felicitari!

Orice cuvânt este de prisos!

cu ne(știr)bita prețuire,

VICTOR ȘTIR

Am citit pe blogul unui politician (A.Năstase) o intervenție a lui D.Culcer care n-avea nici în clin, nici în mănecă nimit cu subiectul ce se comenta și nici cu gazda blogului. Era o intervenție întru apărarea proprie a respectivului domn și în sfârșit m-am dumirit și eu cam ce fel de bătaie s-a dus la *Vatra*. Aprecierile participanților la discuții la această neașteptată intervenție (cred că a fost trimisă în toate cele patru zări ale spațiului virtual) n-au fost tocmai binevoitoare. Personal socot că Dan Culcer, ca cei mai mulți dintre literații plecați înainte de 89, suferă de un comic complex de superioritate dat de "stagiul" occidental decorat cu "dizidență", Bănuiesc că-și valorifică "atuul" mai ales lucrativ. Mi-a părut rău pentru toată această porcărie care v-a determinat să părăsiți "Vatra". După caracterul intervenției lui D.Culcer, am avut impresia că barca revistei ia apă. Vă felicit pentru că ați rămas fidel spiritului revistei și vă doresc succes în aceste vremuri de mare criză.

ELENA NEAGOE

N.Red. Disidența fără operă literară rămâne disidență și atât. Dan Culcer, cu toate frustrările și complexele sale, a rămas fără operă. Circul pe care-l face pe diverse teme nu ține loc de operă.

Aversiunea față de revista noastră e ridicolă!

CĂPIEREA DOCTORIȚEI COJAN

(Urmare din pagina 88)

Doamne, m-am troglodit de tot, gândi mergând spre dormitor... Iar când împinse ușa glisantă, i se păru că sub pledul-pătură se afla un trup, trupul lui... Sfinte-Dumnezeule!, își făcu repede câteva cruci, ce-i cu mine? Trupul lui Victor? Cadavrul, de fapt nici atât, fiindcă ceea ce aduseseră atunci poliția și parchetul pentru recunoaștere erau numai niște resturi de trup, ce rămăseseră în urma sfâșierilor de către cine știe câte și ce sălbăticiuni. Ce să mai fi recunoscut? O treime din permisul de conducere, partea cu poza din legitimația de cercetător la nou-înființatul institut de istorie literară, cartea de identitate, măneca stângă de la tricou spintecată, câteva zdrențe din blugi și din geacă... Toate i se păruseră atât de macabre, încât deseori îi revenise în minte acea imagine, până când o pacientă o învățase să meargă la șapte biserici, să aprindă șapte lumânări și să plătească șapte liturghii speciale ținute de șapte preoți.

-Doamnă, îi atrăsese atenția fiecare preot, condiția este că trebuie să credeți în forța și puterea duhului sfânt, altfel ruga noastră e aproape zadarnică...

-Păi, cred, părinte, altfel n-aș fi venit...

Adevărul e că nu credea.

Nu era atee, însă nu credea în acei slujbași ai bisericii, ca mediatori între om și Dumnezeu, mai ales după ce, într-o duminică spre seară, aflată la mormântul lui Victor pentru reculegere, auzise o voce în spatele său:

-Doamnă, dacă doriți, pentru odihna întru lumină cerească și pace a sufletului celui răposat, vă puteți ruga înăuntrul sfântului nostru locaș...

Era unul dintre preoții bisericii de care aparținea cimitirul.

-Nu, se împotrivi ea. E deja târziu, mai bine vin duminica viitoare la liturghie.

-Sunt cu mașina, doamna doctor, continuase preotul. Dacă vreți, pot să vă duc eu până acasă...

-O, da, v-aș fi recunoscătoare, că am avut, într-adevăr, o zi foarte grea la cabinet și chiar mă simt obosită...

Ajunși în fața blocului, în timp ce cobora din mașină, ea spusese, așa de circumstanță:

-Rămân datoare, părinte, deși nu știu cum m-aș putea revanșa... V-aș invita la o cafea, dar nu știu dacă se cuvine...

-Ei, o cafea nu e un păcat, doamna doctor. Și-apoi, chiar intenționam să vă întreb: după moartea soțului, v-a făcut vreun coleg o sfeștanie?

-Nu, n-am știut că trebuie...

-O, dar e necesară, absolut necesară, fiindcă sfeștania, doamna doctor, ocrotește binele casei și sănătatea trupezască și sufletească a celor ce locuiesc în acea casă.

-Bine, părinte. Puteți acum, în seara asta să...?

-Da, sigur... O crenguță de busuioc aveți prin casă, nu?

-Da...

Urcaseră, iar preotul săvârșise destul de repede un desen cam strâmb reprezentând o cruce cu un fel de înfloritură în jurul ei, în timp ce mormăia o rugăciune sau, în orice caz, ceva liturgic...

-O cafea beți, totuși?, îl întrebase între timp.

-Da, doamna doctor: una mică, fără zahăr...

Se așezaseră la masa din bucătărie, iar preotul continuase după prima sorbitură din ceșcuță:

-Bună cafea, doamna doctor, tare bună!, alduiască-vă Dumnezeu!, că, de când a luat-o Tatăl ceresc pe coana mea preoteasă, n-am mai consumat o așa bunătate de cafea... Și dumneavoastră, tot singură, tot singură?

-Apoi, tot, părinte – ce să fac? Așa mi-a fost soarta...

-Ca și la mine... Ei, un pic de doliu și-apoi – dacă-mi permiteți o glumă – morții cu morții și viii să-și vadă de viață... Sunteți femeie tânără și frumoasă, iar cele sfinte nu condamnă o nouă căsătorie în astfel de situații...

-Doar în cazul femeilor frumoase?, întreabă ea nu fără o discretă ironie.

-Ei, doamna doctor!, vorbeam în general...

-Pentru că, părinte, eu aș zice că depinde cine e în comisia de stabilire a gradului de frumusețe, nu? Nu de alta, dar în situația în care comisia ar fi formată din...

-Doamna doctor, să nu supărăm pe Domnul pomenind de reguli diavolești... Aici, pe pământ, e una, iar în cer...

-Ei, glumeam și eu, părinte. Ieșind din singurătatea mea, mai simt nevoia să. Știți cum e: toată vremea singură...

-O, Doamne, știu-știu, că și la mine e cam la fel, doamna doctor: singur-cuc. Pleci-te-ntorci, nimeni nu te-așteaptă, nimeni nu te întreabă... Nimic-nimic! La dumneavoastră e tot la fel, bănuiesc. Mai veniți duminica la sfânta liturghie, mai o rugăciune, mai o spovedanie... Nu vă veți mai simți atât de singură. Chiar, nu vă fie cu supărare: când v-ați spovedit ultima dată?

-Când?, întrebase și ea. După cât îmi amintesc, niciodată, părinte.

-Vai de mine, doamna doctor! Nu se poate așa ceva... În parohia mea?, zisese preotul zâmbind oarecum ciudat.

-Da, în parohia dumneavoastră, iată, este o enoriașă-oaie rătăcită de turmă...

-Pentru Fiul lui Dumnezeu, cel care ne ocrotește turma, niciodată nu e prea târziu. El ne-așteaptă mereu cu brațele deschise, înțelegător și drept, o consolase preotul închinându-se cu teatrală cucernicie...

...Și așa, din vorbă în vorbă, de fapt mai mult vorbind musafirul, se apropiase miezul nopții, iar ei i se închideau ochii de oboseală și de nesomn... În sufragerie era plăcut, mirosea a cafea și, discret, a parfum *Chery*, primit de la o colegă de ziua ei, iar preotul zisese la un moment dat privind-o oarecum ciudat sau, cel puțin, așa i se păruse ei:

-Doamna doctor, dacă nu e cu supărare, îmi dați voie să-mi dau puțin haina jos, că mor de cald...

Nu-i scăpase privirea lui discret-pofticioasă aruncată în câteva rânduri spre soldurile ei, ceea ce o scosese până la urmă din sărite, așa că zisese cu voce ușor asprită:

-Părinte, din partea mea puteți să vă dezbrăcați de tot, înțelegeți? Sunteți față bisericească, iar eu... Vreau să vă spun că eu nu sunt doar o biată oaie rătăcită de turmă, ci și cam căpiată – înțelegeți? Uite, mă dezbrac și eu și, dacă vă convine de nudul meu, ne dăm la o păcătoșenie, de nu vă mai spală în fața lui Dumnezeu inclusiv toată apa Iordanului...

Eveniment Expoziție la Bonn, septembrie 2010

Consulatul General al României, Bonn, Germania
în parteneriat cu
Parohia Ortodoxă Română Bonn, Germania,
Direcția Județeană pentru Cultură și Patrimoniul Național Mureș,
România,
Grupul de Artă Religioasă „Deisis”, Târgu-Mureș, România
Organizează manifestarea cultural-religioasă
„Biserica virtuală – icoana de la tradiție la modernitate”

Din program:

Expoziție de icoane - personale

Marcel Naste:

– „Prapurii”

– „Revigorarea formei bizantine”

Klara Balazs

– „Icoana – frumosul sacru”, icoane pe sticlă,

Ana Sălăgean

„Lacrimi de lumină”, icoane pe sticlă

Cosmin Pol

„Icoana – chip al prototipului”, icoane pe lemn

Călin Bogătean

„Sfinții din icoane”, icoane pe lemn

Expoziție de icoane - grup

„Icoana din fereastră – crucea din fereastră”

Expoziție de pictură

Peisaje - expun: Vasile Mureșan, Ana Sălăgean, Klara Balazs, Cosmin Pol, Călin Bogătean, Marcel Naste, - membri ai Asociației Artiștilor Plastici Mureș

Expoziție etnografică – artă populară de pe Valea Mureșului

Superior:

Colecția rapsodului Victoria Fodor, Pietriș, Mureș

Ateliere plastice:

„Icoana din sufletul copilului”, cu participarea unor copii din Germania, 21 septembrie 2010

Vernisaje:

Primăria Paderborn, 20 septembrie 2010

Consulatul General al României – 24 septembrie

Alocuțiuni: Vlad Vasiliu, consul general

Nicolae Băciut, director DCPN Mureș

Coordonatori proiect:

IOANA VASILIU, NICOLAE BĂCIUȚ

Icoana din fereastră

Marcel Naste, Ana Sălăgean, Marina Kulcear, Emilia Manole,
tot mai uimiți de ce iese din munca și talentul lor

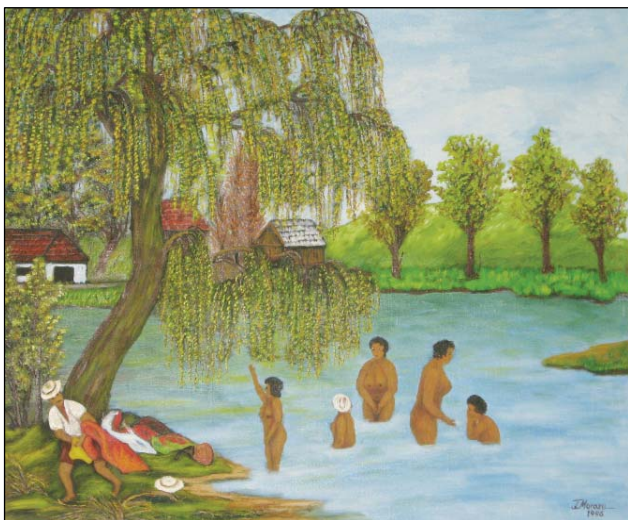

Castelul Lăpușna, Prima ieșire în lume a „Icoanelor din
fereastră”

Prima întâlnire cu publicul a „Icoanelor din fereastră”, la
Castelul de la Lăpușna, la o expoziție ad hoc.

OCHIUL CICLOPULUI

Teodor Moraru, „La scăldat”

CĂPIEREA DOCTORIȚEI COJAN

(Fragment)

La trei luni și cinci zile de la dispariția lui Victor, și după două luni și șaptesprezece zile de la găsirea cadavrului în Pădurea Cailor de la marginea Orașului, doctorița Ioana Cojan se trezi la ușa apartamentului cu un individ spre patruzeci de ani. Era îmbrăcat în costum gri elegant, cu lavalieră, cu pantofi de lac, maro închis, încă având bombeu clasic, nu din alea, așa-zis moderne, fabricate, parcă, pentru handicapați, dar de import!, încât ei îi veni să exclame: ia uite, domnule!, se mai poate și-așa? Bravo!

Insul intră înăuntru și, în timp ce dădu un bună ziua sec, vru să se descălțe, oprit de-un gest energetic al doctoriței:

-Lăsați, domnule, că, dacă toți pacienții s-ar descălța când îmi intră în casă, ar trebui să port mască de gaze...

-Distinsă doamnă, mă jigniți profund sugerând cumva că aș fi un nespălat pe picioare... Pe mine nu mă interesează câți vin la dumneavoastră, cu ce treburi, dacă sunt sau nu la zi cu spălatul pe picioare... Eu mă descălț doar din respect pentru oricare locuință în care intru și, mai ales, că, în fiecare dimineață, mă dușulesc... Altfel, vă dați seama, n-aș cuteza să împrădesc casa cuiva – pardon de cacofonie – mă înțelegeți? Dar iertați-mi inoportunitatea că vă deranjez: mă numesc Pantelimon Șoriciu, deci sunt de la spațiul locativ – poștiți legitimația, și am fost trimis să... Adică, pot să văd puțin apartamentul dumneavoastră, distinsă...?

-O, da, desigur, stimate și distins domn, intră și ea în jocul lui ridicol de limbaj ridicând din umeri cu indiferență. Numa' că cutez a vă ruga să adăstați un minut pentru ca să mă reglez nițeluș la cap – vorba unei prietene de prin Teleorman, dacă-mi permiteți –, fin'că tomna îmi revenii dintr-o ațipeală, că fusăi de gardă noaptea trecută...

DUMITRU HURUBĂ

(Continuare în pagina 86)

Director de onoare
MIHAI SIN

Redactor-șef adjunct
VALENTIN MARICA

Redactori:

Eugen Axinte, A.I.Brumaru, Mariana Chețan, Elena M. Cîmpan, Mariana Cristescu, Melania Cuc, Răzvan Duncan, Eugen Evu, Mioara Kozak, Lazăr Lădariu, Cleopatra Lorințiu, Mihaela

Malea Stroe, Liliana Moldovan, Marcel Naste, Gheorghe Șincan

Corespondenți : Bianca Osnaga, Iulian Dămăcuș, Darie Ducan, Ioan Matei, Menuț Maximinian, Victor Știr, Claudia Șatravca, Raia Rogac (Chișinău), Mirela Corina Chindea (Italia), Andrei Fischhof (Israel), Alexandru Jurcan, Ionela van Rees-Zota (Germania), Gabriela Mocănașu (Paris), Dwight Luchian-Patton (SUA)

Lunar de cultură editat de ASOCIAȚIA „NICOLAE BĂCIUȚ” PENTRU DESCOPERIREA, SUSȚINEREA ȘI PROMOVAREA VALORILOR CULTURAL – ARTISTICE ȘI PROFESIONALE Președinte Sergiu Paul Băciuț

Tiparul executat la S.C. Intermedia Group, Târgu-Mureș, str. Cuza Vodă nr. 57, România. Nicio parte a materialelor nu poate fi preluată fără acordul editorului. Copyright© Nicolae Băciuț 2010 *Email : nbaciut@yahoo.com; vatraveche@yahoo.com *Adresa redacției: Târgu-Mureș, str. Ilie Munteanu nr. 29, cod 540390 * telefon: 0365407700, 0744474258. Materialele nepublicate nu se restituie. Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine autorilor. Opiniile reflectă exclusiv punctul de vedere al acestora.

